

UNIVERZA V LJUBLJANI
BIOTEHNIŠKA FAKULTETA

Jožica POLAJŽER

**PRAVNA UREDITEV ZAŠČITE GOSPODARSKO KORISTNIH
ŽIVALI V SLOVENIJI**

SPECIALISTIČNO DELO

**LEGAL REGULATION ON THE PROTECTION OF ANIMALS
KEPT FOR FARMING PURPOSES IN SLOVENIA**

SPECIALIST THESIS

Ljubljana, 2005

Specialistično delo je zaključek specialističnega študija Svetovanje v kmetijstvu.

Komisija za podiplomski študij Biotehniške fakultete je za mentorja specialističnega dela imenovala doc. dr. Francija Avsca.

Recenzent: prof. dr. Andrej Šalehar

Komisija za oceno in zagovor:

Predsednik: prof. dr. Ivan ŠTUHEC
Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta, Oddelek za zootehniko

Član: doc. dr. Franci AVSEC
Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta, Oddelek za zootehniko

Član: prof. dr. Andrej ŠALEHAR
Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta, Oddelek za zootehniko

Datum zagovora: 9. december 2005

Naloga je rezultat lastnega raziskovalnega dela.

Jožica Polajžer

KLJUČNA DOKUMENTACIJSKA INFORMACIJA

ŠD	Sd
DK	UDK 636.08(043.2)=863
KG	živinoreja/rejne živali/zaščita živali/zakonodaja/Slovenija/EU
KK	AGRIS L01/L20
AV	POLAJŽER, Jožica, univ. dipl. inž. zoot.
SA	AVSEC, Franci (mentor)
KZ	SI-1230 Domžale, Groblje 3
ZA	Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta
LI	2005
IN	PRAVNA UREDITEV ZAŠČITE GOSPODARSKO KORISTNIH ŽIVALI V SLOVENIJI
TD	Specialistično delo
OP	XI, 118 str., 14 pregl., 2 sl., 2 pril., 124 vir.
IJ	sl
JJ	sl/en
AI	Povzeli smo zakonodajo s področja zaščite domačih živali v Sloveniji in Evropski uniji (EU) ter deloma tudi nekaterih drugih držav. Ugotavljali smo, koliko je Slovenija prilagodila svojo zakonodajo Evropski uniji. Ugotovili smo, da so za domače živali sprejeti vsi podzakonski akti, ki jih predvideva Zakon o zaščiti živali, razen predpisov o zaščiti hladnokrvnih živali pri zakolu in za področje priznanj in pogojev za področje zaščite živali. Slovenska zakonodaja zaščite živali je v vseh pomembnih določbah v skladu z zakonodajo EU. Majhne razlike so le v nekaterih manj pomembnih določilih. Pri pregledu zakonodaje drugih evropskih držav smo ugotovili, da imajo nekatere države višjo raven zaščite kot jo predpisuje EU. Republika Slovenija je ratificirala evropsko konvencijo za zaščito rejnih živali in evropsko konvencijo za zaščito živali za zakol. Ni pa ratificirala evropske konvencije za zaščito živali med mednarodnim prevozom in evropske konvencije za zaščito vretenčarjev, ki se uporabljajo v poskusne in druge znanstvene namene. Rezultati nadzora nad izvajanjem zakonodaje v EU kažejo, da države članice iz južne Evrope bolj kršijo zakonodajo kot države članice iz severne Evrope. Največ kršitev se nanaša na prevoz in zakol živali. Manj je kršitev pri samih postopkih z živalmi v reji. Iz poročila veterinarske inšpekcije je razvidno, da je bilo v letu 2004 v Sloveniji v petih odstotkih pregledov reje, prevoza in zakola živali ugotovljena kršitev zakonodaje s področja zaščite živali in pri kokoših nesnicah celo v devet odstotkih rej. Ugotavljamo, da zakonodaja dopušča nekatere tehnologije in sisteme reje, ki živalim povzročajo trpljenje in so v nasprotju z biološkimi in etološkimi potrebami živali.

KEY WORDS DOCUMENTATION

DN Sd
 DC UDC 636.08(043.2)=863
 CX animal production/farm animals/animal protection/legislation/Slovenia/EU
 CC AGRIS L01/L20
 AU POLAJŽER, Jožica
 AA AVSEC, Franci (supervisor)
 PP SI-1230 Domžale, Groblje 3
 PB University of Ljubljana, Biotechnical faculty
 PY 2005
 TI LEGAL REGULATION OF PROTECTION OF ANIMALS KEPT FOR
 FARMING PURPOSES IN SLOVENIA
 DT Specialist Thesis
 NO XI, 118 p., 14 tab., 2 fig., 2 ann., 124 ref.
 LA sl
 AL sl/en
 AB We have summed up the legislation related to the protection of farm animals in Slovenia and the EU and to some extent also in other countries. The extent to which Slovenia has adapted its legislation to the European Union has also been studied. It was established that the complete secondary legislation foreseen by the Animal Protection Act relating to farm animals has been adopted, apart from the regulations on protection of cold-blooded animals at the time of slaughter and recognition and conditions for recognition relating to the area of animal protection. The animal protection legislation in the Republic of Slovenia corresponds with the EU legislation in all its major provisions. There are some minor differences in less important provisions. When reviewing the legislation of other European countries it was established that some of them have a higher level of animal protection than the level prescribed by the EU. The Republic of Slovenia has ratified the European Convention for the Protection of Animals kept for Farming Purposes and the European Convention for the Protection of Animals for Slaughter. Nevertheless, it has not ratified the European Convention for the Protection of Animals During International Transport and the European Convention for the Protection of Vertebrate Animals Used for Experimentation and other Scientific Purposes. The results of the supervision over the implementation of legislation in the EU show that the member states from the south of Europe violate the relevant legislation more often than those from the north. The majority of violations are related to the transportation of animals, followed by slaughter. There are somewhat fewer infringements related to animal production procedures. It stems from the report of the veterinary inspection that violation of animal protection laws was established in 5 % of inspections of animal production, transportation and slaughtering of animals carried out in Slovenia in 2004; the percentage is even higher (9%) in the production of eggs. We have established that legislation admits some technologies and breeding systems which cause animal suffering and are contrary to animals' biological and ethological needs.

KAZALO VSEBINE

	str.
Ključna dokumentacijska informacija (KDI)	III
Key words documentation (KWD)	IV
Kazalo vsebine	V
Kazalo preglednic	IX
Kazalo slik	IX
Kazalo prilog	X
Okrajšave in simboli	X
Slovarček	XI
1 UVOD	1
2 PREGLED OBJAV	3
2.1 ZGODOVINSKI VIDIK ZAŠČITE ŽIVALI	3
2.1.1 Vprašanje zaščite živali v velikih svetovnih religijah	3
2.1.1.1 Krščanstvo	3
2.1.1.2 Islam	5
2.1.1.3 Budizem	6
2.1.1.4 Hinduizem	6
2.1.2 Zgodovinsko-filozofski pregled odnosa med ljudmi in živalmi	7
2.1.3 Zgodovina zakonodaje zaščite živali	10
2.1.4 Raziskave psiholoških vplivov na izvajanje kaznivih dejanj nad živalmi	11
3 MATERIAL IN METODE	12
3.1 MATERIAL	12
3.2 METODE	12
4 REZULTATI	13
4.1 PRAVNA UREDITEV ZAŠČITE DOMAČIH ŽIVALI V SLOVENIJI	13
4.1.1 Mednarodni pravni akti	14
4.1.1.1 Univerzalna deklaracija o pravicah živali	14
4.1.1.2 Protokol o zaščiti in dobrem počutju živali k Amsterdamski pogodbi	15
4.1.2 Zakonodaja EU	15
4.1.3 Zakonodaja Republike Slovenije	15

4.2	REJA ŽIVALI	18
4.2.1	Mednarodni pravni akti zaščite domačih živali	18
4.2.1.1	Evropska konvencija št. 87 za zaščito rejnih živali	18
4.2.1.2	Protokol št. 145 o dopolnitvi evropske konvencije za zaščito rejnih živali	19
4.2.2	Pravni akti EU za pogoje reje živali	19
4.2.2.1	Direktiva Sveta 98/58/ES o zaščiti rejnih živali	19
4.2.2.2	Zaščita pitovnih piščancev	22
4.2.3	Zakonodaja Republike Slovenije za pogoje reje živali	23
4.2.3.1	Določbe Zakona o živinoreji	23
4.2.3.2	Določbe Zakona o zaščiti živali	24
4.2.3.3	Določila podzakonskih aktov Zakona o zaščiti živali	25
4.2.3.4	Normativi ekološke reje živali	35
4.3	PREVOZ ŽIVALI	35
4.3.1	Mednarodna pravna ureditev prevoza živali	35
4.3.2	Zakonska ureditev prevoza živali v EU	36
4.3.2.1	Uredba Sveta (ES) št. 1/2005	37
4.3.3	Zakonska ureditev prevoza živali v Republiki Sloveniji	38
4.3.3.1	Pogoji za prevoz	39
4.3.3.2	Trajanje prevoza	42
4.3.3.3	Mednarodni prevoz	43
4.3.3.4	Nadzorstvo prevoza	43
4.3.3.5	Pogoji za zbirne centre in sejme	44
4.3.3.6	Sankcije	45
4.4	BOLNE IN POŠKODOVANE ŽIVALI TER POSEGI NA NJIH	46
4.5	ZAKOL ŽIVALI	48
4.5.1	Mednarodni pravni akti za področje zakola živali	48
4.5.1.1	Evropska konvencija št. 102 za zaščito živali pri zakolu	48
4.5.2	Zakonska ureditev zakola in usmrtitve živali v EU	48
4.5.2.1	Direktiva Sveta 93/119/ES	48
4.5.3	Zakonska ureditev zakola in usmrtitve živali v Republiki Sloveniji	51
4.5.3.1	Pravilnik o zaščiti živali pri zakolu	51
4.5.3.2	Zakol živali zunaj klavnice za lastno domačo porabo	54
4.5.3.3	Usmrtitev živali	55

4.5.3.4	Usmrtitev enodnevnih piščancev in živali za krzno	55
4.5.3.5	Zakol bolnih živali in zakol v sili	56
4.6	POSKUSI NA ŽIVALIH	56
4.6.1	Mednarodni pravni akti poskusov na živalih	56
4.6.1.1	Evropska konvencija št. 123 za zaščito vretenčarjev, ki se uporabljajo v poskusne in druge znanstvene namene	56
4.6.2	Zakonodaja EU za poskuse na živalih	57
4.6.2.1	Zaščita vretenčarjev, ki se uporabljajo v poskusne in druge znanstvene namene	57
4.6.2.2	Približevanje zakonodaje držav članic	59
4.6.2.3	Poskusi za namene kozmetične industrije	59
4.6.2.4	Poskusi za namene industrije čistil in detergentov	61
4.6.3	Zakonodaja Republike Slovenije za poskuse na živalih	61
4.6.3.1	Pogoji za opravljanje poskusov na živalih	61
4.6.3.2	Etična komisija za poskuse na živalih	64
4.6.3.3	Zakon o kozmetičnih proizvodih	65
4.6.3.4	Statistika poskusov v Sloveniji	66
4.6.3.5	Število živali, uporabljenih v poskusih v drugih državah	67
4.7	SKRB ZA ZAPUŠČENE ŽIVALI	67
4.8	DRUŠTVA ZA ZAŠČITO ŽIVALI	70
4.9	STROKOVNI SVET ZA ZAŠČITO ŽIVALI	71
4.10	PRISTOJNOSTI DRŽAVNIH ORGANOV	74
4.11	NADZOR NAD IZVAJANJEM ZAKONODAJE	75
4.11.1	Izvajanje nadzora v EU	75
4.11.1.1	Generalni direktorat za zdravje in zaščito potrošnikov pri Evropski komisiji	75
4.11.1.2	Urad za prehrano in veterinarstvo	75
4.11.2	Izvajanje nadzora v Republiki Sloveniji	75
4.12	UKREPI ZOPER KRŠITELJE ZAKONODAJE	78
4.13	PREGLED UREDITVE ZAŠČITE ŽIVALI V DRUGIH DRŽAVAH	84
4.14	KRŠITVE ZAKONODAJE V EU IN DRUGIH DRŽAVAH	88
4.14.1	Poročilo Evropske komisije o zaščiti domačih živali	89
4.14.2	Poročila nevladnih organizacij o prevozu živali	93
5	RAZPRAVA IN SKLEPI	97

5.1	RAZPRAVA	97
5.2	SKLEPI	104
6	POVZETEK (SUMMARY)	105
6.1	POVZETEK	105
6.2	SUMMARY	107
7	VIRI	110
	ZAHVALA	
	PRILOGE	

KAZALO PREGLEDNIC

	str.
Preglednica 1: Minimalna talna površina za teleta v reji (Pravilnik o minimalnih pogojih za zaščito rejnih ..., 2003: 4782)	27
Preglednica 2: Minimalna talna površina za tekače in pitance (Pravilnik o minimalnih pogojih za zaščito rejnih ..., 2003: 4783)	28
Preglednica 3: Maksimalna širina rež med rešetkami in minimalna širina rešetk za prašiče (Pravilnik o minimalnih pogojih za zaščito rejnih ..., 2003: 4783)	29
Preglednica 4: Število uporabljenih živali v poskusih glede na namen uporabe v letih 2002 in 2003 (VURS, 2005c)	66
Preglednica 5: Število in vrsta uporabljenih živali v poskusih v letih 2002 in 2003 v Sloveniji (VURS, 2005c)	67
Preglednica 6: Številčni pregled društev s področja varstva okolja, gojitve in vzreje živali in rastlin (Ministrstvo RS za okolje in prostor, 2005b)	71
Preglednica 7: Obseg rednega in izrednega inšpekcijskega nadzora v Sloveniji v letu 2004 (VURS, 2005b)	77
Preglednica 8: Število in vrsta ukrepov pri izvajanju nadzora zaščite domačih in drugih živali v Sloveniji v letu 2004 (VURS, 2005b)	80
Preglednica 9: Število in višina mandatnih kazni pri izvajanju nadzora zaščite živali v Sloveniji v letu 2004 (VURS, 2005b)	81
Preglednica 10: Število prijav in vrsta kršitev zaščite domačih in drugih živali v Sloveniji v letu 2004 (VURS, 2005b)	82
Preglednica 11: Število kaznivih dejanj mučenja živali (Ministrstvo za notranje zadeve,...2005)	82
Preglednica 12: Kazniva dejanja zoper živali v letih 2001 in 2002 (Ministrstvo za notranje zadeve, 2005)	83
Preglednica 13: Kazniva dejanja zoper živali v letih 2003 in 2004 (Ministrstvo za notranje zadeve, 2005)	83
Preglednica 14: Vrednost kazni za kršitve zakonodaje v nekaterih državah EU (Moorehead, 2004; Kazenski zakonik RS, 1994; Zakon o zaščiti živali, 1999)	88

KAZALO SLIK

Slika 1:	Struktura kršitev s področja zaščite domačih in drugih živali v Sloveniji v letu 2004 (VURS, 2005b)	81
Slika 2:	Vrsta in število kršitev zaščite živali pri zakolu v 918 klavnicah v ZDA v času od jan. 2001 do mar. 2003 (Moorehead, 2004)	91

KAZALO PRILOG

Priloga A: Univerzalna deklaracija o pravicah živali

Priloga B: Mednarodne pogodbe

OKRAJŠAVE IN SIMBOLI

CHF	Švicarski frank
EC	(European Community), ES – Evropska skupnost
ECVAM	Evropski center za validacijo alternativnih metod
EEC	(European Economic Community), EGS – Evropska gospodarska skupnost
EFSA	(European Food Safety Authority), Evropska agencija za varnost hrane
EU	Evropska unija
FVO	(Food and Veterinary Office) Urad za prehrano in veterinarstvo
Jak	Jakobova knjiga
Job	Jobova knjiga
Mt	Matejev evangelij
MKGP	Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano
Mz	Mojzesova knjiga
OECD	(Organisation for Economic Co-operation and Development), Organizacija za ekonomsko sodelovanje in razvoj
Prd	Pridigar
Prg	Pregovori
Ps	Psalmi
R Slovenija, RS	Republika Slovenija
SCCNFP	Znanstveni odbor za kozmetične izdelke in neprehrambne proizvode ki so namenjeni potrošnikom
Sir	Sirah
SIT	Slovenski tolar
SSZŽ	Strokovni svet za zaščito živali
VURS	Veterinarska uprava Republike Slovenije
ZZZiv	Zakon o zaščiti živali

SLOVARČEK

Analgezija	mrtvost, neobčutljivost
Antropocentrizem	nazor, da je človek središče stvarstva
Direktiva	sekundarni pravni akt, ki zavezuje države članice glede ciljev, ki jih morajo doseči v predpisanem roku, pri čemer se lahko vsaka država sama odloči, kako in s kakšnimi sredstvi jih bo dosegla. Direktive se morajo vsebinsko prenesti v nacionalno zakonodajo in izvajati v skladu s postopki posamezne države članice.
Empirizem	izkustvena filozofija
Etologija	veda o obnašanju živali
Evropska komisija	izvršilno telo EU in pobudnik zakonodajnih predlogov
Evropski parlament	neposredno izvoljena zakonodajna oblast EU
Forenzika	del kriminalistike in medicine ki s posebnimi metodami povezuje osumljence s kaznivim dejanjem.
Larvalna oblike	razvojna oblika živali iz katere se neposredno razvije odrasel osebek
Mnenje	sekundarni pravni akt, ki ni zavezujoč
Odločba	sekundarni pravni akt v vseh pogledih zavezujoč za tistega, na katerega je naslovljen
Patocentrizem	nazor, ki postavlja v ospredje občutenje trpljenja
Priporočilo	sekundarni pravni akt, ki ni zavezujoč
Ratifikacija	potrditev, priznanje, odobritev mednarodnih dogovorov
Rejne živali	rejne živali so živali, ki se vzrejajo ali redijo za prirejo hrane oziroma za prirejo volne, kož, krzna ali za druge gospodarske namene
Sklep	sekundarni pravni akt naslovljen na vse države članice
Svet EU	zakonodajno telo EU, ki zastopa države članice
Uredba	sekundarni pravni akt, ki se uporablja neposredno in je zavezujoča v vseh državah članicah, brez potrebe po sprejemanju nacionalnih izvedbenih predpisov.
Vivisekcija	seciranje živih organizmov

1 UVOD

Človek je pred tisočletji udomačil divje živali in s tem zanje prevzel odgovornost in obveznost, da bo zadovoljeval njihove potrebe, jim nudil hrano, zavetje, ljubezen.

Živali so bile človeku v zgodovini vir hrane in delovne sile, zato so imele velik gospodarski pomen. Živinoreja je danes v Sloveniji pomembna kmetijska panoga, saj ustvari 70 odstotkov dohodkov iz kmetijstva. Današnja masovna živinoreja zahteva ureditev zaščite živali z etičnega, organizacijskega in pravnega vidika. Zakonodaja EU se spreminja v smeri zagotavljanja čedalje večje zaščite domačih živali.

Nova znanstvena spoznanja in tehnološki napredek zahtevata opustitev nekaterih sistemov reje in nadomestitev teh z živalim bolj prijaznimi, hkrati pa zahtevajo tudi večjo skrb za dobro počutje živali. Čedalje močnejši je tudi pritisk nevladnih organizacij in javnosti, naj se izboljšajo pogoji reje živali in se z njimi ravna bolj humano.

Zagotovitev večje zaščite živali je tudi ena glavnih prednostnih nalog skupne kmetijske politike. Vključuje jo tudi program razvoja podeželja za Republiko Slovenijo 2004-2006. Rejci morajo pri reji živali upoštevati predpisane standarde dobre kmetijske prakse. Uredba o podrobnejših merilih za presojo, ali obdelovalec ravna kot dober gospodar, določa, da dober gospodar zagotavlja varovanje domačih živali in upošteva etološke¹ zahteve živali ter vso zakonodajo s področij, ki se navezujejo na kmetovanje (varstvo rastlin, živali in okolja). Za ekološko pridelavo veljajo še strožji pogoji glede oskrbe živali. Večje so zahteve glede bivalnih razmer v objektih, kjer se redi živali, in glede krme za živali.

Zadnja raziskava Evropske komisije glede javnega mnenja, ki je bila opravljena v 25 državah članicah EU, ugotavlja, da so evropski porabniki pripravljeni plačevati več za živalske izdelke, ki so pridelani na živalim prijazen način, in želijo, da so ti izdelki lažje prepoznavni. 74 odstotkov porabnikov meni, da lahko izboljšajo dobro počutje domačih živali s svojo odločitvijo pri nakupu in 57 odstotkov porabnikov je pripravljenih plačevati več za izdelke, ki so pridelani v skladu z dobrim počutjem živali (Potrošniki pripravljeni plačevati za dobro počutje živali, 2005). Evropski komisar za zdravstvo in zaščito porabnikov je dejal, da bo komisija to mnenje upoštevala ob pripravi novega akcijskega načrta za zaščito živali.

Vprašanje opredelitve pojma gospodarsko koristnih domačih živali je pomembno zaradi izhodiščnih določb Zakona o zaščiti živali, po katerih velja ta zakon »za vse živali, ki imajo razvita čutila za sprejem zunanjih dražljajev in razvit živčni sistem, da boleče zunanje vplive čutijo« in po katerih se zakon »dosledno izvaja pri vretenčarjih, pri drugih živalih pa glede na stopnjo njihove občutljivosti v skladu z ustaljenimi izkušnjami ter znanstvenimi spoznanji«.

Pomembno je vprašanje razmejitve pravnih pravil od drugih, na primer etičnih. Ob novejših dogodkih v zvezi z izbruhom živalskih bolezni v EU so se sodišča v državah članicah EU morala ukvarjati s vprašanjem, ali imajo določeni dokumenti pravno

¹ Etologija je veda o obnašanju živali

zavezujoči učinek (na primer protokol o zaščiti in dobrem počutju živali k amsterdamski pogodbi, priporočila na podlagi evropske konvencije o zaščiti živali in drugi). Pravo mora čedalje pogosteje reševati spore med različnimi interesi in vrednotami: odgovornostjo človeka do narave in živih bitij, svobodno gospodarsko pobudo, svobodo opravljanja poklica, zajamčeno lastninsko pravico in drugim. Zaščita živali je predmet dinamičnega razvoja tako v mednarodnem pravnem sistemu kot v notranjih pravnih redih posameznih držav.

Temeljno usmeritev za predpise za zaščito živali daje ustava, pravni akt najvišje veljave posamezne države. Tudi Ustava Republike Slovenije obravnava to področje v 72. členu (Ustava Republike Slovenije, 1991). Za zaščito živali je nasploh značilno, da jo čedalje bolj urejajo pravni akti močnejše veljave, kot so zakoni, v čedalje večjem številu držav pa celo najvišji pravni akt - ustava. Z razvojem globalizacije tudi zaščito živali pogosto urejajo mednarodne pogodbe. Ustavni predpisi so velikokrat zasnovani antropocentrično, zato se pojavlja vprašanje, koliko je mogoče zaščito živali pravno izpeljevati iz zaščite človekovega dostojanstva.

Zaščita živali je posebej opredeljena na različnih pravnih področjih, zlasti pa v:

- ⇒ upravno-pravnih predpisih, za katere je značilno poudarjeno varstvo javne koristi, na primer pri reji, prevozu in trgovanju z živalmi. Ti predpisi urejajo zaščito živali najboljše in najpodrobneje,
- ⇒ kazenskem pravu, kjer so obravnavane najhujše kršitve predpisov o zaščiti živali,
- ⇒ civilnem pravu, na primer stvarnem pravu, kjer gre za pojmovanje živali kot stvari posebne vrste ali celo kot sobitij,
- ⇒ gospodarskem pravu, kjer je mogoče zaščito živali obravnavati s stališča mednarodne trgovine in konkurence (na primer državne pomoči naložbam v ukrepe za zaščito živali, nelojalna konkurenca zaradi različnih zahtev za zaščito živali v posameznih državah).

Pravno ureditev zaokrožuje praksa državnih organov, zlasti sodišč.

Prav tako postaja pri vprašanju ravnanja z živalmi čedalje pomembnejše etično ravnanje z njimi. Čedalje višja raven etične zavesti v družbi zahteva, da se z živalmi ravna humano. Veliko je k razumevanju potreb živali in posredno k pravni ureditvi tega področja pripomogla etologija. Šele ob proučevanju obnašanja živali lahko opredelimo potrebe živali in temu prilagodimo sisteme reje, ki omogočajo vsaki vrsti in kategoriji živali ustrezno obnašanje.

Namen naloge je pregledno predstaviti in analizirati zaščito živali s pravnega vidika in ugotoviti učinkovitost pravnih pravil na tem področju, oziroma koliko je pravo na tem področju učinkovito v tem pomenu, da ga naslovniki pravnih pravil spoštujejo, pristojni organi pa ukrepajo proti kršilcem.

2 PREGLED OBJAV

2.1 ZGODOVINSKI VIDIK ZAŠČITE ŽIVALI

Zaščita živali je predmet znanstvenoraziskovalnega zanimanja različnih disciplin in pozornosti širše ter laične javnosti. Zato se s tem poleg znanosti, ki neposredno proučuje živali, ukvarjajo nekatere humanistične in družboslovne znanosti, med njimi tudi pravna znanost. Izsledki drugih znanstvenih disciplin vplivajo tudi na vsebino in razvoj pravne znanosti na tem področju (Avsec, 2001).

Na oblikovanje pravnih predpisov so vplivale družbene razmere. Pomemben je bil tudi vpliv religije v določenem prostoru. Vprašanje človekovega odnosa do domačih živali je našlo svoje mesto tudi v mnogih pomembnejših zgodovinskih pisnih virih.

2.1.1 Vprašanje statusa živali v velikih svetovnih religijah

Religije so imele v zgodovini in imajo še danes odločilen vpliv na vsa področja človekovega bivanja.

2.1.1.1 Krščanstvo

Krščanska tradicija je nedvomno zaznamovala evropski prostor in imela velik vpliv na vsa področja družbenega življenja in dela. Tudi Sveto pismo, tako stara kot nova zaveza, se ukvarja z odnosom človek – žival.

V Svetem pismu najdemo mnoga protislovja glede mesta živali v stvarstvu. Po eni strani živali enači z ljudmi, po drugi strani pa obravnava človeka kot krono stvarstva, ki so mu živali podrejene. Osnovno etično načelo, ki v Evropi določa odnos ljudi do narave in živali, izvira iz antropocentrične slike sveta judovsko-krščanskega mišljenja, po kateri je Bog ustvaril človeka kot krono zemeljskega življenja. Kako to vpliva na ostala živa bitja, je vidno že v 1. Mojzesovi knjigi, po kateri naj bi Bog oznanil: »Vse živali zemlje in vse ptice neba naj se vas bojijo in trepetajo pred vami. Tudi vse, kar se giblje po zemlji, in vse ribe morja, vse to bodi v vaši oblasti." (1 MZ² 9, 1-3; Cerkev in živali, 2005).

V Novi zavezi ta odnos ni kaj dosti spremenjen: Jezus iz Nazareta je sicer nasprotoval ritualnemu žrtvovanju živali v smislu stare zaveze. Cerkev, ki se je v naslednjih stoletjih izoblikovala kot uradna cerkev, je poudarjala prednost človeka pred živalmi, predvsem s tem, da samo človek poseduje neumrljivo dušo, ljubezen do živali Frančiška Asiškega pa je ostala epizoda. Po Tomažu Akvinskemu živali sploh nimajo duše. Te versko-svetovnonazorske predpostavke so za okoli 2000 let zapečatile odnos do živali (Cerkev in živali, 2005).

Sveto pismo pogosto obravnava živali v tesni povezavi z ljudmi, kar kaže na medsebojno soodvisnost človeka in živali oziroma vseh živih bitij. Pogosto uporabi za ljudi in živali skupni izraz - živa bitja.

² Mojzesova knjiga

Primeri (Sveto pismo..., 2001):

- ⇒ Bog sklene zavezo z ljudmi in živalmi (MZ 8, 20 - 9, 17): Potem je Bog rekel Noetu in njegovim sinovom: »Glejte, zavezo sklepam z vami in vašim potomstvom, ki pride za vami, pa tudi z vsemi živimi bitji, ki so pri vas: s pticami, z živino in z vsemi zvermi zemlje, ki so pri vas, z vsemi, ki so prišle iz ladje. Tako sklepam zavezo z vami in ne bom več iztrebil vsega mesa z vodami potopa. Ne bo več potopa, ki bi opustošil zemljo.«
Bog je rekel: »To je znamenje zaveze, ki jo sklepam med seboj in vami in med vsemi živimi bitji, ki so pri vas, za vse prihodnje rodove.«
- ⇒ »Tvoja pravičnost je kakor božanske gore, tvoja sodba je kakor neizmerna globočina, Gospod, ti rešuješ ljudi in živali.« (Ps³ 135, 8)
- ⇒ »Udaril je egiptovske prvorojence, od ljudi do živali.« (Ps 135, 8)

Navedeni odlomki kažejo, da so tudi živali pomemben del stvarstva, kajti Sveto pismo jih pogosto omenja skupaj z ljudmi.

Ali so razlike med ljudmi in živalmi?

- ⇒ »Kajti usoda ljudi je usoda živali, isto usodo imajo: kakor te umrejo, tako umrejo oni, vsi imajo isti dih življenja, človek nima prednosti pred živino, kajti vse je nečimrnost.« (Prd⁴ 3, 19)
- ⇒ »Kdo ve, ali se življenjski dih ljudi vzdiguje navzgor in ali se življenjski dih živali spušča v zemljo navzdol?« (Prd 3, 21)

Prvi odlomek pove, da so ljudje in živali enakovredna bitja v vseh glavnih pogledih. Razlikujejo se le v zunanji obliki. Prav tako ne moremo trditi, da so ljudje bližje Bogu kot živali.

Človek naj bi se učil od živali:

- ⇒ »Vprašaj vendar živali, da te poučijo, in ptice pod nebom, da ti oznanijo.« (Job⁵ 12, 7)

Navedeni citat lahko razumemo tako, da Bog ljudem sporoča oziroma se jim razodeva tudi preko živali. Navzoč je v vseh živih bitjih, pa tudi v preostalem stvarstvu.

Navodila človeku za ravnanje z živalmi:

- ⇒ »Kar ste storili kateremu mojih najmanjših, ste meni storili« (Mt⁶ 25, 40b).

³ Psalmi

⁴ Pridigar

⁵ Jobova knjiga

⁶ Matejev evangelij

- ⇒ »Pravični skrbi za svojo živino, srce krivičnih pa je kruto.« (Prg⁷ 12, 10)
⇒ »Imaš živino? Skrbi zanjo in če ti je donosna, jo obdrži.« (Sir⁸ 7, 22)

Sveto pismo veleva, da morajo lastniki živali skrbeti zanje.

Mnogo velikih krščanskih in drugih mistikov, med njimi tudi Jezus Kristus, je vključevalo v svojo pokončno moralno držo sočutje do vseh živih bitij (Susman, 2005).

Began (2004) navaja, da je vsakršno ubijanje živali v nasprotju z Božjo zapovedjo: »Ne ubijaj.« Saj iz nje izhaja, da se tudi živali ne sme ubijati, ne glede na to, za kakšen namen se jih uporablja: za prehrano ljudi, za krzno ali v znanstvene namene. Opozarja na univerzalno etično pravilo: »Kar ne želiš, da ti drugi storijo, ne stori ti njim«.

Le redke cerkvene osebnosti so tako kot Frančišek Asiški (1182–1226) vplivale na Cerkev in družbo zahodnega sveta. Redovni ustanovitelj, ki je izkazoval neskončno ljubezen vsem stvarjem, je imenoval živali moji bratje in sestre. Celo pridigal jim je, enako kot ljudem. Prepričan je bil, da vsa zemeljska bitja čutijo, kot čutimo mi, vsa hrepenijo po sreči kot mi. Vsa bitja Zemlje ljubijo, trpijo in umirajo kot mi, torej so kot mi enakovredna stvaritev vsemogočnega Stvarnika - so naši bratje. Sveti Frančišek Asiški velja za enega od zaščitnikov živali in 4. oktober, svetovni dan živali, je posvečen spominu nanj (Sveti Frančišek Asiški, 2003).

Pomemben katoliški teolog Tomaž Akvinski (1225-1274), ki je tudi ženskam odrekal dušo, pa je učil, da morajo biti živali zaradi pajdašenja z demoni strogo kaznovane. Nešteto jih je bilo obsojenih na smrt in sežganih na grmadah. Tako so v Franciji leta 1394 na smrt obsodili prašiča, ker je požrl - "sveto" hostijo. Posamezni kristjani so zbirali zavržene, pohabljenе, iz laboratorijev odkupljene živali. Vendar so bili od takratne cerkve deležni velikega prezira. Leta 1824 so kristjani ustanovili v Angliji prvo društvo za zaščito živali, v Nemčiji ga je ustanovil 20 let pozneje župnik Knapp (Susman, 2005).

2.1.1.2 Islam

Navajamo nekaj citatov iz svete knjige muslimanov - Korana, ki govorijo o položaju živali v stvarstvu in vsebujejo navodila za ravnanje z njimi (Majaron, 2004).

- ⇒ Naslednji citat obravnava živali kot človeku enakovredna bitja. »Vse živali, ki hodijo po zemlji, in vse ptice, ki letijo na svojih krilih, so skupnosti, kakor je vaša in na koncu se bodo zbrale pred svojim gospodarjem.« (6/38, str. 96).
- ⇒ »Niti enega živega bitja ni, ki ga ne bi hranil Gospod. Za vsakega ve, kje bo prebivalo in kje bo pokopano. Vse to je zapisano v slavni Knjigi.⁹« (11/6, str. 159).
- ⇒ Živali so v Koranu mnogokrat omenjene skupaj z ljudmi kot na primer: »Stvarjenje ljudi in živali je dokaz za tiste, ki so trdno prepričani.« (45/4, str. 391).

⁷ Pregovori

⁸ Sirah

⁹ Koran

2.1.1.3 Budizem

Osnovno vodilo budizma je sočutje do vseh živih bitij. Osmerna pot, ki je moralni predpis, po katerem naj bi živeli budisti, govori med drugim tudi o odnosu do živih bitij. Četrty predpis te osmere poti pravi takole: »Prava dejanja: npr. živeti je treba pošteno in ne škodovati živim bitjem.« (Budizem, 2005). Mnogi budisti se tega predpisa dosledno držijo in so vegetarijanci.¹⁰

Kako naj bi človek ravnal z drugimi živimi bitji, nedvomno jasno pove tale stavek: »Vsa bitja so naše matere«. Buda je rekel: « Ne škoduj drugim bitjem, ampak zbiraj zasluge s tem, da jim pomagaš«. Vsa živa bitja podobno občutijo srečo in trpljenje. Živali prav tako kot mi potrebujejo srečo in mir. Od ljudi se razlikujejo po stopnji razuma in sposobnosti govora. V skladu z budističnim naukom, moramo ščititi ne samo divje živali, ampak vsa čuteča bitja iz naslednjih razlogov:

- vsa čuteča bitja občutijo trpljenje,
- vsa čuteča bitja so bila v enem od naših preteklih življenj naša mati ali naš oče,
- ko vidimo trpeča živa bitja, se pojavi spontano sočutje (Khenpo Phuntsok, 1996).

2.1.1.4 Hinduizem

Hindujci ravnajo obzirno z živalmi, ker verjamejo, da se človek lahko rodi tudi kot žival. Tako nikoli ne moremo vedeti, ali ni v podobi neke živali kakšen naš sorodnik ali prijatelj iz prejšnjih življenj (zakon reinkarnacije¹¹). Večina hindujcev je zaradi svojega prepričanja o nenasilju vegetarijancev. Po hindujskem verovanju so krave svete in jih človek ne sme ubijati za hrano. Mogoče imajo tak odnos do njih zato, ker so zelo koristne, saj dajejo mleko, maslo in gnoj, ki se uporablja za kurivo (Hinduizem, 2005).

Najpomembnejši sveti spisi hinduizma so Vede s filozofskim delom besedila, imenovanim Upanišade. Navajamo nekaj citatov iz Upanišad, ki določajo živalim mesto v stvarstvu (Vede, 2005):

- ⇒ »Z Bogom je prežeto vse, kar se v tem premičnem svetu giblje.«
- ⇒ »Tisti, ki vsa bitja pravzaprav vidi v sebi in v vseh bitjih sebe...«
- ⇒ »Ker, če je v vseh bitjih spoznal sebe, kakšnih slepil in bolečin naj se boji, če vidi enotnost?«
- ⇒ »Vse, kar je spredaj, je nesmrtni Brahman.¹² Brahman je zadaj in tudi na desni in levi. Je tudi zgoraj in spodaj. Ta svet ni nič drugega kot Brahman, ki je najvišji.« (Mundaka Upanišad).

¹⁰ Ljudje, ki uživajo le hrano rastlinskega izvora

¹¹ Ponovno rojstvo

¹² Najvišji, vse bistvo univerzuma. Omenjan tudi kot Atman. Nekateri hinduisti ga gledajo kot nesnovnega preroškega voditelja ali končno resničnost.

2.1.2 Zgodovinsko-filozofski pregled odnosa med ljudmi in živalmi

Ob vprašanjih zaščite živali so se že od nekdaj kresala mnenja mistikov in filozofov. Nekateri so trdili, da je žival stvar, človekova lastnina in z njo lahko počne, kar hoče. Na drugi strani so nekateri menili, da so živali živa bitja prav tako kot človek in jim pripadajo vse pravice kot ljudem. Vprašanje humanega ravnanja z živalmi in etike pri ravnanju z njimi in drugimi bitji je bilo v zgodovini vedno aktualno, prav tako kot še danes (Cerkev in živali, 2005).

S strani filozofije, ki se je stoletja dolgo podrejala teologiji, tudi ni prišla kmalu pomoč za živali. Nasprotno: V 17. stoletju je matematik in filozof Descartes še zaostрил to antropocentrično sliko. Žival po njegovem ni nič drugega kot avtomat. Na liniji antropocentričnega mišljenja se je stoletje pozneje gibalo tudi naravoslovje Emanuela Kanta. Z idejo čistega uma je povezoval svobodo in človeško dostojanstvo. Kategorični imperativ Kanta je le posredno dosegel zaščito živali. Obzirno ravnanje z živalmi se ni terjalo zaradi njih samih, temveč zaradi človekovega dostojanstva. Gre za človekovo dolžnost do sebe. Če bi slabo ravnali z živalmi, bi s tem otopelo sočutje do njihovega trpljenja in s tem bi trpela človeška morala v odnosu do drugih ljudi. Zaščita živali zaradi zaščite ljudi (Cerkev in živali, 2005).

Za bistveno bolj prijazno do živali se je izkazala filozofija angleškega empirizma¹³. David Hume, sodobnik Kanta, izhaja iz razumljive predpostavke, in sicer da lahko tudi živali občutijo trpljenje, veselje in strah, tako da so interesi živali sami od sebe vredni zaščite. Na Huma se je navezal Jeremy Bentham, njegova filozofija je postala neke vrste načelni program za nastajajočo zaščito živali (Cerkev in živali, 2005).

Ferry (1998) navaja temeljno misel gibanja za osvoboditev živali v Franciji iz 19. stoletja, katerega idejni vodja Bentham pravi takole: »Mogoče bo napočil dan, ko bo preostali del živalskega sveta spet dobil tiste pravice, ki so mu bile lahko odvzete le s tiranijo. Francozi so že spoznali, da temna koža še ni razlog, da bi človeško bitje na milost in nemilost prepustili muham mučitelja. Mogoče bomo nekega dne ljudje celo spoznali, da so število nog, dlakavost kože ali konec križne kosti ravno tako nezadostni razlogi za to, da bi neko čuteče bitje prepustili isti usodi. Kaj drugega naj bi začrtalo nepremostljivo mejo? Je to sposobnost mišljenja ali sposobnost govorjenja? Toda odrasel konj ali pes je neprimerno bolj družabna in modra žival kot novorojenček star dan, teden ali mesec. Vprašanje ni: ali lahko razmišljajo? Niti: ali lahko govorijo? Ampak: ali lahko trpijo?« Bentham je to svojo misel napisal v času, ko je Francija črne sužnje že osvobodila, v britanskem svetu pa so »z njimi ravnali kot z živalmi«. Naj spomnimo, da še v 19. stoletju Kitajci, ženske in črnci na severni ameriški celini niso bili pravni subjekti.

Ferry (1998) trdi, da specifične razlike kot sta razum in govorica, s katerimi običajno človeka povišujejo na škodo živali, ne vzdržijo. Očitno je, da pametnemu človeku ne dajemo nič več pravic kot neumnemu ali nememu. Edini smiselni moralni kriterij je lahko samo zmožnost čutenja ugodja in bolečine.

¹³ Izkušvena filozofija

H klasičnim zastopnikom živalim bolj prijazne etike se prištevata tudi Rousseau in Schopenhauer. Za zadnjega je »brezmejno sočutje z vsemi živimi bitji najmočnejši in najzaneslivejši porok za moralno primerno obnašanje.« Albert Schweitzer je eden najbolj znanih zastopnikov etike, ki poudarja lastno vrednost živali. Njegov nauk o spoštovanju življenja manj poudarja sočutni vidik, bolj pa odgovornost ljudi. Antropocentrično¹⁴ mišljenje na eni strani in koncept zaščite živali na drugi strani sta se izkazali kot osnovni navezni točki varstva živali. Oboje se nadaljuje do današnjega dne, predvsem patocentrična¹⁵ komponenta tja do zahteve lastnih pravic živali in enakega vrednotenja življenjskih interesov živali in ljudi (Cerkev in živali, 2005).

Etični maksimum zastopnikov patocentričnega koncepta zaščite v bistvu zahteva, da bi morali takoj postati vegetarijanci in odpreti vrata hlevov ter vse živali spustiti na pašo in jih pustili častno umreti. Ljudje naj bi to sprejeli prostovoljno. In nasprotno: Če bi izhajali iz etičnega minimuma bibličnega odnosa do živali, bi se raven zaščite živali bolj malo dvignila. Zdajšnja sprejemljiva pot naj bi bila nekje na sredini. Človek bi naj s svojim dostojanstvu primernim obzirnim ravnanjem z živalmi in upoštevanjem njihovega duševno-telesnega bivanja omogočil nadaljnji razvoj varstva živali (Cerkev in živali, 2005).

Navajamo še nekaj citatov vidnejših osebnosti iz zgodovine in današnjega časa, ki so se v svojem času zavzemali za zaščito živali in so imeli tudi drugače velik vpliv v družbi (Citati..., 2004):

- Pitagora (582–496 p. n. š.; grški filozof in matematik):
»Vse, kar človek stori živalim, se nekoč vrne k njemu samemu.«
- Lev Nikolajevič Tolstoj (1828–1910) – ruski pisatelj:
»Sočutje je vedno enak občutek, pa naj gre za človeka ali muho.«
- George Bernard Shaw (1856–1950), irski dramatik in Nobelov nagrajenec:
»Najhujši greh v odnosu do živali ni sovraštvo, ampak brezbržnost.«
- Mahatma Gandhi (1869–1948), voditelj indijskega gibanja za neodvisnost in Nobelov nagrajenec:
»Veličina naroda in njegovega moralnega napredka se zrcali v njegovem odnosu do živali.«
- Paul McCartney (1942), britanski pevec, član nekdanje skupine The Beatles:
»Če bi klavnice imele steklene stene, nihče več ne bi jedel mesa.«
- Peter Singer (1946), avstralski profesor filozofije, avtor knjige Osvoboditev živali:
»Izkoriščanje živali je nezdružljivo s katerokoli religijo, ki uči usmiljenje.«

¹⁴ Nazor, da je človek središče stvarstva

¹⁵ Nazor, ki postavlja v ospredje občutenje trpljenja

Med velike zagovornike živali sodijo tudi: Plutarh (45–125; grški filozof in pisatelj), Leonardo da Vinci (1452–1519; italijanski genij, slikar in znanstvenik), Nikola Tesla (1856–1943; srbsko–ameriški izumitelj), Albert Einstein (1879–1955; nemški fizik in Nobelov nagrajenec) in še mnogi drugi. Vsi navedeni so se zavzemali za zaščito živali in so bili vegetarijanci (Citati..., 2004).

Čeč (2005) piše, da je v 19. stoletju tudi na slovensko ozemlje pljusnil val meščanskih idej o varstvu živali, ki so se razvijale v nemško govorečih področjih. Gibanje se je, tudi zaradi podpore države, pri naših meščanih in med moralnimi učitelji hitro prijelo in leta 1845 je bilo v Gorici ustanovljeno prvo društvo. Odras te začetne navdušenosti je knjižica Janeza Bleiweisa "Miloserčnost do živali". Prva društva so skrbno bedela nad izvajanjem "živalskih" zakonov. Posebne pozornosti so bile deležne domače živali, najbolj pri srcu pa so bile "gospodarstvu koristne" ptice. »Te so morale tudi ob najhujši zimi brez suknje okoli skakati.«

Slovenski kmet je pred dobrima dvema stoletjema in pol našel navodila o tem, kako ravnati z živalmi poleg Svetega pisma tudi v knjižici Janeza Bleiweisa iz leta 1846 s pomenljivim naslovom: Miloserčnost do žival. Bleiweis je bil po poklicu veterinar in se je pri svojem delu srečeval s problematiko ravnanja z živalmi. Navajamo nekaj odlomkov iz njegove knjižice oziroma navodil, ki jih je v večinoma črpal iz Svetega pisma (Stojan, 1849):

- »Imaš živino: imej skerb za – njo.« (Sir 7, 24)
- »Pravični ima skerb tudi za živež in pokoj svoje živine.« (Prg 10, 12)
- »Kdor narmanjšimu silo stori, preklinja nje Stvarnika.« (Prg 14, 31)
- »Nevsmiljena sodba ga bo zadela, ki ni vsmiljenja storil.« (Jak¹⁶ 2, 13)
- »Bog ni dal človeku pravice z živaljo po svoji termi nevsmiljeno ravnati, temuč si jo le v prid obračati.«
- »Pravičnimu se smili življenje njegove živine sercé hudobniga pa je nevsmiljeno.«
- »Kdor živino v nemar puša in ž njo gerdo ravna, kaže divje sercé, ktero nima ravnočutja s človekam, kakor ga tudi nima z ubogo živino. Iz miloserčnosti do žival izvira tudi miloserčnost do človeka.«
- »Hudo tedaj grešijo vsi tisti, ki pustijo ubogo živino stradati, v nesnagi poginiti, ki ji več nalagajo, kakor nesti ali peljati zmore, ki jo nevsmiljeno pretepajo; zakaj oni ravnajo nasprot namenu Stvarnika, ki je žival, desiravno sosebno v prid človeku, vendar tudi nji v veselje stvaril.«
- »Od kod izvira terpinčenje žival? Na to vprašanje sveto pismo ob kratkim takole odgovori: Pravičnemu se smili življenje njegove živine, sercé hudobniga pa je nevsmiljeno. Kdor tedaj žival terpinči in z njo gerdo ravna, naj bo v kmetiški jopi ali gosposki suknji, je grozoviti človek in kaže divje sercé.«

¹⁶ Jakobova knjiga

Pomemben prispevek k živalim bolj prijazni reji predstavlja knjiga z naslovom »Živalim prilagojena reja«. Avtorji so v omenjenem delu podali tudi širši pogled na humano živinorejo z obravnavo obnašanja živali in etike uvidevnosti oziroma etike svobode. Rist in sod. (1993) v uvodu knjige navajajo, da je kultura mišljenja v kmetijstvu pripeljala do tega, da se nihče več ne vpraša po potrebah domačih živali in rastlinskih kultur, ampak le še po čim večji prireji oziroma pridelavi. Ti kratkoročni, izključno gospodarski cilji so nas prisilili v uničevanje okolja, kakršno se v bistvu upira vsakemu ozaveščenemu kmetu. Nadalje navajajo, da je večina današnjih sistemov reje domačih živali urejenih tako, da je za vrsto značilno obnašanje živali omejeno ali celo onemogočeno.

2.1.3 Zgodovina zakonodaje zaščite živali

Razmerje med človekom in živalmi so preko stoletij oblikovale ekstremne protislovnosti: v arhaični družbi so živali častili kot svete, v Mojzesovi veri Stare zaveze pa so jih žrtvovali božanstvu. V starem Rimu so živali imele status stvari - skupaj z ženami, otroki in sužnji. V srednjem veku se je živalim lahko celo zgodilo, da so bile obtožene pred sodiščem in so jim sodili, če so poškodovale človeka ali mu naredile škodo (Cerkev in živali, 2005).

Prve sledi urejanja pravnega varstva živali najdemo že v starem babilonskem kodeksu Hamurabi okoli leta 2000 pred Kristusom, ki med drugim vsebuje kazen za preobremenitev delovne moči živali. V rimskem pravu, ki je živali vključevalo v stvarno pravo, so bile živali posredno varovane preko varstva lastninske pravice. Kot svetel trenutek v pravnem varstvu živali je treba v "mračnem srednjem veku" označiti Kölnsko mestno pravico iz leta 1417, v kateri je bil z zaporno kaznijo zagrožen lov na slavčke in zajce (Cerkev in živali, 2005).

Lord Erskin je leta 1809 predložil angleškemu parlamentu osnutek zakona proti mučenju konj, svinj, bikov in ovac - a ga niso jemali resno (Müller, 2001).

Do sistematične zakonodaje o varstvu živali je prišlo šele v 19. stoletju in sicer najprej v Angliji z "Zakonom za zaščito govedi pred krutim in neprimernim ravnanjem" iz leta 1822. V tem aktu je bila v primeru trpinčenja poljedelsko koristnih živali zagrožena kazen. Kasneje je prišlo do tega, da so v mnogih evropskih državah, tudi v Sloveniji, v pravni red vnesli kazni za mučenje živali (Cerkev in živali, 2005).

Potem so izšli prvi zakoni proti mučenju živali tudi v Franciji (1850), na Sardiniji (1859), in v Nemčiji (1875). Žal pa so sankcionirali le težje primere mučenja živali, pa še to le, če je bila žival mučena v javnosti, pred ljudmi. To pomeni, da so ti zakoni pravzaprav bolj ščitili čustva očividcev kot trpinčene živali (Müller, 2001).

Svet za zaščito domačih živali pri britanskem ministrstvu za kmetijstvo je leta 1979 prvi določil načela petih svoboščin oziroma pravic živali, ki so temeljna vodila zakonov o zaščiti živali mnogih evropskih držav. Te svoboščine oziroma pravice so po Mooreheadu (2004):

- ⇒ pravica do sveže vode in primerne hrane, ki vzdržuje zdravje in čilost živali,
- ⇒ pravica do ustreznega okolja oziroma prostora, ki vključuje zavetje in udoben prostor za počitek, ki živalim ne povzročajo trpljenja, poškodb in neudobja,

- ⇒ pravica do postopkov reje in zdravstvenega varstva, ki ne povzročajo trpljenja, poškodb in bolezni,
- ⇒ pravica do zagotovitve okoliščin, ki živali omogočajo vrsti značilno izražanje: dovolj prostora, primerna oprema in stik z živalmi iste vrste,
- ⇒ pravica do zagotovitve okolja, ki živalim ne povzroča strahu in stiske oziroma duševnega trpljenja.

2.1.4 Raziskave psiholoških vplivov na izvajanje kaznivih dejanj nad živalmi

Duncan in Miller (2002) sta raziskovala povezave med odraščanjem ljudi v družinah, kjer je vladalo nasilje s kasnejšim nasiljem teh oseb nad živalmi v otroški in odrasli dobi. Ugotovila sta, da so osebe, ki so bile same žrtve nasilja v družini, pogostejše izvajale nasilje nad živalmi v odrasli dobi kot v otroštvu.

Gleyzer in sod. (2002) so preverjali hipotezo ali je nasilje nad živalmi povezano z diagnozo antisocialne osebnostne motnje. Ugotovil je, da osebe z antisocialno osebnostno motnjo in osebe odvisne od raznih drog pogostejše izvajajo nasilje nad živalmi kot osebe brez teh motenj (značilna povezava). Po drugi strani pa duševno zaostale osebe, osebe z duševnimi motnjami in alkoholiki redkeje zagrešijo nasilje nad živalmi.

Ferry (1998) navaja, da v mnogih državah v različnih obdobjih najdemo primere, ko so ljudje iz čistega veselja trpinčili živali. V Franciji so se ljudje v začetku 19. stoletja v pariških predmestnih krčmah zabavali z raznimi krutimi ravnanji z živalmi: kamenjali so peteline, metali so puščice v tarčo, ki je bila živa podgana pribita na leseno desko. V Avstraliji postanejo zajci občasno zaradi prevelike razmnožitve velika nadloga. Takrat jih uporabijo kot žoge v baseballskih tekmah. Očitno je, da trpljenje ljudi fascinira. To dokazuje dejstvo, da silna bolečina pred smrtjo privablja ljudi. Na področju kulinarike najdemo v zgodovini in v sedanjem času mnogo krutih postopkov ravnanja z živalmi. Najbolj znana je krutost kitajskih tržnic. V Franciji je še v prejšnjem stoletju med obema vojnami izšla kuharska knjiga, ki zahteva za uspeh recepta za pripravo kunčjega golaža, da mora biti kunec še živ, ko ga oderejo.

3 MATERIAL IN METODE

3.1 MATERIAL

Za izdelavo specialistične naloge smo pregledali pomembnejše pravne akte Republike Slovenije, EU in nekaterih drugih držav, ki urejajo zaščito živali po posameznih področjih in po živalskih vrstah. Primerjali in analizirali smo zakonodajo za naslednja področja zaščite živali:

- reja živali,
- prevoz živali,
- bolne in poškodovane živali ter izvajanje posegov na živalih,
- poskusi na živalih,
- zakol živali,
- usmrnitev živali,
- skrb za zapuščene živali,
- društva za zaščito živali,
- pristojnosti državnih organov,
- nadzor nad izvajanjem zakonodaje,
- ukrepi zoper kršitelje.

Za oceno dejanskih razmer zaščite živali smo uporabili poročila pristojnih služb v posameznih državah, poročila Evropske komisije in poročila nevladnih organizacij o oceni spoštovanja zakonodaje.

3.2 METODE

Uporabili smo opisno in primerjalno metodo, ki sta uveljavljeni metodi raziskovanja v pravni znanosti. Metodi sta primerni za kritično primerjalno analizo ureditve zaščite živali v Sloveniji, Evropski uniji (EU) in drugih primerljivih ureditvah. Za obravnavo predpisov v Republiki Sloveniji, EU in nekaterih državah smo uporabili primerjalno metodo, ki smo jo dopolnili z oceno dejanskih razmer na tem področju v Sloveniji v primerjavi z državami, ki imajo daljšo tradicijo pravnega urejanja zaščite živali.

4 REZULTATI

4.1 PRAVNA UREDITEV ZAŠČITE DOMAČIH ŽIVALI V SLOVENIJI

Za gospodarsko koristne domače živali sta se zlasti v zakonodaji, ki je bila sprejeta v zadnjih letih, uveljavila termina »domače« in »rejne« živali, zato bomo zaradi boljšega razumevanja v tej nalogi uporabili ta dva izraza, in ne izraza gospodarsko koristne živali, ki smo ga uporabili v naslovu specialistične naloge, ker se je ta izraz uporabljal, ko smo prijavili specialistično nalogo. Izraz rejne živali bomo uporabili ob navedbi pravnih aktov, ki uporabljajo ta izraz. Sicer pa bomo v nalogi uporabljali izraz domače živali, kot smo se dogovorili s člani komisije za oceno in zagovor te specialistične naloge.

Pri pregledu slovenske zakonodaje in literature o zaščiti živali smo se srečevali z različnimi termini, katere bi bilo potrebno ustrezno opredeliti. Obravnavani termini tudi na mednarodni ravni in v predpisih EU niso natančno opredeljeni. V predpisih EU izraz ni opredeljen. V večjezični terminološki bazi izrazov Evropske unije sta oba izraza, "domestic animal" in "farm animal" v slovenščino prevedena enako - "domača žival".

Zakon o živinoreji uporablja izraz »domače živali«. Domače živali so živali, ki jih človek redi za svojo korist in živijo pod njegovim varstvom ter oskrbo in niso prosto živeče živali po predpisih o ohranjanju narave. Med domače živali sodijo kopitarji, govedo, prašiči, ovce, koze, kunci, perutnina, ribe in čebele (Zakon o živinoreji, 2002).

V zakonodaji EU uporabljeni izraz »farm animals« je v slovenske predpise zaščite živali preveden enotno kot »rejne živali«. Zakon o zaščiti živali (1999) v drugem odstavku 5. člena navaja, da so rejne živali kopitarji, parkljarji, perutnina, kunci in kožuharji, ki se vzrejajo ali redijo za proizvodnjo hrane, volne, kože, krzna ali za druge gospodarske namene. Tudi v nalogi uporabljamo naveden izraz, ker ga uporablja krovni zakon (in njegovi podzakonski predpisi) področja, ki ga obravnavamo.

Uporaba izraza rejna žival, ki ga poznamo iz Zakona o veterini in ZZiv, pri prevajanju izraza "farm animal" se nekaterim strokovnjakom, tako s področja biotehnike kot jezikoslovja, ne zdi primerna. Predlagan je bil tudi izraz »kmetijske živali« (kot vzporednica izrazu kmetijske rastline). Strokovni svet za zaščito živali pa je predlagal, da se namesto izraza »rejna žival« uporabi izraz »žival v reji«. Vendar ta predlog ni bil sprejet.

Pojma kmetijske in hišne živali ne moremo povezovati samo z domačimi živalmi. Tako Žigo Jozonovič (2004) predlaga, da se pri načrtovanju novih predpisov upošteva sledeča razdelitev:

DOMAČE ŽIVALI

1. domače živali v reji
2. domače živali, ki jih vzrejajo ali redijo za družbo, rekreacijo, varstvo ali pomoč človeku, v izobraževalne ali znanstvene namene in dr.
3. domače živali, ki živijo neodvisno od človeka – potepuške domače živali

PROSTOŽIVEČE OZ. DIVJE VRSTE:

1. prostoživeče, ki živijo prosto v naravi in
2. gojene prostoživeče, ki jih lahko delimo na:
 - a. tiste, ki jih redimo z namenom pridobivanja hrane ali druge gospodarske namene ang. game farm animals – (npr. lov v oborah) ter
 - b. tiste, ki jih gojimo za družbo, rekreacijo, varstvo ali pomoč človeku, v izobraževalne ali znanstvene namene in dr.

Status živali je potrebno opredeliti predvsem zaradi neprekrivanja pristojnosti pravnih aktov in kontrole njihovega izpolnjevanja. V prihodnje bi kazalo poenotiti terminologijo v zakonodaji.

Za posamezna področja zaščite živali (reja, prevoz, zakol, poskusne živali in drugo) za Republiko Slovenijo veljajo ratificirane¹⁷ mednarodne pogodbe in zakonodaja EU s tega področja, ki so pravni akti višje veljave kot nacionalna zakonodaja.

4.1.1 Mednarodni pravni akti

Na področje domačih živali se nanašata dva splošna mednarodna pravna akta, ki zavezuje EU k izpolnjevanju njunih načel.

4.1.1.1 Univerzalna deklaracija o pravicah živali

Deklaracija o pravicah živali (sprejeta s pomočjo organizacije UNESCO 15. oktobra 1978 v Parizu), poziva evropske institucije in države članice, naj pri pripravi in izvajanju zakonodaje Skupnosti in zlasti skupne kmetijske politike v celoti upoštevajo zahteve po dobrem počutju živali. Približno 30 let po deklaraciji OZN o človekovih pravicah so na sedežu Organizacije združenih narodov za izobraževanje, znanost in kulturo UNESCO v Parizu sprejeli deklaracijo za pravice živali. Generalni sekretar Inštituta za humanitarno biologijo v Parizu Cochin Georges Heuse je opravil akcijo za sklic mednarodnega kongresa in razglasitev te deklaracije. Tekst tega kodeksa je sestavljen v francoskem, angleškem, arabskem, nizozemskem, španskem in ruskem jeziku in je bil javno razglašen v Parizu 22. januarja 1978. Deklaracija o pravicah živali je postala eden izmed dokumentov Združenih narodov - Unesca na dan 15. oktobra 1978 in med drugim poudarja spoštovanje živali, prepoveduje vsako mučenje, zahteva strogo zakonodajo varstva živali, obsoja znanstvene (medicinske, laboratorijske in druge) poizkuse na živih živalih (zlasti vivisekcijo¹⁸), ki so tolikokrat v središču razprav (Univerzalna..., 2005). Besedilo deklaracije navajamo v prilogi A.

Prodanovič (2002) navaja, da so pravice živali v deklaraciji skoraj izenačene s pravicami ljudi. Deklaracija pomeni dejansko kombinacijo etičnih in ekoloških načel, ki poudarjajo, da se vse živali rodijo enake pred življenjem in imajo iste pravice do obstoja. Zaradi tega ima vsaka žival pravico, da je spoštovana in da človek kot živalska vrsta sebi ne more podeliti pravice, da iztreblja druge živali in da jih izkorišča s kršitvijo te pravice. Vsaka žival ima pravico do človeške zaščite in nege.

¹⁷ Potrjene, priznane oziroma odobrene mednarodne pogodbe

¹⁸ Seciranje živih organizmov

4.1.1.2 Protokol o zaščiti in dobrem počutju živali k Amsterdamski pogodbi

S tem protokolom je EU dodelila živalim novi pravni status čutečih bitij. To pomeni, da jih priznava kot bitja, ki občutijo bolečino in trpljenje. Torej živali naj ne bi obravnavali več kot lastnino, blago ali izdelek. Države pogodbenice so se v želji zagotoviti boljšo zaščito in upoštevanje dobrega počutja živali kot čutečih bitij dogovorile o določbi, ki je priloga k Pogodbi o ustanovitvi Evropske skupnosti. Pri oblikovanju in izvajanju politik Skupnosti v kmetijstvu, prometu, notranjem trgu in raziskavah Skupnost države članice v celoti upoštevajo zahteve po dobrem počutju živali, pri čemer spoštujejo zakonodajne ali upravne določbe in ustaljene navade držav članic zlasti glede verskih obredov, kulturnih tradicij in regionalne dediščine (Moorehead, 2004: 97).

4.1.2 Zakonodaja EU

Ustava za Evropo iz leta 2004 v III-121. členu opredeljuje zaščito živali: »Pri oblikovanju in izvajanju politike Unije na področju kmetijstva, ribištva in prometa, notranjega trga, raziskav in tehnološkega razvoja ter vesolja Unija in države članice v celoti upoštevajo zahteve po dobrem počutju živali kot čutečih bitij, pri čemer spoštujejo zakonodajne ali upravne predpise in ustaljene običaje držav članic zlasti glede verskih obredov, kulturnih tradicij in regionalne dediščine« (Pogodba o ustavi za Evropo, 2004).

Pri oblikovanju zakonodaje za področje kmetijstva pomagata Komisiji Stalni odbor za prehranjevalno verigo in zdravje živali, ustanovljen z 58. členom Uredbe (ES), št. 178/2002, in Stalni odbor za zootehniko, ustanovljen s Sklepom 77/505/EGS. Področje zaščite živali urejajo v EU konvencije, uredbe, direktive in sklepi, ki se nanašajo na področje reje, prevoza in zakola živali, poskusov na živalih in drugo.

4.1.3 Zakonodaja Republike Slovenije

Zaščito živali opredeljuje tudi Ustava Republike Slovenije kot pravni akt najvišje veljave. 72. člen, ki govori o zdravem življenjskem okolju, vsebuje določbo: »Varstvo živali pred mučenjem ureja zakon« (Ustava Republike Slovenije, 1991).

Pred sprejetjem Zakona o zaščiti živali (ZZZiv) je bila zaščita živali urejena v Zakonu o zdravstvenem varstvu živali (iz leta 1985) in njegovih podzakonskih predpisih, predpisih s področja kmetijstva ter drugih splošnih zakonih. Sprejetje ZZZiv vsekakor pomeni prelomnico v zakonodaji zaščite živali, saj je prej razdrobljena zakonodaja zbrana v enem zakonu in njegovih podzakonskih predpisih.

Temeljno vodilo in namen zakonodaje EU kot tudi Slovenije je preventivna naravnost, določene kazni pa naj bi delovale na mogoče kršitelje odvračilno.

♦ Zakon o zaščiti živali

Prva obravnava Predloga zakona o zaščiti živali je bila septembra 1994. Državni zbor je obravnaval Predlog zakona v drugi obravnavi marca 1999 in tretji obravnavi junija 1999. ZZZiv je bil objavljen v Uradnem listu 3. decembra 1999, veljati pa je začel 18. decembra

1999. Predlog zakona o zaščiti živali sta pripravila za prvo obravnavo takratna poslanca Polonca Dobrajc in Zmago Jelinčič. Predlog zakona navaja, da Slovenijo kot članico OZN moralno zavezuje k sprejetju zakona deklaracija o pravicah živali, ki jo je sprejel UNESCO leta 1978. Poleg tega mora Slovenija prilagoditi svojo zakonodajo EU. Kot razlogi za sprejetje Zakona o zaščiti živali so v predlogu navedeni tudi pomanjkljivost veljavnih predpisov, njihova razdrobljenost in neustrezne oziroma premile sankcije. Zato sta predlagatelja zakona predvidela, naj se varstvo in zaščita živali pred mučenjem uredita z enim zakonom, ki bi zagotovil večjo učinkovitost in omogočil tudi preprečevanje mučenja živali. V predlogu je poudarjeno, da je namen predpisov o varstvu živali pred mučenjem predvsem odvrčanje od tovrstnih dejanj, zato morajo biti sankcije stroge. Obvezne so tudi zaporne kazni.

Kot eno od glavnih pomanjkljivosti zakonodaje Predlog zakona o zaščiti živali tudi navaja, da je za izvajanje nadzora pristojna le veterinarska inšpekcija, kar pa v primeru nujnosti hitre intervencije ni ustrezno in zadostno. Nujno je treba vključiti policijo. Veterinarska inšpekcija nima organizirane stalne službe in ni ustrezno opremljena in usposobljena in zato pogosto sploh ne ukrepa. Glavna težava je, da veljavna zakonodaja obravnava živali kot stvari, in ne kot živa bitja. Temeljno načelo oziroma izhodišče predloga tega zakona je, da človekovo spoštovanje živali samo utrjuje njegovo spoštovanje do sočloveka, da je žival živo bitje in ima kot tako v skladu z deklaracijo o pravicah živali (Priloga A) svoje pravice. Namen zakona, kot zatrjuje obrazložitev zakonskega predloga, tudi ni omejevanje gospodarskih možnosti, ampak izboljšanje odnosov človek – žival. To pa ima tudi pozitivne gospodarske posledice, saj ima na primer v Evropi meso živali, ki so vzrejene v naravnem okolju, in ne v tovarnah mesa, tudi višjo ceno, tako zaradi kakovosti kot zaradi višje zavesti (Predlog zakona o zaščiti živali..., 1994).

Predlog zakona je vseboval nekatere določbe, ki pozneje niso bile vključene v zakon (Predlog zakona o zaščiti živali..., 1994):

- prepoved obrednega klanja (3. člen),
- prepoved rezanja krakov žabam pred usmrtnitvijo (2. člen),
- prepoved krajšanja kljunov pri perutnini (2. člen),
- prepoved posegov na zobovju živali (2. člen),
- prepoved reje na tleh z rešetkasto ali mrežasto izvedbo tal (2. člen),
- prepoved mednarodnega prevoza živali oziroma dovolitev le v prehodnem obdobju do leta 2000 (5. člen),
- prepoved namenske, genetsko vodene vzreje živali, ki ima za posledico take spremembe na živalih, ki jim onemogočajo za vrsto normalno življenje (2. člen),
- obvezno zagotovitev živalim vsaj osem ur dnevne svetlobe (2. člen),
- zaporno kazen do enega leta za hujše kršitve tega zakona (10. člen).

Predlog zakona je predvidel tudi zaščito družnih (hišnih) živali – mačk in psov. Tako za pse čuvaje predvideva vsaj 30 m² gibalne površine. Če pa so psi v ogradi, mora biti ta velika vsaj 12 m². Živalim mora biti minimalno eno uro na dan zagotovljen izpust na tekašče (4. člen). Predlog zakona je tudi predvideval eno mesto v zavetišču na 450 registriranih psov. Za zavetišča je Predlog zakona predvideval, da se lahko žival, če se lastnik ne javi in živali ni mogoče oddati, po preteku 90 dni od najdbe usmrti (6. člen; Predlog zakona o zaščiti živali..., 1994).

Pri pripravi ZZZiv so bili upoštevani pravni akti EU za zaščito živali (navajamo jih v poglavju 4.2.2). Temeljno načelo ZZZiv je (3. člen ZZZiv): »Nihče ne sme brez utemeljenega razloga povzročiti živali trpljenja, bolezni ali smrti.« 4. člen ZZZiv določa, da je mučenje živali vsako ravnanje ali opustitev ravnanja, storjeno naklepno, ki živali povzroči hujšo poškodbo ali dlje časa trajajoče ali ponavljajoče trpljenje, ali škodi njenemu zdravju.

⇒ Veljavnost Zakona o zaščiti živali

Zakon o zaščiti živali določa varstvo za vse živali, ki imajo razvita čutila za sprejem zunanjih dražljajev in razvit živčni sistem, da boleče zunanje vplive čutijo. Ta zakon se dosledno izvaja pri vretenčarjih, pri drugih živalih pa glede na stopnjo njihove občutljivosti v skladu z ustaljenimi izkušnjami in znanstvenimi spoznanji (ZZZiv, 1.člen).

⇒ Področja, ki jih ureja Zakon o zaščiti živali

Zakon o zaščiti živali določa odgovornost ljudi za zaščito živali, to je zaščito njihovega življenja, zdravja in dobrega počutja. Zakon določa tudi pravila za dobro ravnanje z živalmi, določa, kaj sodi med mučenje in katera ravnanja oziroma posegi na živalih so prepovedani. Nadalje zakon določa pogoje, ki jih je treba za zaščito živali zagotoviti pri reji živali, prevozu, izvajanju določenih posegov in poskusov na živalih, zakolu in usmrnitvi živali. Ureja postopek, pravice in obveznosti v primerih, ko gre za zapuščene živali, določa pogoje za društva, ki na področju zaščite živali delujejo v javnem interesu, nagrade in priznanja za zaščito živali. Zakon ureja nadzor nad izvajanjem tega zakona in kazenske sankcije za kršitelje določb tega zakona (ZZZiv, 1. člen).

⇒ Kdo mora izvrševati določila Zakona o zaščiti živali

Po 2. členu ZZZiv morajo določbe zakona spoštovati vse pravne in fizične osebe, ki so v kakršnemkoli odnosu do živali, zlasti pa skrbniki živali, lokalne skupnosti in države, veterinarski, živinorejski, znanstveno-raziskovalni in pedagoški zavodi, prav tako pa tudi lovske, kinološke in druge organizacije, ki združujejo rejce živali, društva proti mučenju živali in druga društva, ki so se ustanovila za uveljavljanje in izvajanje deklaracije o pravicah in zaščiti živali.

⇒ Dopolnitve Zakona o zaščiti živali

Zakon o spremembi in dopolnitvi Zakona o zaščiti živali (ZZZiv-A, Uradni list RS, št. 126-5388/2003) je dopolnil 13. člen ZZZiv z določbo, da imajo psi - vodniki slepih in psi - pomočniki invalidov skupaj s svojim skrbnikom vstop na vsa javna mesta in v sredstva javnega prevoza. 13. člen prvotnega ZZZiv je namreč samo določal, da psom - vodnikom slepih in psom - pomočnikom invalidov ni treba imeti nagobčnika na javnih mestih in v sredstvih javnega prevoza. Dopolnjen je bil tudi 46. člen ZZZiv, in sicer z določbo o vrednosti denarnih kazni za pravne osebe, odgovorne osebe pravnih oseb in posameznike in samostojne podjetnike.

⇒ Izvršilni predpisi Zakona o zaščiti živali

Izvršilni predpisi ZZZiv, ki urejajo posamezna področja zaščite domačih živali in jih predvideva ta zakon v 39., 40. in 41. členu, so:

- Pravilnik o pogojih za zavetišča za zapuščene živali (Uradni list RS, št. 45/00),
- Pravilnik o Strokovnem svetu za zaščito živali (Uradni list RS, št. 62/00),
- Pravilnik o etični komisiji za poskuse na živalih (Uradni list RS št. 84/00),
- Pravilnik o pogojih in načinu prevoza živali (Uradni list RS, št. 86/00),
- Pravilnik o pogojih, ki jih morajo izpolnjevati zbirni centri, prevozniki živali in trgovci z živalmi ter o postopku registracije (Uradni list RS št. 85/02),
- Uredba o živalskem vrtu in živalskemu vrtu podobnem prostoru (Uradni list RS, št. 37/03),
- Pravilnik o minimalnih pogojih za zaščito rejnih živali in postopku registracije hlevov za rejo kokoši nesnic (Uradni list RS št. 41/03),
- Pravilnik o strokovnih, kadrovskih in tehničnih pogojih za opravljanje poskusov na živalih (Uradni list RS, št. 36/04),
- Pravilnik o pogojih, ki jih morata za pridobitev koncesije izpolnjevati živalski vrt in zavetišče za zapuščene živali (Uradni list RS, št. 78/04),
- Pravilnik o pogojih za zakol živali izven klavnice za lastno domačo porabo (Uradni list RS, št. 117/04),
- Pravilnik o zaščiti živali pri zakolu (Uradni list RS, št. 33/05),
- Pravilnik o zaščiti hišnih živali (Uradni list RS, št. 75/05).

Med pravilniki, predvidenimi z Zakonom o zaščiti živali, je bil v avgustu 2005 sprejet Pravilnik o zaščiti hišnih živali. Nevladne organizacije so si že več let prizadevale, da bi tudi to področje dobilo svoj predpis. Društvo za zaščito živali Ljubljana je v letu 2002 pripravilo osnutek pravilnika za zaščito hišnih živali. V letu 2004 ga je obravnaval Strokovni svet za zaščito živali in imenoval delovno skupino za dopolnitev osnutka.

4.2 REJA ŽIVALI

4.2.1 Mednarodni pravni akti zaščite domačih živali

4.2.1.1 Evropska konvencija št. 87 za zaščito domačih živali

Evropska gospodarska skupnost je Evropsko konvencijo za zaščito domačih živali potrdila s Sklepom 78/923/EGS in deponirala svojo listino o odobritvi v Strasbourgu. Konvencija se nanaša na živali, ki se jih vzgaja ali redi za proizvodnjo mesa, volne in kož ali krzna ter druge namene. Še posebej pa zadeva živali v intenzivni reji. Cilj konvencije je izogniti se nepotrebnemu trpljenju in poškodbam živali med rejo. Da bi bilo zagotovljeno dobro počutje živali, konvencija nalaga državam, ki so jo ratificirale, obveznost, da nadzirajo pogoje, ki so potrebni za zagotavljanje zdravja živali, in opremo, ki se uporablja v intenzivni farmski reji. Izvajanje konvencije nadzira stalna komisija. Stalna komisija je odgovorna za pripravo, dopolnitev in prevzem priporočil s strani držav pristopnic. Stalna komisija državam pristopnicam svetuje, pomaga pri medsebojnih poravninah v primeru nesoglasij in težav, ki nastanejo med državami pri uveljavljanju konvencije. Evropska gospodarska skupnost je konvencijo podpisala in ratificirala 18. oktobra 1988, veljati pa je

začela 19. aprila 1989. Konvencijo je ratificiralo oziroma k njej pristopilo 30 držav Sveta Evrope. Poljska je konvencijo podpisala, ni je pa ratificirala (priloga B – preglednica a). Protokol št. 145 iz leta 1992 o dopolnitvi Konvencije dopolnjuje konvencijo z vsebinami o biotehnologiji in zakolu živali na kmetijskem gospodarstvu in še ni v veljavi.

4.2.1.2 Protokol št. 145 o dopolnitvi evropske konvencije za zaščito domačih živali

Protokol je bil predložen državam članicam Sveta Evrope v podpis in pristop 6. februarja 1992 v Strasbourgu. Protokol razširja področje konvencije št. 87 na področju reje živali. Posebej se nanaša na biotehnologijo in zakol živali na kmetijah. Protokol dodaja nekaj novih določb v smeri prilagoditve razmeram na živinorejskih kmetijah. Protokol je ratificiralo oziroma k njemu pristopilo 14 držav Sveta Evrope. Pet držav Sveta Evrope pa je protokol podpisalo, niso pa ga ratificirale (priloga B – preglednica b). Protokol bo začel veljati, ko ga bodo podpisale države, ki so v preglednici b priloge B označene z »x«.

4.2.2 Pravni akti EU za pogoje reje živali

Reja živali je v EU urejena z naslednjimi pomembnejšimi direktivami:

⇒ Direktive pogojev reje živali:

- Sklep Sveta z dne 19. junija 1978 o sklenitvi Evropske konvencije za zaščito rejnih in proizvodnih živali (78/923/EGS),
- Direktiva Sveta 98/58/ES z dne 20. julija 1998 o zaščiti rejnih živali,
- Direktiva Sveta z dne 19. novembra 1991 o določitvi minimalnih pogojev za zaščito telet (91/629/EGS),
- Odločba Komisije z dne 24. februarja 1997 o spremembi priloge k Direktivi 91/629/EGS o določitvi minimalnih pogojev za zaščito telet (besedilo velja za EGP) (97/182/ES),
- Direktiva Sveta 97/2/ES z dne 20. januarja 1997 o spremembi Direktive 91/629/EGS o določitvi minimalnih pogojev za zaščito telet,
- Direktiva Sveta z dne 19. novembra 1991 o določitvi minimalnih pogojev za zaščito prašičev (91/630/EGS),
- Direktiva Sveta 2001/88/ES z dne 23. oktobra 2001 o spremembi Direktive 91/630/EGS o določitvi minimalnih pogojev za zaščito prašičev,
- Direktiva Komisije 2001/93/ES z dne 9. novembra 2001 o spremembi Direktive 91/630/EGS o določitvi minimalnih pogojev za zaščito prašičev,
- Direktiva Sveta 99/74/ES z dne 19. julija 1999 o minimalnih standardih za zaščito kokoši nesnic.

Evropska komisija je maja 2005 obravnavala tudi osnutek Direktive o minimalnih pogojih za zaščito pitovnih piščancev.

4.2.2.1 Direktiva Sveta 98/58/ES o zaščiti rejnih živali

- Pravna podlaga direktive

Direktiva povzema načela Evropske konvencije za zaščito rejnih živali, ki jo je potrdila tudi EU (s Sklepom 78/923/EGS), in je obvezana kot pogodbenica udeležiti njena načela.

Načela konvencije med drugim zagotavljajo, da glede na pridobljene izkušnje in znanstvena dognanja nastanitev, krmljenje, napajanje in oskrba živali ustrezajo fiziološkim in etološkim potrebam živali. EU mora poskrbeti za enotno uporabo konvencije in iz nje izhajajočih priporočil ter predvideti posebna pravila za uporabo te direktive.

Evropski parlament je v svoji resoluciji 20. februarja 1987 o politiki dobrega počutja živali pozval Komisijo, naj poda predloge za pravila Skupnosti, ki zadevajo splošne vidike reje živine. Deklaracija o pravicah živali poziva evropske institucije in države članice, naj pri pripravi in izvajanju zakonodaje Skupnosti v celoti upoštevajo zahteve po dobrem počutju živali.

Razlike v zakonski regulativi lahko izkrivijo pogoje konkurence in vplivajo na nemoteno delovanje ureditve trga za živali. Zato je treba določiti skupne minimalne pogoje za zaščito živali v vzrejne namene, da se zagotovi racionalni razvoj prireje in omogoči lažje delovanje ureditve trga za živali. Zato je primerno, da se upoštevajo določbe o dobrem počutju živali, ki so že določene v predpisih Skupnosti. Treba je upoštevati primerjalno študijo določb o dobrem počutju živali v Skupnosti in v nekaterih državah nečlanicah skupaj z oceno te študije, da bi se določila narava prihodnjih pobud Skupnosti, katerih cilj je odpraviti izkrivljanje konkurence.

- Vsebina direktive

Direktiva določa minimalne pogoje za zaščito rejnih živali. Določbe direktive ne veljajo za prosto živeče živali v naravi, živali na tekmovanjih, razstavah, kulturnih ali športnih prireditvah ali dejavnostih, poskusne ali laboratorijske živali, katerekoli nevretenčarje. Ta direktiva se uporablja brez poseganja v posebne predpise Skupnosti, določene drugje, in zlasti v Direktive 88/166/EGS, 91/629/EGS in 91/630/EGS, ki se še uporabljajo (1. člen).

Direktiva nalaga državam članicam, da poskrbijo, da lastniki ali rejci sprejmejo vse primerne ukrepe za zagotavljanje dobrega počutja živali, za katere skrbijo, in za zagotavljanje, da se tem živalim ne povzročijo nepotrebne bolečine, trpljenja ali poškodbe (3. člen).

Države članice morajo zagotoviti, da so pogoji, pod katerimi se živali (razen rib, plazilcev ali dvoživk) ob upoštevanju njihove vrste, stopnje razvoja, prilagoditve in udomačenosti ter fizioloških in etoloških potreb vzrejajo ali redijo v skladu s prakso in znanstvenimi dognanji, usklajeni z določbami iz te priloge (4. člen).

Komisija mora predložiti Svetu predloge, ki bi lahko bili potrebni za enotno uporabo Evropske konvencije za zaščito rejnih živali, in na podlagi znanstvene ocene vsa priporočila, podana po tej konvenciji, in druga ustrezna posebna pravila (5. člen).

Poleg tega mora Komisija vsakih pet let in prvič po petih letih od začetka veljavnosti te direktive na podlagi izkušenj, pridobljenih pri izvajanju direktive, in zlasti glede ukrepov iz prvega odstavka ter znanstveno-tehničnega napredka predložiti Svetu poročilo z vsemi ustreznimi predlogi, ki upoštevajo ugotovitve poročila (5. člen).

Države članice morajo zagotoviti, da pristojni organ izvaja inšpekcijske preglede za preverjanje skladnosti z določbami te direktive. Takšni inšpekcijski pregledi lahko potekajo hkrati s pregledi za druge namene. Države članice morajo od datuma, ki se določi v skladu s postopkom iz 6. člena te direktive, predložiti Komisiji poročila o inšpekcijskih pregledih, ki so prav tako opredeljeni v navedenem členu. Komisija mora predložiti povzetke teh poročil stalnemu veterinarskemu odboru. Komisija je morala pred 1. julijem 1999 v skladu s postopkom iz 9. člena te direktive predložiti predloge za usklajevanje inšpekcijskih pregledov ter oblike, vsebine in pogostosti pošiljanja poročil (6. člen).

Kadarkoli je to treba zaradi enotnega izpolnjevanja zahtev iz te direktive, lahko veterinarski izvedenci Komisije skupaj s pristojnimi organi preverijo, ali države članice izpolnjujejo navedene zahteve in s pregledi na kraju preverijo, ali se pregledi opravljajo v skladu s to direktivo. Država članica, na ozemlju katere se izvajajo pregledi, mora nuditi veterinarskim izvedencem Komisije kakršnokoli pomoč, ki bi jo potrebovali pri izvajanju svojih nalog. Preden izvedenci sestavijo in razpošljejo končno poročilo, se morajo o rezultatih pregledov posvetovati s pristojnim organom zadevne države članice. Pristojni organ zadevne države članice mora sprejeti vse ukrepe, ki bi bili lahko potrebni pri upoštevanju rezultatov pregledov (7. člen).

Komisija je morala pred 30. junijem 1999 predložiti Svetu naslednja poročila:

- o primerjavi med določbami o dobrem počutju živali v Skupnosti in v državah nečlanicah, ki oskrbujejo Skupnost,
- o možnosti za pridobitev širšega mednarodnega sprejemanja načel o dobrem počutju, predvidenih v tej direktivi,
- in o tem, v kolikšnem obsegu bi lahko cilje Skupnosti v zvezi z dobrim počutjem živali ogrozila konkurenca iz držav nečlanic, ki ne uporabljajo enakih standardov.

Poročilu morajo biti priložene vse potrebne predloge za odpravo izkrivljanja konkurence (8. člen).

Kadar se uporabi postopek iz tega člena, mora predsednik Stalnega odbora za prehranjevalno verigo in zdravje živali (v nadaljnjem besedilu Odbor) na svojo pobudo ali na zahtevo države članice zadevo nemudoma predložiti Odboru. Predstavnik Komisije predloži Odboru osnutek ukrepov, ki jih je treba sprejeti. Odbor predloži svoje mnenje o osnutku v roku, ki ga predsednik lahko določi glede na nujnost zadeve. Mnenje se poda z večino, določeno s členom 148(2) pogodbe v primeru odločitev, ki jih mora Svet sprejeti na predlog Komisije. Pri glasovanju v Odboru se glasovi predstavnikov držav članic ponderirajo na način, določen v navedenem členu. Komisija sprejme načrtovane ukrepe, če so v skladu z mnenjem Odbora. Če načrtovani ukrepi niso skladni z mnenjem Odbora ali če njegovo mnenje ni bilo podano, Komisija nemudoma predloži Svetu svoj predlog glede ukrepov, ki jih je treba sprejeti. Svet odloča s kvalificirano večino. Če se ta ne odzove po preteku treh mesecev od datuma, ko mu je bila zadeva predložena, sprejme Komisija predlagane ukrepe in jih začne takoj izvajati, razen če se ni Svet z enostavno večino izrekel proti navedenim ukrepom (9. člen).

Države članice so morale najpozneje do 31. decembra 1999 sprejeti zakone in druge predpise, vključno s sankcijami, potrebne za usklajitev s to direktivo, če Svet ne odloči drugače ob upoštevanju poročila iz 8. člena. O tem takoj obvestijo Komisijo. Ko države

članice sprejmejo te predpise, se morajo sklicevati na to direktivo ali pa se nanjo sklicujejo ob uradni objavi. Način sklicevanja določijo države članice. Vendar lahko države članice od 31. decembra 1999 in skladno s splošnimi določbami pogodbe na svojem ozemlju ohranjajo ali uporabljajo strožje predpise za zaščito rejnih živali od tistih, ki so določeni v tej direktivi. O vseh takšnih ukrepih obvestijo Komisijo. Države članice morajo Komisiji predložiti besedila temeljnih predpisov nacionalne zakonodaje, sprejetih na področju, ki ga ureja ta direktiva (10. člen).

Ta direktiva je začela veljati z dnem objave v Uradnem listu Evropskih skupnosti, to je 20. julija 1998. Naslovljena pa je na države članice (11. in 12. člen). V prilogi omenjene direktive so navedene posebne določbe, ki podrobneje opredeljujejo posamezna področja reje živali.

Vse živali v sistemih reje, v katerem je njihovo dobro počutje odvisno od pogoste človeške oskrbe, morajo biti pregledane najmanj enkrat na dan. Živali v drugih sistemih morajo biti pregledane v takšnih časovnih presledkih, da se prepreči vsakršno njihovo trpljenje. Če je žival stalno ali redno privezana ali zaprta, ji je treba glede na pridobljene izkušnje in znanstvena dognanja dati dovolj prostora v skladu z njenimi fiziološkimi in etološkimi potrebami. Živalim ni dovoljeno dajati nobenih drugih snovi, razen tistih za terapevtske, preventivne namene ali za zootehnične ukrepe, kot jih določa direktiva 96/22/EGS, razen če so znanstvene študije o dobrem počutju živali ali praktične izkušnje pokazale, da učinki omenjene snovi ne škodujejo zdravju ali dobremu počutju živali.

Pred sprejetjem posebnih določb o pohabljenjih v skladu s postopkom iz 5. člena in brez vpliva na Direktivo 91/630/EGS veljajo ustrezne nacionalne določbe v skladu s splošnimi pravili pogodbe.

Metode ekstenzivne in intenzivne reje, ki povzročajo ali lahko povzročijo trpljenje ali poškodbo katerekoli živali, niso dovoljene. Ta določba ne izključuje uporabe nekaterih postopkov, ki bi lahko povzročili minimalno ali trenutno trpljenje ali poškodbo ali bi lahko zahtevali posege, ki ne bi povzročili trajne poškodbe, če to dovoljujejo nacionalne določbe. Nobena žival se ne sme rediti, razen če se na podlagi njenega genotipa ali fenotipa lahko upravičeno pričakuje, da reja ne more škodljivo vplivati na njeno zdravje ali dobro počutje.

4.2.2.2 Zaščita pitovnih piščancev

Evropska komisija je 31. maja 2005 sprejela predlog direktive o minimalnih pogojih za zaščito pitovnih piščancev. Pri inšpekcijskih pregledih so ugotovili, da prihaja v veliko primerih do mučenja živali. Največji problem je prenatrpanost hlevov in nezadostno prezračevanje. Znanstvene raziskave so razkrile resne zdravstvene težave pri živalih in krutost pri ravnanju s piščanci, kar naj bi nova direktiva odpravila. Predlog direktive določa, da je na kvadratni meter dovoljeno imeti največ 30 kg žive teže piščancev. Rejci bodo v skladu z direktivo morali piščancem zagotoviti čistočo in prezračevanje ter primeren dostop do hrane in vode. Hlevi bodo morali imeti zagotovljeno dnevno svetlobo. Dvakrat dnevno bo obvezen nadzor s strani oskrbovalca. Rejci bodo morali voditi dnevno evidenco o temperaturi v hlevu, o zdravljenju piščancev in o poginu (Komisija..., 2005).

4.2.3 Zakonodaja Republike Slovenije za pogoje reje živali

4.2.3.1 Določbe Zakona o živinoreji

Zakon o živinoreji (2002) v 2. členu navaja, da je namen in cilj zakona med drugim tudi varovanje dobrega počutja domačih živali. 5. člen zakona določa, da morajo imetniki in rejci živali opravljati rejo v skladu s predpisi in dobro živinorejsko prakso. Pri reji so dovoljeni le tehnologije in načini reje, ki izpolnjujejo etološke normative in so v skladu z načeli, ki urejajo dolžnosti ljudi do narave, zlasti v pomenu trajnostnega razvoja in vseh oblik življenja (bioetika).

V 6. členu zakon predpisuje živalim prilagojeno rejo. Domače živali je treba rediti tako, da so zadovoljene njihove biološke potrebe, da niso motene njihove telesne funkcije in obnašanje, da ni presežena njihova prilagoditvena sposobnost in da se z njimi ravna skladno s predpisi, ki urejajo zaščito živali in veterinarstvo. Krmljenje, nega in nastanitev so primerni, ko ustrezajo fiziološkim, etološkim in drugim potrebam domačih živali. Domače živali morajo biti krmljene na način, ki ustreza posamezni vrsti domačih živali, biti morajo primerno negovane in zagotovljena jim mora biti ustrezna nastanitev v objektih za rejo. Prisilno krmljenje domačih živali je dovoljeno, če je to potrebno zato, da preživijo ali zaradi zdravstvenih razlogov.

13. člen določa, da je treba z oskrbo živali zagotoviti takšno ravnanje pri reji, transportu in drugih postopkih, ki najbolj ustrezajo posamezni vrsti domačih živali, skladno s predpisi o zaščiti živali. Preprečiti ali odpraviti je treba nepravilnosti ali pomanjkljivosti v načinu reje, ki negativno vplivajo na dobro počutje in zdravje domačih živali. Za bolne, poškodovane in onemogle domače živali mora oskrbovalec živali zagotoviti posebno nego in ustrezno oskrbo ter v primerih, ko je to treba, tudi ločen prostor, skladno s predpisi o zaščiti živali in veterinarstvu. Pri reji oziroma oskrbi živali so prepovedana ravnanja ali opustitve, ki bi jim lahko prizadejale bolečino, trpljenje ali poškodbe, skladno s predpisi o zaščiti živali.

Oskrbovalec živali mora imeti ustrezno usposobljenost in znanje o reji in ravnanju z domačimi živalmi, zdravstvenem varstvu domačih živali, krmi in krmljenju domačih živali, živalskih izdelkih in ravnanju z živinskimi gnojili. Stopnja in vrsta usposobljenosti in znanja sta odvisni od zahtevnosti opravil pri reji oziroma oskrbi živali. Način ugotavljanja usposobljenosti in znanja predpiše minister pristojen za živinorejo (14. člen).

15. člen določa opravila, ki jih lahko opravlja imetnik živali sam ob upoštevanju predpisov o zaščiti živali in so potrebna za zaščito domačih živali in za uspešnost reje. Imetnik živali mora biti za izpeljevanje posameznih zootehniških opravil usposobljen. Rejec živali mora živali redno in dovolj izdatno oskrbovati s kakovostno in ustrezno krmo, ustrezno vodo za napajanje ter zrakom, ribe po potrebi s kisikom, tako da so zadovoljivo pokrite njihove prehranske in druge biološke potrebe (16. člen). Rejec mora živalim zagotoviti ustrezno opremo, zlasti ustrezna stojišča, bokse, priveze, kletke, hlevska tla, naprave v bazenih za vzrejo rib in ribnikih, ki morajo omogočati domačim živalim vrsti značilno obnašanje in dobro počutje (18. člen).

4.2.3.2 Določbe Zakona o zaščiti živali

Zakon o zaščiti žival (1999) v 7. členu določa, da mora skrbnik živali živalim zagotoviti:

- bivališče, hrano, vodo in oskrbo na način, ki je glede na vrsto živali, pasmo, starost, stopnjo razvoja, prilagoditve in udomačitve primeren njenim fiziološkim in etološkim potrebam v skladu z ustaljenimi izkušnjami in znanstvenimi spoznanji,
- svobodo gibanja, primerno živali glede na njeno vrsto, pasmo, starost, stopnjo razvoja, prilagoditve in udomačitve, ki preprečuje nepotrebno trpljenje,
- dovolj prostora, če je privezana ali zaprta, glede na njene fiziološke in etološke potrebe v skladu z ustaljenimi izkušnjami in znanstvenimi spoznanji,
- svetlobo, toploto, vlažnost, kroženje zraka, zračenje, koncentracijo plinov, higieno in intenzivnost hrupa v prostoru, kjer je žival, ki ustreza njeni vrsti in stopnji razvoja, prilagoditvi in udomačitvi, fiziološkim in etološkim potrebam ter predpisanim higienskimi pogojem,
- ločeno nastanitev nezdružljivih živali.

Skrbnik živali mora preprečevati napake v reji, ki povzročajo tehnopatije in motnje v obnašanju.

V 15. členu Zakona o zaščiti živali (ZZZiv) so navedena prepovedana dejanja, ki se štejejo za mučenje živali:

- zbadanje živali, stiskanje, natezanje ali zvijanje delov telesa živali, obešanje, če ne gre za strokovne posege, udarjanje, potapljanje ali drugačno dušenje živali, metanje, suvanje ali namerno povoženje živali ter spolna zloraba živali,
- izpostavljanje živali ognju, vročim, jedkim ali strupenim sredstvom ter drugim fizikalnim ali kemičnim učinkom v nasprotju z določbami tega zakona,
- prisilno hranjenje, če to ni v zdravstvene ali v znanstveno-raziskovalne namene, puljenje perja živi perjadi, trganje rib s trnkov in druga podobna dejanja v nasprotju z določbami tega zakona,
- streljanje živali ne glede na vrsto orožja oziroma strelne naprave, razen če gre za uplen v skladu s predpisi o lovstvu ali za omamo ali anestezijo nevarnih in drugih živali, povezanih z varstvom in zaščito ljudi in živali,
- obmetavanje s petardami ali drugimi pirotehničnimi sredstvi, obmetavanje s kamenjem ali drugimi predmeti, nastavljanje pasti, razen tistih, ki živali usmrtijo v trenutku in so namenjene za usmrnitev gospodarsko škodljivih glodalcev, zank in limanic, razen uporabe lovilnih naprav, ki živali ne poškodujejo,
- organiziranje bojev živali, uporaba živali za boje, spodbujanje ter šolanje živali za boj z drugo živaljo,
- uporaba živih živali za hrano, vabo, lovno preizkušnjo ali jamarjenje; izjemoma je dopustna uporaba živih živali za hrano, če so pogoji približani pogojem v naravi,
- preobremenjevanje živali, uporaba plemensko nezrelih živalih (premladih ali spolno nezrelih živali), onemogočanje potrebnega počitka, uporaba bolne, ranjene, poškodovane ali ustraševane živali oziroma njeno fizično izkoriščanje, preobremenjevanje s tekom ob prometnem sredstvu ter vzpodbujanje živali s poživili (doping),
- vzreja, vzgoja in šolanje na način in s pripomočki, ki živali povzročajo bolečine ali kako drugače škodijo njenemu zdravju,
- preganjanje v naravnem ali urbanem okolju živečih živali in preganjanje s pogonom, strašenjem ali nepotrebnim pregonom iz njihovih zavetišč ali gnezdišč; to ne velja za

lovski pogon, brakado ali pritisk, če se izvede v skladu s predpisi o lovstvu, ter za izvajanje veterinarskih ukrepov,

- lov na divjad v času lovopusta, lov na vodeče samice v času poleganja in dojenja mladičev ter neupravičena opustitev zasledovanja obstreljene divjadi,
- namerna trajna ali začasna zapustitev živali,
- krmljenje živali s snovjo, ki ji povzroča trpljenje, poškodbe ali smrt,
- izpustitev prostoživeče živali, ki je bila vzrejena s pomočjo človeka, v naravo, če ni pripravljena za preživetje v naravnem okolju,
- lov divjadi z namenom gojenja v nasprotju s predpisi o lovstvu in ribištvu,
- zadrževanje prostoživečih živali v neregistriranih živalskih vrtovih,
- reja vretenčarjev, ki kažejo sami ali njihovi potomci dedne napake, ki povzročajo trpljenje živali; ta prepoved ne velja za rejo mutantov poskusnih živali, ki so potrebni za izpeljavo določenih poskusov na živalih, če je takšna reja registrirana, ima odgovornega vodjo poskusa, je pod nadzorom in ima dovoljenje upravnega organa, pristojnega za veterinarstvo, v skladu s tem zakonom.

Če rejec naklepno živali ne zagotovi navedenega v določbah 7. člena in izvaja dejanja navedena v 15. členu in je bila zaradi tega živali povzročena hujša poškodba ali dlje časa trajajoče ali ponavljajoče trpljenje, ali povzročena škoda njenemu zdravju, se šteje, da gre za mučenje živali. Za mučenje živali se šteje tudi nepotrebna ali neprimerna usmrnitev živali (4. člen ZZZiv).

4.2.3.3 Določila podzakonskih aktov Zakona o zaščiti živali

Zaščito domačih živali posebej ureja Pravilnik o minimalnih pogojih za zaščito rejnih živali in postopku registracije hlevov za rejo kokoši nesnic (Uradni list RS, št. 41/03). Ta pravilnik povzema določbe naslednjih Direktiv EU: 98/58/ES, 91/629/EGS, 91/630/EGS, 99/74/ES, 97/182/ES, 97/2/ES. V 3. do 12. členu omenjenega pravilnika so navedene zahteve, ki morajo biti izpolnjene glede splošnih pogojev reje.

Določbe tega pravilnika veljajo za vse rejne živali, vključno z ribami, dvoživkami in plazilci. Ta pravilnik ne velja za prostoživeče živali v naravnem okolju, živali na tekmovanjih, razstavah, kulturnih ali športnih dogodkih ali aktivnostih, hišne živali, poskusne živali in nevretenčarje.

Skrbnik živali mora storiti vse, da zagotovi dobro počutje živali, ki so v njegovi oskrbi, preprečevati mora vzroke, ki lahko povzročijo bolečine, poškodbe, bolezni in motnje v obnašanju. Za živali mora skrbeti primerno število ljudi z ustreznim znanjem, spretnostjo in odgovornim odnosom do njih. Zagotovljeni morajo biti pogoji za vse potrebne preglede, vključno z zadostno osvetlitvijo objekta, tako da je mogoče opraviti pregled živali ob vsakem času. Bolne, poškodovane in onemogle živali morajo biti takoj ustrezno oskrbljene, tako da se prepreči njihovo nepotrebno trpljenje, in nameščene ločeno. Skrbnik živali mora pravočasno zahtevati veterinarsko pomoč in oskrbo bolnih ali poškodovanih živali, veterinarsko pomoč pri porodih, kadar je potrebna, in ustrezno nego bolnih, poškodovanih in onemoglih živali.

Skrbnik živali mora na gospodarstvu voditi dnevnik v skladu s predpisom, ki ureja izjemno uporabo zdravil za zdravljenje živali in evidence o zdravljenju živali, redno pa mora vpisovati tudi pogine živali. Dnevnik mora skrbnik živali hraniti najmanj pet let od zadnjega vpisa in ga mora na zahtevo predložiti pristojnemu inšpektorju na vpogled.

Živalim mora biti zagotovljena svoboda gibanja, primerna njihovi vrsti, pasmi, starosti, stopnji razvoja, prilagoditvi in udomačitvi, ki preprečuje nepotrebno trpljenje in je v skladu z ustaljenimi izkušnjami in znanstvenimi spoznanji glede na njihove fiziološke in etološke potrebe. Materiali za gradnjo objektov, boksov in opreme, s katerimi pridejo živali v stik, jim ne smejo biti škodljivi. Biti morajo dovolj odporni in primerni za preprosto čiščenje in razkuževanje. Objekti in oprema morajo biti urejeni tako, da ne poškodujejo živali.

Svetloba, toplota, vlažnost, kroženje zraka, zračenje, koncentracija plinov, higiena in intenzivnost hrupa v prostorih, kjer so živali, morajo ustrezati njihovi vrsti in stopnji razvoja, prilagoditvi in udomačitvi, fiziološkim in etološkim potrebam ter predpisanim higienskimi pogojem. Živali v objektih ne smejo biti ves čas v temi. Kjer ni dovolj naravne svetlobe, mora biti zagotovljena primerna umetna svetloba. V primeru uporabe umetne svetlobe je treba določiti čas za počitek, ko morajo biti živali v temi. Električna napeljava mora biti nameščena in električno orodje montirano v skladu s predpisi. Skrbnik živali mora poskrbeti, da je tehnična oprema v objektih pregledana enkrat na dan. Morebitne okvare morajo biti odpravljene v najkrajšem času. Do popravila morajo biti zagotovljeni pogoji za zagotavljanje zdravja in dobrega počutja živali.

V primeru umetnega zračenja objektov mora biti zagotovljen alarmni sistem, ki opozarja skrbnika živali na okvaro v prezračevalnem sistemu. Alarmni sistem mora biti redno vzdrževan in preizkušen v skladu z navodili proizvajalca. Zagotovljen mora biti rezervni sistem zračenja, ki zadošča za ohranitev zdravja in dobrega počutja živali do odprave napake na osnovnem sistemu. Živali, nastanjene zunaj objektov, morajo biti, kadar je to potrebno in možno, zavarovane pred neugodnimi vremenskimi razmerami, plenilci in drugimi nevarnostmi.

Skrbnik živali mora živalim zagotoviti primerno prehrano v skladu s predpisi, ki urejajo zaščito živali, ustaljenimi izkušnjami in znanstvenimi spoznanji. Oprema za napajanje in krmljenje mora biti oblikovana, grajena in nameščena tako, da se preprečuje kontaminacija vode in krme in so poškodbe zaradi prerivanja za vodo in krmo med živalmi minimalne. Vse živali morajo imeti dostop do primerne vodnega vira ali pa jim mora biti omogočen dostop do napajanja drugače. V prehrano živali se sme vključevati dovoljene snovi za dovoljene preventivne, terapevtske ali zootehniške namene.

Omenjeni pravilnik v 13. členu pravi, da so reja in postopki z živalmi, ki lahko povzročijo živalim nepotrebno trpljenje ali škodljivo vplivajo na počutje živali, vključno z zdravjem, prepovedani. Izjemoma je dovoljeno izvajati določene postopke, ki pomenijo za žival kratkotrajno obremenitev, vendar pa ne povzročajo trajnih poškodb. Živali se sme rediti le, če je na podlagi njihovega genotipa ali fenotipa mogoče pričakovati, da to ne škoduje njihovu zdravju in dobremu počutju.

⇒ Zaščita telet v reji

Pravilnik o minimalnih pogojih za zaščito rejnih živali in postopku registracije hlevov za rejo kokoši nesnic (15.–21. člen; določbe so v skladu z Direktivo 91/629/EGS) določa, da morajo biti v rejah glede namestitve telet izpolnjeni naslednji pogoji:

- teleta, starejša od osem tednov, morajo biti nameščena v skupinah,
- teleta se lahko namesti v individualne bokse le, kadar veterinar presodi, da je izolacija potrebna zaradi zdravstvenih ali etoloških zahtev,
- individualni boksi za teleta, razen boksov za bolna teleta, morajo imeti take pregradne stene, da se lahko teleta med seboj vidijo in zaznavajo,
- širina individualnega boksa mora biti vsaj enaka višini vihra teleta,
- dolžina individualnega boksa mora biti vsaj enaka dolžini teleta od konice nosu do sednične grče, pomnoženi s faktorjem 1,1,
- vsa teleta v skupini morajo imeti dovolj prostora, da se brez težav obračajo, vstajajo in legajo,
- minimalna talna površina, ki jo mora imeti vsako tele v skupini, je razvidna iz preglednice 1:

Preglednica 1: Minimalna talna površina za teleta v reji (Pravilnik o minimalnih pogojih za zaščito rejnih ..., 2003: 4782)

Živa teža teleta v kg	Minimalna talna površina na žival v m ²
manj kot 150	1,5
150-220	1,7
220 in več	1,8

Zgoraj navedene določbe ne veljajo za gospodarstva s pet ali manj teleti in sesna teleta, ki so ob materi.

Teleta v objektih ne smejo biti v stalni temi. Zagotovljena mora biti zadovoljiva naravna ali umetna osvetlitev v moči najmanj 80 lx. V primeru umetne osvetlitve mora ta ustrezati najmanj naravni osvetlitvi od 9. do 17. ure. Na voljo mora biti dovolj močan vir svetlobe, tako da je ob vsakem času mogoč pregled telet. Vsa teleta v objektu morajo biti vsaj dvakrat na dan pod nadzorom skrbnika. Teleta, nameščena zunaj objekta, mora skrbnik nadzorovati vsaj enkrat na dan. Telet se praviloma ne sme privezovati. To je dopustno v času napajanja z mlekom ali mlečnim nadomestkom, vendar ne več kot eno uro. Privezi teletom ne smejo povzročati poškodb in pretiranega zategovanja, dopuščati morajo nemoteno vstajanje, leganje, stanje, ležanje in nego telesa. Priveze je treba redno pregledovati.

Bokse, opremo in posodo, ki se uporabljajo za teleta, je treba redno čistiti in razkuževati. Redno je treba odstranjevati blato, urin in polito ali raztreseno krmo. Tla morajo biti takšna, da teletom ne povzročajo poškodb, bolezni in neugodja. Vsa teleta morajo imeti ves čas neomejen dostop do ležišča, ki mora biti udobno, čisto, suho in ne sme škodljivo vplivati na teleta. Vsem teletom, mlajšim od dveh tednov, je treba zagotoviti primeren čist, suh in zdravju telet neškodljiv nastil.

Teletom se mora zagotoviti ustrezna prehrana, primerna njihovi starosti, telesni teži in etološkim in fiziološkim potrebam. Krma za teleta mora vsebovati dovolj železa, ki zagotavlja povprečno stopnjo krvnega hemoglobina najmanj 4,5 mmol/l. Teleta, starejša od dveh tednov, morajo imeti ponujeno mrvo primerne kakovosti tako, da jo lahko zauživajo, kadar želijo; količina mrve se zvišuje od 50 g do 250 g na dan za teleta od 8. do 20. tedna starosti. Teletom je prepovedano natikati nagobčnike. Krmljena morajo biti najmanj dvakrat na dan. V skupinski reji in pri restriktivnem krmljenju brez elektronskih krmilnih postaj morajo imeti vsa teleta istočasno nemoten dostop do krme. Vsa teleta morajo imeti dostop do sveže in čiste pitne vode v zadostnih količinah ali pa morajo biti njihove potrebe po tekočini zadovoljene s pomočjo drugih, za napajanje primernih tekočin. V primeru visoke zunanje temperature ali pri bolnih teletih mora biti sveža in čista pitna voda ves čas dostopna vsem živalim. Oprema za napajanje in krmljenje mora biti oblikovana, grajena, nameščena in zaščitena tako, da je kontaminacija vode in krme minimalna. Vsako tele mora prejeti goveji kolostrum čimprej po rojstvu, vsekakor pa v prvih šestih urah življenja.

♦ Prehodne določbe

Določbe glede pogojev namestitve telet so se začele za novo zgrajene ali prenovljene in za rejo telet prvič uporabljene objekte uporabljati 1. januarja 2004, za vse ostale že obstoječe objekte za rejo telet pa se začnejo uporabljati 1. januarja 2007.

⇒ Zaščita prašičev v reji

Zaščito prašičev v reji podrobneje opredeljuje Pravilnik o minimalnih pogojih za zaščito rejnih živali in postopku registracije hlevov za rejo kokoši nesnic (22.–35. člen). Pravilnik povzema določbe Direktiv 91/630/EGS, 2001/88/ES in 2001/93/ES..

♦ Splošni pogoji za vse kategorije prašičev

Omenjeni pravilnik določa minimalno talno površino, ki jo mora imeti vsak tekač ali pitanec v skupini, razen mladice po osemenitvi in svinje (Preglednica 2).

Preglednica 2: Minimalna talna površina za tekače in pitance (Pravilnik o minimalnih pogojih za zaščito rejnih ..., 2003: 4783)

Živa teža (kg)	m ²
do 10	0,15
10-20	0,20
20-30	0,30
30-50	0,40
50-85	0,55
85-110	0,65
več kot 110	1,00

Minimalna talna površina za živali v skupini mora biti na mladico po osemenitvi 1,64 m², na svinjo pa 2,25 m². Če je v skupini pet ali manj živali, mora biti talna površina na žival večja za deset odstotkov. Če je v skupini 40 ali več živali, je lahko talna površina na žival

manjša za deset odstotkov. Za breje živali mora biti minimalna površina polnih tal 0,95 m² na mladico in 1,30 m² na svinjo. Največ 15 odstotkov te površine lahko pomenijo drenažne odprtine. Če se uporabljajo betonske rešetke za prašiče v skupini, mora biti maksimalna širina rež med rešetkami in minimalna širina rešetk v skladu z normativi iz preglednice 3.

Preglednica 3: Maksimalna širina rež med rešetkami in minimalna širina rešetk za prašiče (Pravilnik o minimalnih pogojih za zaščito rejnih ..., 2003: 4783)

Kategorija prašičev	Maksimalna širina rež (mm)	Maksimalna širina rešetk (mm)
Pujski	11	50
Tekači	14	50
Pitanci	18	80
Mladice in svinje	20	80

Pravilnik ne dovoljuje, da bi bili prašiči v objektih stalno v temi. V objektih, kjer se redijo prašiči, mora biti zagotovljena minimalna osvetlitev 40 lx najmanj osem ur na dan. Na voljo mora biti stalen, dovolj močen vir svetlobe, tako da je ob vsakem času mogoč pregled prašičev. Stopnja hrupa v objektih s prašiči ne sme biti višja od 85 dB. Izogibati se je treba stalnemu ali nenadnemu hrupu. Skrbnik mora vsaj enkrat na dan nadzorovati prašiče v objektu.

Prašiče, ki so pretirano agresivni do drugih ali so pretirano izpostavljeni agresiji drugih, je treba odstraniti iz skupine ter jih začasno namestiti v individualne bokse. V tem primeru morajo biti boksi tako veliki, da se lahko prašič nemoteno obrača, vstaja in lega.

Če so prašiči privezani, jim privezi ne smejo povzročati poškodb in pretiranega zategovanja. Privezi morajo dopuščati nemoteno vstajanje, leganje, stanje, ležanje in nego telesa. Priveze je treba redno pregledovati in regulirati. S 1. januarjem 2006 bo privezovanje prašičev prepovedano.

Bokse in opremo, ki se uporablja za prašiče, je treba redno čistiti in razkuževati. Blato, urin, izbljuvane ali raztreseno krmo je treba redno odstranjevati. Tla morajo ustrezati velikosti in teži živali. Morajo biti takšna, da živalim ne povzročajo poškodb, bolezni in neugodja. Vsi prašiči morajo imeti dostop do ležišča, ki mora biti udobno, čisto, suho in ne sme škodljivo vplivati nanje. Biti mora dovolj prostora, da lahko vsi prašiči istočasno ležijo (v vseh legah), normalno vstajajo in legajo.

Prašičem se mora zagotoviti ustrezna prehrana, primerna njihovi starosti, telesni teži ter etološkim in fiziološkim potrebam. Prašiče je treba krmiti najmanj enkrat na dan. V skupinski reji in restriktivnem krmljenju brez elektronskih krmilnih postaj morajo imeti vse živali istočasen dostop do krme. Vsi prašiči morajo imeti ves čas dostop do sveže in čiste pitne vode v zadostnih količinah ali pa morajo biti njihove potrebe po tekočini zadovoljene s pomočjo drugih, za napajanje primernih tekočin. Oprema za napajanje in krmljenje mora biti oblikovana, grajena, nameščena in zaščitena tako, da je kontaminacija vode in krme minimalna.

Pravilnik določa, da morajo imeti vsi prašiči na voljo slamo ali drug material oziroma predmete za zadostitev njihovih etoloških potreb in s tem preprečevanje grizenja repov in drugih motenj v obnašanju.

♦ Posebni pogoji za različne kategorije prašičev

▪ Merjasci

Boksi za merjasce morajo biti nameščeni in zgrajeni tako, da se lahko merjasci obračajo, slišijo, vohajo in vidijo druge prašiče. Na voljo morajo imeti čist, primerno suh in udoben prostor za ležanje. Talna površina boksa za odraslega merjasca mora biti najmanj 6 m². Če je boks za merjasce namenjen tudi za pripust, mora biti talna površina boksa za odraslega merjasca najmanj 10 m².

▪ Svinje in mladice

Svinje in mladice morajo biti v času od štirih tednov po osemenitvi do enega tedna pred pričakovano prasitvijo nameščene v skupine. Stranice boksa, v katerem je skupina šestih ali več živali, morajo biti daljše od 2,8 m. Stranice boksa, v katerem je nameščenih pet ali manj živali, morajo biti daljše od 2,4 m. Na gospodarstvih z manj kot desetimi svinjami in mladnicami živali v času od štirih tednov po osemenitvi do enega tedna pred pričakovano prasitvijo lahko tudi v individualnih boksih, v katerih imajo dovolj prostora za obračanje. Treba je skrbeti, da med živalmi v skupini ne prihaja do medsebojnega agresivnega obnašanja.

Brejim svinjam in mladnicam se mora, če je treba, odpraviti zunanje in notranje zajedavce. Pred namestitvijo v prasitvene bokse jih je treba temeljito očistiti. Na voljo morajo imeti čist, primerno suh in udoben prostor za počitek ter primeren material za gradnjo gnezda, če to ni onemogočeno zaradi sistema perforiranih tal in gnojevke. Za ležiščem vsake breje svinje ali mladice mora biti na voljo dovolj velik prostor, ki omogoča nemoteno prasitev ali pomoč pri prasitvi. Prasitveni boksi morajo imeti pregrado, ki ločuje gnezdo od preostalega dela boksa. Privezovanje svinj in mladice je prepovedano. Prav tako sta prepovedani gradnja in ureditev objektov, v katerih so svinje in mladice privezane.

Živalim je treba pokladati zadostno količino krme. Vse breje živali morajo imeti dovolj krme z visokim deležem surove vlaknine, kot tudi dovolj močnih krmil, da bi se nasitile in zadovoljile potrebo po žvečenju.

▪ Sesni pujski

Sesnim pujskom mora biti v gnezdu zagotovljeno toplotno ugodje. Gnezdo mora biti čisto, suho in udobno ter ločeno od prostora za svinjo. Tla v gnezdu morajo biti polna (neperforirana). Če so tla v gnezdu perforirana, morajo biti pokrita z blazino, slamo ali drugim primernim materialom. Vsi pujski morajo imeti možnost istočasnega počivanja. Pri ukleščenih svinjah morajo imeti pujski možnost, da nemoteno sesajo.

Kastracija in krajšanje repkov pri sesnih pujskih, starejših od sedem dni, morata biti opravljena pod anestezijo. Takšen poseg lahko opravlja le veterinar ali druga ustrezno usposobljena oseba pod nadzorom veterinarja. Krajšanje repov in brušenje ali ščipanje zob je dovoljeno opravljati le v rejah, kjer je to treba zaradi nastalih poškodb na vimenih, ušesih ali repih. Brušenje ali ščipanje zob je dovoljeno opraviti do sedmega dneva starosti pujskov.

Pijske je dovoljeno odstavljati po 28. dnevu starosti. Lahko pa tudi do sedem dni prej, če so preseljeni v očiščena in razkužena vzrejališča, ločena od objektov za svinje. Izjemoma je odstavitev dovoljena tudi prej, če je to treba zaradi dobrega počutja ali zdravja živali.

- Tekachi in pitanci

Tekače je treba namestiti v skupine čimprej po odstavitvi. Tekachi in pitanci morajo biti nameščeni v stabilnih skupinah s čim manj mešanja. Če pride do mešanja, je treba to storiti čim prej, najbolje v sedmih dneh po odstavitvi. V teh primerih je treba vsem prašičem zagotoviti enake možnosti za umik pred preostalimi prašiči.

- ◆ Prehodne določbe

Določbe glede minimalne talne površine za posamezne kategorije prašičev so se začele za novo zgrajene ali prenovljene in za intenzivno rejo prašičev prvič uporabljene objekte uporabljati 1. januarja 2004, za vse ostale že obstoječe objekte za rejo prašičev pa se začnejo uporabljati 1. januarja 2013. Določba, da mora biti talna površina boksa za odraslega merjasca najmanj 10 m², če je boks za merjasce namenjen tudi za pripust se je začela za novo zgrajene ali prenovljene in za intenzivno rejo prašičev prvič uporabljene objekte uporabljati 1. januarja 2004, za vse ostale že obstoječe objekte za rejo prašičev pa se je začela uporabljati 1. januarja 2005.

Določbe glede minimalne potrebne talne površine za svinje in mladice so se začele za novo zgrajene ali prenovljene in za intenzivno rejo prašičev prvič uporabljene objekte uporabljati 1. januarja 2004, za vse ostale že obstoječe objekte za rejo prašičev pa so se začele uporabljati 1. januarja 2005. Določba o prepovedi privezovanja svinj in mladice se začne uporabljati 1. januarja 2006. Pijske je od 31. decembra 2003 dovoljeno odstavljati po 28. dnevu starosti.

⇒ Zaščita kokoši nesnic v reji

Zaščito kokoši nesnic v reji podrobneje določa Pravilnik o minimalnih pogojih za zaščito rejnih živali in postopku registracije hlevov za rejo kokoši nesnic (36.–41. člen; te določbe povzemajo Direktivi 99/74/ES in 2002/4/ES). Določbe tega poglavja ne veljajo za gospodarstva z manj kot 350 kokošmi nesnicami in rejo plemenskih kokoši nesnic.

❖ Splošni pogoji za vse sisteme reje

Skrbnik mora kokoši pregledati vsaj enkrat na dan. Izogibati se je treba pretirani stopnji stalnega hrupa in nenadnemu hrupu. Ventilatorji, krmilne naprave in druga oprema ne smejo povzročati pretiranega hrupa. Objekti morajo biti primerno osvetljeni. Če je na voljo naravna svetloba, morajo biti svetlobne odprtine urejene tako, da se svetloba enakomerno porazdeli po prostoru. Prve dni po naselitvi kokoši mora biti režim osvetlitve tak, da preprečuje zdravstvene motnje in motnje v obnašanju. Program osvetlitve mora upoštevati dnevni ritem, v katerem mora biti najmanj osem ur neprekinjene teme, namenjene počitku. Zatemnitev in osvetlitev morata biti postopni.

Objekte in opremo je treba redno čistiti in razkuževati, še posebej pred novo naselitvijo. Iztrebke je treba redno odstranjevati. Poginjene kokoši je treba odstranjevati vsak dan. Kletke morajo kokošim preprečevati pobeg. Pri kletkah v dveh ali več etažah morata biti zagotovljena možnost neoviranega nadzora vseh kletk in dostop do vsake kokoši.

Vrata kletke morajo omogočati, da lahko odraslo kokoš vzamemo iz kletke in jo damo vanjo, ne da bi ji s tem povzročili nepotrebno trpljenje ali poškodbe. Prepovedana so ravnanja s kokošmi, ki bi jih po nepotrebem poškodovala. Za preprečevanje kljuvanja perja in kanibalizma je dovoljeno krajšanje kljunov le, če ga izvaja usposobljeno osebje na piščancih, ki so mlajši od deset dni in so namenjeni za prirejo jajc.

❖ Posebni pogoji za posamezne sisteme reje

◆ Alternativni sistemi reje

Sistemi reje morajo biti opremljeni tako, da se kokošim nesnicam zagotovi vsaj 10 cm krmilnega prostora na kokoš pri ravnih, oziroma vsaj 4 cm krmilnega prostora na kokoš pri okroglih krmilnikih. Kokoši morajo imeti vsaj 2,5 cm napajalnega prostora pri ravnih, oziroma vsaj 1 cm napajalnega prostora na kokoš pri okroglih napajalnikih. Pri napajanju s kapljičnimi napajalniki in napajalnimi skodelicami mora biti vsaj en napajalnik na deset kokoši.

Za valjenje jajc mora biti urejen ločen prostor za posamezno kokoš (gnezdo) ali za skupino kokoši (skupinsko gnezdišče). V primeru individualnih gnezd mora biti zagotovljeno vsaj po eno gnezdo na sedem kokoši, če pa se uporabljajo skupinska gnezdišča, mora biti vsaj 1 m² gnezdišča za največ 120 kokoši.

Vsaka kokoš mora imeti vsaj 15 cm dolžine ustreznih gredi (brez ostrih robov). Gredi ne smejo biti nameščene nad nastilom. Vodoravna razdalja med posameznimi gredmi mora biti vsaj 30 cm. Vodoravna razdalja med gredjo in steno mora biti vsaj 20 cm. Zagotovljeno mora biti vsaj 250 cm² površine z nastilom na kokoš, nastil pa mora pokrivati vsaj eno tretjino talne površine. Nastil mora biti čist, suh in za zdrave kokoši neškodljiv krhek material, ki kokošim omogoča zadovoljevanje njihovih etoloških potreb. Tla morajo biti oblikovana tako, da ustrezno podpirajo naprej obrnjene kremplje. Kjer se kokoši nesnice lahko prosto gibljejo med posameznimi ravnmi, ne smejo biti več kot štiri ravni. Med njimi mora biti vsaj 45 cm prostora. Napajalniki in krmilniki morajo biti porazdeljeni

tako, da so enako dostopni za vse kokoši. Ravni morajo biti urejene tako, da iztrebki ne padajo na spodnje ravni.

Kjer imajo kokoši urejen izpust, mora biti več prehodnih odprtín za neposreden izstop na prosto, visokih vsaj 35 cm in širokih vsaj 40 cm ter razmeščenih po celotni dolžini objekta. V vsakem primeru mora biti na skupino tisoč kokoši skupna odprtina 2 m. Odprti izpusti morajo imeti površino, primerno gostoti naseljenosti in naravi terena, biti morajo ograjeni in omogočati umik pred slabim vremenom in roparicami ter imeti primerne napajalnike, če je to potrebno. Gostota naseljenosti ne sme preseči devet kokoši nesnic na m² uporabne površine.

◆ Sistemi reje v neobogatenih baterijskih kletkah

Za vsako kokoš nesnico mora biti na voljo vsaj 550 cm² uporabne površine, merjeno v vodoravni ravnini. Vsaka kletka mora imeti krmilnik, dolžine vsaj 10 cm na kokoš, napajalni žleb, dolžine 10 cm na kokoš, ali dva kapljična napajalnika ali dve napajalni skodelici. Kletke morajo biti visoke najmanj 40 cm na najmanj 65 odstotkov površine kletke, in ne manj od 35 cm na katerikoli točki. Tla morajo biti oblikovana tako, da ustrezno podpirajo vsakega od naprej obrnjenih krempljev na vsaki nogi. Naklon tal ne sme presegati 14 odstotkov ali 8 °. Kletke morajo biti opremljene z ustreznimi pripravami za obrabo krempljev.

◆ Sistemi rej v obogatenih baterijskih kletkah

Kokoši nesnice morajo imeti vsaj 750 cm² površine kletke na kokoš, od katere mora biti 600 cm² uporabne. Višina kletke, razen višine nad uporabno površino, mora biti najmanj 20 cm na vsaki točki. Skupna površina pri nobeni kletki ne sme biti manjša od 2000 cm². Kokoši nesnice morajo imeti gnezdo, nastil, ki omogoča kljuvanje ter brskanje, ter primerne gredi, dolžine vsaj 15 cm na kokoš. Vsaka kletka mora imeti krmilnik dolžine vsaj 12 cm na kokoš. Na voljo mora biti napajalni sistem, primeren številu kokoši. Pri kapljičnih napajalnikih in napajalnih skodelicah morata biti vsaj dva v dosegu vsake kokoši. Za lažji nadzor, nastanitev in odvzem kokoši mora biti prehod med posameznimi vrstami kletk širok vsaj 90 cm, od tal zgradbe do spodnje vrste kletk pa mora biti vsaj 35 cm. Kletke morajo biti opremljene z ustreznimi pripravami za obrabo krempljev.

◆ Prehodne določbe

Določbe glede pogojev namestitve nesnic v alternativnih sistemih reje se bodo začele za že obstoječe alternativne sisteme reje uporabljati 1. januarja 2007. V rejah, kjer so ta sistem uporabljali na dan 3. avgust 1999, je lahko do 1. januarja 2012 gostota naseljenosti 12 kokoši na m² razpoložljive površine (po tem datumu bo dovoljeno le 9 kokoši na m²). Določbe glede pogojev, ki jih morajo izpolnjevati sistemi reje v neobogatenih baterijskih kletkah so se začele uporabljati 1. januarja 2004. Izjema velja za reje, kjer se je pred tem dnem že začel proizvodni cikel. Za te reje se je začela določba, da mora biti na vsako kokoš nesnico na voljo vsaj 550 cm² uporabne površine, merjeno v vodoravni ravnini, uporabljati 1. decembra 2004.

Prav tako velja izjema za reje, katerih kletke ne izpolnjujejo predpisanih pogojev glede minimalne dovoljene višine kletk in oblikovanja tal v kletki in so navedene v Prilogi 2 pravilnika. Za te reje so se začele določbe glede pogojev, ki jih morajo izpolnjevati sistemi reje v baterijskih kletkah, uporabljati 1. januarja 2004. Določbe glede višine kletk in oblikovanja tal v kletki pa 1. januarja 2010.

Omenjeno prehodno obdobje glede minimalne talne površine kletk kokoši nesnic za obstoječe objekte baterijske reje kokoši nesnic (1. december 2004) ter glede konstrukcije kletk (31. december 2009) je določeno tudi v pristopni pogodbi. Ne glede na določbe o izjemah za nekatere reje morajo biti neobogatene kletke tudi v prehodnih obdobjih visoke najmanj 37 cm na najmanj 65 % površine kletke in ne manj kot 31 cm na katerikoli točki. Neobogatene kletke se s 1. januarjem 2004 ne smejo več dajati prvič v uporabo. Reja v neobogatenih kletkah je dovoljena do 31. decembra 2011.

❖ Registracija hlevov za rejo kokoši nesnic

Hlevi, za katere veljajo določbe od 36. do 40. člena Pravilnika o minimalnih pogojih za zaščito rejnih živali in postopku registracije hlevov za rejo kokoši nesnic, se morajo registrirati pri VURS (Veterinarska uprava Republike Slovenije). Vloga za registracijo mora vsebovati ime in naslov oziroma firmo in sedež nosilca dejavnosti ter naslov hleva, ime in naslov osebe (oskrbnika), ki je odgovorna za živali, registracijske številke drugih hlevov, ki jih vodi isti oskrbnik, ime in naslov oziroma firmo in sedež lastnika hleva, če ni isti kot oskrbnik, registrske številke drugih hlevov, ki jih ima v lasti oskrbnik oziroma lastnik, vrsto reje, maksimalno zmogljivost hleva, izraženo s številom živali, in če gre za različne vrste reje, tudi maksimalno število živali za posamezno vrsto reje. Vlogi mora nosilec dejavnosti priložiti izjavo, da reja izpolnjuje pogoje iz tega pravilnika. Območni urad VURS z odločbo določi registrsko številko in hlev vpiše v register, iz katerega morajo biti poleg registrske številke razvidni tudi podatki iz vloge za registracijo.

Številka za vrsto reje iz prejšnjega odstavka se dodeli po naslednjem šifrantu:

- številka 1 za prosto rejo,
- številka 2 za hlevsko rejo,
- številka 3 za baterijsko rejo.

Nosilec dejavnosti mora o morebitnih spremembah podatkov iz drugega odstavka tega člena nemudoma obvestiti območni urad VURS, ki mora spremembe vnesti v register. Promet z jajci ni dovoljen, če hlev nima registrske številke in ni vpisan v register.

◆ Prehodne določbe

Vloge za registracijo hlevov za nesnice je bilo potrebno za obstoječe hleve vložiti do 31. 12. 2003. Določba, da se za vrsto reje podeli številka po šifrantu, so se začele uporabljati 1. januarja 2004 oziroma za obstoječe hleve z dnem registracije.

4.2.3.4 Normativi ekološke reje živali

To področje pokriva Pravilnik o ekološki pridelavi in predelavi kmetijskih pridelkov oziroma živil (2001). Določa metode in postopke ekološke pridelave oziroma predelave, nadzor, označevanje in pogoje za uporabo označbe ekološki.

Četrto poglavje obravnava pogoje za ekološko živinorejo. Zakonodaja določa za rejne živali v ekoloških sistemih višjo raven zaščite, ker predpisuje boljše pogoje glede bivalnih pogojev in prehrane. Prepoveduje tudi mnogo posegov in sistemov reje, ki niso v skladu z etološkimi normami za posamezno vrsto in kategorijo živali. Tako se v ekološki reji živali ne sme privežati in obvezno je imeti izpuste za živali. Živali se ne sme pri prevozu priganjati z električnim priganjalcem. Reja perutnine v kletkah je tudi prepovedana.

Tudi za ekološko čebelarstvo pravilnik določa kar nekaj prepovedi. Pri odvzemu medu in medenih satov iz ekoloških čebeljih družin je prepovedano uničevati čebele in čebeljo zalego. Prepovedano je tudi pohabljenje matic s striženjem kril. Uničenje stare matice je dovoljeno le ob redni letni zamenjavi čebeljih matic. Izrezovanje in uničevanje trotovine je dovoljeno le za zmanjševanje napadenosti čebeljih družin z varoo (*Varroa jacobsoni*).

♦ Usposobljenost imetnikov in oskrbovalcev živali

Zakona o živinoreji v 14. členu določa, da mora oskrbovalec živali imeti ustrezno usposobljenost in znanje o reji in ravnanju z domačimi živalmi, zdravstvenem varstvu domačih živali, krmi in krmljenju domačih živali, živalskih proizvodih in ravnanju z živinskimi gnojili. Stopnja in vrsta usposobljenosti in znanja sta odvisni od zahtevnosti opravil pri reji oziroma oskrbi živali. Način ugotavljanja usposobljenosti in znanja predpiše minister pristojen za živinorejo.

Šteje se, da imajo oskrbovalci živali ustrezno usposobljenost in znanje, če so na dan njegove uveljavitve izvajali opravila pri reji oziroma oskrbi domačih živali. Ostali oskrbovalci živali so dolžni pridobiti ustrezno usposobljenost in znanje v dveh letih po uveljavitvi predpisa iz tega člena zakona (Zakon o živinoreji, 123. člen).

4.3 PREVOZ ŽIVALI

Slovenska zakonodaja glede prevoza živali je v skladu z zakonodajo EU (Uredba Sveta 05/1/ES in Direktiva Sveta 91/628/ES). Republika Slovenija in EU nista ratificirali Evropske konvencije št. 65 o zaščiti živali med mednarodnim prevozom.

4.3.1 Mednarodna pravna ureditev prevoza živali

Področje prevoza živali obravnava Evropska konvencija št. 65 za zaščito živali med mednarodnim prevozom leta 1965, ki je bila popravljena s konvencijo št. 193/2003. Evropska konvencija št. 65 je bila predložena članicam Sveta Evrope v podpis 13. decembra 1968 v Parizu. Veljati je začela 20. februarja 1971. Konvencija določa pogoje glede prostora, prezračevanja, higiene, načina prevoza, oskrbe z vodo in krmo, nakladanja in razkladanja živali in veterinarsko oskrbo za živali, ki se jih prevaža med državami.

EU in Slovenija konvencije nista ratificirali, niti podpisali. 24 držav je konvencijo ratificiralo ali k njej pristopilo. Bolgarija je konvencijo podpisala, ni je pa ratificirala. EU je Evropsko konvencijo št. 193 podpisala junija 2004 (priloga B – preglednici c in č).

Dodani protokol št. 103, ki je bil predložen v podpis članicam Sveta Evrope, ki so podpisale Evropsko konvencijo št. 65, 10. maja 1979 in je začel veljati 7. novembra 1989, dopolnjuje konvencijo z določbo, da lahko konvencijo podpiše tudi EU.

4.3.2 Zakonska ureditev prevoza živali v EU

Področje prevoza živali v EU določajo predvsem:

- Uredba Sveta (ES), št. 1/2005, z dne 22. decembra 2004 o zaščiti živali med prevozom in postopki, povezanimi z njim, in o spremembi Direktiv 64/432/EGS in 93/119/ES ter Uredbe (ES) 1255/97,
- Direktiva Sveta z dne 19. novembra 1991 o zaščiti živali med prevozom in o spremembi direktiv 90/425/EGS in 91/496/EGS (91/628/EGS),
- Direktiva Sveta 95/29/ES z dne 29. junija 1995 o dopolnitvi Direktive 91/628/EGS o zaščiti živali med prevozom,
- Uredba Sveta (ES) 1255/97 z dne 25. junija 1997 o merilih Skupnosti za počivališča in o spremembi načrta poti iz Priloge k Direktivi 91/628/EGS,
- Uredba Sveta (ES) št. 411/98 z dne 16. februarja 1998 o dodatnih standardih za zaščito živali, ki se uporabljajo za cestna vozila za prevoz rejnih živali na voznjeh, daljših od osem ur,
- Uredba Komisije (ES) 615/98 z dne 18. marca 1998 v zvezi z izvoznimi nadomestili za izvoz žive govede in posebnimi pogoji za njegovo zaščito med prevozom,
- Uredba Komisije (ES), št. 599/2004, z dne 30. marca 2004 o sprejetju usklajenega vzorca spričevala in inšpekcijskega poročila, povezanim s trgovino z živalmi in proizvodi živalskega izvora med državami članicami Skupnosti,
- Uredba komisije (ES), št. 2187/2003, z dne 15. decembra 2003 o spremembi Uredbe (ES), št. 639/2003, glede prvega kraja iztovarjanja v tretji državi končnega namembnega kraja v primeru cestnega prevoza,
- Uredba Sveta (ES), št. 1040/2003, z dne 11. junija 2003 o spremembi Uredbe (ES), št. 1255/97, glede uporabe počivališč,
- Odločba komisije z dne 3. februarja 1994 na podlagi 16. člena Direktive Sveta 91/628/EGS o uvedbi posebnih predpisov v zvezi z dobrim počutjem živali med prevozom v nekaterih delih Grčije (94/96/ES),
- Uredba Komisije (ES) št. 282/2004 z dne 18. februarja 2004 o uvedbi dokumenta za deklariranje in veterinarske preglede živali iz tretjih držav, ki vstopajo v Skupnost (Besedilo velja za EGP).

V letu 1977 je bila sprejeta prva evropska direktiva, ki je urejala prevoz živali. To direktivo je nadomestila Direktiva Sveta z dne 19. novembra 1991 o zaščiti živali med prevozom in o spremembi direktiv 90/425/EGS in 91/496/EGS (91/628/EGS), spremenjena z Direktivo Sveta 95/29/ES z dne 29. junija 1995 o dopolnitvi Direktive 90/628/EGS v zvezi z zaščito živali med prevozom.

4.3.2.1 Uredba Sveta (ES) št. 1/2005

Decembra 2004 je Evropska unija sprejela novo uredbo, ki bo začela veljati 5. januarja 2007. EU se je odločila sprejeti uredbo, in ne več direktive, s katerimi je bilo do zdaj urejeno to področje. Uredba obvezuje države članice, da v celoti izpolnijo zahteve uredbe. Direktive pa dajejo državam članicam le napotke oziroma predstavljajo smernice pri pripravi zakonodaje držav članic.

Ministrski svet EU za kmetijstvo je v novembru 2004 dosegel politično soglasje glede nove uredbe o prevozu živine, ki bo povečala zaščito živali. Nova uredba zaostruje pravila glede odgovornosti za dobro počutje živali in strogo določa, kdo je odgovoren za kaj v postopkih prevoza. Uredba uvaja nove instrumente za izvajanje teh predpisov. Med njimi je tudi satelitski nadzor nad prevozom živine od leta 2007. Uredba določa veliko strožja pravila za prevoz živine, ki traja več kot osem ur, in zahteva precejšnje izboljšanje vozil. Približno deset odstotkov prevozov živine v Evropi so prevozi na dolge razdalje. Poleg tega uredba uvaja nova, strožja pravila glede natovarjanja in raztovarjanja živine, na primer v pristaniščih in klavnicah.

Komisija je novo uredbo predlagala že 16. julija 2003. Države članice EU se doslej niso mogle dogovoriti glede novih pravil o dolžini potovanja in dovoljeni gostoti živine v tovornjakih, zato je Komisija privolila, da bosta ti dve določili predmet dopolnitve, potem ko bodo države članice pridobile izkušnje pri izvajanju novih pravil. Ta uredba je začela veljati 11. januarja 2005. Uporabljala pa se bo od 5. januarja 2007 (EU sprejela strožja pravila..., 2004).

Uredba Sveta (ES), št. 1/2005 se uporablja le pri prevozu živali, daljšem od 50 km. Ne uporablja se pri prevozih, povezanih s sezonsko selitvijo živali zaradi paše.

Navajamo pomembnejše določbe Uredbe Sveta (ES), št. 1/2005, glede sankcij pri neupoštevanju določb te uredbe. Druge določbe uredbe povzema Pravilnik o pogojih in načinu prevoza živali in jih navajamo v naslednjem poglavju.

Če živali niso bile pravilno napojene, nahranjene ali niso imele počitka, policija pospremi tovornjak do bencinske črpalke ali odobrenega počivališča. Kadar v bližini ni postajališča, policija obvesti krajevno veterinarsko službo, ki poskuša najti drugo ustrezno mesto za raztovor živali. Krave v obdobju laktacije je treba pomolsti približno na 12 ur, vendar presledek ne sme biti daljši od 15 ur. Slovenska zakonodaja določa, da presledek med molžama ne sme biti daljši kot 12 ur. Ob neupoštevanju predpisane gostote natovarjanja se voznika lahko kaznuje z globo. Inšpekcijske službe odločijo, ali je živali treba raztovoriti v bližini nadzornega mesta in ali živali lahko takoj nadaljujejo potovanje ali pa se morajo vrniti v svoj izhodiščni kraj.

Podjetja za prevoz živih živali mora odobriti država članica Evropske unije. Vsaka država članica ima organ, ki je pristojen za izdajo spremne listine pri prevozu živali. Kadar je čas prevoza daljši od osem ur in se med potovanjem prestopi meja, mora prevoznik pripraviti načrt poti. Prevozniki se morajo prepričati, da so njihovi vozniki opravili posebno usposabljanje ali imajo enakovredne praktične izkušnje glede ravnanja z živalmi med prevozom in njihove ustrezne oskrbe.

Cestni vozniki in spremne osebe morajo uspešno opraviti usposabljanje in izpit, ki ga odobri pristojni organ. Tečajji usposabljanja obravnavajo vsaj tehnične in upravne vidike zakonodaje Skupnosti glede zaščite živali med prevozom, predvsem pa naslednje:

- člena 3 in 4 ter priloge I in II Uredbe Sveta 05/1/ES,
- fiziologijo živali, predvsem potrebe po vodi in hrani, obnašanje živali in koncept stresa,
- praktične vidike ravnanja z živalmi,
- vpliv načina vožnje na dobro počutje živali, ki se prevažajo, in na kakovost mesa,
- skrb za živali v nujnih primerih,
- varnost osebja, ki ravna z živalmi.

Vsaka država članica je sprejela upravne in kazenske sankcije za kršitve zakonodaje o zaščiti živali med prevozom. Prevoznikom se lahko odvzame dovoljenje, če ne upoštevajo predpisov.

4.3.3 Zakonska ureditev prevoza živali v Republiki Sloveniji

Zakon o živinoreji v 6. členu določa, da se mora prevoz domačih živali opravljati v skladu s predpisi, ki urejajo veterinarstvo in zaščito živali. Zakon o zaščiti živali v 16. in 17. členu določa, da morajo živali natovarjati, prevažati, pretovarjati in raztovarjati tako, da se pred, med in po prevozu preprečujeta njihovo trpljenje in pogin. Postaje, pristanišča, javna letališča in mejni prehodi morajo izpolnjevati predpisane pogoje za nakladanje, razkladanje in prekladanje pošilk živali.

Nakladanje, prekladanje in razkladanje in prevoz živali, postopek z živalmi v notranjem prometu, pri uvozu, izvozu in tranzitu, pred, med in po prevozu, morajo potekati po predpisanih pogojih. Prevozno sredstvo, s katerim se prevažajo živali, mora biti označeno s predpisanim znakom, ki kaže, da so navzoče žive živali. Kletke, zabojniki in podobno, v katerih se prevažajo živali, morajo biti označeni z znamenjem, ki kaže, da so navzoče žive živali, in znamenjem, ki kaže na položaj živali. Na prevoznem sredstvu za prevoz zveri, nevarnih in prosto živčih živali mora biti opozorilo, da so v njem takšne živali. Mednarodni prevoz živali, namenjenih za zakol, je prepovedan, če ni zagotovljeno predpisano napajanje in krmljenje živali med prevozom.

Zakon o zaščiti živali prepoveduje neustrezen prevoz živali, in sicer:

- prevoz živali, ki niso sposobne za prevoz (živali v predpisanem obdobju pred ali po porodu, bolne ali poškodovane živali ter novorojene živali, pri katerih popkovina ni povsem zaceljena); ta določba ne velja za bolne ali poškodovane živali in živali, ki se prevažajo z namenom zdravljenja, če je prevoz odobril pristojni veterinarski delavec, ali zaradi znanstvenih raziskav, če je prevoz odobril pristojni veterinarski delavec ali strokovnjak za zaščito živali iz prvega odstavka 23. člena tega zakona;
- prevoz živali v nepokritih kamionih in v nepokritem delu plovila, če živali niso zavarovane pred vremenskimi nevšečnostmi in razlikami v klimatskih pogojih;
- prevoz živali poleti oziroma v toplih mesecih, v zaprtih prevoznih sredstvih, zabojnikih, kletkah in podobno, če med prevozom ni zagotovljeno ustrezno prezračevanje;
- prevoz živali, ki so občutljive na temperaturne spremembe, če med prevozom ni zagotovljena ustrezna temperatura;

- prevoz živali, ki so naložene tako, da niso zagotovljeni minimalna predpisana površina, višina in možnost napajanja in krmljenja živali, če se prevažajo na večje razdalje;
 - če je namestitev živali v prevoznem sredstvu taka, da so možne poškodbe ali izpadanje živali iz prevoznega sredstva;
 - če živali v predpisanih primerih ne spremlja spremljevalec;
 - če med prevozom nista zagotovljena ustrezno napajanje in hranjenje v intervalih na predpisan način ali nista zagotovljeni prva pomoč in veterinarska oskrba bolnih in poškodovanih živali;
 - prevoz vodnih živali, če ni zagotovljena zadostna količina vode z ustrezno temperaturo in kisikom;
 - prevoz panjev s čebeljimi družinami, če ni zagotovljeno ustrezno zračenje;
 - če se skupno z živalmi prevažajo blago, ki je škodljivo zdravju živali;
 - pošiljanje živali po poštne povzetju; ta določba ne velja za čebele.
- Če je ravnanje iz prvega odstavka tega člena storjeno naklepno in nastanejo posledice iz 4. člena tega zakona, se šteje, da gre za mučenje živali.

Podrobneje ureja prevoz živali Pravilnik o pogojih in načinu prevoza živali (2000). Ta pravilnik določa splošne in posebne pogoje za prevoz živali, način prevoza, obveznosti organizatorja prevoza in prevoznika, mednarodni prevoz ter nadzor nad izvajanjem tega pravilnika.

4.3.3.1 Pogoji za prevoz

Splošne pogoje za prevoz domačih kopitarjev, domače govede, ovac, koz in prašičev določa Pravilnik o pogojih in načinu prevoza živali od 4. do 18. člena.

Nobena žival se ne sme prevažati, če ni sposobna za načrtovano potovanje in če ni ustrezno poskrbljeno za njeno oskrbo med potovanjem ter ob prihodu na cilj. Bolne in poškodovane živali niso sposobne za prevoz. Ta določba pa ne velja za živali, ki so rahlo poškodovane ali bolne in jim prevoz ne bi povzročil nepotrebnega trpljenja, živali, ki se prevažajo v namene znanstvenih raziskav, ki jih odobri pristojni organ, in za prevoz poškodovanih ali bolnih živali do oziroma od veterinarske organizacije.

Breje živali, ki bi lahko med prevozom povrgle, živali, ki so povrgle v zadnjih 48 urah in novorojene živali, ki se jim popkovina še ni povsem zacelila, ni dovoljeno prevažati. Živalim, ki se poškodujejo ali zbolijo med prevozom, je treba nuditi nujno veterinarsko pomoč v najkrajšem možnem času ali pa jih po potrebi usmrtiti na način, ki jim ne povzroči nepotrebnega trpljenja. Ne glede na to se lahko dovoli prevoz živali na nujno veterinarsko zdravljenje ali zakol tudi, če niso izpolnjene zahteve pravilnika, vendar le, ko to živalim ne povzroči nepotrebnega trpljenja.

Živali za zakol se ne smejo prevažati po cesti več kot osem ur od izhodiščnega kraja, kadar je njihov cilj klavnica, sejem ali drug kraj, od koder bodo živali prepeljane v klavnico v petih dneh.

5. člen in 6. člen pravilnika določata pogoje za nakladanje živali. Živali se nakladajo in razkladajo podnevi, lahko pa tudi izjemoma ponoči, če je poskrbljeno za ustrezno

razsvetljava. Nakladanje in razkladanje živali mora biti izvedeno tako, da se preprečita nepotrebno vznemirjanje in trpljenje živali. Živali je treba gnati previdno in kjer je to mogoče, izkoristiti njihov čredni nagon. Naprave za priganjanje je dovoljeno uporabljati le izjemoma, in sicer na mišicah zadnjega dela telesa le pri odraslih govedih in prašičih, ki se nočejo premakniti. Električni sunek ne sme biti daljši od dveh sekund. Pred živaljo, ki se priganja z električnim priganjačem, mora biti dovolj prostora, da se žival lahko premakne.

Prepovedano je udarjati živali ali jih pritiskati na občutljive dele telesa in jim zvijati posamezne dele telesa. Uporabljati je treba primerno opremo za nakladanje in razkladanje živali, kot so mostovi, klančine in ograjeni prehodi. Oprema mora biti taka, da ne povzroča drsenja in mora imeti bočno zaščito. Živali ni dovoljeno dvigati ali vleči z mehaničnimi napravami za glavo, roge, ušesa, noge, rep ali dlako. Klančine za nakladanje in razkladanje morajo biti narejene tako, da je preprečeno zdrsanje in onemogočeno padanje živali s klančine za nakladanje živali. 6. člen omenjenega pravilnika določa pogoje, ki jih morajo izpolnjevati klančine za posamezne vrste in kategorije živali. Določen je največji dopustni naklon klančine, višina stranske ograje, višina stopnice med tlemi in klančino ter med vrhom klančine in prevoznim sredstvom.

Živalim, ki se prevažajo, morata biti glede na vrsto zagotovljeni dovolj velika talna površina in višina, da lahko stojijo v naravnem položaju in je omogočeno kroženje zraka nad njimi. Po potrebi je treba zagotoviti tudi pregrade, ki jih varujejo med gibanjem prevoznega sredstva. Če posebni pogoji za zaščito živali ne zahtevajo drugače, mora biti na voljo tudi dovolj prostora, da ležejo. Med prevozom morata biti živalim zagotovljeni zadostni količini higiensko neoporečne vode in ustrezne krme v primernih presledkih (7. člen).

Na eno prevozno sredstvo se lahko naklada praviloma le ena vrsta živali, razen če gre za živalsko skupnost, in bi se z ločitvijo živalim povzročilo stresno stanje. Če se v istem prevoznem sredstvu prevažajo živali različnih starosti, je treba odrasle živali ločiti od mladih. Ta omejitev ne velja za samice, ki potujejo z mladiči, ki še sesajo. Nezdržljive živali, ki bi si lahko medsebojno povzročile nezaželeno brejost, poškodbe ali smrt je treba prevažati ločeno. Nekastrirane odrasle samce je treba prevažati ločeno od samic. Odrasle plemenske merjasce je treba prevažati ločene drug od drugega, kar velja tudi za žrebce. Navedeno velja, če živali niso bile vzgojene v združljivih skupinah in če niso navajene druga na drugo (8. člen).

Kopitarji se ne smejo prevažati v vozilih z več kot eno ploščadjo. Prevažati jih je treba v prevoznem sredstvu, ki ima vgrajene posamezne ograde, ali v boksih, ki so zasnovani tako, da ščitijo žival pred sunki. Če se kopitarji prevažajo v skupini, se živali, ki so agresivne druga do druge, ne smejo prevažati skupaj, če pa se že morajo, ne smejo imeti podkovanih zadnjih kopit. Kopitarji morajo med prevozom nositi oglavnik, razen neukročenih žrebičkov in živali, ki se prevažajo v posameznih boksih. Živali na prevoznem sredstvu ni dovoljeno privezovati za rogove ali za nosni obroč. Če so živali med prevozom privezane, morajo biti vrvi in drugi pripomočki dovolj močni, da se v normalnih razmerah prevoza ne pretrgajo, in dovolj dolge, da omogočajo živalim, da po potrebi ležejo, jedo in pijejo, poskrbljeno pa mora biti, da ni nevarnosti zadušitve ali poškodb (9. člen).

10. člen pravilnika določa, da poleg živali ni dovoljeno prevažati stvari, ki bi lahko škodovala dobremu počutju živali med prevozom.

Prevozna sredstva, ki se uporabljajo za prevoz živali, morajo izpolnjevati predpisane pogoje in morajo biti brezhibna, tako da je preprečen pobeg živali in onemogočeno nepotrebno trpljenje živali. 11. člen pravilnika določa pogoje, ki jih morajo izpolnjevati tla prevoznega sredstva, pogoje za izdelavo prostora za živali na prevoznem sredstvu, opremo in označitev prevoznega sredstva.

⇒ Spremljevalec prevoza (12.–14. člen)

Pošiljke živali morajo imeti med prevozom spremljevalca (12. člen), razen če se živali prevažajo v zaprtih, ustrezno zračenih prostorih in imajo zagotovljene take količine krme in vode, ki zadoščajo za dvakratni čas trajanja potovanja, pri čemer mora biti pitna voda v posodah, ki se ne morejo prevrniti. Spremljevalec ni potreben, če prevoznik opravlja tudi vlogo spremljevalca in je pošiljatelj imenoval agenta, ki bo skrbel za živali na predvidenih počivališčih. Spremljevalec ali agent pošiljatelja morata skrbeti za živali, jih nakrmiti, napojiti in po potrebi pomolsti. Krave v obdobju laktacije je treba molsti v presledkih največ 12 ur. Spremljevalec mora imeti na voljo primerno razsvetljavo.

Živali se sme natovoriti le na prevozno sredstvo, ki je temeljito očiščeno in po potrebi razkuženo. Mrtve živali, steljo in iztrebke je treba odstraniti, čim je to mogoče (15. člen). Živali je treba prepeljati do cilja čim hitreje. Zamude pri pretovarjanju je treba zmanjšati na minimum (16. člen). 17. in 18. člen določata pogoje glede izvajanja izvoznih, uvoznih in tranzitnih postopkov, opravljanja veterinarsko-sanitarnega nadzora, pogoje za opremljenost postaj, kjer se opravlja veterinarsko-sanitarni nadzor in se redno prevažajo živali v večjem številu in nadzor veterinarskega inšpektorja.

⇒ Pogoji za prevoz domačih kopitarjev, domače govede, ovac, koz in prašičev glede na način prevoza

Pogoje za prevoz živali po železnici, po cesti, po vodi in zraku določajo členi pravilnika od 19 do 34. Pravilnik navaja tudi pogoje za prevoz perutnine, drugih ptic in kuncev (35. in 36. člen), psov in mačk (37. in 38. člen) in drugih živali. 46. člen pravilnika določa obveznosti organizatorja prevoza in prevoznika. V 51. členu so določeni posebni pogoji za počivališča, ki morajo za živali izpolnjevati predpisane pogoje. Biti morajo pod rednim nadzorom veterinarske inšpekcije. 52. člen določa minimalno talno površino, ki je potrebna za posamezne vrste prevoznih sredstev za posamezne vrste in kategorije živali. V 61. členu pravilnika je določeno, da so morali spremljevalci, ki spremljajo prevoz živali, opraviti preizkus znanja (iz 47. člena tega pravilnika) do 1. aprila 2002. Prevozniki pa so morali vložiti vlogo iz petega odstavka 47. člena pravilnika do 1. julija 2002.

Dodatni pogoji glede nastila, krme, dostop do živali, prezračevanja, razdelkov v prevoznem sredstvu in preskrbi z vodo, ki jih morajo izpolnjevati cestna vozila za prevoz živali, če trajanje prevoza presega osem ur, so navedeni v prilogi pravilnika. Priloga II pa določa vsebino načrta poti.

4.3.3.2 Trajanje prevoza

Trajanje prevoza (53. in 54. člen Pravilnika o pogojih in načinu prevoza živali) domačih kopitarjev, domače govedi, ovac, koz in prašičev ne sme biti daljše od osem ur. Izjemoma se lahko prevoz podaljša za dve uri, kadar prevozno sredstvo izpolnjuje naslednje dodatne pogoje:

- da je na tleh prevoznega sredstva, kjer so živali, dovolj stelje,
- da je v prevoznom sredstvu dovolj primerne krme za živali določene vrste, ki se prevaža, in za trajanje potovanja,
- da je do živali mogoč neposreden dostop,
- da je na voljo ustrezno zračenje, ki ga je mogoče prilagoditi glede na temperaturo (zunaj in znotraj vozila),
- da so na voljo pregrade za postavitve ločenih predelkov,
- da so vozila opremljena s priključkom za preskrbo z vodo med postanki,
- da prevozna sredstva za prevoz prašičev prevažajo dovolj vode za napajanje med potovanjem.

Cestna vozila morajo poleg navedenih pogojev izpolnjevati še dodatne pogoje, ki so navedeni v prilogi I pravilnika.

Pravilnik določa presledke za napajanje in krmljenje, trajanje prevoza in čas počitka pri uporabi cestnih vozil. Sesna teleta, jagnjeta, kozliči in žrebeta ter sesni pujski morajo po devetih urah prevoza imeti najmanj eno uro počitka, da prejmejo dovolj tekočine in po potrebi hrane. Po tem počitku se jih lahko prevaža še devet ur. Prašiče se lahko prevaža največ 24 ur. Med prevozom morajo imeti stalen dostop do vode. Domače kopitarje se lahko prevaža največ 24 ur. Med prevozom morajo prejemati tekočino in po potrebi krmo vsakih osem ur. Vse druge vrste živali (domače govedo, ovce, koze) morajo po 14 urah prevoza počivati najmanj eno uro, da se jih napoji in po potrebi nakrmi. Po najmanj enournem počitku se jih lahko prevaža še 14 ur. Po zgoraj določenem času prevoza je treba živali raztovoriti, nakrmiti in napojiti, počivati pa morajo najmanj 24 ur.

Izsledki tri leta trajajočega monitoringa prevoza govedi, ki ga je izvajala EU, da bi ugotovila vpliv prevoza govedi na počutje živali in kakovost govejega mesa, so pokazali, da nezadostno opremljena prevozna sredstva, slabo ravnanje z živalmi med prevozom in predolgi prevozi povzročijo stres pri govedu. Rezultat tega pa je slaba kakovost mesa teh živali. V zvezi s to zakonodajo poročilo predlaga, da mora EU storiti več pri izboljšanju pogojev za prevoz živali. Poročilo monitoringa tudi opozarja, da se zakonodaja prevoza živali ne izvršuje v celoti ali dosledno. (Animal transport..., 2003)

V letu 2001 je dal Evropski parlament pobudo za omejitev časa trajanja prevoza na največ osem ur oziroma 500 km (EU missachtet..., 2001). Evropska komisija je 16. julija 2003 predložila Svetu za kmetijstvo novi predlog pravne ureditve prevoza živali. V njem je omejeno maksimalno trajanje prevoza devet ur, nato postanek za 12 ur. Predlagana je prepoved prevoza mladih živali in razkladanje živali med počitkom pri vozilih, kjer je zagotovljeno krmljenje in napajanje na vozilu in zadostno prezračevanje.

Živali se ne sme prevažati z vlakom, če trajanje prevoza presega osem ur. Izjemoma se lahko prevažata dve uri dlje, če so zagotovljeni pogoji, navedeni v 53. in 54. členu Pravilnika o pogojih in načinu prevoza živali (55. člen).

Živali se ne sme prevažati po vodi, če trajanje prevoza presega osem ur. Ne glede na navedeno lahko traja prevoz tudi dlje, če so izpolnjeni posebni pogoji iz tega pravilnika glede napajanja in krmljenja. Če bo prevoz po vodi predvidoma trajal več kot osem ur in se živali prekladajo na ladjo iz drugega prevoznega sredstva, jih je treba pred nakladanjem na ladjo razložiti, napojiti in nakrmiti ter jim omogočiti vsaj osemurni počitek v za to namenjenih objektih. Pristojni veterinar lahko glede na okoliščine pisno dovoli skrajšanje počitka živali, vendar čas počitka ne sme biti krajši od dveh ur.

4.3.3.3 Mednarodni prevoz

Mednarodni prevoz ureja Pravilnik o pogojih in načinu prevoza živali od 56. do 58. člena. Uvoz in tranzit živali, ki jih določa ta pravilnik, je dovoljen na ozemlju Republike Slovenije in prek njega, če prevoznik izpolnjuje predpisane pogoje za prevoz določenih vrst živali in pristojnemu organu na meji predloži načrt poti, izdelan v skladu s prilogo II pravilnika.

Mejni veterinarski inšpektor preveri, ali so izpolnjene predpisane zahteve iz pravilnika in ali je živalim zagotovljeno dobro počutje. Če mejni veterinarski inšpektor ugotovi, da živali niso bile nakrmljene, napojene ali niso predpisano počivale, to odredi na stroške prevoznika. Izvoz živali, ki jih določa ta pravilnik, je dovoljen, če prevoznik izpolnjuje predpisane pogoje za prevoz določenih vrst živali in pristojnemu organu na meji predloži načrt poti, izdelan v skladu s prilogo II tega pravilnika. Uradni veterinar mora pregledati živali pred nakladanjem za izvoz in ugotoviti, ali so živali sposobne za prevoz. Nakladanje mora biti opravljeno v skladu s predpisanimi pogoji. Uradni veterinar na zdravstveno spričevalo poleg identifikacije živali navede tudi, da so živali sposobne za prevoz in zapiše registrsko številko in tip prevoznega sredstva.

4.3.3.4 Nadzorstvo prevoza

Če pristojni inšpektor pri nadzoru ugotovi, da pri prevozu niso izpolnjeni predpisani pogoji, odredi, da se pomanjkljivosti odpravijo in glede na okoliščine odredi enega ali več ukrepov (59. člen), kot so prenehanje potovanja ali vrnitev živali v izhodiščni kraj po najkrajši poti, če ta ukrep živalim ne bi povzročil nepotrebnega trpljenja, začasno nastanitev živali z ustrezno oskrbo na stroške prevoznika, dokler pomanjkljivosti niso odpravljene ali humani zakol živali. Če prevoznik ne izpolni odrejenih ukrepov, se ti izvedejo po drugi osebi na stroške prevoznika.

Pravilnik o spremembah in dopolnitvah Pravilnika o pogojih in načinu prevoza živali, ki je pričel veljati 16. 7. 2005 vsebuje nekatere dopolnitve, ki se nanašajo na prevoznike živali, ki nimajo sedeža v državi članici EU. Ti se lahko registrirajo pri VURS na podlagi vloge. Vlogi mora biti priložena pisna izjava prevoznika o izpolnjevanju zahtev veljavne veterinarske zakonodaje EU, sprejetju vseh potrebnih ukrepov, ki jih določa zakonodaja EU in zagotovilo, da bodo prevoz živali opravljale osebe, ki imajo ustrezno znanje za

ravnanje in oskrbo živali pri prevozu. Vlogi je treba priložiti potrdilo, da prevozno sredstvo izpolnjuje zahteve zakonodaje EU in potrdila o ustreznem znanju in usposobljenosti oseb za oskrbo živali med prevozom. Dopolnitve se nanašajo tudi na obveščanje po sistemu TRACES. VURS lahko prevozniku v primeru ponavljajočih kršitev odvzame dovoljenje za opravljanje prevoza.

4.3.3.5 Pogoji za zbirne centre in sejme

Pravilnik o pogojih, ki jih morajo izpolnjevati zbirni centri, prevozniki živali in trgovci z živalmi ter o postopku registracije (2002) določa pogoje, ki jih morajo izpolnjevati zbirni centri, prevozniki živali in trgovci z živalmi in postopek registracije, način sprejema in oddaje živali oziroma pogoje za začasno namestitvev in oskrbo živali ter evidence in veterinarsko sanitarni red v zbirnih centrih.

Zbirni center je po tem pravilniku registriran objekt, kjer se živali iz različnih rej zbirajo in združujejo v pošiljke, namenjene za promet. Sejem za živali je vrsta zbirnega centra, kjer se živali iz različnih rej zbirajo in neposredno prodajajo. O nameravanem zbiranju živali v zbirnem centru oziroma na sejmu mora odgovorna oseba zbirnega centra oziroma sejma najmanj en delovni dan prej obvestiti pristojno veterinarsko organizacijo s koncesijo. Odgovorna oseba zbirnega centra oziroma sejma mora zagotoviti, da živali v zbirnem centru ali na sejmu nikoli ne pridejo v stik z živalmi, med katerimi je možen prenos določene kužne bolezni.

Zbirni center mora biti ograjen z ograjo, visoko najmanj 1,8 m, z enim vhodom in izhodom ter z ločenim ali skupnim razkuževalnikom pri vhodu in izhodu, ki se uporablja po navodilu veterinarja. Imeti mora pokrito klančino za nakladanje in razkladanje živali v skladu s predpisom, ki ureja pogoje in način prevoza živali. Imeti mora pisarno za veterinarja. Živalim mora biti omogočeno napajanje. Zbirni center mora imeti dostop do pitne vode z opremo in priborom za umivanje in razkuževanje rok, prostor, kjer se lahko izvaja veterinarski pregled živali, fizično ločeno mesto za izolacijo poškodovanih ali poginulih živali, opremo za čiščenje in razkuževanje prostorov in vozil. Živali morajo biti zaščitene pred neugodnimi vremenskimi vplivi. Če gre za zbirni center za ovce in koze, mora imeti primeren sistem za zbiranje odpadnih vod. Če ostanejo živali v zbirnem centru več kot šest ur, mora zbirni center imeti hleve, ustrezne vrstam živali, ki se vhlevljajo, in ustrezna skladišča za krmo, steljo in gnoj.

Pravilnik o pogojih, ki jih morajo izpolnjevati zbirni centri, prevozniki živali in trgovci z živalmi ter o postopku registracije določa tudi pogoje, ki jih mora izpolnjevati sejem.

Živali, ki gredo v promet prek zbirnih centrov, morajo spremljati veterinarska spričevala. Pravilnik določa veterinarski nadzor v zbirnem centru, vodenje evidenc in registracijo zbirnih centrov. Prevoznik mora biti evidentiran pri VURS v skladu s predpisom, ki določa pogoje in način prevoza živali. Prevoznik mora zagotoviti, da živali, za katere je odgovoren, nikoli ne pridejo v stik z živalmi, med katerimi je možen prenos določene kužne bolezni. Po vsakem opravljenem prevozu mora prevoznik zagotoviti, da se njegovo vozilo očisti in razkuži v skladu s predpisom, ki ureja čiščenje in razkuževanje vozil, s katerimi se prevažajo živali.

Trgovec lahko z živalmi trguje tako, da jih neposredno kupuje in prodaja, ali pa jih pred prodajo zbira v hlevih, namenjenih izključno vhljevanju živali, s katerimi trguje. Pravilnik določa pogoje, ki jim morajo ustrezati zbirni hlevi. Trgovec mora v zbirnih hlevih zagotoviti, da so živali nameščene in oskrbljene v skladu s predpisi o zaščiti živali, poskrbeti pa mora tudi, da so opravljeni vsi potrebni veterinarski pregledi in testiranja živali ter vsi ukrepi za preprečevanje in zatiranje kužnih bolezni živali. Trgovec mora zagotoviti, da živali, s katerimi trguje, v času trgovanja nikoli ne pridejo v stik z živalmi, med katerimi je možen prenos določene kužne bolezni.

Trgovec sme trgovati le z živalmi, ki ne kažejo kliničnih znakov kužnih bolezni, poleg tega pa mora govedo prihajati iz čred, uradno prostih tuberkuloze, bruceloze in levkoze, drobnica pa iz gospodarstev, uradno prostih bruceloze (*Brucella melitensis*).

VURS lahko izjemoma odobri trgovanje z označenimi živalmi, ki ne izpolnjujejo pogojev, če je zagotovljena sledljivost in so namenjene za takojšnji zakol, ki mora potekati ločeno od rednega klanja.

Trgovci morajo biti registrirani v skladu z določili tega pravilnika. Trgovec mora voditi evidenco o vseh živalih, s katerimi trguje, in v skladu z določili tega pravilnika. Prav tako mora voditi evidenco o vozilih, ki jih uporablja za prevoz živali.

4.3.3.6 Sankcije

Sankcije ob neupoštevanju določil predpisov, ki urejajo prevoz živali, določa ZZZiv.

Če pristojni inšpektor pri nadzoru ugotovi, da pri prevozu niso izpolnjeni predpisani pogoji, odredi, da se pomanjkljivosti odpravijo. Glede na okoliščine odredi enega ali več naslednjih ukrepov:

- prepoved natovarjanja in prevoza živali,
- prenehanje potovanja ali vrnitev živali v izhodiščni kraj po najkrajši poti, če ta ukrep živalim ne bi povzročil nepotrebnega trpljenja,
- začasno nastanitev živali z ustrezno oskrbo na stroške prevoznika, dokler pomanjkljivosti niso odpravljene,
- humani zakol živali.

Če prevoznik ne izpolni odrejenih ukrepov, se ti opravijo po drugi osebi na stroške prevoznika.

Z denarno kaznijo 50 tisoč tolarjev, ki se izterja na kraju, se za prekršek kaznuje posameznik, če prevozno sredstvo oziroma kletke, zabojniki in podobno, v katerih se prevažajo živali, niso označene z znamenjem, ki kaže, da so navzoče žive živali, in znamenjem, ki kaže na položaj živali, ali če na prevoznem sredstvu za prevoz zveri, nevarnih ali prostoživečih živali ni opozorila, da so v njem takšne živali, in s 100 tisoč tolarji v primerih, da natovarja, prevažajo, pretovarja in raztovarja živali tako, da se pred, med in po prevozu ne prepreči trpljenja ali pogina živali; če niso izpolnjeni predpisani pogoji pri nakladanju, prekladanju in razkladanju ter prevozu živali, pri postopku z živalmi v notranjem prometu, pri uvozu, izvozu in tranzitu živali, pred, med in po prevozu; če ni zagotovljeno predpisano napajanje in krmljenje živali med prevozom ter če neustrezno

prevaža živali. Z denarno kaznijo od 150 tisoč do 10 milijonov tolarjev se za zgoraj naštete prekrške kaznuje pravna oseba in samostojni podjetnik z denarno kaznijo od 150 tisoč do 5 milijonov.

Spremljevalci, ki spremljajo prevoz živali, morajo opraviti preizkus znanja iz 47. člena tega pravilnika. Spremljevalec, ki spremlja prevoz živali, se mora udeležiti izobraževalnega tečaja, za katerega Veterinarska uprava Republike Slovenije potrdi program in izvajalca, ter opraviti pisni preizkus znanja. O opravljenem preizkusu znanja prejme potrdilo. Drugi spremljevalci, ki spremljajo pošiljke živali pri uvozu, izvozu ali tranzitu, morajo imeti potrebno znanje za ravnanje in oskrbo živali pri prevozu, pridobljeno in priznано v drugi državi.

Prevoznik, ki prevaža živali in ima sedež v Republiki Sloveniji, mora biti vpisan v evidenco pri VURS.

4.4 BOLNE IN POŠKODOVANE ŽIVALI TER POSEGI NA NJIH

Direktiva Sveta 98/58/ES o zaščiti rejnih živali (v 4. točki priloge) določa, da je treba za vsako žival, ki kaže znamenja bolezni ali poškodbe, nemudoma ustrezno poskrbeti in če se žival na takšno oskrbo ne odziva, je treba čim prej poiskati nasvet veterinarja. Kadar je treba, se bolne ali poškodovane živali izolirajo v primernih prostorih s suhim in udobnim nastiljem. Enake določbe vsebuje tudi 6. člen Pravilnika o minimalnih pogojih za zaščito rejnih živali in postopku registracije hlevov za rejo kokoši nesnic (2003).

ZZZiv obravnava ravnanje z bolnimi in poškodovanimi živalmi v 8., 18., 19. in 20. členu. Omenjeni zakon določa, da morajo biti bolne, poškodovane in onemogle živali takoj ustrezno oskrbljene. Zagotovljena mora biti ustrezna ločena namestitvev bolnih, poškodovanih ali onemoglih živali. Vse rejne in hišne živali morajo biti vsaj enkrat na dan pod rednim nadzorstvom oskrbovalcev. Skrbnik živali mora pravočasno zahtevati veterinarsko pomoč in oskrbo bolnih ali poškodovanih živali, veterinarsko pomoč pri porodih, kadar je potrebna, in ustrezno nego bolnih, poškodovanih in onemoglih živali.

Pri bolečih posegih na vretenčarjih je obvezna anestezija. Ko z lokalno anestezijo živali ni mogoče zanesljivo preprečiti bolečine, je obvezna splošna anestezija živali. Ta ni potrebna, če je tako predpisano ali če po veterinarski presoji v posameznih primerih ni izvedljiva ali potrebna. Praviloma anestezija živali ni potrebna, če ni potrebna pri podobnih posegih na človeku. Izvajanje bolečih posegov na živalih brez anestezije v nasprotju s tem zakonom, ki je storjeno naklepno, se šteje za mučenje živali.

Prepovedano je in se šteje za mučenje živali popolno ali delno amputiranje telesnih delov in popolni ali delni odvzem ali uničenje organov ali tkiv vretenčarjev, ki je storjeno naklepno, razen če je:

- poseg po veterinarski presoji potreben za ugotavljanje bolezni in za rešitev ali ozdravljenje živali,
- poseg v znanstveno-raziskovalne namene v skladu s predpisi,
- sterilizacija oziroma kastracija potrebna za zmanjšanje razmnoževanja živali,

- popoln ali delni odvzem organov ali tkiv, potrebnih za transplantacijo, za vzgajanje celičnih ali tkivnih kultur ali pregled izoliranih organov, tkiv ali celic,
- poseg pri rejni živali potreben, da se v reji preprečijo večje poškodbe ali obolenja.

Prepovedani so naslednji posegi:

- odstranjevanje krempljev mačkam, odstranjevanje glasilk živalim in boleče podkovanje kopitarjev,
- krajšanje kljunov perutnini, razen če so opravljeni z namenom, da se preprečijo večje poškodbe in obolenja v rejah,
- amputacije ali kastracije z elastičnim obročkom,
- krajšanje uhljev živalim, razen če je poseg v korist živali,
- krajšanje repov psom, razen mladičem pasemskih psom, ki niso starejši od pet dni, pri katerih se rep krajša v skladu s pasemskimi in kinološkimi standardi, ter psom, če je poseg v korist živali; navedene posege lahko opravi le veterinar.

Imetnik živali lahko v skladu s 15. členom Zakona o živinoreji, ob upoštevanju predpisov o zaščiti živali, sam izvaja le tista zootehniška opravila, ki so potrebna za zaščito domačih živali in za uspešnost reje, zlasti pa:

- prvo pomoč (trokiranje, sondiranje, zaustavljanje krvavitev, oskrba ran, pomoč pri porodu),
- kastracijo pujskov do starosti enega tedna,
- aplikacijo železovih preparatov proti anemiji pujskov,
- kupiranje repkov pri pujskih in jagnjetih do četrtega dneva starosti,
- ščipanje oziroma brušenje zob pri pujskih prvi dan po rojstvu,
- oskrbo in nego parkljev, kopit ter čiščenje živali,
- pripuščanje plemenjakov,
- zunanji aparativni pregled na brejost,
- označevanje domačih živali v skladu s predpisi,
- uporabo in dajanje dovoljenih farmakoloških sredstev, ki niso vezana na izdajo recepta,
- dezinfekcijo in dezinsekcijo živinorejskih objektov z dovoljenimi sredstvi,
- nego in striženje dlake ter volne,
- prirezovanje kril maticam in druga čebelarska opravila.

Imetnik živali mora biti za izvajanje zootehniških opravil usposobljen. Usposobljenost, ki jo mora imeti imetnik živali za izvajanje posameznih zootehniških opravil ter ostale pogoje in postopke za zootehniška opravila, ki jih lahko izvaja imetnik živali, predpiše minister pristojen za živinorejo. Šteje se, da je imetnik živali usposobljen za opravila, če je ta opravila izvajal najmanj dve leti pred uveljavitvijo tega zakona. Ostali imetniki živali so dolžni pridobiti ustrezno usposobljenost za izvajanje navedenih zootehniških opravil v enem letu po uveljavitvi predpisa iz 15. člena Zakona o živinoreji.

4.5 ZAKOL ŽIVALI

4.5.1 Mednarodni pravni akti za področje zakola živali

4.5.1.1 Evropska konvencija št. 102 za zaščito živali pri zakolu

Konvencija je bila predložena v podpis državam Sveta Evrope in EU v Strasbourgu 10. maja 1979. Veljati je začela 11. junija 1982. Glavni cilj konvencije je poenotiti postopke pri klanju živali v Evropi in doseči, da bodo bolj humani. Prvi sklop ukrepov določa številne obveznosti, ki se nanašajo na ravnanje z živalmi v klavnicah. Določbe se nanašajo predvsem na naslednje obveznosti in prepovedi:

- uporaba ustrezne opreme za iztovarjanje živali,
- prepoved brutalnega in drugega slabega ravnanje z živalmi,
- prepoved udarjanja na občutljive dele telesa,
- živali, ki niso zaklane takoj po prispetju v klavnico, je treba namestiti v počivališča in jih ustrezno oskrbeti,
- ustrezna oprema v klavnicah.

V zvezi s postopki klanja konvencija določa, da morajo biti vse živali pred zakolom omamljene. To mora biti opravljeno učinkovito in strokovno. Konvencija določa postopke, ki se smejo uporabljati (penetrirni klin, elektrika, plin). Uporaba sekir, kladiv ali batov je prepovedana. Govedo, kopitarje, prašiče in drobnice ne smejo v klavnicah pred omamljanjem obešati, niti jim ne smejo omejiti gibanja. Izjema je obredni zakol, zakol v sili ter zakol perutnine in kuncev. Zakol mora biti opravljen strokovno, tako da živalim ne povzroča nepotrebnega trpljenja. Tudi zakol zunaj klavnice mora biti opravljen v skladu z določbami te konvencije.

EU konvencije ni ratificirala, niti podpisala. Za Slovenijo je konvencija začela veljati 21. aprila 2004. Skupno je konvencijo ratificiralo 20 držav Sveta Evrope. Štiri države so jo podpisale, niso pa je ratificirale (priloga B – preglednica d).

4.5.2 Zakonska ureditev zakola in usmrčitve živali v EU

To področje ureja Direktiva Sveta 93/119/ES z dne 22. decembra 1993 o zaščiti živali pri zakolu ali usmrčitvi.

4.5.2.1 Direktiva Sveta 93/119/ES

⇒ Okoliščine, pomembne za sprejetje Direktive Sveta 93/119/ES

- Državni zakoni imajo v zvezi z zaščito živali pri zakolu ali usmrčitvi vpliv na konkurenčne pogoje in s tem na delovanje skupnega trga kmetijskih izdelkov. Zato je treba določiti skupne minimalne zahteve za zaščito živali pri zakolu ali usmrčitvi, da bi s tem zagotovili racionalen razvoj proizvodnje in olajšali oblikovanje notranjega trga z živalmi in živalskimi izdelki.
- Živalim je treba pri zakolu ali usmrčitvi prihraniti vse bolečine ali trpljenje, ki se jim je mogoče izogniti.

- Treba je dopustiti opravljanje tehničnih in znanstvenih poskusov in upoštevati posebne zahteve nekaterih verskih obredov.

⇒ Vsebina Direktive Sveta 93/119/ES

Navajamo zlasti tiste določbe, ki vsebujejo napotke državam članicam za usklajitev nacionalne zakonodaje in glede nadzora. Druge določbe, ki jih povzema slovenska zakonodaja, pa so navedene v naslednjem poglavju.

Direktiva Sveta 93/119/ES se uporablja za premikanje, začasno namestitve, omejitve, omamljanje, zakol in usmrtnost živali, ki jih redijo za proizvodnjo mesa, kože, krzna ali drugih izdelkov in za metode usmrtnosti živali z namenom obvladovanja bolezni. Direktiva se ne uporablja za tehnične ali znanstvene poskuse v zvezi s postopki, ki se opravljajo pod nadzorom pristojnega organa, živali, usmrčene pri kulturnih ali športnih dogodkih in divjačino, uplenjeno v skladu s 3. členom Direktive, št. 92/45/EGS.

7. člen določa, da nihče, ki nima znanja in spretnosti, potrebnih za humano in učinkovito opravljanje teh nalog v skladu z zahtevami te direktive, ne sme opravljati premikanja, začasnih namestitve, omejitve, omamljanja, zakola ali usmrtnosti živali. Pristojni organ zagotovi, da osebe, zaposlene pri zakolu, posedujejo potrebne spretnosti, sposobnosti in poklicno znanje. Države članice smejo dovoliti odstopanja glede perutnine, kuncev, prašičev, ovac in koz, ki jih lastnik zakolje ali usmrti zunaj klavnice za svoje lastne potrebe, pod pogojem, da je v skladu s 3. členom te direktive in so bili prašiči, ovce in koze vnaprej omamljeni.

13. člen določa:

1. če je treba, Svet na predlog Komisije s kvalificirano večino sprejme pravila o zaščiti živali pri zakolu ali usmrtnosti, ki še niso zajeta v tej direktivi,

2. (a) priloge k tej direktivi spremeni Svet na predlog Komisije v skladu s postopkom, določenim v 1. odstavku, zlasti z namenom, da bi jih uskladil z razvojem znanosti in tehnologije,

(b) poleg tega je Komisija do 31. decembra 1995 predložila Svetu poročilo, pripravljeno na podlagi mnenja Znanstvenega veterinarskega odbora skupaj z ustreznimi predlogi predvsem glede uporabe:

- pištol s prostim projektilom, s katerimi se ustrelji v možgane, ali plinov, ki niso enaki tistim iz priloge C, ali njihovih kombinacij pri omamljanju, natančneje pa glede uporabe ogljikovega dioksida za omamljanje perutnine,
- plinov, ki niso navedeni v prilogi C, ali pa kombinacij takšnih plinov za usmrtnost,
- kakršnegakoli drugačnega znanstveno priznanega postopka za omamljanje ali usmrtnost.

Svet v zvezi s temi predlogi odloča s kvalificirano večino:

(c) z odstopanjem od točke (a) in najpozneje 31. decembra 1995 je Komisija v skladu s postopkom, predpisanim v 16. členu, predložila Stalnemu veterinarskemu odboru poročilo, pripravljeno na podlagi mnenja Znanstvenega veterinarskega odbora, skupaj z ustreznimi predlogi, z namenom, da bi določila:

- (i) moč in trajanje uporabe toka, potrebnega za omamljanje različnih vrst,
- (ii) koncentracijo plina in čas izpostavljenosti, potreben za omamljanje različnih vrst,
- (d) do izvedbe točk (a) in (c) se za to zadevo uporabljajo nacionalni predpisi v skladu s splošnimi določbami pogodbe.

14. člen določa, da izvedenci Komisije lahko opravijo preglede na kraju, če je to treba, da bi zagotovili enotno uporabo te direktive. S tem namenom lahko pregledajo reprezentančni vzorec ustanov in se prepričajo, da pristojni organ preverja, ali navedene ustanove izpolnjujejo zahteve te direktive. Komisija obvesti države članice o rezultatih opravljenih pregledov. Pregledi se opravijo v sodelovanju s pristojnim organom. Država članica, na katere ozemlju se opravlja pregled, ponuja izvedencem pri opravljanju njihovih nalog vso potrebno pomoč. Podrobna pravila za izvajanje tega člena se določijo v skladu s postopkom, določenim v 16. členu.

V teku pregleda klavnic ali ustanov, ki so bile v tretjih državah že odobrene ali naj bi jih odobrili kot primerne za izvažanje v Skupnost v skladu s predpisi Skupnosti, strokovnjaki komisije zagotovijo, da so bile živali zaklane pod pogoji, ki zagotavljajo humano obravnavanje, najmanj enako tistemu, ki ga določa ta direktiva. Da bi omogočili uvoz mesa iz tretjih držav, je treba zdravstvenemu spričevalu, ki spremlja takšno meso, dodati še potrdilo o izpolnitvi gornje zahteve (15. člen). 16. člen določa postopke in pristojnosti institucij EU, kadar je treba ukrepati v skladu določbami te direktive.

18. člen določa:

1. Države članice sprejmejo zakone in druge predpise, potrebne za uskladitev s to direktivo, vključno z morebitnimi kaznimi, 1. januarja 1995. O tem takoj obvestijo Komisijo.

Države članice se v sprejetih predpisih sklicujejo na to direktivo ali sklic nanjo navedejo ob njihovi uradni objavi. Način sklicevanja določijo države članice.

2. Vendar pa smejo od dneva, določenega v 1. odstavku, države članice v skladu s splošnimi pravili pogodbe na svojem ozemlju ohraniti ali uporabljati določbe, ki so strožje od tistih, predpisanih s to direktivo. O vseh takšnih ukrepih morajo obvestiti Komisijo.

3. Države članice predložijo komisiji besedilo temeljnih predpisov nacionalne zakonodaje, sprejetih na področju, ki ga ureja ta direktiva.

Seznam prilog direktive:

Priloga A: Zahteve za premikanje in začasno namestitve živali v klavnicah

I. Splošne zahteve

II. Zahteve za živali, ki niso prispele v zabojnikih

III. Zahteve za živali, ki prispejo v zabojnikih

Priloga B: Omejitev živali pred omamljanjem, zakolom ali usmrčitvijo

Priloga C: Omamljanje ali usmrčitev živali z izjemo tistih, ki jih gojijo za krzno

I. Dovoljene metode

II. Posebne zahteve za omamljanje

Priloga D: Izkrvavitev živali

Priloga E: Metode usmrčitve za obvladovanje bolezni

Priloga F: Metode usmrčitve živali, ki se redijo za proizvodnjo krzna

Priloga G: Metode usmrčitve odvečnih enodnevnih piščancev in zarodkov v odpadkih iz valilnice

4.5.3 Zakonska ureditev zakola in usmrčitve živali v Republiki Sloveniji

Zakon o živinoreji v 6. členu določa, da se morata zakol in usmrnitev domačih živali opravljati v skladu s predpisi, ki urejajo veterinarstvo in zaščito živali in na način, s katerim se ohranja kakovost domačih živali in živalskih izdelkov.

ZZZiv v 25. členu določa, da se morajo toplokrvne živali na strokoven in predpisan način omamiti. Prepovedana so naslednja ravnanja:

- zakol brez strokovnega in predpisanega omamljanja živali pred zakolom,
- zakol živali po omamljenju, ki ni opravljen strokovno,
- izkrvavitev živali, ki ni opravljena takoj po omamljanju živali,
- začetek nadaljnje obdelave zaklanih živali, preden je žival popolnoma izkrvavela.

Če ravnanje iz prejšnjega odstavka naklepno izvrši oseba, ki je registrirana za dejavnost klanja živali, se šteje, da gre za mučenje živali. Določbe tega odstavka ne veljajo za klanje perutnine in kuncev na domu pri rejcu za lastno uporabo. Izjemoma se lahko žival zakolje brez omamljanja, če gre za zakol v sili ali obstaja druga nevarnost pogina živali ali za zakol iz drugih zdravstvenih razlogov in če upravni organ, pristojen za veterinarstvo, izjemoma dovoli obredni zakol. Zelo poškodovane ali neozdravljivo bolne živali morajo biti zaklane ali usmrčene takoj na kraju. Za take živali lahko veterinar izjemoma dovoli prevoz do klavnice, če ugotovi, da prevoz ne bo povzročil nadaljnjega trpljenja živali. Vse poškodovane ali bolne živali, ki so bile prepeljane v klavnico, morajo biti takoj po veterinarskem pregledu zaklane ali usmrčene.

V klavnici morata biti zagotovljena zaščita živali, namenjenih za zakol, in preprečevanje vsakega razburjenja in trpljenja živali, ki se jim je mogoče izogniti. Doprema živali v klavnico in njihov počitek do zakola, oskrba živali do zakola, gonjenje živali od mesta razkladanja do hleva oziroma prostora za klanje živali, omamljanje in zakol živali morajo biti v skladu s predpisanimi pogoji. Pri vseh izjemah od omamljenja pred zakolom je treba poskrbeti, da bo živalim pred zakolom prihranjeno vse trpljenje, ki se mu je mogoče izogniti.

Podrobneje urejata zakol živali Pravilnik o zaščiti živali pri zakolu (2005) in Pravilnik o pogojih za zakol živali zunaj klavnice za lastno domačo porabo (2004).

4.5.3.1 Pravilnik o zaščiti živali pri zakolu

Pravilnik o zaščiti živali pri zakolu določa pogoje za premikanje, začasno namestitve, omejitve, omamljanje in zakol živali, ki se redijo za proizvodnjo mesa, v skladu z Direktivo Sveta, št. 93/119/ES, o zaščiti živali pri zakolu ali usmrčitvi.

Pri postopkih iz tega pravilnika je treba poskrbeti, da se živalim prihranijo vsako vznemirjanje, bolečine ali trpljenje, ki se jim je mogoče izogniti. Delavci, ki delajo na mestih, kjer se živali ženejo, nameščajo v hleve, omejujejo, omamljajo in koljejo, se

morajo udeležiti usposabljanja v obliki predavanj v trajanju najmanj šestih šolskih ur, v skladu s programom, katerega vsebina je kot priloga sestavni del tega pravilnika, ter opraviti pisni preizkus znanja. Usposabljanje organizirajo za to registrirane osebe, katerih programe predhodno potrdi Veterinarska uprava Republike Slovenije.

Vsaka klavnica mora imeti na voljo opremo in naprave za razkladanje živali iz prevoznih sredstev. Živali je treba razložiti takoj po prispetju. Če je zamuda neodločljiva, je treba živali zaščititi pred neugodnimi vremenskimi vplivi in zagotoviti ustrezno zračenje. Živali, ki se jih takoj po prispetju v klavnico ne zakolje, morajo imeti stalno na voljo vodo za napajanje z ustreznimi napravami za napajanje. Živali, ki bi se lahko zaradi različnih vrst, spola, starosti ali izvora med seboj poškodovale, je treba ločiti. Če so bile živali izpostavljene visoki temperaturi v vlažnem vremenu, jih je treba primerno ohladiti. Če se živali dlje časa zadržuje v hlevih, je treba njihovo počutje in zdravje preverjati vsak dan, najmanj zjutraj in zvečer.

Živali, ki zaradi posledic prevoza ali ob prispetju v klavnico trpijo bolečine, in mlade, še dojene živali, je treba takoj zaklati. Če to ni mogoče, jih je treba ločiti od drugih in zaklati najpozneje v dveh urah. Živali, ki ne morejo hoditi, ni dovoljeno vleči, temveč jih je treba zaklati na mestu, kjer ležijo. Take živali je dovoljeno tudi prepeljati s posebnim vozičkom ali gibljivo ploščadjo, če prevoz ne povzroči dodatnega nepotrebnega trpljenja živali.

Pravilnik določa pogoje za opremo za razkladanje živali in ravnanje z njimi med razkladanjem. Med tem je treba skrbeti, da se živali ne prestrašijo ali vznemirijo in da ne padejo. Naprave za priganjanje je dovoljeno uporabljati le izjemoma, in sicer na mišicah zadnjega dela telesa le pri odraslih govedih in prašičih, ki se nočejo premakniti. Električni sunek ne sme biti daljši od dveh sekund. Živali se ne sme udariti ali pritisniti na katerikoli posebej občutljivi del telesa. Živalim se še zlasti ne sme stisniti, zviti ali zlomiti repov ali jih grabiti za oči. Udarci in brce so prepovedani. Posebej previdno je treba ravnati z živalmi, ki se jih prevaža v kletkah ali zabojnikih. Postopke ravnanja določa pravilnik.

Klavnih živali ni dovoljeno odgnati na klavno mesto, če jih ni mogoče takoj zaklati. V tem primeru jih je treba namestiti v hleve, kjer morajo ves čas imeti na voljo pitno vodo iz ustreznih naprav. Živali, ki jih ne zakoljejo v 12 urah po njihovem prihodu, je treba nahraniti in jim za tem v ustreznih časovnih razmakih zagotoviti zmerno količino hrane. 6. in 7. člen pravilnika določata normative za hleve, v katerih se namesti živali, ko prispejo v klavnico in normative za ograde.

Živalim je treba pred omamljanjem primerno omejiti možnost premikanja, tako da se jim prihranijo vse bolečine, trpljenje, vznemirjenje in poškodbe, ki se jim je mogoče izogniti, in s tem zagotoviti zanesljivo omamljanje. Zlasti pomembno je pravilno fiksirati glavo govedi in prašičev, kadar se uporablja za omamljanje strel ali električni tok.

Konstrukcija, naprave in oprema klavnice ter način dela morajo biti takšni, da se prepreči vznemirjenje in trpljenje živali. Živalim ni dovoljeno zvezati nog pred omamljanjem, prav tako ne smejo biti obešene, razen perutnine in kuncev. Oprema za omamljanje in zakol mora biti načrtovana, izdelana in vzdrževana tako, da omogoča hitro in učinkovito omamljanje in zakol. Omamljanje živali ni dovoljeno, če nista zagotovljena takojšen zakol in izkrvavitev živali.

Klavnica mora imeti primerno rezervno opremo, shranjeno na mestu omamljanja in klanja, za uporabo v sili, če odpove oprema. Rezervna oprema mora biti redno vzdrževana in pregledana.

Živali, ki jih omamimo z mehanskimi ali električnimi sredstvi, usmerjenimi v glavo, je treba pripeljati v takšni legi, da se lahko naprave uporabijo preprosto, natančno in ustrezno dolgo. Naprave za električno omamljanje se ne smejo uporabljati kot sredstvo za fiksiranje ali imobilizacijo ali za to, da bi živali prisilili k premikanju.

Pred zakolom se morajo toplokrvne živali na strokoven in predpisan način omamiti. Omamljanje se sme izvajati le, če je mogoče takoj po njem živali izkrvaviti. Te zahteve ne veljajo:

- za zakol perutnine in kuncev na domu pri rejcu, za lastno uporabo.
- kadar je treba žival usmrtiti v sili, da bi bilo preprečeno njeno nepotrebno trpljenje,
- za divjad, ki se je ne kolje, ampak lovi v skladu s predpisi o lovstvu.

Dovoljeni načini omamljanja so:

- s strelno napravo s penetrirnim klinom,
- z udarcem po glavi,
- z elektriko,
- izpostavitvijo ogljikovemu dioksidu.

Pravilnik natančno določa, kako se mora izvesti posamezno omamljanje in katere ukrepe je treba izpeljati. Izkrvavitev omamljenih živali je treba začeti čim prej po omamljenju. Opraviti jo je treba tako, da žival čim hitreje, obilno in temeljito izkrvavi. V vsakem primeru je treba izkrvavitev izpeljati, preden žival spet pride k zavesti. Vse omamljene živali je treba zaklati tako, da se prebode vsaj eno od vratnih arterij ali žil, ki izhajajo iz njih. Po rezu krvnih žil se na živalih do popolne izkrvavitve ne sme izvajati nikakršnih nadaljnjih obdelovalnih postopkov ali električne stimulacije. Kadar je le ena oseba odgovorna za omamljanje, pritrjevanje živali na obešala, dviganje na prevozni tir in izkrvavitev, mora te postopke opraviti na vsaki živali posebej, tako da mora te operacije končati na eni živali, preden jih začne na naslednji. Pri klanju perutnine z avtomatskim nožem za rezanje vratov mora biti na voljo možnost ročnega rezanja vratov, če avtomatski nož odpove oziroma ne zareže pravilno.

Delavci, ki ob uveljavitvi tega pravilnika delajo na mestih, kjer se živali ženejo, nameščajo v hleve, omejujejo, omamljajo in koljejo, morajo v dveh letih od uveljavitve tega pravilnika opraviti usposabljanje v obliki predavanj v trajanju najmanj 6 šolskih ur, v skladu s programom, ki je določen v prilogi pravilnika ter opraviti pisni preizkus znanja v trajanju dveh šolskih ur (4. člen). O opravljenem preizkusu znanja prejmejo potrdilo. Usposabljanje organizirajo za to registrirane osebe, katerih programe predhodno potrdi Veterinarska uprava Republike Slovenije.

Program usposabljanja je naslednji:

- osnove zakonodaje s področja zaščite živali,
- premikanje: osnovna načela pri razkladanju živali iz prevoznih sredstev, njihovem gnanju iz razkladalnih ploščadi, hlevov ali ograd v klavnicah v objekte ali prostore, kjer bodo zaklane,

- začasna namestitvev: osnovna načela zaščite in dobrega počutja živali nameščenih v hlevih, ogradah, pokritih površinah ali na poljih, ki jih uporabljajo klavnice,
- omejitvev: osnovna načela fiksacije živali pred zakolom ali uporabe kakršnih koli postopkov, s katerimi omejimo gibanje živali,
- omamljanje: osnovna načela in dovoljeni postopki, ki povzročajo takojšnjo izgubo zavesti,
- izvajanje postopkov po omamljanju,
- praktični ali filmski prikaz navedenih postopkov.

◆ Prehodne določbe

Delavci, ki ob uveljavitvi tega pravilnika delajo na mestih, kjer se živali ženejo, nameščajo v hleve, omejujejo, omamljajo in koljejo, so dolžni opraviti usposabljanje (iz četrtega člena tega pravilnika) do 8. 4. 2007.

4.5.3.2 Zakol živali zunaj klavnice za lastno domačo porabo

Pravilnik o pogojih za zakol živali izven klavnice za lastno domačo porabo (2004) določa pogoje, ki jih mora izpolnjevati imetnik živali za zakol zunaj registrirane klavnice za lastno domačo porabo. Imetnik živali lahko zakolje na domu za lastno domačo porabo le prašiče, ovce, koze, gojeno divjad, kunce in domačo perutnino.

Prodaja ali podaritev mesa, pridobljenega s klanjem živali pod pogoji iz tega pravilnika, ni dovoljena.

Imetnik živali, ki zakolje žival za lastno domačo porabo, mora zagotoviti omamljenje živali z napravo s penetrantnim klinom (pištola za omamljanje) ali električnim tokom (električne klešče), razen v primeru klanja kuncev in perutnine. Za snovi s posebnim tveganjem mora zagotoviti oddajo koncesionarju v skladu s pravilnikom, ki ureja stranske živalske izdelke, ki niso namenjeni prehrani ljudi.

Snovi s posebnim tveganjem pri ovcah in kozah so:

- lobanja, vključno z možgani in očmi, tonzile in hrbtenjača pri starosti nad 12 mesecev oziroma pri starosti, ko prvi sekalec predre dlesni,
- vranica ter vito črevo (ileum) pri ovcah in kozah vseh starosti.

Imetnik živali mora hraniti potrdila o oddanih snoveh s posebnim tveganjem koncesionarju najmanj dve leti in jih na zahtevo veterinarskega inšpektorja predložiti v pregled. Iz potrdila morajo biti razvidni osebno ime, količina in datum oddaje odpadkov koncesionarju.

Zakol bolnih ali sumljivih živali po pravilniku ni dovoljen. Če se pred ali pri zakolu živali posumi na obolenje, mora imetnik živali o tem obvestiti veterinarsko organizacijo. Imetnik živali, ki zakolje žival za lastno domačo porabo, odgovarja za posledice, ki lahko nastanejo pri klanju ali uporabi mesa zaklanih živali. Imetnik živali mora pred in pri klanju živali preprečiti nepotrebno trpljenje živali, onesnaženje okolja ter poškodbe ljudi in živali. Imetnik živali mora voditi evidenco o številu in vrsti zaklanih živali na domu, razen o zakolu kuncev in perutnine.

4.5.3.3 Usmrtitev živali

26. člen ZZZiv določa, da je usmrtitev živali dovoljena, če je:

- takšen ukrep odrejen zaradi diagnostičnih preiskav in preprečevanja ter zatiranja določenih kužnih bolezni,
- iz drugih zdravstvenih razlogov prepovedan zakol bolne ali poškodovane živali,
- žival po veterinarski presoji v agoniji, neozdravljivo bolna ali ima poškodbe večje stopnje in ji bolezen oziroma poškodba povzroča trpljenje,
- to treba zaradi ohranjanja naravnega ravnotežja,
- žival nevarna za okolico oziroma povzroča občutno škodo in tega ni mogoče drugače preprečiti,
- rejena za proizvodnjo kože ali krzna,
- žival dosegla tako starost, da ji odpovedujejo temeljne življenjske funkcije;
- to treba za znanstveno-raziskovalno delo na izoliranih tkivih in organih ter na primarnih tkivnih kulturah v znanstveno-raziskovalnih institucijah,
- to v skladu z izdanim dovoljenjem iz 21. člena tega zakona za opravljanje poskusov na živalih oziroma za izvajanje posegov v izobraževalne namene iz 22. člena tega zakona,
- to potrebno za potrebe naravoslovnih muzejev,
- to nujno potrebno zaradi zdravstvenih razlogov ali veterinarsko-sanitarnih ukrepov iz 32. člena tega zakona.

Dovoljeni so le strokovni načini in postopki usmrtitve živali, ki jo usmrtijo v trenutku oziroma z ustrezno predhodno omamo ali v skrajnem primeru na način, ki povzroča le neizogibne bolečine. Lov divjadi se mora opraviti v skladu s predpisi o lovstvu. Deratizacijo lahko izvajajo le za to registrirane in usposobljene organizacije s sredstvi, ki žival usmrtijo s čim manjšo bolečino in s čim krajšim trpljenjem, ali s sredstvi za sterilizacijo teh vrst živali. Usmrtitev živali, ki je naklepno storjena v nasprotju s tem členom ZZZiv, se šteje za mučenje živali.

4.5.3.4 Usmrtitev enodnevnih piščancev in živali za krzno

Usmrtitev enodnevnih piščancev in živali za krzno, določa Pravilnik o načinu usmrtitve živali iz veterinarskih razlogov, živali, ki se jih redi za proizvodnjo krzna, ter odvečnih enodnevnih piščancev in zarodkov v odpadkih iz valilnice (2003). Ta pravilnik predpisuje načine usmrtitve živali iz veterinarskih razlogov, živali, ki se jih redi za proizvodnjo krzna ter odvečnih enodnevnih piščancev in zarodkov v odpadkih iz valilnice, z namenom, da se pri tem zagotovi tudi ustrezna zaščita živali. Usmrtitev iz veterinarskih razlogov je usmrtitev živali, ki jo je treba opraviti skladno s predpisi o ukrepih za ugotavljanje, preprečevanje in zatiranje določenih kužnih bolezni.

Pri usmrtitvi živali je treba poskrbeti, da se živalim prihrani vsako vznemirjanje, bolečine ali trpljenje, ki se jim je mogoče izogniti. Določbe tega pravilnika se ne uporabljajo, kadar je treba žival usmrtiti v sili, da bi bilo preprečeno njeno nepotrebno trpljenje.

4.5.3.5 Zakol bolnih živali in zakol v sili

Zakol bolnih živali in zakol v sili določa Navodilo za izvajanje preventivnih ukrepov pri klanju bolnih živali, v sili zaklanih živali in pri klanju živali iz hlevov z nepreverjeno ali sumljivo epizootiološko situacijo (1987).

4.6 POSKUSI NA ŽIVALIH

4.6.1 Mednarodni pravni akti poskusov na živalih

4.6.1.1 Evropska konvencija št. 123 za zaščito vretenčarjev, ki se uporabljajo v poskusne in druge znanstvene namene

Konvencija vsebuje enake cilje in določbe kot Direktiva Sveta 86/609/EGS, ki je izvedbeni pravni akt konvencije. Konvencija določa pogoje za zaščito živali, ki se jih uporablja v znanstvene namene, pred trpljenjem, bolečino in stresom. Države članice poziva, naj zmanjšajo število poskusov in število živali v poskusih. Konvencija spodbuja k uporabi alternativnih metod, brez uporabe živali, in navaja, da kjer so že razvite alternativne metode preizkušanja, poskusi na živalih niso več sprejemljivi. Za izbiro živali v poskusih morajo biti izdelana jasna merila. Treba jim je nuditi ustrezno oskrbo in jim, kolikor je le mogoče, prihraniti trpljenje, ki se mu je mogoče izogniti.

Konvencija je bila predložena članicam Sveta Evrope v podpis 8. marca 1986 v Strasbourgu. Veljati pa je začela 1. januarja 1999. Konvencijo je ratificiralo 17 držav Sveta Evrope. Štiri države so konvencijo podpisale, niso pa je ratificirale. Slovenija je konvencijo podpisala 31. januarja 2002, ni pa je še ratificirala. Evropska skupnost je 10. februarja 1987 podpisala konvencijo ob upoštevanju pridržka glede člena 28(1) konvencije, ker se ne čuti zavezane zahtevam po poročanju statističnih podatkov, določenih v členu 28(1) navedene konvencije (priloga B – preglednica e).

⇒ Protokol št. 170 o dopolnitvi Konvencije za zaščito vretenčarjev, ki se jih uporablja za poskusne in druge znanstvene namene

Protokol vsebuje natančne definicije pojmov za boljše razumevanje znanstvenih dognanj in izkušenj. Ti pojmi se nanašajo na pogoje za oskrbo in nastanitev laboratorijskih živali kot tudi poročanje o statističnih podatkih poskusov. Protokol določa poenostavljeni postopek za spremembo dodatkov konvencije.

Protokol o dopolnitvi Konvencije za zaščito vretenčarjev, ki se jih uporablja za poskusne in druge znanstvene namene, je bil predložen članicam Sveta Evrope v podpis 22. junija 1998 v Strasbourgu. Skupno je protokol ratificiralo 15 držav. Tri države so protokol podpisale, niso pa ga ratificirale. Protokol bo stopil v veljavo šele, ko ga bosta ratificirali EU in Grčija. Slovenija protokola ni podpisala, niti ratificirala (priloga B – preglednica f).

4.6.2 Zakonodaja EU za poskuse na živalih

Področje poskusov na živalih v EU določa več pravnih aktov. V nadaljevanju navajam le okoliščine, pomembne za sprejetje posameznih pravnih aktov. Njihova vsebina pa je povzeta v naslednjem poglavju, ker je slovenska zakonodaja v skladu z evropsko.

4.6.2.1 Zaščita vretenčarjev, ki se uporabljajo v poskusne in druge znanstvene namene

⇒ Sklep Sveta z dne 23. marca 1998 o sklenitvi, s strani Skupnosti, Evropske konvencije za zaščito vretenčarjev, ki se uporabljajo v poskusne in druge znanstvene namene (1999/575/ES)

V nadaljevanju navajamo argumente Sveta Evropske unije za sprejetje tega sklepa. Svet Evropske unije je sprejel ta sklep ob upoštevanju predloga komisije in ob upoštevanju mnenja Evropskega parlamenta ter Ekonomsko-socialnega odbora. Svet je sprejel Direktivo 86/609/EGS o približevanju zakonov in drugih predpisov držav članic o varstvu živali, ki se uporabljajo za poskusne in druge znanstvene namene in tako določil skupna pravila, ki vključujejo načela, cilje in glavne določbe evropske konvencije za zaščito vretenčarjev, ki se uporabljajo v poskusne in druge znanstvene namene.

Določbe navedene direktive in konvencije vplivajo na pogoje proizvodnje in dajanja na trg izdelkov in snovi, katerih razvoj vključuje tam navedene poskuse; te določbe zato pripomorejo k vzpostavitvi in delovanju notranjega trga, kar je eden glavnih ciljev Skupnosti.

Uporaba primatov v poskusne in druge znanstvene namene prinaša tveganje trpljenja za te živali in se mora zato zmanjšati. Prav tako je taka uporaba pripeljala do lova na primare v divjini. Temu bi se bilo treba glede na trpljenje in izgube, do katerih pride med lovom in prevozom, kadar je le mogoče, izogniti.

Peti program varstva okolja si prizadeva za nekatere pozitivne korake k 50-odstotnemu zmanjšanju uporabe živali za poskuse do leta 2000. Ta cilj pa ne sme ovirati oblikovanja in doseganja bolj ambicioznih ciljev.

Skupnost pospešuje svoje napore za razvoj nadomestnih metod in računalniško podprtih simulacijskih modelov, pri čemer je posebej pozorna do dela, ki ga opravlja Evropski center za validacijo alternativnih metod (ECVAM), tako da bi bilo v bližnji prihodnosti mogoče doseči cilj zmanjšanja poskusov na živalih. Skupnost potrjuje tudi vse projekte, ki spodbujajo polno in preprosto izmenjavo podatkov o uporabi živali v poskusih ter predpisuje, da se je treba nepotrebnim dvojnimi poskusom izogibati, med drugim s pravili za druge vložnike.

⇒ Sklep Sveta z dne 22. julija 2003 o sklenitvi Protokola o spremembi Evropske konvencije za zaščito vretenčarjev, ki se uporabljajo v poskusne in druge znanstvene namene (2003/584/ES)

Razlogi Sveta za spremembo konvencije so bili naslednji:

- Svet je sprejel Direktivo 86/609/EGS o približevanju zakonov in drugih predpisov držav članic o varstvu živali, ki se uporabljajo za poskusne in druge znanstvene namene, s katero je opredelil splošna pravila za vključevanje načel, ciljev in glavnih določb evropske konvencije z dne 18. marca 1986 za zaščito vretenčarjev, ki se uporabljajo v poskusne in druge znanstvene namene.

- Svet je 23. marca 1998 sprejel Sklep 1999/575/ES, po katerem je Skupnost sklenila evropsko konvencijo za zaščito vretenčarjev, ki se uporabljajo v poskusne in druge znanstvene namene, in dal izjavo, da se Evropska skupnost ne čuti zavezane zahtevam po poročanju statističnih podatkov, določenih v členu 28(1) navedene konvencije. Ta je začela veljati 1. novembra 1998 na ozemlju Skupnosti.

- Določbe dodatkov h konvenciji so tehnične narave in bi morale kazati najnovejši znanstveni in tehnični razvoj ter izsledke raziskav na področjih, ki jih pokriva navedena konvencija. Zato je primerno redno pregledati te določbe v poenostavljenem postopku.

- Protokol o spremembah, ki določa poenostavljeni postopek za spremembo dodatkov konvencije, je bil 22. junija 1998 na voljo za podpis državam podpisnicam konvencije.

Pridržek Evropske skupnosti glede člena 28(1) navedene konvencije, naveden v prilogi B k sklepu 1999/575/ES je ostal nespremenjen.

Države članice Sveta Evrope in Evropske skupnosti, podpisnice tega protokola evropske konvencije za zaščito vretenčarjev, ki se uporabljajo v poskusne in druge znanstvene namene, so se ob upoštevanju konvencije, ki zajema splošne določbe, namenjene zaščiti živali, ki se uporabljajo v znanstvene namene, pred bolečino in stisko ter za dobro živali tudi omejitvam uporabe živali v poskusne in druge znanstvene namene, dogovorile, da se taka uporaba nadomesti, kadar je mogoče, zlasti z iskanjem alternativnih ukrepov in pospeševanjem uporabe teh alternativnih ukrepov.

Spremembe se med drugim nanašajo na določbe 30. člena konvencije in določajo, da imajo pogodbenice v petih letih od začetka veljavnosti te konvencije in vsakih pet let po tem, ali pogosteje, če večina pogodbenic to zahteva, večstranske sestanke na Svetu Evrope, da proučijo uporabo te konvencije ter koristnost revizije ali razširitve katerekoli določbe.

Konvencija je bila dopolnjena z določilom, da se vsaka sprememba dodatkov A in B, ki jo predlaga podpisnica ali odbor ministrov Sveta Evrope, sporoči generalnemu sekretarju Sveta Evrope in jo ta posreduje državam članicam Sveta Evrope, Evropski skupnosti in vsaki državi nečlanici, ki je pristopila, ali je bila povabljen, da pristopi h konvenciji v skladu z določbami 34. člena.

4.6.2.2 Približevanje zakonodaje držav članic

- ⇒ Direktiva Sveta z dne 24. novembra 1986 o približevanju zakonov in drugih predpisov držav članic o varstvu živali, ki se uporabljajo za poskusne in druge znanstvene namene (86/609/EGS)

Ta direktiva je izvedbeni pravni akt Evropske konvencije za zaščito vretenčarjev, ki se uporabljajo v poskusne in druge znanstvene namene, saj vključuje enake cilje kot konvencija. Priloga II k Direktivi 86/609/EGS, ki zajema smernice za oskrbo in bivališča živali, nadomesti dodatek A h konvenciji. Določbe dodatka A h konvenciji in priloge navedene direktive so tehnične narave. Direktiva določa glede sprejemanja sprememb prilog dolgotrajni postopek soodločanja, ki otežuje sledenje določb najnovejšim razvojnim dosežkom.

- ⇒ Direktiva 2003/65/ES Evropskega parlamenta in Sveta z dne 22. julija 2003 o spremembi Direktive Sveta 86/609/EGS o približevanju zakonov in drugih predpisov držav članic o varstvu živali, ki se uporabljajo za poskusne in druge znanstvene namene.

Evropska komisija je ob upoštevanju mnenja Evropskega ekonomsko-socialnega odbora predlagala spremembo zgoraj omenjene direktive, da bi zagotovila usklajenost prilog Direktive 86/609/EGS z najnovejšim znanstvenim in tehničnim razvojem ter izsledki raziskav na področjih, ki jih ta pokriva. Trenutno je mogoče sprejeti spremembe prilog le z dolgotrajnim postopkom soodločanja, kar povzroči, da vsebina sprememb zaostaja za najnovejšimi razvojnimi dosežki.

Spremembe se nanašajo med drugim na določbo, da Komisiji pomaga odbor, ki sprejme svoj poslovnik. Države članice po tej direktivi sprejmejo zakone in druge predpise, potrebne za usklajitev s to direktivo, najpozneje do 16. septembra 2004. O tem takoj obvestijo Komisijo. Države članice se v sprejetih predpisih sklicujejo na to direktivo ali pa sklic nanjo navedejo ob njihovi uradni objavi. Način sklicevanja določijo države članice.

4.6.2.3 Poskusi za namene kozmetične industrije

- ⇒ Direktiva Komisije 2000/41/ES z dne 19. junija 2000 o drugem odlogu roka, po katerem so poskusi na živalih prepovedani za sestavine ali kombinacije sestavin kozmetičnih izdelkov.

V nadaljevanju navajamo argumente komisije za sprejetje direktive oziroma podaljšanje roka. Komisija Evropskih skupnosti je pri svoji odločitvi o spremembi omenjene direktive upoštevala Direktivo Sveta 76/768/EGS o približevanju zakonodaje držav članic v zvezi s kozmetičnimi izdelki, kakor je bila nazadnje spremenjena z Direktivo Komisije 2000/11/ES, zlasti člena 4(1)(i) direktive. Komisija se je tudi posvetovala z Znanstvenim odborom za kozmetične izdelke in neprehrambene proizvode, ki so namenjeni porabnikom. Komisija je upoštevala, da je glavni cilj Direktive 76/768/EGS varovanje javnega zdravja. V ta namen je nujno treba opraviti določene toksikološke preskuse, da bi ocenili varnost sestavin in kombinacij sestavin kozmetičnih izdelkov za zdravje ljudi.

Po členu 4(1)(i) Direktive 76/768/EGS bi morale države članice za izpolnitev zahtev direktive od 30. junija 2000 dalje prepovedati trženje kozmetičnih izdelkov, ki vsebujejo sestavine ali kombinacije sestavin, preskušene na živalih. Drugi pododstavek te določbe določa tudi, da bi morala Komisija predložiti osnutek ukrepov za odlog datuma začetka izvajanja te določbe, če ni bilo zadostnega napredka pri razvoju zadovoljivih metod za nadomestitev preskusov na živalih, zlasti v primerih, ko se alternativne preskusne metode kljub vsem razumnim prizadevanjem znanstveno ne potrdi, da zagotavljajo enakovredno stopnjo varstva potrošnikov ob upoštevanju smernic za preskušanje toksičnosti s strani Organizacije za ekonomsko sodelovanje in razvoj.

Ker ni znanstveno potrjenih alternativnih metod za preskuse na živalih in ustreznih smernic za preskušanje toksičnosti na področju alternativnih metod, ki bi jih sprejela Organizacija za ekonomsko sodelovanje in razvoj, je bilo treba po drugem pododstavku te določbe rok, ki ga določa člen 4(1)(i) Direktive 76/768/EGS, z Direktivo Komisije 97/18/ES prvič odložiti.

Doslej so v Evropi potrdili tri alternativne metode. Ni verjetno, da se bo znanstveno stanje vede do 30. junija 2000 bistveno spremenilo. Torej bi se moral rok, ki ga določa člen 4(1)(i) Direktive 76/768/EGS, po drugem pododstavku te določbe in 2. člena Direktive 97/18/ES drugič odložiti. Te tri metode se v pravo Skupnosti uvajajo z njihovo vključitvijo v prilogo V Direktive Sveta 67/548/EGS o približevanju zakonov in drugih predpisov v zvezi z razvrščanjem, pakiranjem in označevanjem nevarnih snovi, kakor je bila nazadnje spremenjena z Direktivo Komisije 2000/33/ES.

Direktiva Sveta 86/609/EGS o približevanju zakonov in drugih predpisov v zvezi z varstvom živali, ki se uporabljajo za poskusne in druge znanstvene namene, določa, da se poskus na živalih ne sme izvesti, če je na voljo alternativna metoda. Te metode se morajo torej obvezno uporabljati na vseh področjih, vključno s kozmetičnim področjem.

Komisija je predlagala direktivo o sedmi spremembi Direktive 76/768/EGS za dokončno rešitev vprašanja poskusov na živalih v sektorju kozmetičnih izdelkov. Tak predlog bi se moral sprejeti po postopku soodločanja Evropskega parlamenta in Sveta. Ob upoštevanju tega, da se lahko pričakuje, da bodo potrjene alternative metode za druge poskuse na voljo v prihodnjih dveh letih in da bo predlagana direktiva do takrat sprejeta, je ustrezno, da se rok zadnjič odloži na 30. junij 2002. Ukrepi, predvideni s to direktivo, so v skladu z mnenjem odbora za prilagajanje tehničnemu napredku direktiv za odpravo tehničnih ovir pri trgovanju v sektorju kozmetičnih izdelkov. Evropska komisija je s to direktivo podaljšala rok, po katerem so poskusi na živalih za preskušanje sestavin ali kombinacije sestavin kozmetičnih izdelkov prepovedani, s 30. junija 2000 na 30. junij 2002.

⇒ Direktiva 2003/15/ES Evropskega parlamenta in Sveta z dne 27. februarja 2003 o spremembi Direktive Sveta 76/768/EGS o približevanju zakonodaje držav članic v zvezi s kozmetičnimi izdelki.

Določbe te direktive se nanašajo predvsem na postopno uvajanje prepovedi poskusov na živalih.

Brez poseganja v splošne obveznosti, ki izhajajo iz 2. člena te direktive, države članice prepovedo:

- dajanje v promet kozmetičnih izdelkov, pri katerih se je končna formulacija ali posamezne sestavine zaradi izpolnjevanja zahtev te direktive preskušala na živalih z metodo, ki ni alternativna metoda, potem ko je taka alternativna metoda že bila znanstveno potrjena in sprejeta na ravni Skupnosti z obveznim upoštevanjem razvoja znanstvenega potrjevanja v OECD,
- izvajanje preskusov končnih kozmetičnih izdelkov na živalih na svojem ozemlju zaradi izpolnjevanja zahtev te direktive,
- izvajanje preskušanja sestavin ali kombinacij sestavin na živalih zaradi izpolnjevanja zahtev te direktive na svojem ozemlju, najpozneje do datuma, ko se zahteva, da se taki preskusi nadomestijo z eno ali več znanstveno potrjenimi alternativnimi metodami, navedenimi v prilogi V k Direktivi Sveta 67/548/EGS.

Komisija po posvetovanju s SCCNFP in Evropskim centrom za validacijo alternativnih metod (ECVAM) določi roke za postopno opuščanje različnih preskusov. Časovni razporedi se dajo na voljo javnosti najpozneje do 11. septembra 2004 in se pošljejo Evropskemu parlamentu in Svetu. Obdobje izvajanja poskusov se omeji na največ šest let po začetku veljavnosti Direktive 2003/15/ES. V zvezi s preskusi glede strupenosti pri večkratnih odmerkih, strupenosti za razmnoževanje in toksikokinetike, za katere se druge možnosti še ne obravnavajo, se obdobje izvajanja poskusov omeji na največ deset let po začetku veljavnosti Direktive 2003/15/ES.

4.6.2.4 Poskusi za namene industrije čistil in detergentov

⇒ Uredba ES št. 648/2004 Evropskega parlamenta in Sveta z dne 31. marca 2004 o detergentih

Uredba med drugim določa, da je treba razvijati druge metode testiranja detergentov, tako da jih ne bo več treba testirati na živalih. Poskuse na živalih je treba zmanjšati na najmanjšo možno mero in se izogibati poskusom, ki niso neobhodno potrebni.

4.6.3 Zakonodaja Republike Slovenije za poskuse na živalih

To področje urejata Pravilnik o strokovnih, kadrovskih in tehničnih pogojih za opravljanje poskusov na živalih (2004) in Pravilnik o etični komisiji za poskuse na živalih (2000). To področje pa v 7. členu obravnava tudi Zakon o detergentih.

4.6.3.1 Pogoji za opravljanje poskusov na živalih

Pravilnik o strokovnih, kadrovskih in tehničnih pogojih za opravljanje poskusov na živalih (2004) določa strokovne, kadrovske in tehnične pogoje za opravljanje poskusov na živalih, pogoje za delo organizacij na področju vzreje, dobave poskusnih živali in izvajanja poskusov, vrste živali, ki se lahko uporabijo v poskusne namene, pogoje za pridobitev dovoljenja za izvajanje poskusa ter evidence, ki jih morajo voditi organizacije iz tega pravilnika in Veterinarska uprava Republike Slovenije.

Pravilnik uvodoma pojasnjuje pomembnejše izraze s področja, ki ga obravnava. Poskusne živali so vsi živi vretenčarji razen človeka in prosto živeče larvalne oblike brez fetalnih in embrionalnih oblik, ki so namenjene za uporabo v poskusu. Poskusna žival oziroma žival, namenjena za uporabo v poskusu, je žival, ki se vzreja ali goji za prodajo in uporabo v različnih poskusnih ali znanstvenih postopkih. Laboratorijske živali so živali, ki so v vzrejnih organizacijah gojene izrecno za poskusne namene.

Poskus je vsaka uporaba živali za poskusne ali druge znanstvene namene, ki ji lahko povzroči bolečino, trpljenje, trajne poškodbe ali smrt in vključuje tudi druge ukrepe, ki povzročijo ali lahko povzročijo rojstvo živali v navedenih okoliščinah. Za poskus ne štejejo neboleče metode usmrčitve ali označevanje živali. Poskus se začne, ko je žival prvič pripravljena za uporabo v poskusne namene, in konča, ko nadaljnje opazovanje ni več potrebno. Za poskus šteje uporaba živali tudi v primerih, ko se z anestetiki, analgetiki ali z drugimi metodami preprečujejo njihova bolečina, trpljenje ali trajne poškodbe.

Povzročanje bolečine in trpljenja živali pomeni stopnjo bolečine, ki jo povzroči vbod igle v njeno telo. Poskus je tudi uporaba živali v nadzorni skupini, uporaba živali v raziskavah o krmi in krmljenju, uporaba živali pri izdelavi seruma, če pri tem živali utrpijo bolečino, ki je enaka ali hujša od tiste, ki jo povzroči vbod igle.

Humana metoda usmrčitve je usmrtitev živali na način, s katerim ji povzročimo najmanjše psihofizično trpljenje in je prilagojena vrsti živali in najnovejšim strokovnim dognanjem.

Vzrejne in uporabniške organizacije morajo izpolnjevati pogoje glede prostorov, opreme in tehničnih pripomočkov za nastanitev iz priloge I, ki je sestavni del tega pravilnika. Uporabniška organizacija, ki izvaja poskuse, mora poleg teh pogojev imeti tudi primerne naprave in opremo za opravljanje poskusov. Oblika, izvedba in delovanje takih naprav in opreme morajo zagotavljati učinkovito izvajanje poskusov za doseganje skladnih rezultatov z najmanjšim številom živali ter najmanjšo stopnjo bolečine, trpljenja ali trajnih poškodb.

Dobaviteljska organizacija, ki dobavlja poskusne živali, mora izpolnjevati pogoje iz pravilnika, ki ureja pogoje in način prevoza živali. Če se v njej poskusne živali tudi nastanijo, mora izpolnjevati pogoje glede prostorov, opreme in tehničnih pripomočkov iz priloge I. Vzrejne, dobavne in uporabniške organizacije morajo imeti za poskusne živali zagotovljeno zdravstveno varstvo.

Za živalske vrste, ki se uporabljajo v poskusih in niso zajete v prilogi I, se smiselno uporabljajo ustrezni veljavni predpisi.

Pravilnik določa pogoje glede usposobljenosti oseb, ki delajo s poskusnimi živalmi. Ti se nanašajo na skrbnika živali, izvajalca poskusa, vodjo poskusa ter nadzornika – strokovnjaka za zaščito živali. Organizacije, ki vzrejajo ali gojijo poskusne živali, dobavljajo poskusne živali, in organizacije, ki izvajajo poskuse na živalih, morajo biti registrirane v skladu z ZZZiv.

Na podlagi vloge, ki jo organizacija posreduje VURS, njegov direktor imenuje tričlansko komisijo, ki ugotovi, ali organizacija izpolnjuje pogoje iz tega pravilnika. Na podlagi mnenja komisije o izpolnjevanju pogojev direktor VURS izda odločbo o registraciji in organizacijo vpiše v register, ki ga vodi VURS.

Poskusi na živalih se smejo opravljati le v naslednje namene:

- izogibanje ali preprečevanje bolezni, oslabelosti organizma in drugih odstopanj,
- diagnosticiranje ali zdravljenje bolezni, šibkega zdravja in drugih odstopanj,
- razvoj, izdelava, ugotavljanje kakovosti ter preizkušanje učinkovitosti in varnosti zdravilnih učinkovin, strupenih substanc in pripravkov,
- odkrivanje, ocenjevanje, urejanje ali spreminjanje patofizioloških stanj pri človeku, živalih ali rastlinah,
- zaščita okolja,
- znanstvene raziskave,
- izobraževanje in usposabljanje,
- sodnomedicinske preiskave.

Poskusi na živalih se ne smejo opravljati za namene iz prejšnjega odstavka, če je sprejemljiva in izvedljiva druga znanstveno zadovoljiva in uveljavljena metoda brez uporabe živali. Poskusi na živalih za namene izobraževanja in usposabljanja se smejo izvajati le v visokošolskih in znanstveno-raziskovalnih organizacijah ob omejitvah, ki jih določa zakon, ki ureja zaščito živali. Poskusne živali lahko izvirajo le iz organizirane in registrirane reje poskusnih živali.

Poskusne živali so:

miš	<i>Mus musculus</i>
podgana	<i>Rattus norvegicus</i>
morski prašiček	<i>Cavia porcellus</i>
zlati hrček	<i>Mesocricetus auratus</i>
kunec	<i>Oryctolagus cuniculus</i>
pes	<i>Canis familiaris</i>
mačka	<i>Felis catus</i>
prepelica	<i>Coturnix coturnix</i>
primati Novega in Starega sveta.	

Poskusi na zapuščenih živalih so prepovedani. Prepovedani so tudi poskusi na prostoživečih živalih in na živalih ogroženih vrst, razen v izjemnih primerih. Poskuse na rejnih živalih, psih in mačkah je dovoljeno opravljati le, če se s poskusom na drugih živalskih vrstah ne more doseči namena poskusa.

Pred izvedbo poskusa na živalih mora nadzornik - strokovnjak za zaščito živali – preveriti, ali je bila izbrana primerna živalska vrsta in ali je bil izbran poskus oziroma metoda, pri kateri se bo uporabilo najmanjše potrebno število živali, živali z najnižjo stopnjo nevrofiziološke občutljivosti in bo povzročala najmanj bolečin, trpljenja ali trajnih poškodb in bo dala zadovoljive rezultate. Pravilnik tudi določa, katere podatke mora vsebovati dovoljenje za opravljanje poskusa na živalih.

Za preprečevanje nepotrebnih podvajanj poskusov, ki se zahtevajo za registracijo izdelkov po zakonu, ki ureja zdravila in medicinske pripomočke, VURS prizna rezultate poskusov, opravljenih na ozemlju države članice Evropske unije.

Poskusi na živalih se lahko opravljajo le z uporabo splošne ali lokalne anestezije ali z analgezijo¹⁹ oziroma po drugih metodah, ki učinkovito preprečijo ali lajšajo živalim bolečine, trpljenje ali trajne poškodbe, nastale med poskusom, razen če je bolečina, ki jo povzroča poskus, manjša od bolečine, ki jo povzroči uporaba anestezije ali analgezije ali uporaba anestezije ali analgezije ni v skladu z namenom poskusa. Pravilnik določa tudi postopke za ravnanje z živalmi po opravljenem poskusu.

Priloga 1 pravilnika določa oskrbo in nastanitev živali v vzrejnih, dobaviteljskih in uporabniških organizacijah. Pravilnik tudi predpisuje vodenje in vsebino evidenc v vzrejnih, dobaviteljskih in uporabniških organizacijah. Evidence, zapisnike in poročila morajo organizacije hraniti najmanj pet let in jih na zahtevo predložiti VURS.

VURS vodi na podlagi prejetih vlog za izdajo dovoljenja in letnih poročil izvajalcev poskusov statistično evidenco podatkov o številu, vrsti, namenu uporabe in uporabi živali v zakonsko predpisanih poskusih. Statistične tabele za zbiranje podatkov so določene v Prilogi III. Dokumentacija o poskusih se mora hraniti najmanj pet let.

Priloge pravilnika vsebujejo določbe glede pogojev za nastanitev in oskrbo poskusnih živali, vloge za izdajo dovoljenja za izvajanje poskusov na živalih, statističnih tabel.

◆ Prehodne določbe

Določbe, ki se nanašajo na usposabljanje oseb, ki delajo s poskusnimi živalmi in določbe, ki se nanašajo na pogoje nastanitve in oskrbe živali iz Priloge I tega pravilnika, so se začele uporabljati 1. januarja 2005.

4.6.3.2 Etična komisija za poskuse na živalih

Pravilnik o etični komisiji za poskuse na živalih določa sestavo, naloge, pristojnosti in način dela etične komisije za poskuse na živalih.

Etična komisija ima devet članov, in sicer predsednika, njegovega namestnika in sedem članov. Etično komisijo imenuje minister za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano v soglasju z ministrom za znanost in tehnologijo, ministrom za okolje in prostor ter ministrom za šolstvo in šport izmed priznanih strokovnjakov veterinarske, medicinske, biološke, farmacevtske in zootehniške stroke. Etično komisijo se imenuje z odločbo v upravnem postopku za štiri leta in je lahko spet imenovana.

Etična komisija na zahtevo Veterinarske uprave Republike Slovenije:

- proučuje in obravnava vloge za podajo mnenj pri izdaji dovoljenja za določen poskus na živali,

¹⁹ Mrtvost, neobčutljivost

- proučuje vprašanja ter podaja strokovna mnenja o upravičenosti uporabe živali v določenem poskusu ali poskusih nasploh,
- podaja mnenja o uporabi strokovno uveljavljenih in ovrednotenih ter mednarodno priznanih alternativnih metod, ki ne zahtevajo uporabe živali v poskusih,
- daje mnenja in predloge pri pripravi predpisov o zaščiti živali v poskusih,
- vodi evidence o že opravljenih poskusih na živalih,
- opravlja druge svetovalne naloge zaščite živali v poskusih.

Etična komisija daje mnenja in opredelitve do posameznih etičnih vprašanj iz svoje pristojnosti VURS, lahko pa tudi znanstveno-raziskovalnim organizacijam ali drugim ustanovam, zlasti če jo te zaprosijo za mnenje. VURS lahko zahteva od etične komisije, da poda mnenje o določenem vprašanju v roku, ki ji ga določi.

Etična komisija lahko pri obravnavi vlog za podajo strokovnih mnenj o upravičenosti uporabe živali v določenem poskusu zaprosi za dodatno mnenje znanstveno-raziskovalno organizacijo, ki opravlja poskuse. Takšno mnenje poda strokovnjak za zaščito živali, ki ga imenuje znanstveno-raziskovalna organizacija, ki opravlja poskuse, in je odgovoren za izvedbo poskusov v skladu s predpisi. Znanstveno-raziskovalne organizacije, ki so registrirane za opravljanje poskusov na živalih, lahko ustanovijo interne etične komisije za poskuse na živalih. Interne etične komisije za poskuse na živalih o svojem delu in odločitvah poročajo etični komisiji. Pravilnik določa tudi način dela etične komisije in delo članov etične komisije. Etična komisija hrani dokumentacijo pet let.

Pravilnik o Strokovnem svetu za zaščito živali (2000) v 4. členu določa, da strokovni svet predlaga kriterije za izdajo dovoljenj za poskuse na živalih.

4.6.3.3 Zakon o kozmetičnih proizvodih

7. člen omenjenega zakona govori o preskušanju kozmetičnih proizvodov na živalih. Kozmetični proizvodi, ki so bili zaradi ugotavljanja ustreznosti in zagotavljanja skladnosti z določbami tega zakona preskušeni na laboratorijskih živalih oziroma vsebujejo sestavine ali kombinacije sestavin, ki so bile zaradi ugotavljanja ustreznosti in zagotavljanja skladnosti z določbami tega zakona preskušeni na laboratorijskih živalih, se lahko dajejo v promet le, če so bili preskusi na živalih izpeljani po predpisanih metodah in v skladu z načeli dobre laboratorijske prakse, predpisanimi na podlagi zakona, ki ureja kemikalije.

V Republiki Sloveniji ni dovoljeno preskušanje kozmetičnih proizvodov ali njihovih prototipov na živalih.

Dobavitelji kozmetičnih proizvodov morajo organu, pristojnemu za kemikalije, do 31. januarja tekočega leta sporočiti vrste in število preskusov v zvezi s kozmetičnimi proizvodi, ki so jih v minulem letu opravili na živalih z namenom ugotavljanja njihove ustreznosti ali zagotavljanja skladnosti z določbami tega zakona.

Minister pristojen za zdravje določi pogoje, pod katerimi je dovoljeno označevati kozmetične proizvode z navedbami o preskušanju na živalih. Organ, pristojen za kemikalije, in organ, pristojen za zaščito živali, po predhodnem soglasju evropske

komisije, lahko izjemoma dovolita odstopanje od omenjenih določb in določita pogoje preskušanja, če ni drugače mogoče preprečiti škodljivih posledic in pomislekov v zvezi z varnostjo kozmetičnega proizvoda za zdravje uporabnika.

4.6.3.4 Statistika poskusov v Sloveniji

V preglednici 4 so podane številke o uporabi živali v poskusih za leti 2002 in 2003.

Preglednica 4: Število uporabljenih živali v poskusih glede na namen uporabe v letih 2002 in 2003
(VURS, 2005c)

Vrsta raziskave	2002	2003
Temeljne biološke raziskave	3.975	3.700
Uporabne raziskave	8.685	8.202
Raziskave substanc za zaščito človeka, živali in okolja	120	0
Pouk in praksa	336	239
Forenzika	0	0
Diagnostika bolezni	339	446
Drugo	490	95
Skupaj	13.945	12.682

Legenda k preglednici:

- temeljne biološke raziskave: raziskovanje zgradbe ali delovanja živih organizmov, organov, tkiv in celic,
- uporabne raziskave: raziskovanje, razvoj, nadzor kakovosti, farmakološko-toksikološko preizkušanje in testiranje učinkovitosti zdravil, izdelkov in zdravilnih sredstev v humani in veterinarski medicini ter zobozdravstvu (zakonsko predpisano testiranje),
- raziskave substanc za zaščito človeka, živali ali okolja s toksikološkimi in drugimi preizkušnji (razen zdravil in zdravilnih sredstev),
- forenzika: humana ali veterinarska; sodna medicina, preiskava tkiv in poškodb,
- diagnostika bolezni: poskusi za specifično določanje patogenih agensov ali proizvodnjo diagnostičnih reagentov,
- drugo – drugi namen uporabe živali v poskusih – opazovanje obnašanja živali, etološke raziskave.

V preglednici 5 so podani podatki o številu živali posameznih vrst, uporabljenih v poskusih.

Preglednica 5: Število in vrsta uporabljenih živali v poskusih v letih 2002 in 2003 v Sloveniji (VURS, 2005c)

Živalska vrsta	2002	2003
Miš	9.024	8.388
Podgana	3.201	3.056
Morski prašiček	112	120
Drugi glodalci		177
Kunec	795	597
Mačka	38	0
Pes	14	34
Konj	1	4
Prašič	106	6
Ovca	47	43
Perutnina	225	0
Ribe	120	137
Druge živali	236	81
Ogrožene živalske vrste*	26	39
Skupaj	13.945	12.682

Legenda k preglednici:

* Ogrožene živalske vrste v skladu s takrat veljavno Uredbo o zavarovanju ogroženih živalskih vrst (Uradni list RS, št. 57/93, 61/93, 69/00, 82/02) – predvsem uporaba dvoživk – žab v izobraževalne (pedagoške) namene.

4.6.3.5 Število živali, uporabljenih v poskusih v drugih državah

V ZDA uporabijo na leto za poskuse 100 milijonov živali, v Franciji osem milijonov in v Veliki Britaniji tri milijone. V Veliki Britaniji je bilo v letu 1996 2,7 milijona poskusnih živali, od tega 2.800 za potrebe kozmetične industrije. V letu 1996 je bilo v EU 0,03 odstotka poskusnih živali v poskusih za potrebe kozmetične industrije (Barclay in Hughes, 1998).

V Sloveniji je podatkih Veterinarske uprave RS v poskusih v zadnjih nekaj letih povprečno 14 tisoč živali (VURS, 2005c).

4.7 SKRB ZA ZAPUŠČENE ŽIVALI

Zakonodaja za to področje je prepuščena državam članicam EU. V zakonodaji Republike Slovenije to področje urejajo ZZZiv (1999), Pravilnik o pogojih za zavetišča za zapuščene živali (2000), Pravilnik o pogojih, ki jih morata za pridobitev koncesije izpolnjevati živalski vrt in zavetišče za zapuščene živali (2004), in Uredba o zatočišču za živali prosto živečih vrst (2002).

Pravilnik o pogojih za zavetišča za zapuščene živali določa pogoje, ki jih morajo izpolnjevati zavetišča za zapuščene živali, ureja sprejem in oddajo živali, določa pogoje za namestitev in oskrbo živali, evidence ter veterinarsko-sanitarni red zavetišč.

V skladu s 5. členom ZZZiv se šteje za zavetišče objekt, v katerem se poskrbi za pomoč, oskrbo in namestitev zapuščenih živali. Skrb za zapuščene živali v zavetišču in pogoje za zavetišča ureja tretje poglavje ZZZiv. Zapuščenim živalim se zagotovi pomoč, oskrba in namestitev v zavetišču. Zagotovitev zavetišča je lokalna zadeva javnega pomena, ki se izvršuje kot javna služba, pri čemer mora biti na vsakih 800 registriranih psov v občini zagotovljeno eno mesto v zavetišču. Izpolnjevanje predpisanih pogojev za začetek delovanja zavetišča ugotavlja upravni organ, pristojen za veterinarstvo, v upravnem postopku.

Lokalne skupnosti, kot navaja Poročilo Sveta za zaščito živali za leto 2004 (2005), ne izvršujejo tega člena. V Sloveniji je registriranih le osem zavetišč, zato je pomanjkanje mest v zavetiščih veliko. Država je pred časom pritiskala na lokalne skupnosti, vendar neuspešno. V zadnjih letih poskuša spodbuditi občine h gradnji zavetišč s sofinanciranjem. Po ugotovitvi Strokovnega sveta za zaščito živali je zaradi neurejenega financiranja izvajanje zakona v tem segmentu nemogoče.

Imetnik zavetišča je lahko občina oziroma vsaka fizična ali pravna oseba, ki izpolnjuje predpisane pogoje. Imetnik zavetišča opravlja naslednje naloge:

- sprejema prijave o zapuščenih živalih,
- zagotavlja potrebno veterinarsko pomoč zapuščenim živalim,
- zagotavlja ulov, prevoz, namestitev in oskrbo zapuščenih živali v zavetišču,
- skrbi za iskanje skrbnikov teh živali oziroma prodajo ali oddajo živali novim skrbnikom,
- skrbi za ažurno vodenje registra psov, ki ga enkrat na leto posreduje lokalni skupnosti.

Imetnik zavetišča se šteje za skrbnika zapuščenih živali, dokler so te v zavetišču. Imetnik zavetišča pri opravljanju svojih nalog sodeluje s pristojno veterinarsko službo in organizacijami za zaščito živali.

Kdor izgubi žival ali kdor najde zapuščeno žival, o tem obvesti zavetišče oziroma pristojno veterinarsko organizacijo.

Skrbnik najdene hišne živali ima pravico zahtevati vrnitev živali. Če tega ne stori v osmih dneh od dneva, ko je bila nameščena v zavetišče, lahko imetnik zavetišča žival odda tudi drugemu zainteresiranemu skrbniku, ki se zaveže, da bo za žival ustrezno skrbel. Vse stroške v zvezi z zapuščeno hišno živaljo plača skrbnik živali. Če skrbnik ni znan ali gre za oddano hišno žival, plača stroške imetnik zavetišča.

Če se žival odda, lahko imetnik zavetišča zaračuna novemu skrbniku pavšalni znesek za materialne stroške oskrbe živali. Če zapuščene živali ni mogoče oddati, se lahko po 30 dneh od dneva, ko je bila nameščena v zavetišče, usmrti. Zapuščenim bolnim in poškodovanim živalim mora veterinar nuditi potrebno nujno veterinarsko pomoč. Neozdravljivo bolne ali poškodovane, težko prizadete in poginjajoče zapuščene živali

mora veterinar takoj usmrtiti. Odvzete hišne živali se do pravnomočne odločbe upravnega organa oziroma sodbe sodišča na stroške skrbnika napotijo v zavetišče.

Imetnik zavetišča pridobi sredstva za vzpostavitev zavetišča iz naslednjih virov:

- proračuna lokalne samoupravne skupnosti,
- proračuna Republike Slovenije za gradbena dela in opremo, vendar največ do vrednosti 50 odstotkov njihove dejanske vrednosti, če je naložba v skladu s pogoji, ki jih predpiše minister (imetnik zavetišča lahko uveljavlja ta sredstva v petih letih od uveljavitve tega zakona),
- drugih virov (darila, donacije, in podobno).

Imetnik zavetišča pridobiva sredstva za delovanje zavetišča iz naslednjih virov:

- iz proračuna lokalne samoupravne skupnosti,
- iz proračuna Republike Slovenije, če gre za društvo, ki deluje v javnem interesu,
- iz plačila stroškov v zvezi z zapuščenimi živalmi,
- iz drugih virov.

Minister izda natančnejše predpise za izvajanje ZZZiv, s katerimi določi pogoje, ki jih morajo izpolnjevati zavetišča za zapuščene živali in hoteli za živali, ter veterinarsko-sanitarni red v njih. Pri inšpekcijskem nadzorstvu mora pristojni inšpektor opravljati redne preglede zavetišč. Inšpektor lahko prepove imetniku zavetišča opravljanje dejavnosti, če ne izpolnjuje več predpisanih pogojev. Če posameznik opravlja dejavnost zavetišča, ne da bi za to izpolnjeval predpisane pogoje iz 27. člena ZZZiv, se ga lahko kaznuje z denarno kaznijo od 100 do 150 tisoč tolarjev.

Zavetišča obravnavata Pravilnik o pogojih, ki jih morata za pridobitev koncesije izpolnjevati živalski vrt in zavetišče za zapuščene živali (2004), in Uredba o zatočišču za živali prosto živečih vrst (2002). Omenjeni pravilnik določa pogoje glede prostorov, opreme in kadrov, ki jih morata izpolnjevati živalski vrt in zavetišče za zapuščene živali za pridobitev koncesije za opravljanje javne veterinarske službe in glede postopka ugotavljanja izpolnjevanja pogojev.

V Republiki Sloveniji je bilo do konca leta 2004 pri VURS registriranih na podlagi Pravilnika o zavetiščih za zapuščene živali (2000) osem zavetišč za hišne živali. Te praviloma ne sprejemajo domačih živali, ker nimajo ustreznih prostorov. Domače živali se v primeru, da se jih rejcu odvzame, proda.

Zemljepisna razporeditev zavetišč po Sloveniji je (VURS, 2005a):

- Ljubljana: Zavetišče ZOO Ljubljana, Gmajnice pri Brezovici 30, Ljubljana,
- Maribor: Društvo za varstvo in proti mučenju živali, Na terasi 2a, Maribor,
- Kranj: Perun - Dresura psov, Blejska Dobrava 160, Blejska Dobrava,
- Novo Mesto: Zavetišče za živali Turk, Zajčji vrh pri Stopičah 4, Novo Mesto,
- Trebnje - Meli center, Repče 10, Trebnje,
- Celje: Zonzani, Lenko Tatjana, Jarmovec 5, Dramlje,
- Koper: Obalno društvo proti mučenju živali, Dvori, Sv. Anton, Pobegi,
- Nova Gorica: Vzreja psov in zavetišče za pse, Vitovlje 37, Šempas.

V Sloveniji imamo tudi eno registrirano zavetišče za divje živali, in sicer na Koroškem, Golob, d. o. o., v Muti, Glavni trg 7 (Ministrstvo RS za okolje in prostor, 2005a).

4.8 DRUŠTVA ZA ZAŠČITO ŽIVALI

To področje ureja nacionalna zakonodaja. Društva na področju zaščite živali, ki delujejo v javnem interesu, obravnava 4. poglavje ZZZiv. Strokovna in ljubiteljska društva zaščite živali opravljajo dejavnost v javnem interesu v delu, v katerem namen ustanovitve in delovanje društva presegata uresničevanje interesov članov društva.

Društvo deluje v javnem interesu:

- če aktivno deluje pri zaščiti živali,
- če organizira izobraževanje o zaščiti živali,
- če je izkazana pretežna poraba sredstev društva za namene javnega interesa in
- če opravlja to dejavnost najmanj dve leti.

Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano (MKGP) podeli društvu, ki izpolnjuje zgoraj navedene pogoje, status društva, ki deluje v javnem interesu, z odločbo. Društvu, ki deluje v javnem interesu, lahko MKGP iz proračuna Republike Slovenije oziroma lokalna samoupravna skupnost iz svojega proračuna na podlagi pogodbe dodeli sredstva za opravljanje dejavnosti, ki so v javnem interesu. Ministrstvo preverja izpolnjevanje pogojev za pridobitev statusa društva, ki deluje v javnem interesu, vsakih pet let. Društvu, ki ne izpolnjuje več predpisanih pogojev, se odpravi status društva, ki deluje v javnem interesu, z odločbo ministra. Odločba o pridobitvi in odpravi statusa društva, ki deluje v javnem interesu, se objavi v Uradnem listu Republike Slovenije. Javno evidenco društev, ki so pridobila status društva, ki deluje v javnem interesu, vodi ministrstvo.

Merila za dodelitev statusa društva določa Pravilnik o kriterijih za podelitev statusa društva, ki deluje v javnem interesu na področju kmetijstva, gozdarstva, lovstva, ribištva, veterinarstva ali prehrane (1998).

Društva, ki delujejo na področju zaščite živali, sporočajo pristojnemu inšpektorju kršitve določb tega zakona, ki jih ugotovijo pri opravljanju svojih nalog, ter opozarjajo na nepravilnosti in nezakovitosti v zvezi z zaščito živali.

V preglednici 6 je prikaz števila društev po vrstah in njihovem statusu.

Preglednica 6: Številčni pregled društev s področja varstva okolja, gojitve in vzreje živali in rastlin
(Ministrstvo RS za okolje in prostor, 2005b)

Vrsta društev	Registrirana društva 31.12.2003	Novo registrirana društva v letu 2004	Črtana društva iz registra v letu 2004	Društva s statusom*
Društva za varstvo okolja	152	8		2
Lovska društva	453	4	2	1
Ribiška društva	121	5		65
Čebelarska društva	221	5		7
Društva ljubiteljskih rejcev živali	213	14	1	3
Društva za varstvo živali	56	1	1	3
Gobarska društva	29	2		
Druga društva za gojitev, vzrejo ter varstvo živali in rastlin	188	14	1	5
SKUPAJ	1433	53	5	86

Opomba. * Društva imajo status društva, ki deluje v javnem interesu.

4.9 STROKOVNI SVET ZA ZAŠČITO ŽIVALI

Maja 2001 so bili na podlagi Zakona o zaščiti živali (1999) in Pravilnika o Strokovnem svetu za zaščito živali (2000) z odločbo ministra za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano imenovani člani Strokovnega sveta za zaščito živali. Strokovni svet sestavljajo strokovnjaki veterinarske, medicinske, biološke, farmacevtske in zootehnične stroke, predstavnika organizacij, ki delujejo na področju zaščite živali pred mučenjem, in po en predstavnik industrije ter kmetijsko-gozdarske zbornice. Skupno število članov sveta je devet.

Naloge in pristojnosti Strokovnega sveta so spremljanje razmer pri zaščiti živali in predlaganje ukrepov, meril za izdajo dovoljenj za poskuse na živalih, podajanje mnenj in predlogov pri pripravi predpisov o zaščiti živali in drugih zadevah, podajanja mnenj in predlogov v zadevah, za katere zaprosijo državni organi in opravljanje drugih nalog glede zaščite živali. Podrobneje obravnava delo sveta Pravilnik o Strokovnem svetu za zaščito živali. Pravilnik določa, da daje Strokovni svet mnenja, predloge in opredelitve do posameznih vprašanj iz svoje pristojnosti Veterinarski upravi Republike Slovenije, na lastno pobudo pa tudi drugim organizacijam in ustanovam.

VURS lahko zahteva od Strokovnega sveta, da poda mnenje o določenem vprašanju v roku, ki mu ga določi. Strokovni svet pripravi letno poročilo za minulo leto o razmerah na področju zaščite živali ter o predlaganih ukrepih in ga najpozneje do konca prvega četrtletja predloži VURS. Vodenje administrativnih nalog komisije opravlja tajnik, ki ga zagotovi VURS.

Strokovni svet se sestane najmanj štirikrat na leto, v primeru nujnih zadev pa tudi večkrat. Na seji obravnava vprašanja iz svoje pristojnosti, sprejema sklepe, stališča in mnenja, ki so sestavni del zapisnika, ki ga pošlje na VURS.

❖ Poročila Strokovnega sveta za zaščito živali (SSZŽ)

Poročila Strokovnega sveta so javne narave.

⇒ Poročilo za leto 2001

Strokovni svet za zaščito živali je imel ustanovitveno sejo 6. septembra 2001. Za predsednika je svet izvolil prof. dr. Ivana Štuhca iz Oddelka za zootehniko Biotehniške fakultete in za njegovo namestnico dr. Natašo Siard iz Zveze društev proti mučenju živali Slovenije. SSZŽ je že na ustanovitveni seji prejel od VURS v strokovno presojo osnutek Pravilnika o pogojih za zaščito rejnih živali in osnutek pravilnika o pogojih za zaščito živali v poskusih. SSZŽ je imel med rednimi sejami sestanke ožjih delovnih skupin, ki sta obravnavali oba osnutka pravilnikov.

⇒ Poročilo za leto 2002

Strokovni svet za zaščito živali je imel v letu 2002 pet sej. SSZŽ je na prošnjo VURS imenoval delovni skupini za strokovno dopolnitev osnutkov Pravilnika za zaščito rejnih živali in Pravilnika o pogojih za zaščito poskusnih živali. Dopolnjen osnutek Pravilnika za zaščito živali v reji je SSZŽ posredoval VURS. Po mnenju SSZŽ je imel osnutek pravilnika mnogo slabosti. Obravnaval je tudi ZZZiv in sklenil, da bo treba v prihodnje pripraviti amandmaje za njegovo spremembo.

Delovna skupina za dopolnitev pravilnika o pogojih za zaščito poskusnih živali je imela težave, ker se predstavniki VURS sej niso udeleževali. Tako SSZŽ glede tega pravilnika še ni mogel dati pozitivnega mnenja. SSZŽ je obravnaval tudi vprašanje Mestne občine Celje v zvezi z nejasnimi določili ZZZiv in pravilnika o pogojih za zavetišča za zavržene živali. Izoblikoval je strokovno mnenje in ga posredoval VURS. SSZŽ je dobil v strokovno obravnavo tudi vlogo za uvoz zaprtih ekosistemov Ekosphere in Beach world. SSZŽ je VURS posredoval negativno mnenje in ocenil držanje živali v takšnih sistemih kot neprimerno, celo kot mučenje. Opozoril je tudi na nevarnost vnosa živih bitij iz drugih predelov sveta v naše okolje. Člani SSZŽ so v novembru 2002 obiskali začasno zavetišče za pse v Lahovem, ki so jih odvzeli zavetišču gospe Mileni Močilnik.

SSZŽ je sprejel poslovnik, financiranje delovanja pa v letu 2002 z VURS ni bilo urejeno. Člani SSZŽ v vsem letu niso prejeli nobenih nadomestil za porabljeni čas na sejah in potnih stroškov. Delo SSZŽ je bilo oteženo, ker VURS SSZŽ ni zagotovila tajnika.

⇒ Poročilo za leto 2003

V letu 2003 je imel SSZŽ štiri seje. MKGP je opozoril na strokovne napake v objavljenem Pravilniku o minimalnih pogojih za zaščito rejnih živali in postopku registracije hlevov za rejo kokoši nesnic, ki je bil objavljen v Uradnem listu, št. 41/03. Člani SSZŽ so ugotovili, da se objavljeni pravilnik zelo razlikuje od osnutka pravilnika, ki ga je sprejel SSZŽ.

SSZŽ ni dal soglasja na Pravilnik o pogojih za zaščito poskusnih živali, ki je bil posredovan Službi vlade za zakonodajo, brez vednosti SSZŽ. Člani so menili, da osnutek

pravilnika zaradi številnih pomanjkljivosti ni bil primeren za sprejetje. Osnutek pravilnika določa možnost nestrokovnemu – upravnemu organu, da odloča o upravičenosti in primernosti poskusa. Dovoljenja za poskuse bi morala po mnenju SSŽŽ izdajati etična komisija, ki bi v svoji sestavi morala imeti tudi člane nevladnih organizacij.

SSŽŽ je obravnaval osnutek pravilnika za zaščito hišnih živali. Društvo za zaščito živali Ljubljana je že pred tremi leti pripravilo osnutek pravilnika za zaščito hišnih živali in ga posredovalo VURS kot predlog za začetek del na tem področju.

SSŽŽ je predstavnikom slovenske politike, ki so sodelovali pri vključevanju Slovenije v EU, poslal mnenje in spodbudo, da bi se pri sprejemanju nove evropske ustave zavzemali tudi za zaščito živali.

SSŽŽ v poročilu tudi navaja, da v času dotedanjega sodelovanja ni mogel vzpostaviti korektnega sodelovanja in normalnih odnosov z VURS. Njegovo vodstvo je navadno ignoriralo vabila na seje SSŽŽ. Prav tako ni upoštevalo njegovih strokovno utemeljenih mnenj in je sprejemalo odločitve brez konsenza SSŽŽ. V tem letu je VURS zagotovil SSŽŽ uporabo sejne sobe in pomoč tajnika VURS. Financiranja pa SSŽŽ ni zagotovil. Tako so vse leto opravljali delo volunteersko.

⇒ Poročilo za leto 2004

V letu 2004 je imel SSŽŽ štiri seje. Seznanili so se s problematiko reševanja psov, odvzetih gospe Mileni Močilnik. Člani SSŽŽ so zaprosili VURS za informacijo o izpolnjevanju zahteve 27. člena ZZZiv, po kateri mora javna služba na vsakih 800 registriranih psov zagotoviti eno mesto v zavetišču. SSŽŽ ugotavlja, da lokalne skupnosti ne izvršujejo tega člena. V Sloveniji je registriranih le osem zavetišč, zato je pomanjkanje mest v zavetiščih veliko. Država je pred časom pritiskala na lokalne skupnosti, vendar neuspešno. V zadnjih letih poskuša spodbuditi občine h gradnji zavetišč s sofinanciranjem. Po mnenju Strokovnega sveta za zaščito živali je zaradi neurejenega financiranja izvajanje zakona v tem segmentu nemogoče.

SSŽŽ je bil skeptičen do objave Pravilnika o pogojih za zaščito poskusnih živali, ki je bil objavljen pod povsem drugačnim naslovom: Pravilnik o strokovnih, kadrovskih in tehničnih pogojih za opravljanje poskusov na živalih. Tekst omenjenega pravilnika se lahko razume različno, kar pa ni sprejemljivo.

VURS je SSŽŽ pojasnil, da mu ni treba upoštevati pripomb SSŽŽ, ker je le posvetovalni organ. VURS je zaprosil SSŽŽ, naj pripravi osnutek pravilnika za zaščito hišnih živali. Nevladne organizacije si že več let prizadevajo, da bi tudi to področje dobilo svoj predpis. Društvo za zaščito živali Ljubljana je v letu 2002 pripravilo osnutek pravilnika za zaščito hišnih živali. V letu 2004 ga je obravnaval Strokovni svet za zaščito živali in imenoval delovno skupino za dopolnitev osnutka. V delovni skupini sodelujejo tudi predstavniki Kinološke zveze Slovenije in VURS.

SSŽŽ je dal pozitivno mnenje k vlogi Celjskih mesnin za odobritev obrednega klanja govedi. Menil je, da je tako klanje sprejemljivo, če se izvaja po predhodnem omamljanju, opisnem v vlogi. SSŽŽ je podal mnenje na osnutka pravilnika o pogojih vzreje bernskega

planšarskega psa. Izdal je strokovno mnenje veterinarski inšpekciji o reji konj na prostem in svobodi gibanja pri psih.

SSZŽ se je tudi to leto ukvarjal s težavami financiranja svojega delovanja. SSZŽ se je ukvarjal s problematiko zavetišč za živali in se seznanil z akcijo Mestni golob.

4.10 PRISTOJNOSTI DRŽAVNIH ORGANOV

Pristojnosti državnih organov določa ZZZiv v 21., 39., 40. in 41. členu.

Minister za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano izda natančnejše predpise za izvajanje tega zakona, s katerimi določi:

- način zakola hladnokrvnih živali,
- način omamljanja, zakola ali usmrtitve živali,
- pogoje, ki jih morajo izpolnjevati zavetišča za zapuščene živali in hoteli za živali ter veterinarsko-sanitarni red v njih,
- vrste nagrad in priznanj ter postopek za predlaganje kandidatov in postopek za podeljevanje nagrad in priznanj,
- podrobnejša merila in postopek za pridobitev in prenehanja statusa društev, ki na področju zaščite živali delujejo v javnem interesu, ter podrobnejšo vsebino in način vodenja evidence o teh društvih,
- o Strokovnem svetu za zaščito živali, številu njegovih članov, sestavi in delu.

Minister izda v soglasju z ministri, pristojnimi za posamezna področja, natančnejše predpise za izvajanje tega zakona, s katerimi določi:

- pogoje za bivanje in rejo rejnih in hišnih živali, živali v živalskih vrtovih in prodajalnah, na razstavah in tekmovanjih; tehnične, tehnološke, ter veterinarsko-sanitarne pogoje za oskrbo, nego in nadzor nad živalmi ter natančnejše pogoje za izdajo dovoljenja za rejo živali ter vsebino in način vodenja evidenc,
- pogoje in način prevoza živali,
- pogoje za rejo, šolanje in ravnanje z nevarnimi psi,
- ukrepe za preprečevanje poškodb in bolečin prosto živečih živali, do katerih lahko pride pri opravljanju kmetijskih in gozdarskih opravil.

Minister izda v soglasju z ministrom, pristojnim za znanost in tehnologijo, in ministrom, pristojnim za okolje in prostor, predpis o natančnejših pogojih za izdajo dovoljenj za opravljanje poskusov na živalih, postopku, dokumentaciji, evidenci, poročilih in o etični komisiji ter o obveznostih strokovne osebe za zaščito živali, kadrovskih in drugih pogojih za izvajanje poskusov ter postopku z živalmi po končanem poskusu.

Minister določi v soglasju z ministrom, pristojnim za notranje zadeve, in ministrom, pristojnim za obrambo, natančnejše pogoje za šolanje in izvajanje nalog službenih živali.

Med predpisi, predvidenimi z Zakonom o zaščiti živali (1999), še niso bili izdani predpisi, ki jih predvideva ZZZiv za področje nagrad in pogojev zanje, zaščite hladnokrvnih živali pri zakolu, pogojev za rejo, šolanje in ravnanje z nevarnimi psi, ukrepov za preprečevanje poškodb in bolečin prostoživečih živali, do katerih lahko pride pri opravljanju kmetijskih in gozdarskih opravil, ter pogojev za šolanje in izvajanje posebnih nalog službenih živali.

4.11 NADZOR NAD IZVAJANJEM ZAKONODAJE

4.11.1 Izvajanje nadzora v EU

4.11.1.1 Generalni direktorat za zdravje in zaščito potrošnikov pri Evropski komisiji

Direktorat ima v zvezi z zaščito živali številne naloge (Responsibilities..., 2005):

- Vodenje znanstvenih odborov za zdravje porabnikov in živilsko varnost. Delo odborov temelji na načelih strokovnosti, neodvisnosti in poštenosti. Eden od njih je znanstveni odbor za zdravje in zaščito živali. Omenjeni odbor je imel zadnjo sejo v aprilu 2003. Njegovo delo - znanstveno svetovanje je preneseno pod pristojnost odbora za zdravje in zaščito živali pri Evropski agenciji za varnost hrane (European Food Safety Authority – EFSA).
- Priprava nove zakonodaje za zaščito živali, ki se nanaša na rejo živali, prevoz in klanje živali ter preostalih zakonodajnih pobud s tega področja.
- Ukrepanje, da bi zagotovili korektno izvajanje veljavne zakonodaje v državah članicah in njihovo vlogo kot varuhov evropskih pravnih aktov.
- Vodenje stalnega odbora za prehransko verigo in zdravje živali, kjer predstavniki članic razpravljajo o tekočih izdajah v zvezi s pravnimi akti veterine (zdravje živali, zaščita živali, zdravje ljudi) in odobritev hitrih ukrepov, če je treba.
- Pregledi in nadzori v državah članicah, ali pristojne službe enotno in učinkovito izvajajo zakonodajo EU so v pristojnosti urada za prehrano in veterinarstvo.

4.11.1.2 Urad za prehrano in veterinarstvo

Komisija mora v vlogi skrbnika pogodb EU zagotoviti izvajanje in uveljavljanje zakonodaje varnosti hrane, zdravja živali in rastlin in zaščite živali. Urad za prehrano in veterinarstvo ima kot državna služba Evropske komisije pomembno vlogo pri izpolnjevanju te naloge.

Poslanstvo Urada za prehrano in veterinarstvo (Food and Veterinary Office - FVO) je (Inspection and control, 2005):

- podpirati učinkovit nadzor varnosti in kakovosti hrane in zdravstvenega varstva rastlin,
- preverjati skladnost predpisov s predpisi EU glede varnosti in kakovosti hrane, zakonodajo za področje zdravja živali in rastlin v EU in v tretjih državah, ki izvažajo v EU,
- sodelovati pri razvoju politike EU na področju varnosti in kakovosti hrane ter zdravja živali in rastlin in
- obveščati nevtralne institucije o zaključkih preverjanj.

4.11.2 Izvajanje nadzora v Republiki Sloveniji

Nadzor nad izvajanjem zakonodaje opredeljuje ZZZiv (členi 42, 43 in 44). Nadzorstvo nad izvajanjem ZZZiv in na njegovi podlagi izdanih predpisov neposredno opravljajo veterinarski, kmetijski, lovski, ribiški inšpektorji ter inšpektorji, pristojni za ohranjanje narave (v nadaljnjem besedilu: pristojni inšpektor), vsak v okviru svojih pooblastil in pristojnosti.

Spoštovanje nekaterih določb ZZZiv ter podzakonskih predpisov nadzira tudi policija. Policisti nadzirajo izvajanje določb drugega odstavka 11. člena in prvega, tretjega in četrtega odstavka 12. člena, prve, druge, četrte, pete, šeste, devete in petnajste alinee 15. člena tega zakona ter na njihovi podlagi izdanih podzakonskih predpisov, če pri operativnem delu na terenu neposredno zaznajo kršitev navedenih določb ali so pri izvajanju nalog na terenu obveščeni o takšni kršitvi. O sumu prekrškov iz prvega in drugega odstavka 45. člena tega zakona policisti nemudoma obvestijo pristojnega inšpektorja.

Društva, ki delujejo na področju zaščite živali, sporočajo pristojnemu inšpektorju kršitve določb tega zakona, ki jih ugotovijo pri opravljanju svojih nalog, ter opozarjajo na nepravilnosti in nezakovitosti v zvezi z zaščito živali.

Pri inšpekcijskem nadzorstvu ima pristojni inšpektor, poleg pravic in dolžnosti, ki jih ima po drugih predpisih, še te pravice in dolžnosti:

- ugotoviti identiteto skrbnika živali v primeru suma kršitve določb tega zakona ter kršitev po potrebi tudi fotografirati oziroma posneti in pravico brez predhodnega obvestila ter brez dovoljenja pravne in fizične osebe vstopiti v poslovne ali proizvodne prostore ter vozila, kjer so živali, če obstaja sum, da so. Če mora inšpektor pri opravljanju nadzorstva pregledati stanovanjske prostore, pa pravna ali fizična oseba temu nasprotuje ali ni dosegljiva, si mora za pregled teh prostorov pridobiti odredbo pristojnega sodišča,
- opravljati redne preglede vseh objektov, kjer se redi ali opravlja promet z živalmi, prireditve, razstave in trgovine z živalmi ter zavetišč in hotelov za živali,
- začasno ali trajno odvzeti žival, če je to potrebno za zaščito živali v primeru kršitve določb tega zakona. Za začasno odvzete rejne živali inšpektor odredi oskrbo na domu skrbnika, če pa to ni mogoče, se živali prodajo. Trajno odvzete rejne živali se prodajo. Iz kupnine za prodane živali se pokrijejo stroški postopka, razlika pa se izplača skrbniku. Odvzete hišne živali se do pravnomočne odločbe upravnega organa oziroma sodbe sodišča na stroške skrbnika napotijo v zavetišče. Če je žival bolna ali poškodovana, se na stroške skrbnika živali zagotovi tudi takojšnja veterinarska oskrba živali,
- odrediti odpravo nepravilnosti pri izvajanju osnovnih obveznosti skrbnika živali,
- odrediti usmrnitev ali zakol živali na stroške skrbnika, če gre po mnenju veterinarja za neodpravljljive bolečine ali poškodbe,
- prepovedati rejo določene vrste živali in uporabo proizvodnih ali poslovnih prostorov, če ugotovi, da je skrbnik vnovič kršil obveznosti iz tega zakona in s tem povzročal živali bolečine in trpljenje,
- prepovedati natovarjanje in prevoz živali, če niso izpolnjeni predpisani pogoji,
- prepovedati izvajanje posegov, ki niso dovoljeni oziroma se izvajajo v nasprotju z določbami tega zakona,
- odrediti ustavitev poskusov oziroma prepovedati izvajanje poskusov na živalih, ki se izvajajo v nasprotju z določbami tega zakona ali če pomanjkljivosti niso odpravljene v določenem roku,
- prepovedati zakol živali, če ni zagotovljeno predpisano omamljanje in zakol živali,
- prepovedati opravljanje dejavnosti imetniku zavetišča, če ne izpolnjuje več predpisanih pogojev.

Inšpektorji lahko za kršitve ZZZiv kaznujejo fizične in pravne osebe z mandatno kaznijo, izdajo predlog sodniku za prekrške ali ovadbo javnemu tožilcu zaradi storitve kaznivega dejanja po kazenskem zakoniku.

Policisti ter pooblašcene osebe carinske službe v primeru prevoza in pošiljk živali brez ustreznih dokumentov ali v nasprotju z določbami 12. člena tega zakona ali v primeru mučenja živali, zadržijo živali oziroma pošiljko, osebe in prevozno sredstvo ter o tem takoj obvestijo pristojnega inšpektorja. Zadržanje oziroma omejitev gibanja lahko traja največ dve uri.

V prilogi 1 Pravilnika o minimalnih pogojih za zaščito rejnih živali in postopku registracije hlevov za rejo kokoši nesnic (2003) so predpisane zahteve za opravljanje inšpekcijskih pregledov obratov, kjer redijo živali (povzeto po Odločbi Komisije 2000/50/ES z dne 17. decembra 1999).

VURS na podlagi 14. člena Pravilnika o minimalnih pogojih za zaščito rejnih živali in postopku registracije hlevov za rejo kokoši nesnic (2003) pripravi letni program inšpekcijskih pregledov statistično reprezentativnega vzorca rej. Poročila o opravljenih inšpekcijskih pregledih za minulo leto pripravijo območni uradi VURS na obrazcu, ki je kot priloga 1 sestavni del omenjenega pravilnika in jih do konca februarja tekočega leta posredujejo glavnemu uradu VURS. VURS na obrazcu, ki je predpisan z odločbo Komisije EU, št. 2000/50/ES, pripravi poročilo, v katerem predstavi rezultate inšpekcijskih pregledov in ga vsaki dve leti pošlje Komisiji EU.

Inšpekcijski nadzor opravljen v letu 2004, je prikazan v preglednici 7.

Preglednica 7: Obseg rednega in izrednega inšpekcijskega nadzora v Sloveniji v letu 2004 (VURS, 2005b)

Vrsta nadzora	Št. izvedenih pregledov	Št. izdanih zapisnikov	Št. izdanih odločb
Nadzor ukrepov zaščite živali – prevoz, zakol, reja	2096	985	204
Nadzor nad zaščito kokoši nesnic	128	114	65
Nadzor opravljanja poskusov v znanstveno -raziskovalne namene	33	11	20
Nadzor nad zavetišči za zapuščene živali	111	545	34
Nadzor nad odgovornostjo imetnikov hišnih živali	733	676	236
Nadzor v trgovinah s hišnimi in eksotičnimi živalmi	44	25	3
SKUPAJ	3145	2356	562

Največ inšpekcijskih pregledov je bilo opravljenih za namen nadzora reje, prevoza in zakola živali (67 odstotkov). 23 odstotkov vseh pregledov je bilo opravljenih pri imetnikih hišnih živali, štiri odstotke v rejah kokoši nesnic, tri in pol odstotke v zavetiščih za zapuščene živali in dober odstotek v trgovinah z živalmi ter le odstotek v ustanovah, kjer opravljajo poskuse na živalih.

4.12 UKREPI ZOPER KRŠITELJE ZAKONODAJE

To področje je v pristojnosti nacionalne zakonodaje držav. Ukrepe zoper kršitelja določata 45. in 46. člen ZZZiv.

Z denarno kaznijo 50 tisoč tolarjev, ki se izterja na kraju, se za prekršek (6. člen zakona o prekrških pravi, da je prekršek dejanje, ki pomeni kršitev zakona, uredbe vlade, odloka samoupravne, lokalne skupnosti, ki je kot tako določeno kot prekršek in je zanj predpisana sankcija za prekršek) kaznuje posameznik:

1. če živali ne zagotovi bivališča, hrane, vode in oskrbe na način, ki je glede na vrsto živali, pasmo, starost, stopnjo razvoja, prilagoditve in udomačitve primeren njenim fiziološkim in etološkim potrebam v skladu z ustaljenimi izkušnjami in znanstvenimi spoznanji (prva alineja prvega odstavka 7. člena tega zakona),

2. če živali ne zagotovi svobode gibanja, primerno živali glede na njeno vrsto, pasmo, starost, stopnjo razvoja, prilagoditve in udomačitve, ki preprečuje nepotrebno trpljenje (druga alineja prvega odstavka 7. člena tega zakona),

3. če ne zagotovi dovolj prostora privezani ali zaprti živali, glede na njene fiziološke in etološke potrebe v skladu z ustaljenimi izkušnjami in znanstvenimi spoznanji (tretja alineja prvega odstavka 7. člena tega zakona),

4. če živali ne zagotovi svetlobe, toplote, vlažnosti, kroženja zraka, zračenja, koncentracije plinov, higiene in intenzivnosti hrupa v prostoru, kjer je žival, ki ustrezajo njeni vrsti in stopnji razvoja, prilagoditvi in udomačitvi, fiziološkim in etološkim potrebam ter predpisanim higienskimi pogojem (četrti alineja prvega odstavka 7. člena tega zakona),

5. če ne zagotovi ločene nastanitve nezdružljivih živali (peta alineja prvega odstavka 7. člena tega zakona),

6. če ne preprečuje napak v reji, ki povzročajo tehnopatije in motnje v obnašanju živali (drugi odstavek 7. člena tega zakona),

7. če ne zagotovi ustreznega ločenega prostora za namestitev bolnih, poškodovanih ali onemoglih živali (drugi odstavek 8. člena tega zakona),

8. če ne zagotovi fizičnega varstva nevarnih živali (prvi odstavek 12. člena tega zakona),

9. če prevozno sredstvo oziroma kletke, zabojniki in podobno, v katerih se prevažajo živali, niso označene z znamenjem, ki kaže, da so navzoče žive živali, in znamenjem, ki kaže na položaj živali, ali če na prevoznem sredstvu za prevoz zveri, nevarnih ali prostoživečih živali ni opozorila, da so v njem takšne živali (četrti odstavek 16. člena tega zakona),

10. če usmrti žival v nasprotju s 26. členom tega zakona.

Z denarno kaznijo 100 tisoč tolarjev, ki se izterja na kraju, se za prekršek kaznuje posameznik:

1. če takoj ne oskrbi bolnih, poškodovanih in onemoglih živali (prvi odstavek 8. člena tega zakona),

2. če natovarja, prevažajo, pretovarja in raztovarja živali tako, da se pred, med in po prevozu ne prepreči trpljenja ali pogina živali (prvi odstavek 16. člena tega zakona),

3. če niso izpolnjeni predpisani pogoji pri nakladanju, prekladanju in razkladanju ter prevozu živali, pri postopku z živalmi v notranjem prometu, pri uvozu, izvozu in tranzitu živali, pred, med in po prevozu (tretji odstavek 16. člena tega zakona),

4. če ni zagotovljeno predpisano napajanje in krmljenje živali med prevozom (peti odstavek 16. člena tega zakona),

5. če neustrezno prevaža živali (17. člen tega zakona),

6. če ne zahteva pravočasno veterinarske pomoči in oskrbe bolnih ali poškodovanih živali, veterinarske pomoči pri porodih, kadar je potrebna ali ne zagotovi ustrezne nege bolnih, poškodovanih in onemoglih živali (18. člen tega zakona),

7. če zakolje žival v nasprotju s prvim, drugim in petim odstavkom 25. člena tega zakona,

8. če zelo poškodovane ali neozdravljivo bolne živali ne zakolje ali usmrti takoj na kraju oziroma takoj po veterinarskem pregledu (šesti odstavek 25. člena tega zakona).

Z denarno kaznijo od 100 do 150 tisoč tolarjev se za prekršek kaznuje posameznik:

1. če redi živali, jih prevaža, z njimi trguje ali organizira razstave, tekmovanja in druge prireditve, kjer nastopajo živali, v nasprotju s 6. členom tega zakona,

2. če ne nadzira rejnih in hišnih živali vsaj enkrat na dan (tretji odstavek 8. člena tega zakona),

3. če ne poskrbi oziroma ne pregleduje vsaj enkrat na dan tehnične opreme v rejah ali ne poskrbi, da so morebitne okvare odpravljene v najkrajšem času oziroma so vzpostavljene nadomestne metode krmljenja in napajanja ter vzdrževanja higiene (prvi odstavek 9. člena tega zakona),

4. če pri uporabi umetnega prezračevanja bivališča živali ne zagotovi predpisanega rezervnega sistema prezračevanja in alarmnega sistema (drugi odstavek 9. člena tega zakona),

5. če proda ali podari hišno žival osebam, mlajšim od 16 let, brez privolitve njihovih staršev ali skrbnikov (10. člen tega zakona),

6. če ne zagotovi ustrezne vzgoje in šolanja oziroma drugih ukrepov in je zato žival nevarna okolici (drugi odstavek 11. člena tega zakona),

7. če ne zagotovi vzreje, vzgoje, šolanja in vodenja nevarnih psov v skladu s predpisanimi pogoji (tretji odstavek 12. člena tega zakona),

8. če nevarnega psa zaupa v vodenje osebam, ki nimajo ustreznega kinološkega znanja, ali osebam, ki so mlajše od 16 let (četrti odstavek 12. člena tega zakona),

9. če opravlja dejavnost hotela za živali, ne da bi za to izpolnjeval predpisane pogoje (drugi odstavek 14. člena tega zakona),

10. če stori katero od ravnanj iz 15. člena tega zakona,

11. če v nasprotju s predpisi stori katero od ravnanj iz 20. člena tega zakona,

12. če opravlja poskuse na živalih v nasprotju z 21. členom tega zakona,

13. če opravlja posege na živalih v nasprotju z 22. členom tega zakona,

14. če opravlja dejavnost zavetišča, ne da bi za to izpolnjeval predpisane pogoje (tretji odstavek 27. člena tega zakona),

15. če ovira pristojnega inšpektorja pri izvajanju postopkov iz prve alineje 43. člena tega zakona.

Z denarno kaznijo od 150 tisoč do 10 milijonov tolarjev se za prekršek kaznuje pravna oseba, če stori katero od dejanj iz 45. člena tega zakona ali:

1. če veterinarska organizacija ne vodi registra nevarnih psov (drugi odstavek 12. člena tega zakona),

2. če opravlja boleče posege na vretenčarjih brez ustrezne anestezije (prvi odstavek 19. člena tega zakona)

3. če opravlja poskuse na vretenčarjih v nasprotju s 23. členom tega zakona,

4. če v klavnici nista zagotovljena zaščita živali, namenjenih za zakol, in preprečevanje vsakega razburjenja in trpljenja živali, ki se jim je mogoče izogniti (sedmi odstavek 25. člena tega zakona),

5. če doprema živali v klavnico in njihov počitek do zakola, oskrba živali do zakola, gonjenje živali od mesta razkladanja do hleva oziroma prostora za klanje živali, omamljanje in zakol živali niso v skladu s predpisanimi pogoji (osmi odstavek 25. člena tega zakona),

6. če na javno mesto oziroma v sredstva javnega prevoza ne pusti psa - vodnika slepih oziroma psa - pomočnika invalidov skupaj z njegovim skrbnikom.

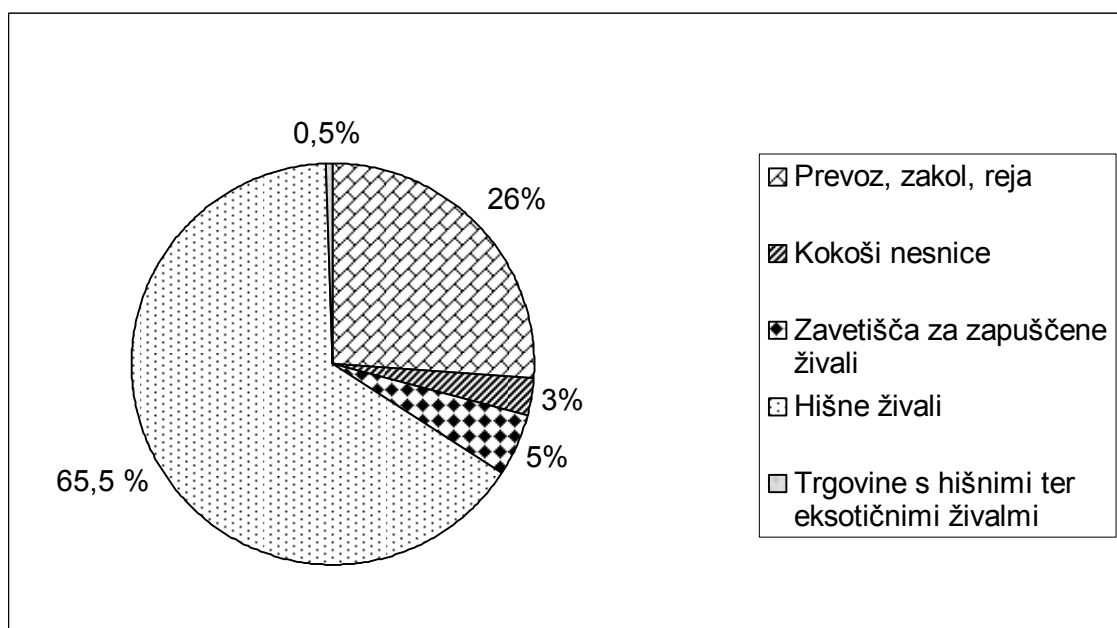
Z denarno kaznijo od 25 do 500 tisoč tolarjev se za prekršek iz 45. in 46. člena kaznuje tudi odgovorna pravna osebe, z denarno kaznijo od 150 tisoč do 5 milijonov tolarjev pa samostojni podjetnik.

Kazenski zakonik Republike Slovenije (1994) v 342. členu določa, da se osebo, ki surovo ravna z živaljo ali ji po nepotrebnem povzroča trpljenje, kaznuje z denarno kaznijo ali z zaporom do treh mesecev. V preglednici 8 navajamo nekaj statističnih podatkov o številu kršitev zakonodaje zaščite domačih in drugih živali v Sloveniji.

Preglednica 8: Število in vrsta ukrepov pri opravljanju nadzora zaščite domačih in drugih živali v Sloveniji v letu 2004 (VURS, 2005b)

Vrsta nadzora	Zapiranje reje, odvzem živali	Podaljšanje	Dovolitev izvršbe	Izvršba s prisilitvijo
Nadzor ukrepov zaščite živali – prevoz, zakol, reja	75	10	7	18
Nadzor nad zaščito kokoši nesnic	2	5	4	-
Nadzor opravljanja poskusov v znanst.-razisk. namene	-	-	-	-
Nadzor nad zavetišči za zapuščene živali	20	1	-	-
Nadzor nad odgovornostjo imetnikov hišnih živali	252	3	10	8
Nadzor v trgovinah s hišnimi in eksotičnimi živalmi	2	-	-	-
SKUPAJ	351	19	21	26

Iz preglednic 7 in 8 je razvidno, da so veterinarski inšpektorji ugotovili kršitve v treh in pol odstotkih primerov pregleda rej, kontrol prevozov in zakola živali. 34 odstotkom lastnikom, kjer je bil opravljen inšpekcijski pregled, so odvzeli hišne živali. Od pregledanih zavetišč so jih kar v 18 odstotkih primerov zaprli ali odvzeli živali. Slika 1 prikazuje strukturo kršitev ugotovljenih pri izvajanju nadzora s področja zaščite domačih in drugih živali v Sloveniji v letu 2004.

Slika 1: Struktura kršitev s področja zaščite domačih in drugih živali v Sloveniji v letu 2004 (VURS, 2005b)

Iz poročila veterinarske inšpekcije je razvidno, da je bilo v letu 2004 v Sloveniji v pet odstotkih opravljenih pregledov reje, prevoza in zakola živali ugotovljena kršitev zakonodaje zaščite živali ter pri kokoših nesnicah celo v devet odstotkih rej. Delež kontrolnih pregledov pri katerih so ugotovili kršitve je mnogo večji pri hišnih živalih in zavetiščih za hišne živali.

V preglednici 9 je prikazano število in višina mandatne kazni, ki so jih izrekli veterinarski inšpektorji v letu 2004.

Preglednica 9: Število in višina mandatnih kazni pri opravljanju nadzora zaščite živali v Sloveniji v letu 2004 (VURS, 2005b)

Vrsta nadzora	Število kazni	Znesek (SIT)	Povprečni znesek kazni (SIT)
nadzor ukrepov zaščite živali – prevoz, zakol, reja	17	1.450.000	85. 294
Nadzor nad zaščito kokoši nesnic	-	-	-
Nadzor opravljanja poskusov v znanst.-razisk. namene	-	-	-
Nadzor nad zavetišči za zapuščene živali	-	-	-
Nadzor nad odgovornostjo imetnikov hišnih živali	11	785.000	71.364
Nadzor v trgovinah s hišnimi in eksotičnimi živalmi	-	-	-
SKUPAJ	28	2.235.000	79.821

V primerjavi s številom kršitev zakonodaje je bilo v letu 2004 sorazmerno malo mandatnih kazni. To kaže na to, da je večinoma šlo za manjše kršitve. V povprečju je bila vrednost mandatne kazni le slabih 80 tisoč tolarjev.

V preglednici 10 sta prikazana število in vrsta kršitev zaščite domačih in drugih živali v Sloveniji v letu 2004.

Preglednica 10: Število prijav in vrsta kršitev zaščite domačih in drugih živali v Sloveniji v letu 2004 (VURS, 2005b)

Vrsta nadzora	Število prijav	Izrečeno opozorilo	Prekršek	Kaznivo dejanje
Nadzor ukrepov zaščite živali – prevoz, zakol, reja	26	10	13	3
Nadzor nad zaščito kokoši nesnic	9	9	-	-
Nadzor opravljanja poskusov v znanst.-razisk. namene	3	2	1	-
Nadzor nad zavetišči za zapuščene živali	-	-	-	-
Nadzor nad odgovornostjo imetnikov hišnih živali	66	50	14	2
Nadzor v trgovinah s hišnimi in eksotičnimi živalmi	-	-	-	-
SKUPAJ	104	71	28	5

Če primerjamo število prijav kršitev pri domačih živalih in hišnih živalih, vidimo, da je šlo pri prvih v več kot polovici primerov za prekrške in kazniva dejanja, pri hišnih živali pa le v četrtini primerov. Tudi pri nadzoru ustanov, kjer opravljajo poskuse, je bil v enem primeru storjen prekršek, čeprav zakonodaja določa, da mora pred vsakim poskusom na živalih nadzornik – strokovnjak za zaščito živali preveriti načrt poskusa. Preglednica 11 kaže število kaznivih dejanj mučenja živali.

Preglednica 11: Število kaznivih dejanj mučenja živali (Ministrstvo za notranje zadeve, 2005)

Leto	Na podlagi zakonu o prekrških zoper javni red in mir	Na podlagi Kazenskega zakonika R Slovenije*
1995	Ni podatka	6
1996	37	8
1997	27	10
1998	49	5
1999	41	16
2000**	40	13

Legenda: * Republika Slovenija; na podlagi ovadb; splošna neorganizirana kriminaliteta; kazniva dejanja zoper okolje, prostor in naravne dobrine

** po Zakonu o zaščiti živali

Število kaznivih dejanj na podlagi Zakona o prekrških zoper javni red in mir je v obdobju od 1996 do 2001 precej nihalo vendar opazimo trend naraščanja števila kaznivih dejanj. Veliko bolj je v enakem obdobju opazno naraščanje števila kaznivih dejanj pri kaznivih dejanjih na podlagi Kazenskega zakonika R Slovenije. V letih 1999 in 2000 je bilo ugotovljenih dvakrat več kaznivih dejanj kot štiri leta prej. V preglednicah 12 in 13 so podatki o kaznivih dejanjih zoper živali v letih 2001 do 2004.

Preglednica 12: Kazniva dejanja zoper živali v letih 2001 in 2002 (Ministrstvo za notranje zadeve, 2005)

Kaznivo dejanje	2001			2002		
	Št. KD*	Ovadb		Št. KD	Ovadb	
		Ovadb skupaj	% raziskanosti		Ovadb skupaj	% raziskanosti
SKUPAJ	145	107	39	191	150	45
Nedovoljen izvoz in uvoz stvari	2	2	100	13	11	100
Poškodovanje tuje stvari	39	24	29	46	28	54
Onesnaženje živil in krme	1	1	100	1	-	-
Mučenje živali	25	21	81	33	19	79
Nezakonit lov	75	57	25	98	92	29
Nezakonit ribolov	2	2	50	-	-	-
Nevestna veterinar. pomoč	1	-	-	-	-	-

Legenda: * kazniva dejanja

Preglednica 13: Kazniva dejanja zoper živali v letih 2003 in 2004 (Ministrstvo za notranje zadeve, 2005)

Kaznivo dejanje	2003			2004		
	Št. KD*	Ovadb		Št. KD	Ovadb	
		Ovadb skupaj	% raziskanosti		Ovadb skupaj	% raziskanosti
SKUPAJ	184	133	32	191	128	34
Nedovoljen izvoz in uvoz stvari	-	-	-	5	5	100
Poškodovanje tuje stvari	45	26	27	53	25	16
Mučenje živali	40	28	64	42	29	76
Nezakonit lov	97	78	21	88	68	18
Nezakonit ribolov	2	1	100	2	1	100
Nevestna veterinar. pomoč	-	-	-	1	-	-

Legenda: * kazniva dejanja

V letih od 2001 do 2004 je število kaznivih dejanj, ki jih je odkrila policija, strmo naraščalo. Odstotek raziskanosti se je v tem obdobju zniževal in je bil od 64 do 81 odstotkov. To je sorazmerno nizek odstotek raziskanosti.

4.13 PREGLED UREDITVE ZAŠČITE ŽIVALI V DRUGIH DRŽAVAH

Navajam primerjavo nekaterih določb zakonodaje zaščite živali po evropskih državah, predvsem pomembnejše določbe, ali tiste, ki so značilne za posamezno državo.

⇒ Avstrija

V Avstriji velja z letom 2005 novi zakon o zaščiti živali, ki je enoten za vso državo. Zakon določa, da mora vsaka zvezna dežela imeti neodvisnega varuha pravic živali, ki ga plačuje država. Na zvezni ravni pa določa svet za zaščito živali, ki ima izvršilno podporno in svetovalno vlogo. Avstrijski zakon v 7. členu prepoveduje rezanje oziroma krajšanje repov, ušes, odstranjevanje glasilk, odstranitev krempljev in zob, krajšanje kljunov. Zajema tudi živalske vrtove in zavetišča za živali. V avstrijskem kot tudi v nemškem zakonu je zelo pomembno določilo o poročanju (obvezno poročilo nadve leti) o prenosu in uporabi zakona v vsakdanjo prakso (Schweizer Tierschutzgesetzgebung, 2005).

V Avstriji in na Švedskem je prepovedano imeti ali uporabljati divje živali v cirkusih, varietejih in za podobne namene. Poleg tega je prepovedano privezovanje divjih živali nasploh (Schweizer Tierschutzgesetzgebung, 2005).

⇒ Švica

Švicarska zakonodaja v primerjavi z avstrijsko ne določa varuha pravic živali oziroma ekvivalentne institucije, prav tako ne sveta za zaščito živali, ki bi skrbel za strokovno svetovanje in pomoč zveznemu uradu za veterino. Prav tako ne določa sodelovanja zagovornikov pravic živali iz kantonov pri obravnavi kazenskih postopkov.

V Švici je prepovedano privezovanje prašičev in telet. Dovoljeno je imeti krave privezane, razen obvezne 90-dnevne reje na prostem. V prehodnem obdobju je v hlevih še vedno dopustna reja na rešetkastih tleh v hlevu. Nastil tudi na betonskih tleh ni obvezen. Uporaba električnih pastirjev »cow trainer« za vzdrževanje čistoče na stojiščih je še vedno dovoljena (Schweizer Tierschutzgesetzgebung, 2005). Švica je prepovedala baterijsko rejo perutnine. Za rejo divjih in domačih živali imajo malo predpisov. Ti tudi niso predvideni v zakonodaji, ki se pripravlja (Wolfson, 1997).

Švicarski zakon o zaščiti živali izvira iz leta 1978 in je tako star četrto stoletje. V devetdesetih letih je bil dopolnjen z določbami v zvezi s poskusi na živalih. Razen drobnih dopolnitev o genski tehnologiji in uskladitvami z zakonodajo kmetijstva, je ostal nespremenjen od časa, ko je bil sprejet. Zvezni svet je leta 1999 sklenil, da je treba zakon o zaščiti živali popolnoma spremeniti. Ta osnutek zakona ne prinaša večje zaščite živali in ne upošteva najnovejših znanstvenih spoznanj veterinarske medicine in etologije. Prav tako ne predvideva večjega seznanjanja javnosti o ustreznem ravnanju z živalmi (Wolfson, 1997).

Nevladne organizacije zahtevajo naslednje spremembe zakona:

- črtanje meril o ekonomski upravičenosti pri določitvi minimalnih zahtev za domače živali,
- definicijo temeljnih načel reje divjih in udomačenih živali,
- obvezno navedbo načinov reje živali, ki so v Švici prepovedane, na deklaracijah, ki spremljajo živali in živalske izdelke,
- omejitev prevoza živih živali za zakol z obveznim planom poti in odobritvijo zveznega sveta,
- nadomestitev poskusov na živalih z alternativnimi metodami,
- postavitve varuhov (zastopnikov) pravic živali po kantonih,
- doslednejše kaznovanje, da bi omejili število kaznivih dejanj nad živalmi,
- skrajšanje prehodnega roka ali prepoved kastracije pujskov brez narkoze.

Švicarski predlog zakona in nemški zakon vsebujeta negativno listo poskusov, ki so nedopustni v primerjavi z uporabnostjo rezultatov poskusa in povzročajo živalim nesorazmerno veliko trpljenja (Schweizer Tierschutzgesetzgebung, 2005).

Švicarski zakon o zaščiti živali je obsežen, obsega vsa področja zaščite živali. Naravnano je preventivno. Določa smernice za zagotovitev zaščite živali pred kršitvami. Predstavniki oblasti imajo ob kršitvah pravico takoj intervenirati. Kršiteljem se po tem zakonu lahko odredi denarna kazen do 20 tisoč CHF ali zaporna kazen. Zakonodaja prevoza živali določa, da morajo imeti te dovolj prostora, da lahko normalno stojijo (Moorehead, 2004).

⇒ Nemčija

Nemčija je prva evropska država, ki je zagotovila pravice živalim v svoji ustavi. Zvezni parlament je maja 2005 z veliko večino izglasoval amandma k ustavi. Člen 20a, ki razglša odgovornost države, da zaščiti naravno življenjsko okolje za prihodnje generacije, je bil dopolnjen tako, da vključuje tudi zaščito živali. Nemški zakon o zaščiti živali med drugimi določa ureja eksperimente na živalih. Vendar so politični krogi in skupine za zaščito živali dokazovali, da ta določila niso bila dovolj stroga, zlasti na področju živinoreje. Člen 20a je bil v osnovi vnesen v ustavo kot zelo previdno oblikovano določilo o zaščiti okolja v poglavju II, ki določa družbena načela za federacijo in regije. Eden izmed učinkov dopolnitve ustave bo tudi ta, da lahko zagovorniki pravic živali zdaj sprožijo sodni postopek proti kršitelju celo do vrhovnega sodišča (Nemčija zagotavlja pravice živalim z ustavo, 2004).

Veterinarska podjetja so proti amandmaju intenzivno lobirala že v fazi razprave v skladu z industrijskim združenjem. Njihov glavni pomislek je bil, da bo sprememba z uvajanjem dodatnih ovir pri uporabi živali v znanosti zavrla raziskave in razvoj. Čeprav nevarnost ni neposredna in takojšnja, ampak srednje- in dolgoročna, se industrija boji, da bodo eksperimenti, ki zajemajo toksikologijo pri živalih in osnovne raziskave, na primer na univerzah in raziskovalnih ustanovah, ki zahtevajo poskuse na živalih, v nevarnosti. Vendar pa je ministrica za zaščito porabnikov poudarila, da raziskave ne bodo ovirane. Izjavila je tudi, da bodo ljudje ostali še vedno pomembnejši od živali (Nemčija zagotavlja pravice živalim z ustavo, 2004).

Združenje nemških kmetov, Deutscher Bauernverband (DBV), je kritično do razvoja dogodkov. Trdijo, da ne razumejo, zakaj naj bi nujno dopolnili ustavo, saj bi bilo treba usklajevanju pravic živali na ravni Evropske unije in mednarodni ravni dati prednost pred spremembami na nacionalni ravni. Uradno stališče združenja je, da je živinoreja zakonsko že dovolj dobro urejena in da združenje ni zaskrbljeno nad posledicami amandmaja. Neuradno združenje bolj skrbi "simbolika" tega ustavnega dopolnila. Sprememba ne bo živalim prinesla ničesar, nemškemu kmetu pa bo povzročila dodatne ekonomske težave, saj je že zdaj pod finančnim pritiskom, da izpolnjuje stroge pogoje reje živali. V združenju menijo, da morajo živinorejci v drugih evropskih državah upoštevati manj standardov kot v Nemčiji, kar postavlja nemškega kmeta v neprednostni položaj, saj se domači porabniki navadno zanimajo za cenejše (uvožene) izdelke. Dejanski učinki te dopolnitve ustave bodo odvisni od tega, kako jih bo tolmačilo vrhovno sodišče, ko bo presoјalo o kršitvah določila. Teoretično bi lahko tak primer trajal pet do osem let, da bi dosegel tako fazo (Nemčija zagotavlja pravice živalim z ustavo, 2004).

Nemška zakonodaja obravnava živali podobno kot EU kot sobitja, ki se jim ne sme po nepotrebnem škoditi. Živali obravnava kot čuteča bitja. Odgovornost ljudi je, da skrbijo za njihovo dobro počutje. Kazni za kršitve so zelo visoke. Kršitelje lahko doleti do tri leta zapor in do 25 tisoč evrov denarne kazni. Zakon predvideva tudi odvzem živali in prepoved reje (Moorehead, 2004).

⇒ Druge evropske države

Italijanska zakonodaja predpisuje v šolah obvezne vsebine s področja zaščite živali. Na Nizozemskem je reja na rešetkastih tleh prepovedana (Schweizer Tierschutzgesetzgebung, 2005).

V Veliki Britaniji je prepovedana reja telet v kletkah. Od leta 1999 je prepovedana reja brejih svinj v individualnih kletkah (Wolfson, 1997).

Na Švedskem je prepovedana uporaba električnih pastirjev »cow trainer« za vzdrževanje čistoče na stojiščih. Prepovedano je imeti ali uporabljati divje živali v cirkusih, varietetih in privezovanje divjih živali nasploh (Schweizer Tierschutzgesetzgebung, 2005). Švedska je prepovedala tudi baterijsko rejo perutnine (Wolfson, 1997).

Norveški zakon o zaščiti živali je obsežen in pokriva večino področij zaščite in vrst živali. Zakon določa za kršitelje do šestmesečno zaporno kazen. Za ponovitev kaznivega dejanja se lahko kršitelju izreče zaporno kazen do enega leta. Kazen doleti tudi osebe, ki sodelujejo pri kršitvah ali spodbujajo druge, da kršijo zakonodajo. Za večje in ponavljajoče kršitve zakon predvideva začasno ali trajno prepoved reje, lastništva, uporabe, trgovanja ali zakola živali (Moorehead, 2004). Na Norveškem je prepovedano krave v hlevu privezovati (Schweizer Tierschutzgesetzgebung, 2005).

⇒ Združene države Amerike (ZDA)

Wolfson (1997) navaja, da ZDA nimajo na zvezni ravni zakonodaje, ki bi posebej ščitila domače živali. Zvezni zakon o zaščiti živali se bolj nanaša na hišne živali. Tako imajo rejci

pogosto živali nagnetene v hlevih v slabih pogojih, živali nimajo omogočenih stikov z drugimi živalmi in svojimi mladiči. Pomanjkljiva je tudi zakonodaja prevoza živali, zlasti prevoza med zveznimi državami. Prav tako zvezni zakon humanega zakola oziroma zaščite živali ob zakolu ne zajema zaščite perutnine. To je prepuščeno klavnicam oziroma zakonodaji posameznih zveznih držav.

Zakonodaja zveznih držav zagotavlja domačim živalim več zaščite. Zakoni zveznih držav o zaščiti živali pred mučenjem so po naravi kazenski zakoni, ki določajo, odvisno od teže kaznivega dejanja, minimalne denarne kazni, pa vse do zapornih kazni, ki so določene za hujše kršitve oziroma zločine nad živalmi. Za strožje sankcije se zavzemajo nevladne organizacije, ki zastopajo koristi živali, ali državne agencije, ki skrbijo za humano ravnanje z živalmi in sankcioniranje kršitev. Te državne agencije se več in raje ukvarjajo s hišnimi kot domačimi živalmi. Eden izmed vzrokov za to je, da veliko kmetov ne dovoli tem agencijam pregleda in lahko pridejo na kmetijo le v spremstvu policije ali kmetijskega inšpektorja. Tako ureditev ima pet zveznih držav.

Zaradi pomanjkljivega kazenskega pregona kršitev se zakonodaja zaščite zlasti domačih živali ni uveljavila in jo rejci bolj malo spoštujejo. Po mnenju organizacij, ki skrbijo za zaščito živali v ZDA, zakonodaja te države zagotavlja živalim čedalje manj zaščite, medtem ko Evropa čedalje bolj skrbi za zaščito živali. V zadnjih 15 letih si v ZDA zelo prizadevajo za črtanje določil iz zakonov po zveznih državah, ki obravnavajo nekatere načine reje kot sprejemljive oziroma običajne. Tako na primer nek sistem reje ne bi mogel biti sporen le zato, ker je razširjen na nekem območju in kot tak normalen in ne more biti kazensko preganjan.

28 zveznih držav je že odpravilo nekatere sisteme reje. Štiri zvezne države so črtale iz zakonov o zaščiti živali termin običajna reja živali. V preteklosti pravniki in zaščitniki živali niso mogli kazensko preganjati rejcev po zakonu o zaščiti živali. Zaščitniki živali upajo, da bodo kmalu dosegli pravno prepoved reje perutnine v baterijah, rejo telet v kletkah in večino zlorab živali na kmetijah.

Moorehead (2004) v svoji analizi primerjave zakonov zaščite živali navaja, da zvezni zakon o zaščiti živali Združenih držav Amerike (ZDA) ne vsebuje določb, ki bi kakorkoli omejevale poskuse na živalih – ne glede na to, koliko trpljenja povzročajo živalim in koliko so njihovi izsledki sploh uporabni. Zaradi tega in še mnogih drugih pomanjkljivosti nevladne organizacije ne priznavajo tega pravnega akta kot akta, ki določa zaščito živali. Bolj dosledno je zaščita živali določena v pravnih aktih zveznih držav.

V ZDA imajo živali kot stvar, ki je predmet lastninske pravice. Večina držav EU in Švica pa nasprotno živali pojmuje kot čuteča bitja. Vsa zakonodaja zaščite živali v ZDA se nanaša na kršitelja pravnih predpisov in predpisuje ustrezne kazni za kršitelje.

Kazen za kršenje zakona je do pet tisoč dolarjev in do tri leta zaporne kazni. V primeru uporabe nevarnega orožja je lahko kazen do deset tisoč dolarjev in deset let zaporne kazni. Zakon, ki pokriva prevoz živali med zveznimi državami (Twenty-Eight Hour Law), določa kazni za kršitve v višini od 100 do 500 dolarjev. Živali se sme prevažati med zveznimi državami do 28 ur in ovce celo 36 ur. Zakonodaja ne določa posebnih določil glede pogojev, ki se nanašajo na prezračevanje in temperaturo v prevoznem sredstvu med

prevozom živali. V ZDA prevažajo konje v dvonastropnih kamionih, ki imajo tako nizek strop, da si živali med prevozom pogosto poškodujejo glavo in hrbet.

Zvezni zakon o zaščiti živali ZDA izključuje ptice, podgane in miši, čeprav se te živali največ uporabljajo za poskuse.

V preglednici 14 prikazana vrednost za ravnanje v nasprotju z zakonodajo zaščite živali v Sloveniji, Avstriji, Nemčiji in Švici.

Preglednica 14: Vrednost kazni za kršitve zakonodaje v nekaterih državah EU (Moorehead, 2004; Kazenski zakonik RS, 1994; Zakon o zaščiti živali, 1999)

	Vrednost denarne kazni (€)	Zaporna kazen
Slovenija	208 - 20.833	do tri mesece*
Avstrija	2.000 - 15.000	-
Nemčija	5.000 - 25.000	do 3 leta
Švica	do 13.167	Trajanje zaporne kazni ni opredeljeno

Legenda: * po Kazenskem zakoniku Republike Slovenije

4.14 KRŠITVE ZAKONODAJE V EU IN DRUGIH DRŽAVAH

Spremljanje uresničevanja predpisov je pomembno za njihovo racionalno oblikovanje in prilagajanje praktičnim možnostim in potrebam. Analiza na podlagi poročil, ki jih pripravljajo pristojna ministrstva nekaterih držav, poročila, priporočila in drugi pravno neobvezni akti organov EU, ki obravnavajo zaščito živali, nam dajejo povratno informacijo o tem, koliko se zakonodajo upošteva.

Učinkovitost zakonodaje je sorazmerno težko ugotavljati. Ugotavljamo lahko le število kršitev in strogost zakonodaje. Pri ugotavljanju kršitev se srečujemo še s težavo sive lise – kršitve, ki nihče ne ve zanje. Veliko je kršitev, ki niso prijavljene in tako niso evidentirane in sankcionirane.

Uredba Sveta (ES), št. 1/2005, z dne 22. decembra 2004 o zaščiti živali med prevozom in postopki, povezanimi z njim, in o spremembi Direktiv 64/432/EGS in 93/119/ES ter Uredbe (ES) 1255/97 navaja, da »neustrezno nadaljnje ukrepanje, ki sledi kršitvam zakonodaje o dobrem počutju živali, spodbuja kršenje te zakonodaje in povzroča oviranje konkurence. V vsej Skupnosti je treba zato poenotiti postopke, da se povečata število pregledov in izrekanje kazni za kršitve zakonodaje o dobrem počutju živali. Države članice morajo določiti predpise o kaznih, ki se uporabljajo za kršitve določb te uredbe, in zagotoviti, da se izvajajo. Te kazni morajo biti učinkovite, sorazmerne in odvračilne.«

4.14.1 Poročilo Evropske komisije o zaščiti domačih živali

⇒ Prevoz živali v EU

Evropska komisija je v letu 2000, pet let po uveljavitvi direktive (95/29/ES), ki ureja prevoz živali, predstavila poročilo o izvajanju določil direktive. To poročilo temelji na poročilih veterinarskih in kmetijskih inšpekcij držav članic in poročil organizacij za zaščito živali (Moorehead, 2004).

Največ držav članic (EU – 15) je imelo težave z izvajanjem določb direktive 95/29/ES, ki ureja prevoz živali. Poročilo navaja, da države to direktivo bolj malo spoštujejo. Poročila inšpekcijskih služb posameznih držav v zvezi s prevozom so pogosto pomanjkljiva. Posebej dolg je seznam tehničnih pomanjkljivosti, kot so neustrezno opremljena prevozna sredstva, nezadostna oskrba živali in preveč živali v prevoznem sredstvu. Še posebej to velja za prevoz konj iz srednje in vzhodne Evrope (Moorehead, 2004).

Iz poročil držav članic je razvidno, da so ukrepi pristojnih služb za odpravo ugotovljenih pomanjkljivosti nezadostni. Odgovornost glede zaščite živali pri prevozu, ki poteka med državami članicami, pogosto ni jasno definirana. Poročila inšpekcijskih služb držav članic so pogosto pomanjkljiva, tako da iz njih ni jasno razvidno, kakšen je položaj na tem področju. EU uvozi na leto 140 tisoč živih konj za zakol. Zakonodaja držav izvoznic konj in držav, preko katerih poteka tranzit teh živali, je neustrezna in pomanjkljiva in ne omogoča ustrezne zaščite živali med prevozom. Zato pridejo živali na mejo EU pogosto nezadostno spočite, napojene in nahranjene. Prevozna sredstva so pogosto neprimerno opremljena za dolge prevoze in prenapolnjena. Poročilo navaja, da prevozniki ne poskrbijo za minimalne zahteve glede zaščite živali. Sklepna ugotovitev je, da ti prevozniki uporabljajo za prevoz konj pomanjkljivo opremljena, slabo vzdrževana in pomanjkljivo čiščena prevozna sredstva (Moorehead, 2004).

Poročilo veterinarske inšpekcije in inšpekcijske službe za varnost hrane kaže na to, da so pristojne službe potrjevale načrte poti, ki niso bili v skladu z zahtevami direktive, ki ureja to področje. Države članice EU poročajo o težavah v zvezi s korektnim upoštevanjem in uporabo načrtov poti, zlasti pri dolgih prevozi živali. Pogosto gre za malomarnost in slabo ravnanje z živalmi med prevozom. Poročilo navaja tudi pomanjkljivo oskrbo prašičev z vodo, pomanjkljivo krmljenje in oskrbo s steljo ter prevažanje mladih in odraslih živali skupaj (Moorehead, 2004).

Glavna ugotovitev poročila Evropske komisije ter veterinarske inšpekcije in inšpekcijske službe za varnost hrane je, da se prevažajo mnogo živali, ki za prevoz niso sposobne. Ugotovljeno je bilo, da je bil določen delež živali, šepavih, s polomljenimi udi, z različnimi drugimi poškodbami in brejih (zlasti konji in govedo) in v slabem zdravstvenem stanju (zlasti konji). Poročilo navaja tudi nezadostno prezračevanje prostorov, v katerih se prevažajo živali. Resno težavo pomeni neprimerno urejen ventilacijski sistem v prevoznih sredstvih, namenjenih za dolge prevoze. Ta težava se je stopnjevala s povečanjem prevoza živih živali vseh vrst s severne v južno Evropo. Najpogostejši vzrok za trpljenje in pogin živali v poletnem času na dolgih prevozih je previsoka temperatura v prevoznem sredstvu (Moorehead, 2004).

Poročilo navaja, da se pogosto zgodi, da so prevozna sredstva prenapolnjena, kar povzroča izčrpanost živali in pripomore k visoki temperaturi in vlagi v prevoznem sredstvu. Klimatskih naprav prevozniki pogosto ne uporabljajo. Ker inšpekcijske službe ne nadzirajo izvajanja ukrepov v zvezi z odpravljanjem pomanjkljivosti oziroma nepravilnosti, ni povratne informacije o ustreznih ukrepih za njihovo odpravo. Slabost zakonodaje EU je v pomanjkljivih postopkih za pridobitev dovoljenj prevoznikov. Prav tako je nezadostna izmenjava informacij med državami članicami EU. Oboje pa zmanjšuje učinkovitost inšpekcijskih službe in otežuje sankcioniranje kršiteljev. Tako nista dosežena temeljno vodilo in namen zakonodaje EU - preventivna naravnost, določene kazni pa naj bi delovale na mogoče kršitelje odvračilno. Težave so tudi s tolmačenjem določb direktive, ki predpisuje prevoz živali. Največ težav povzročajo določbe glede prevoza odstavljenih živali, primernost načrtov poti za prevoz registriranih konjev, obvezen dvanajsturni počitek pri prevozu živali s plovili se ne izvaja enotno po vsej Evropi. Prav tako niso enotni ukrepi proti kršiteljem zakonodaje. Komisija se je na podlagi tega poročila odločila pripraviti nove predloge za izboljšanje pogojev prevoza živali (Moorehead, 2004).

⇒ Zakol živali

◆ Grčija

Od držav EU je najpogostejše kot kršiteljica zakonodaje zakola živali omenjena Grčija. Urad za prehrano in veterinarstvo (FVO – Food and Veterinary Office) je od 13. do 17. januarja 2003 opravljal inšpekcijski pregled klavnic v Grčiji. Namen inšpekcijskega pregleda je bil ocena nadzora zaščite živali v času klanja. Inšpekcija FVO je obiskala tri klavnice, ki so bile o tem predhodno obveščene. V dveh od teh so v predhodnem inšpekcijskem pregledu ugotovili največ kršitev. Ena od treh klavnic med obiskom inšpekcije ni obratovala, kar ni bilo običajno. Za ekipo inšpektorjev so opravili le demonstracijo zakola 30 prašičev, 12 ovac in nekaj krav (Moorehead, 2004).

Poročilo tega nadzora navaja, da je trajal zakol treh krav (omamljanje, klanje in izkrvavitev) eno uro. Predvsem veliko časa je trajalo, da so krave spravili na mesto, kjer so opravili omamljanje. Poročilo navaja, da so bili prikazani postopki klanja izpeljani s pretirano pazljivostjo glede zaščite živali in je bilo jasno razvidno, da prikazani postopek klanja ni običajen in del vsakdanje rutine v klavnici. Dve od treh krav so bile zabodene šele dve minuti po omamljanju, kar bi lahko privedlo do tega, da bi živali spet prišle k zavesti (Moorehead, 2004).

Pri dveh od 12 ovac so pred klanjem uporabili električni priganjalec. Delavec, ki je opravil omamljanje, je bil pri svojem delu zelo nespreten, kar je kazalo na to, da ta postopek ni del redne rutine. Interval med omamljanjem in klanjem ovc je bil predolg, kar bi lahko privedlo do tega, da bi živali spet prišle k zavesti (Moorehead, 2004).

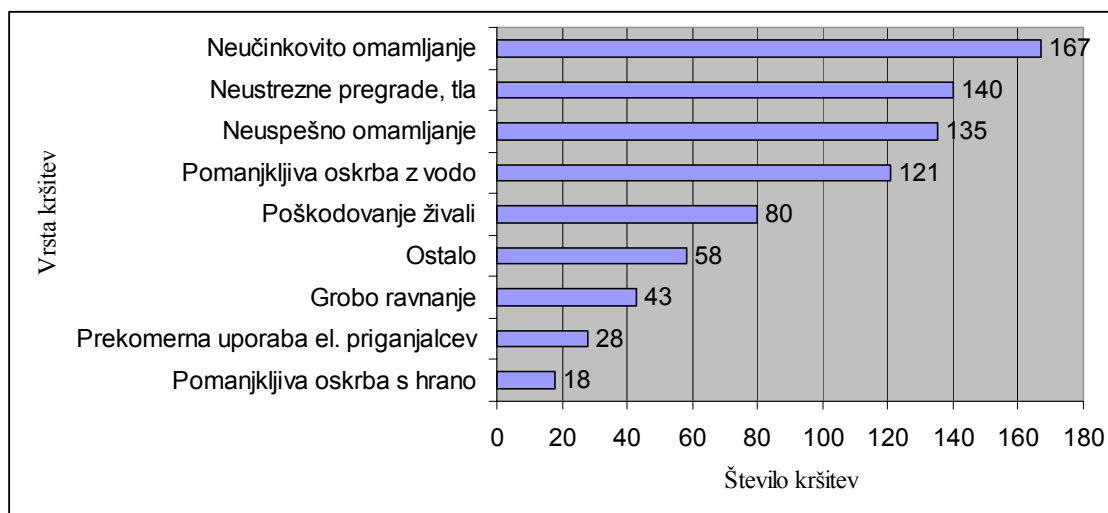
Pri prašičih je inšpekcija ugotovila, da so čakali v klavnici na klanje od 12 do 24 ur in bili ves ta čas brez vode in hrane, kar ni v skladu z zakonodajo. V eni od klavnic je bilo omamljanje prašičev nezadostno. Uporabili so električno napetost 85 V in so jo šele na zahtevo inšpektorjev povečali na 115 voltov, da so dosegli zadovoljivo omamljanje prašičev. Tako so prašiči po nezadostnem omamljanju glasno krulili in brcali z nogami (Moorehead, 2004).

Sistem sankcij v Grčiji je postavljen tako, da ob prvi kršitvi pristojni inšpektor klavnici da pisni opomin. Ob vnovični kršitvi sledi denarna kazen, ob drugi vnovični odkriti kršitvi pa se začne sodni postopek. Sklepna ugotovitev FVO je bila, da v primerjavi s predhodnim poročilom v Grčiji ni bilo napredka pri upoštevanju zakonodaje pri klanju živali. Zato so vodstvom klavnic, kjer so opazili kršitve, določili enomesečni rok za odpravo pomanjkljivosti in uskladitev postopkov s pogoji, ki jih določa Direktiva 93/119/ES (Moorehead, 2004).

♦ Združene države Amerike (ZDA)

Iz poročil pristojnih uradnih inšpekcijskih služb o kršitvah v klavnicah zveznih držav, ki so bila predložena kongresu, je razvidno, da je kršitev veliko. Zaradi tega je kongres v letu 2002 predlagal ministrstvu za kmetijstvo, naj sprejme zakon o humanem načinu klanja. Ministrstvo mora letno poročati kongresu o kršitvah in ugotovitvah inšpekcijskih služb. Poročila inšpekcijskih služb navajajo, da je veliko ponovitev kaznivih dejanj. Tako na primer vlada ni ukrepala v primeru tesaške govedorejske družbe, ki je bila kot kršitelj v poročilih večih inšpekcijskih služb le v letu 1998 omenjena kar 22-krat. Poročila omenjajo, da so v klavnicah živemu govedu sekali noge (Moorehead, 2004).

Od januarja 2001 do marca 2003 so pristojne inšpekcijske službe opravile preglede v 918 klavnicah in poročale o 553 kršitvah zakonodaje humanega zakola v 272 klavničnih obratih po vsej državi. To pomeni, da je 30 odstotkov klavnic v ZDA kršilo zakonodajo. Najpogostejša kršitev je bila neučinkovito izvedeno omamljanje živali (Slika 2).

Slika 2: Vrsta in število kršitev zaščite živali pri zakolu v 918 klavnicah v ZDA v času od jan. 2001 do mar. 2003 (Moorehead, 2004)

Številna poročila inšpekcijskih služb niso popolna in so slabo dokumentirana. Tako mnoga poročila navajajo le vrsto kršitve, ne pa, pri koliko živalih je bila evidentirana, niti niso bili priloženi fotografski posnetki. Le v letu 2002 so pri opravljenih pregledih v 918 klavnicah naleteli na kršitve zakonodaje, ki pokriva to področje, kar v 379 primerih (5,3 odstotka primerih). Najpogostejše nepravilnosti so bile spolzka tla, neprimerne pregrade v klavnici in pomanjkljiva oskrba živali z vodo in hrano (Moorehead, 2004).

Poročila nevladnih organizacij o evidentiranih kršitvah v klavnicah so še bolj skrb zbujajoča. Poročila nevladnih organizacij vsebujejo veliko dokumentiranega gradiva o kršitvah, ki vsebujejo tudi foto- in videoposnetke. Te organizacije prizadevno obveščajo pristojne službe, ki pogosto ne ukrepajo. V velikih klavnicah proizvodni proces teče zelo hitro. Tako v velikih primerih začnejo nadaljnjo obdelavo živali, ko so te še žive: odiranje kože, sekanje okončin in celo razpolavljanje trupov in razsekavanje. Veliko dokumentacije z videoposnetki priča o tem. V nekaterih večjih klavnicah zakoljejo do 300 živali na uro na eni liniji klanja. Nekaj delavcev teh klavnic je v intervjujih, ki so jih opravile nevladne organizacije, navedlo, da gre od 10 do 30 odstotkov živali v nadaljnjo obdelavo, ko so še žive oziroma še pri polni zavesti. V neki klavnici na Floridi so na primer odkrili, da so živemu govedu odirali kožo s telesa. Vodstvo klavnice je bilo opozorjeno na kršitev zakonodaje, vendar pristojna inšpekcijska služba ni ukrepala. Po njenem mnenju bi s postopki klanja, ki jih predpisuje zakonodaja, preveč upočasnili tehnološki proces. Poročila nevladnih organizacij navajajo tudi kršitve pri obrednih zakolih, ki se nanašajo na brutalno ravnanje z živalmi in trpinčenje (Moorehead, 2004).

⇒ Poročilo urada za prehrano in veterinarstvo za leto 2003

Nadzor se je nanašal na preverjanje spoštovanja zakonodaje EU za zaščito živali med rejo, prevozom in pri zakolu. V letu 2003 je urad izpeljal dve seriji nadzora, ki sta bili posebej osredotočeni na zaščito živali. Prva je bila usmerjena na ugotovitev razmer pripravljenosti držav pristopnic. Urad je opravil pet nadzornih pregledov v državah pristopnicah, ki so obsegali celotno področje zakonodaje zaščite domačih živali. Tudi drugi nadzorni pregledi v državah pristopnicah so vključevali nadzor razmer zaščite živali. Zlasti v klavnicah, ki so jih obiskali inšpektorji v dveh državah pristopnicah in tretjih državah, je bila zaščita živali pri klanju zadostna. Druga serija nadzorov se je nanašala na uresničevanje predpisov prevoza in zakola živali v državah članicah. V tej seriji je opravil urad deset inšpekcijskih pregledov (Food and Veterinary Office..., 2005).

V letu 2003 je urad opravil 224 inšpekcijskih pregledov v 62 državah. Pregledi so bili izpeljani v vseh državah članicah, 13 kandidatkah in 34 drugih državah. 102 inšpekcijska pregleda sta bila opravljena v državah članicah, 81 v kandidatkah in 41 v tretjih državah.

Delež inšpekcijskih pregledov po področjih:

- kmetijstvo in živilska industrija: 64 odstotkov,
- zdravstveno varstvo živali: 21 odstotkov,
- zdravstveno varstvo rastlin: 8 odstotkov,
- zaščita živali: 7 odstotkov.

Število inšpekcijskih pregledov po posameznih državah članicah:

- Portugalska: 10
- Grčija: 9
- Belgija: 8
- Francija: 8
- Irska: 8
- Italija: 8

- Španija: 8
- Nemčija: 7
- Velika Britanija: 7
- Avstrija: 6
- Finska: 5
- Danska: 4
- Švedska: 4
- Luksemburg: 3
- Skupaj: 102

Vsebinsko inšpekcijskega poročila določa Uredba Komisije (ES), št. 599/2004, z dne 30. marca 2004 o sprejetju usklajenega vzorca spričevala in inšpekcijskega poročila, povezanima s trgovino z živalmi in izdelki živalskega izvora med državami članicami Skupnosti.

♦ Izsledki inšpekcijskih pregledov

Pogoji prevoza živali so se izboljšali v kar nekaj državah članicah in to predvsem v tistih, kjer so kot pogoj za izdajanje pooblastil za prevoznike zahtevali, da so bila vozila pregledana in so vozniki morali pridobiti spričevala oziroma potrdila o sposobnosti opravljanja prevozov. Na splošno je bila velika večina načrtov poti ustrezna. Države članice niso povsem spoštovale maksimalnega dovoljenega časa prevoza. Pristojne službe so kršiteljem le redko naložile kazni. Splošno težavo so pomenili ukrepi izboljšanja, ki se nanašajo na posamezne prevoze, ki ne ustrezajo zahtevam. Pogosto težko država članica, kjer je prevoznik registriran, opravi naknadne ukrepe. Vzrok sta nezadostna komunikacija in verodostojnost evidenc v tranzitnih državah. Urad je ugotovil, da dolgo trajajoči prevozi živali niso bili ustrezno nadzorovani. Posebno slab je bil nadzor zaščite živali v času, ki so ga živali preživele na prodajnih mestih (Food and Veterinary Office..., 2005).

Pri nadzoru zakola živali je urad ugotovil, da se klavnice osredotočajo v glavnem na nadzor zdravja živali in manj na pogoje prevoza. Strokovne službe klavnic se izključno ukvarjajo z zahtevami za zdravje ljudi. Urad je ugotovil, da je zaščita živali v klavnicah pomanjkljiva (Food and Veterinary Office..., 2005).

Poročilo urada navaja, da so države pristopnice dosegle velik napredek pri razvoju nadzornih sistemov. Urad je ugotovil, da so posamezne države precej zamujale s sprejetjem ukrepov na nekaterih področjih in bodo težko opravile prilagoditev z zakonodajo EU do datuma pristopa (Food and Veterinary Office..., 2005).

4.14.2 Poročila nevladnih organizacij o prevozu živali

Po poročilu nevladne organizacije CIWF (Compassion in World Farming) iz Velike Britanije se v državah EU zelo krši zakonodaja s področja prevoza. Direktiva 95/29/ES določa, da lahko prevoz traja le osem oziroma do 24 ali do 29 ur. Iz podatkov o trgovini z živo živino v EU in uvozu in izvozu iz tretjih držav je razvidno, da prevozi trajajo veliko dlje (Stevenson, 2003).

Evropska komisija je v aprilu 2005 spet pozvala države članice k večjem nadzoru predpisov o zaščiti živali. S tem se je odzvala na pozive organizacij za zaščito živali, ki bi rade dosegle odpravo izvoznih nadomestil za žive živali. EU že dve leti ne daje nadomestil za živali, ki med prevozom poginejo, telijo ali zvržejo. Ob poginu enega odstotka živali oziroma če jih pogine več kot pet, preden prispejo do cilja, EU zmanjša skupna nadomestila za polovico. Pri poginu več kot pet odstotkov oziroma če pri prevozu pogine več kot deset živali, ne izplača nobenih nadomestil (Schärfere Tierschutzkontrollen, 2005).

EU na leto subvencionira izvoz 300 tisoč živali za zakol. Od tega izvozi 200 tisoč glav žive govedi na Bližnji vzhod (Libanon in Egipt). Največji izvozniki žive govedi so Nemčija, Francija in Irska. Nemčija je v letu 2004 izvozila 112.726 glav žive klavne govede v Libanon. Izvoznik dobi po glavi govede 231 evrov izvoznih nadomestil. EU nameni na leto približno 60 milijonov evrov za izvozna nadomestila za žive živali.

Nevladne organizacije nasprotujejo prevozu živih živali in poskušajo doseči odpravo izvoznih nadomestil in skrajšanje maksimalnega dovoljenega časa prevoza. Prav tako opozarjajo na zapiranje manjših lokalnih klavnic in zaradi tega večanje kapacitete manjšega števila klavnih obratov, kar bo posledično podaljšalo prevoze živali (Schärfere Tierschutzkontrollen, 2005).

Na leto se prepelje skozi EU 175 milijonov pošiljk živih živali. Od tega se deset odstotkov oziroma 17,5 milijona teh pošiljk živali prevaža na dolge proge – več kot osem ur. Pretežno se prevaža živali po cesti. Prevoz traja pogosto od 30 do 60 ur (EU-Tiertransport, 2004).

Stevenson (2003) navaja podatke o trajanju prevoza živali v Evropi. Velika Britanija proda na leto na stotine tisočev jagnjet in ovac za zakol v Italijo in Grčijo. Nizozemska proda na leto 1,3 milijona prašičev v Italijo in Španijo. Irska proda v Španijo in Italijo okrog 100 tisoč glav govede na leto. Poljska, Litva, Belorusija in Romunija so v minulih letih izvozile na leto 100 tisoč konjev, namenjenih zakolu v Italijo. Mnogi od teh prevozov so trajali 40 ali 50 ur ali celo še več. Nekatere živali prevažajo tudi do 90 ur – na primer ovce iz Velike Britanije v Grčijo in konje iz Litve na Sardinijo, kjer je razdalja 2.500 kilometrov. Stevenson navaja, da je prevoz živih živali, zlasti prevoz na dolge razdalje, nevaren tudi zaradi prenašanja nalezljivih bolezni živali.

Po navedbah nevladnih organizacij EU prevaža oziroma izvaža žive živali največ v države, kjer je klanje veliko cenejše. Nižjo ceno dosegajo predvsem zaradi neustreznega ravnanja z živalmi pri raztovarjanju in klanju, saj na primer države južne Evrope in Bližnjega vzhoda nimajo ustreznih predpisov za to področje ali pa nadzor nad izvajanjem predpisov ne deluje (Stevenson, 2003).

Mnoge nevladne organizacije, med drugim tudi CIWF (Compassion in World Farming), opozarjajo, da mnoge evropske države kršijo zakonodajo za zaščito živali med transportom. Iz mnogih poročil Evropske komisije je razvidno, da največ kršijo določbe zakonodaje v Italiji, Franciji, Grčiji, Belgiji, Španiji in na Irskem. Po podatkih Evropske komisije se kršitve najpogosteje nanašajo na:

- brezbrizno in kruto ravnanje z živalmi,

- pomanjkljiv načrt poti,
- prevoz poškodovanih in bolnih živali,
- pomanjkljivo uresničevanje določbe o 24-urnem počitku za napajanje in krmljenje med dolgo trajajočim prevozom,
- prevelika gostota živali v prevoznem sredstvu in nezadostno prezračevanje,
- uporaba prevoznih sredstev, ki ne omogočajo predpisanega standarda za dolgo trajajoči prevoz (oziroma so primerna le za prevoze živali do osem ur).

Stevenson (2003) tudi navaja, da je znanstveni odbor pri Evropski komisiji, pristojen za zdravje in zaščito živali, v marcu 2002 v svojem poročilu napisal, da se počutje živali, nevajenih prevažanja in nakladanja, po nekajurnem prevozu izredno poslabša. Nakladanje in razkladanje ter prevoz pomenijo za živali večje trpljenje kot podaljševanje trajanja prevoza. Znanstveni odbor je sklenil, da se živali, nevajene prevoza, ne bi smelo prevažati, če se je temu mogoče izogniti. Sicer pa predlaga skrajšanje prevozov, kolikor je le mogoče.

Po mnenju mnogih nevladnih organizacij je edina humana rešitev vprašanja prevoza živali opustitev prevoza živih živali in nadomestiti trgovino z živimi živalmi s trgovino z mesom živali. Predlagajo, da bi se živali klalo v najbližji klavnici (Stevenson, 2003).

V novembru 2001 je Evropski parlament glasoval o omejitvi prevoza živih živali za klanje in nadaljnjo rejo na osem ur oziroma največ 500 kilometrov. Septembra 2002 je Svet za kmetijstvo razpravljal o omejitvi trajanja prevoza. Devet od petnajstih držav članic EU je podprlo predlog za določitev omejitev trajanje prevoza do največ osem ur. Evropska komisija je zaradi tega pomladi 2003 predlagala novo direktivo, ki ureja to področje (Stevenson, 2003).

Po predpisih se na primer lahko prevaža govedo v specializiranih prevoznih sredstvih do 29 ur, s tem da je po 14 urah vožnje potrebna ura počitka (EU-Parlament: Strengere Transport-Regeln, 2001).

Barclay in Hughes (1998) opozarjata, da sta se zaradi prepovedi kletk za teleta v Veliki Britaniji povečala prodaja oziroma izvoz telet v države južne Evrope. Velika Britanija izvozi veliko telet izvozi v Španijo, kjer v klavnicah rutinsko kršijo določila o obveznem omamljanju živali pred klanjem. Omenjena avtorja navajata, da v Veliki Britaniji zakoljejo na leto po muslimanskem običaju v registriranih klavnicah v povprečju 91.200 glav govedi, 1,559 milijona drobnice in povprečno 220 tisoč kljunov perutnine na teden. Večino perutnine pred zakolom omamijo. Pri drobnici opravijo omamljanje le pri 20 odstotkih živali, pri govedu pa le pri nekaj odstotkih.

Stevenson (2003) trdi, da je Direktiva Sveta 95/29/ES glede zaščite živali pomanjkljiva. Nevladna organizacija Compassion in World Farming's (CIWF) je posnela dokumentarni material, ki dokazuje pomanjkljivost te direktive pri prevozih daljših od osem ur. Mnogo držav članic rutinsko krši določbe direktive glede zaščite živali med prevozom. Ukrepi, določeni z direktivo, niso zadostni. Direktiva iz leta 1995 dopušča, da se lahko prevaža ovce in govedo s prevoznimi sredstvi z dokaj nizkim standardom za počutje živali do 56 ur (s 24-urnim odmorom za počitek, hranjenje in napajanje). Prašiče in konje je dovoljeno prevažati 48 ur z vmesnim 24-urnim odmorom za počitek, hranjenje in napajanje.

Organizacija Animal Rights International iz Velike Britanije opozarja, da je skrb za dobro počutje domačih živali v nekaterih evropskih državah na zelo nizki ravni. Navaja, da so zlasti porazne razmere pri prevozu živali. Številne živali, ki prispejo po dolgem prevozu na cilj, so povsem izčrpane, dehidrirane in v stresu. Nekatere se med prevozom poškodujejo in celo poginejo. Velika Britanija prodaja veliko živali v Grčijo, Italijo in Španijo, kjer so postopki pri klanju prepogosto kruti in v nasprotju z zakonodajo. Organizacija omenja poročilo Evropske komisije iz leta 1993, ki potrjuje, da države članice sistematično kršijo zakonodajo o hranjenju in napajanju živali med prevozom. Tudi zadnje poročilo Komisije potrjuje, da mnogo držav EU na veliko krši zakonodajo zaščite živali med prevozom. Izsledki raziskav nekaterih nevladnih organizacij s področja zaščite živali, ki so preiskovale prevoz živali, potrjujejo to, da je kljub na prvi pogled dovršeni zakonodaji na tem področju, trpljenje oziroma mučenje živali med prevozom splošen pojav (Long distance..., 2005).

Pritisk javnosti v Veliki Britaniji se je osredotočil na prepoved izvoza oziroma prevoza živih živali izven države. Stališče oblasti pa je, da bo dajala prednost izvozu mesa pred izvozom živali in stremela za tem, da živali ne bi bile več predmet dolgih prevozov. Britanska javnost očita vladi, da je uzakonila dolge prevoze živali in jih ni pripravljena zakonsko omejiti. Raziskave univerze iz Bristola v Veliki Britaniji so pokazale, da je prevoz za živali zelo stresen in vključuje stres na psihični in fizični ravni. V Veliki Britaniji je bilo dovoljeno po zakonodaji, veljavni do leta 1990, živali prevažati le do 12 ur. Zaradi prilagoditve enotnemu evropskemu trgu je leta 1993 Velika Britanija prevzela evropske določbe, ki dovoljujejo prevoze, trajajoče do 24 ur (Long distance..., 2005).

5 RAZPRAVA IN SKLEPI

5.1 RAZPRAVA

Živinoreja postaja čedalje bolj intenzivna in pogosto se pozabi na potrebe živali. Zato je še toliko bolj pomembna ureditev zaščite živali z etičnega, organizacijskega in pravnega vidika.

Zaradi dejavnosti nevladnih organizaciji in pritiskov javnosti v zadnjih desetletjih v Evropi in tudi drugod v svetu zakonodaja čedalje bolj napreduje v smeri večje zaščite živali. Evropskega porabnika čedalje bolj vznemirjajo pogoji za dobro počutje živali. Zakonodajni organi držav so pod dvojnim pritiskom: enim za čim večjo konkurenčnostjo in globalizacijo in drugim za čim večjo zaščito živali. Tako pomeni zakonodajna ureditev zaščite živali kompromis med ekonomičnostjo reje živali in njihovimi fiziološkimi in etološkimi potrebami.

Republika Slovenija je v zadnjih letih že uskladila večino zakonodaje predpisom EU. V nekaterih pogledih smo ugotovili celo nekoliko višjo raven zaščite živali, kot jo zagotavlja EU. Prevoz kuncev in perutnine lahko v Republiki Sloveniji traja največ 24 ur, potem mora slediti 24-urni počitek. V EU pa ni časovne omejitve pri prevozu kuncev in perutnine. Slovenska zakonodaja zahteva, da morajo biti krave molznice med prevozom pomolžene najmanj vsakih 12 ur, medtem ko predpisi EU določajo, da je treba krave v obdobju laktacije pomolsti približno na 12 ur, vendar presledek ne sme biti daljši od 15 ur. Na splošno lahko rečemo, da slovenska zakonodaja, razen prej omenjenih izjem, ne določa živalim višje ravni zaščite, kot jo mora obvezno zagotoviti zaradi uskladitve z zakonodajo EU.

Slovenska zakonodaja ne predvideva varuha pravic živali. Tega vprašanja so se lotile nevladne organizacije. Tako je varuha pravic živali imenovalo Društvo za osvoboditev živali in njihove pravice. Naloge varuha pravic živali, odvetnika Vlada Begana, ki bo deloval po pooblastilu društva, so priprava predlogov oziroma pobuda za priznanje pravic živali v ustavi in zakonodaji Slovenije ter EU, sodelovanje v postopkih za zaščito živali in uveljavljanje njihovih pravic (predlogi za začetek upravnih in drugih postopkov, tožbe, pritožbe), skrb za uveljavljanje deklaracije o pravicah živali in neformalni nadzor izvajanja predpisov o zaščiti živali, priprava pobud oziroma predlogov državnim organom in drugim organizacijam za izboljšanje položaja živali (priprava peticij, predlogov predpisov, pobude za presojo protiustavnih in nezakonitih predpisov), sodelovanje z raznimi organi in organizacijami oziroma posamezniki glede zaščite živali, nudenje pravnega svetovanja zainteresiranim osebam glede zaščite živali, predavanja in medijska promocija pravic živali in drugo.

Slovenija ni ratificirala mednarodne konvencije za zaščito živali med prevozom. Zaradi zemljepisne lege pa poteka prek ozemlja Slovenije veliko mednarodnega prevoza živali med vzhodnim in zahodnim delom Evrope.

Nekatere evropske države in članice EU imajo višjo raven zaščite živali, kot ga predpisuje EU. Tako avstrijska zakonodaja določa, da mora imeti vsaka zvezna dežela neodvisnega

varuha pravic živali. Nadalje avstrijski zakon o zaščiti živali prepoveduje rezanje oziroma krajšanje repov, ušes, odstranjevanje glasilk, odstranitev krempljev in zob in krajšanje kljunov. V Švici je prepovedano privezovanje prašičev in telet. Krave so v hlevu lahko privezane, razen med obvezno 90-dnevno rejo na prostem. Baterijska reja perutnine je prepovedana. Nemška ustava razglša odgovornost države, da zaščiti naravno življenjsko okolje in živali za prihodnje generacije. Nemška zakonodaja določa za kršitelje zaporno kazen do treh let. V Italiji so v šolah obvezne vsebine zaščite živali. V Veliki Britaniji je prepovedana reja telet v kletkah. Od leta 1999 je prepovedana reja brejih svinj v boksih. Na Nizozemskem je reja na rešetkastih tleh prepovedana. Švedska je prepovedala baterijsko rejo perutnine. Na Norveškem je prepovedano krave v hlevu privezovati. Za ponovitev kaznivega dejanja se lahko na Norveškem kršitelju izreče zaporna kazen do enega leta.

EU prepušča pravno ureditev nekaterih področij državam članicam. Tako Direktiva Sveta 98/58/ES dovoljuje uporabo nekaterih postopkov, ki bi lahko povzročili minimalno ali trenutno trpljenje ali poškodbo ali bi lahko zahtevali posege, ki ne bi povzročili trajne poškodbe, če to dovoljujejo nacionalne določbe. Pred sprejetjem posebnih določb EU o pohabljanjih živalih veljajo ustrezne nacionalne določbe v skladu s splošnimi pravili pogodbe.

Zakonodaja še vedno dopušča nekatere tehnologije reje in posege na živalih, ki jim povzročajo trpljenje in so v nasprotju s spoznanji etologije oziroma potrebami živali. Tak primer je ločevanje telet od krav takoj po rojstvu in vzreja telet, ločeno od krave. Krave molznice pri vezani reji vse življenje preživijo na dveh kvadratnih metrih in se nimajo nikoli možnosti sprehoditi. Enako se godi prašičem na farmah. Njihov prvi in zadnji sprehod je odhod na kamion, ki pelje v klavnico. Zato je za živali, ki vse življenje preživijo v hlevu, že vodenje iz hleva skrajno stresno. Še več trpljenja povzroča živalim nakladanje na kamion in vožnja, ki je seveda niso vajene. Za živali s pašnega sistema reje ali iz hlevov z izpusti je odprema v klavnico veliko manj stresna. V številnih pogledih pomeni masovna industrijska živinoreja velik odklon od živalskim vrstam primerne okolja in potreb. Mnoge tehnologije reje živali so v nekaterih državah članicah EU že prepovedali.

Velik napredek zaščite živali pomeni protokol o zaščiti in dobrem počutju živali k Amsterdamski pogodbi, s katerim je EU dodelila živalim novi pravni status čutečih bitij. To pomeni, da jih priznava kot bitja, ki občutijo bolečino in trpljenje. Tako živali naj ne bi več obravnavali kot lastnino, blago ali izdelek.

Po drugi strani pa omenjeni protokol (in tudi Ustava za Evropo) še vedno dopušča, da države članice pri oblikovanju in izvajanju politik Skupnosti spoštujejo zakonodajne ali upravne določbe in ustaljene običaje držav članic, zlasti glede verskih obredov, kulturnih tradicij in regionalne dediščine. Zaradi tega določila je mnogo živali prepuščeno obrednemu zakolu brez omamljanja. Tudi bikoborbe so tako legalna zadeva s pridihom ohranjanja kulturne dediščine. Tako na primer veljajo za enega bika stroge določbe zakonodaje glede reje, prevoza in zakola, drugi, ki je imel to smolo, da so ga namenili za bikoborbe ali druge prireditve, pa je prepuščen dolgotrajnemu krutemu mučenju. Podobno je pri poskusnih živalih. Mnogo poskusov je povezano s trpinčenjem živali.

Tako ugotavljamo, da zakonodaja ščiti le nekatere živali in le do neke mere in pred nekaterimi postopki in posegi, ki živalim povzročajo trpljenje ali so v nasprotju z etološkimi spoznanji. Nikakor pa ne moremo govoriti, da zakonodaja zagotavlja vsem živalim celostno zaščito pred mučenjem.

V Direktivi Sveta 98/58/ES je navedeno, da razlike v zakonski regulativi lahko izkrivijo pogoje konkurence in vplivajo na nemoteno delovanje ureditve trga za živali. Skupne minimalne pogoje za zaščito živali v vzrejne namene je EU določila z namenom, da zagotovi racionalni razvoj reje in omogoči lažje delovanje ureditve trga za živali. Iz te določbe je razvidno, da je v ospredju še vedno ekonomski interes, počutje živali pa je drugotnega pomena. Pri določanju minimalnih pogojev za zaščito živali se vse preveč gleda na racionalnost reje živali, kar gre pogosto v škodo živali. Tako pogosto nekatere določbe ne pomenijo bistvene zaščite živali. Kokošim, govedu in prašičem, ki jih redijo stalno v hlevih in nimajo izpusta, je onemogočeno vrsti značilno obnašanje. Privezane živali pa ne morejo zadovoljevati večine svojih potreb. Ta direktiva ne izključuje uporabe nekaterih postopkov, ki bi lahko povzročili minimalno ali trenutno trpljenje ali poškodbo živali ali bi lahko zahtevali posege, ki ne bi povzročili trajne poškodbe, če to dovoljujejo nacionalne določbe.

Organizacije s področja zaščite živali in nekatere druge nevladne organizacije izrecno nasprotujejo nekaterim posegom na živalih, ki jih rutinsko opravljajo rejci živali pri posameznih tehnologijah reje. Po njihovem mnenju se je mogoče vsem tem posegom in pohabljanju živali izogniti z ustrezno, vrsti primerno tehnologijo reje. Prav tako nasprotujejo nekaterim tehnologijam reje, ki ne upoštevajo temeljnih potreb živali. Kljub temu je v EU razširjena intenzivna reja pitovnih piščancev in puranov, kjer živali zaradi prehitro rastočih in zaradi tega šibkih kosti nog ne morejo stati na nogah, niti hoditi. Krave molznice, ki imajo visoko mlečnost, imajo pogosto težave s ponavljajočimi vnetji vimena.

Nevladne organizacije za zaščito živali zahtevajo prepoved obrednega zakola, živalskih borb, bikoborb, organiziranja in dresiranja živali za boje (petelinji in pasji boji). Navsezadnje so nehumani tudi nekateri kulinarični postopki, pri katerih nekatere vodne živali, na primer rake, žive vržejo v vrelo vodo.

Organizacije za zaščito živali si prizadevajo za prepoved nekaterih posegov na živalih in tehnologij reje. V literaturi lahko zasledimo, da se organizacijam zdijo nesprejemljiva in etično sporna, predvsem pa nepotrebna naslednja ravnanja z živalmi:

- krajšanje repov in brušenje ali ščipanje zob pri pujskih,
- odstranjevanje glasilk, zlasti poskusnim živalim,
- selekcija živali, ki povzroči živalim nesorazmeren razvoj posameznih telesnih delov, krhke kosti in jim s tem otežuje ali onemogoča gibanje oziroma prekomerno obremenjuje organizem (piščanci in purani imajo zaradi hitre rasti tako slabe kosti nog, da ne morejo stati in hoditi),
- selekcija živali izključno z namenom maksimiziranja proizvodnje, in zanemarjanja stranskih učinkov take selekcije: zmanjšana odpornost živali, prekomerno obremenjevanje posameznih organov živali, večja dovzetnost živali za bolezni in skrajšanje življenjske dobe,
- privez živali in, reja v hlevih brez izpusta,

- krmljenje živali s ceneno krmo, ki ni primerna posamezni vrsti živali in povzroča živalim motnje prebave in druge težave, z namenom pocenitve proizvodnje,
- izvajanje poskusov na živalih brez anestezije ali analgezije, če ta ni v skladu z namenom poskusa, ne glede na trpljenje živali,
- podvajanja poskusov in izvajanje poskusov za namene kozmetične in kemične industrije,
- uničevanje čebel in čebelje zalege pri odvzemu medu in medenih satov, pohabljenje matic s striženjem kril, uničenje stare matice, izrezovanje in uničevanje trotovine,
- športni lov na lisice, zajce in druge živali,
- reja živali za krzno, ki je najbolj kruta reja,
- usmrtitev zapuščenih živali v zavetišču v primeru, če jih ni mogoče oddati po 30 dneh od dneva, ko je bila nameščena v zavetišče,
- obredni zakol brez omamljanja,
- bikoborbe v Španiji in številne tradicionalne prireditve v nekaterih evropskih državah, v okviru katerih trpinčijo živali, z opravičilom da gre za ohranjanje kulturne dediščine.

Danes so mnoge tehnologije reje, ki so bile pred časom že uveljavljene, prepovedane. Na Madžarskem je bila na primer razširjena tehnologija reje gosi, kjer so živalim onemogočili gibanje in jih zelo kruto prisilno hranili. Tako so hoteli doseči maksimalni prirast, zlasti jeter.

Nekatere nevladne organizacije v Sloveniji so vložile na Vlado Republike Slovenije pobudo za spremembo četrtega odstavka 74. člena Ustave republike Slovenije, ki pravi, da varstvo živali pred mučenjem ureja zakon. Predlagajo dopolnitev tega določila s pravico živali do življenja ustreznega svoji vrsti. Opozarjajo tudi, da Zakon o zaščiti živali in Zakon o varstvu okolja ne upoštevata določil Univerzalne deklaracije o zaščiti živali (Najhujše je biti žival v svetu, ki mu vlada človek, 2001; Cerkev in živali, 2005)

Znanstveni odbor pri Evropski komisiji, pristojen za zdravje in zaščito živali, je v marcu leta 2002 v svojem poročilu napisal, da se počutje živali, nevajenih prevažanja in nakladanja, po nekajurnem prevozu izredno poslabša. Nakladanje in razkladanje ter prevoz pomenijo za živali večje trpljenje kot podaljševanje trajanja prevoza. Znanstveni odbor je sklenil, da se živali, nevajene prevozov, ne bi smelo prevažati, če se je temu mogoče izogniti (Stevenson, 2003). Po mnenju organizacij za zaščito živali so dolgi prevozi povsem nepotrebni. Lahko bi trgovali z mesom živali, namesto s plemenskimi živalmi pa s semenskim materialom. Prevažali bi naj samo del plemenskih živali, kar pa se naj opravi humano.

V zvezi z zakolom živali evropska zakonodaja določa, da je treba upoštevati posebne zahteve nekaterih verskih obredov. Inšpekcijske službe pa so ravno pri obrednih zakolih ugotovile veliko kršitev.

Zakonodaja EU poudarja tudi pri zakonodaji, ki ureja klanje živali, da imajo državni zakoni v zvezi z zaščito živali pri zakolu ali usmrtitvi vpliv na konkurenčne pogoje in s tem na delovanje skupnega trga kmetijskih izdelkov. Zato je treba določiti skupne minimalne zahteve za zaščito živali pri zakolu ali usmrtitvi, da bi s tem zagotovili racionalen razvoj proizvodnje in olajšali oblikovanje notranjega trga z živalmi in živalskimi izdelki. Ponovno je poudarjen ekonomski vidik reje živali.

Zadnik in sod. (2001) navajajo, da imamo danes kljub velikemu tehnološkemu napredku le malo izdelanih sistemov, ki bi v vseh pogledih ustrezali dobremu počutju živali.

Dickinson (1980, cit. po Zadnik in sod., 2001) ugotavlja, da imajo sesalci in ptiči sposobnost mentalnih in kognitivnih procesov. Kognitivnost pomeni sposobnost živali za pridobivanje pozitivnih in negativnih informacij (izkušenj) iz dogajanj v okolju. Če kognitivna znanost pravi, da so si živali sposobne ustvariti mentalne modele o svetu, ki jih obkroža, potem smemo domnevati, da doživljajo podobne subjektivne emocije kot človek (strah in stres). Kognitivno-mentalna dogajanja potrjujejo tudi študije oziroma ugotovitve, da je sedež živalskih emocij v podobnih strukturah, kot pri človeku - v limbičnem predelu možganov. Emocije, med katere sodi tudi strah, so med najpomembnejšimi dejavniki, ki vplivajo na obnašanje živali v določenem okolju oziroma reji. Živali se izogibajo dražljajem, ki povzročajo negativna čustvena stanja, medtem ko si prizadevajo vzdrževati stike s tistimi dražljaji, ki so povezani s pozitivnimi spoznanji.

Predpisane minimalne površine za posamezne živalske vrste in kategorije živali so pogosto premajhne, da bi živali lahko zadovoljevale svoje osnovne potrebe. Šalehar (2003) tako ugotavlja, da je pitancem v pitališčih žal zelo pogosto prostor skopo odmerjen. Taka reja prašičev je neetična, ker so prašičem ovirana ali pa celo onemogočena njihova naravna, prirojena obnašanja. Zaradi specifičnega dnevnega ritma pitancev, ki namenijo 80 ali več odstotkov dnevnega časa počivanju, pomeni premajhna talna površina na prašiča največjo motnjo prav temu obnašanju.

Podatki za minimalno površino prostora na prašiča kažejo, da evropski predpisi ne zagotavljajo dovolj prostora na prašiča, še posebej ne za živali od 50 do 110 kg. Po teh normativih ni zagotovljeno dovolj prostora, da bi prašiči počivali v stranski legi in ni prostora za njihove druge biološke in etološke potrebe (Šalehar, 2003).

Na Nizozemskem so v svojem predpisu o minimalni površini na prašiča EU normative dopolnili in predpisali znatno večji prostor na prašiča – za okoli 40 odstotkov. Podobno so spremenili in dopolnili predpise EU tudi v Nemčiji (Šalehar, 2003). Danski predpisi določajo za nekatere kategorije prašičev do 50 ali več odstotkov večjo površino na žival kot predpisi EU (Current housing systems - 2005, 2005).

Šalehar (2003) ugotavlja, da je treba evropske predpise pri njihovi aplikaciji strokovno in kritično presoditi ter jih po potrebi tudi dopolniti, da bomo lahko pričakovali dobro prirejo pri pitanju prašičev. Predpisana je sicer samo minimalna površina na pitanca in večja ni prepovedana. Vendar je treba v slovenske predpise vgraditi znanja, ki jih imamo, upoštevati naše slabe izkušnje s prenatrpanimi pitališči, slabe dnevne priraste in veliko porabo krme ter zagotoviti zaščito prašičev pitancev v pravem smislu besede. Meni, da je treba v slovenske pravilnike zapisati večje minimalne talne površine na prašiča v pitanju.

Pri ugotavljanju potrebnega prostora na prašiča ali druge živali je potrebno upoštevati, da potrebujejo poleg prostora za počivanje (statičen prostor), prostor za svoja obnašanja in opravljanje bioloških funkcij, prostor za zadovoljevanje svojih socialnih potreb in prostor, ki je potreben za vodenje reje živali. Vsota vseh teh štirih potrebnih prostorov predstavlja skupen prostor na žival (Šalehar, 2003).

Amon in Jurkovič (1994) navajata nekaj bistvenih problemov, ki jih bo treba upoštevati pri novogradnjah ali preureditvi govejih hlevov zaradi počutja in zdravja krav v Sloveniji:

- neprimerna tehnologija reje goveda s privezom,
- premajhni bivalni prostori,
- fiksacija živali, ki povzroča poškodbe in bolezni,
- neprimerno zračenje in preobremenjenost prostora,
- reja pitovnega goveda na premajhnem prostoru in drsečih ter nepravilno oblikovanih betonskih rešetkah.

Fatur in sod. (1994) navajajo, da se v Sloveniji zaradi povečevanja mlečnosti pri kravah srečujemo z različnimi presnovnimi motnjami in trpljenjem živali, kar predstavlja veliki ekonomski, zdravstveni in etični problem.

Zadnik in sod. (2001) menijo, da so viri slabega počutja in zdravja med seboj povezani in prepleteni, zato slabega počutja živali ne smemo pripisati samo enemu dejavniku. Tako pogosto telesno velike in visoko selekcionirane krave holstein-frizijske pasme, ki zaužijejo velike količine travne silaže, trpijo in se neugodno počutijo zaradi kronične neuravnoteženosti obroka glede vsebnosti energije in zaradi premajhnega ležalnega boksa. Zaradi vlažne silaže slabe kakovosti živali iztrebljajo redko blato, kar močno prispeva k neustreznosti higieni v hlevu. Redki iztrebki negativno vplivajo na kožo svitka²⁰ in roževino parkljev (šepanje) ter na čistočo seskov in vimena (mastitis). Poudarjajo, da govedoreja mora spoznati, da se potrošniki in celotna javnost vse bolj zavedajo pravic in potreb živali po zdravju in prijateljskem ravnanju z njimi.

Štefančič (1997, cit. po Zadnik in sod., 2001) v svoji raziskavi o vzrokih škod pri 424.607 prevozov goveda in konjev z različnimi prevoznimi sredstvi po cesti in železnici v Sloveniji navaja, da je bilo 1.090 poginov in zakolov v sili. Vzroki pojavljanja škod so močno povezani z normativi, ki so kazalci zagotavljanja dobrega počutja živali. Prav tako navaja, da iz pregleda in analize 16.922 prevoznih sredstev, ki so bila uporabljena za prevoz živali po cestah in železnici Slovenije, lahko z gotovostjo trdimo, da večina vozil tako na cesti kot na železnici ni primerno konstruirana in opremljena. Tako prihaja do trpljenja živali, škode in poginov živali med prevozom.

Iz poročil pristojnih inšpekcijskih služb in nevladnih organizacij je razvidno, da zakonodaja ne določa dovolj natančno postopkov pri klanju živali. V klavnicah držav EU je najpogostejša kršitev pri nezadostno opravljenem omamljanju in preskrbi živali s hrano in vodo pred klanjem. V ZDA pa je splošno zelo veliko kršitev zakonodaje pri zakolu živali.

Vsekakor sedanja zakonodaja tako ali drugače varuje živali. Na žalost pa to ne pomeni, da do mučenja živali prihaja le redko. Zakaj? Zakonodajalec dela z relativno splošnimi in nedoločenimi pravnimi pojmi, ali pa ima določeno splošno pravilo, ki je na visoki etični ravni, že v samem zakonu mnogo izjem, ki so očitno posledica prevlade interesov industrije ali drugih interesov nad interesom zaščite živali (Cerkev in živali, 2005).

²⁰ Ozek pas kože na prehodu v kopito ali parkelj

Na spletnih straneh društev za zaščito živali iz Slovenije in tujine najdemo veliko videoposnetkov kršenja zakonodaje zaščite živali in krutega ravnanja z njimi. Številni so posnetki nehumanega ravnanja z živalmi med prevozom, krutega načina reje in usmrnitve kožuharjev, zakola v klavnicah in poskusov na živalih – zlasti vivisekcije. Preseneča posnetek o krutem ravnanju z govedom v eni večjih avstrijskih klavnic, ki ima certifikat EU.

V literaturi lahko zasledimo, da je znanstveno ugotovljeno, da rezultati, pridobljeni s poskusi na živalih, niso vedno uporabni za ljudi. O tem je veliko dokazov. Glede na poskuse na podganah, bi moral biti contergan za človeka neškodljiv, vendar pa je kriv za 10.000 pohabljenih otrok. Po drugi strani bi moral biti aspirin prepovedan, če bi ga preizkusili na živalih, kar velja tudi za penicilin, saj ta deluje smrtno na zajce in morske prašičke (Began, 2005). V literaturi s tega področja lahko zasledimo, da je veliko poskusov na živalih nepotrebnih in se podvajajo.

Podatki o številu poskusnih živali v Sloveniji kažejo, da se opravi veliko poskusov tudi na domačih živalih, kot so kunci, perutnina, ribe, prašiči in ovce.

Ameriška in azijska celina imata v primerjavi z Evropo dokaj nizko raven zaščite živali. V literaturi so posamezni primeri, ko posamezniki in podjetja iz držav, kjer so strožji predpisi zaščite živali, to izkoriščajo in v teh državah opravljajo na živalih posege ali kako drugače trpinčijo živali.

Ob vsem navedenem ne moremo spregledati gibanja številnih nevladnih organizacij, ki so proti pobijanju živali za potrebe prehrane ljudi in krznarski ter usnjarski industriji. Po njihovem mnenju je vse troje sporno prav zaradi nehumanega ravnanja z živalmi in tehnologij reje, ki pogosto povsem zanemarjajo potrebe živali in hlepijo le po čim višjem dobičku. Po njihovem mnenju meso v prehrani človeka ni potrebno, nasprotno je vir mnogih bolezni. Enakega mnenja so tudi nekateri znanstveniki iz medicine in prehrane. Te nevladne organizacije trdijo, da povzroča masovna živinoreja globalne težave, kot so onesnaževanje voda in segrevanje ozračja. Glede krznarstva in usnjarstva pa menijo, da je dandanes toliko drugih kakovostnih naravnih in umetnih materialov, da ni nobene potrebe, da bi v ta namen redili živali. Rejo živali v tako imenovanih industrijskih obratih imenujejo »koncentracijska taborišča za živali«. Prepričane so, da je za preživetje človeštva nujno, da prenehamo tako imenovano »krvavo« prehrano in se obrnemo k vegetarijanstvu.

Zagovorniki živali menijo, da z živalmi ne smemo ravnati nehumano le zato, ker so na nižji razvojni stopnji. Dojenčki in nekateri duševno moteni ljudje so na enaki ali nižji stopnji zavedanja in bivanja kot živali, pa to ne pomeni, da nam ni treba humano ravnati z njimi. Pri presoji kaj je prav in kaj ni, se ravnajmo po univerzalnem etičnem pravilu: »Kar ne želiš, da bi drugi storili tebi, ne stori ti njim.«

Beston (2005) se v enem od svojih člankov sprašuje: »Kako dolgo bomo ljudje še rabili, da bomo spoznali, da živali niso naši bratje, ne naši sužnji, temveč le neka druga ljudstva, ki so skupaj z nami vpletena v mrežo življenja na zemlji.«

5.2 SKLEPI

1. Ugotavljamo, da je Republika Slovenija uskladila svojo zakonodajo zaščite domačih živali z Evropsko unijo v vseh glavnih področjih. Od podzakonskih predpisov, ki jih predvideva zakon o zaščiti živali, manjkajo le predpisi o zaščiti hladnokrvnih živali pri zakolu in predpisi o nagradah in pogojih za nagrade za področje zaščite živali.
2. Ugotavljamo, da v mnogih pogledih zakonodaja tako EU kot Republike Slovenije bolj ščiti ekonomske interese živinorejcev kot počutje živali. V uvodu nekaterih direktiv EU za zaščito živali je to še posebej poudarjeno. Zakonodajni organi držav so pod dvojnimi pritiski: enim za čim večjo konkurenčnostjo in globalizacijo in drugim za čim boljše počutje živali.
3. Iz poročil inšpekcijskega nadzora v EU in Sloveniji je razvidno, da je največ kršitev zakonodaje pri prevozu živali. Veliko kršitev so pristojne inšpekcijske službe in varstveniki živali ugotovili tudi pri zakolu in reji živali.
4. Primerjava virov kaže, da so kazni za kršitelje v Sloveniji in nekaterih državah članicah EU prenizke in se sankcioniranje kršitev ne opravlja dosledno. Tako zakonodaja ni učinkovita in ni dosežen temeljni namen zakonodaje, da bi na mogoče povzročitelje delovala odvračilno. Večinoma se za prvo kršitev izreče le opozorilo. Pozneje se le redko preverja ali je kršitelj odpravil pomanjkljivost.
5. Zakonodaja EU, ki bi omejila zlasti prevoze na dolge razdalje, vse prepočasi napreduje. Države EU in tudi nečlanice nimajo interesa, da bi uredile to področje. Očitno je pritisk lobijev mesno-predelovalnih obratov velik.
6. Iz poročil pristojnih inšpekcijskih služb in nevladnih organizacij EU je razvidno, da zakonodaja ne določa dovolj natančno postopkov pri klanju živali. V klavnicah držav EU je najpogostejša kršitev pri nezadostno opravljenem omamljanju in preskrbi živali s hrano in vodo v času pred klanjem.
7. Še vedno se opravlja veliko poskusov na živalih. EU je sprejela zakonodajo, ki je omejila število poskusov in predvideva za področja, kjer je možno rezultate pridobiti brez poskusov na živalih, druge metode.
8. Zakonodaja EU in tudi drugih držav še vedno dopušča nekatere sisteme in tehnologije reje ter posege na živalih, ki jim povzročajo trpljenje in so v nasprotju s spoznanji etologije oziroma potrebami živali. Predpisane minimalne površine za posamezne živalske vrste in kategorije živali pogosto ne zadoščajo njihovim biološkim in etološkim potrebam.
9. Zakonodaja dopušča obredni zakol, ki se opravlja brez omamljanja, in bikoborbe ter številne tradicionalne prireditve v nekaterih evropskih državah, v okviru katerih trpinčijo živali.

6 POVZETEK (SUMMARY)

6.1 POVZETEK

Živinoreja ima v Sloveniji velik gospodarski pomen, saj ustvari 70 odstotkov dohodkov iz kmetijstva. Današnja masovna živinoreja zahteva ureditev zaščite živali z etičnega, organizacijskega in pravnega vidika.

Nova znanstvena spoznanja in tehnološki napredek zahtevajo opustitev nekaterih sistemov reje in nadomestitev teh z živalim bolj prijaznimi, hkrati pa zahtevajo tudi večjo skrb za dobro počutje živali. Čedalje močnejši je tudi pritisk nevladnih organizacij in javnosti, naj se izboljšajo pogoji reje živali in se z njimi ravna bolj humano.

Zaščita živali je predmet znanstvenoraziskovalnega zanimanja različnih disciplin in pozornosti širše, tudi laične javnosti. Zato se s tem poleg znanosti, ki neposredno proučuje živali, ukvarjajo nekatere humanistične in družboslovne znanosti, med njimi tudi pravna znanost.

Vprašanje človekovega odnosa do domačih živali je bilo vedno aktualno, saj je zaščita živali našla svoje mesto tudi v mnogih zgodovinsko pomembnih pisnih virih.

Zagotovitev večje zaščite živali je tudi ena glavnih prednostnih nalog skupne kmetijske politike, ki na podlagi Uredbe Sveta (ES) št. 1782/2003 določa izpolnjevanje zahtev na področju zaščite živali kot pogoj za neposredna plačila. Zaščito živali vključuje tudi program razvoja podeželja za Republiko Slovenijo 2004-2006, ki rejcem nalaga, da morajo pri reji živali upoštevati predpisane standarde dobre kmetijske prakse. Za ekološko pridelavo veljajo še strožji pogoji glede pogojev reje živali. Večje so zahteve glede bivalnih razmer v objektih, kjer se redi živali in glede krme za živali.

Primerjali in analizirali smo pravno ureditev zaščite živali v Sloveniji, Evropski uniji (EU) in drugih primerljivih ureditvah. Pregledali smo zakonodajo reje, prevoza, zakola živali, poskusov na živalih, nadzora nad izvajanjem zakonodaje in kršitvah zakonodaje tega področja. Za oceno dejanskih razmer zaščite živali smo uporabili poročila pristojnih služb v posameznih državah, poročila Evropske komisije in poročila nevladnih organizacij o oceni spoštovanja zakonodaje.

Ugotavljali smo, koliko je Slovenija prilagodila svojo zakonodajo Evropski uniji. Ugotovili smo, da so za domače živali sprejeti vsi podzakonski akti, ki jih predvideva zakon o zaščiti živali, razen predpisov o zaščiti hladnokrvnih živali pri zakolu in za področje priznanj in pogojev zanje za zaščito živali.

Republika Slovenija je uskladila zakonodajo zaščite živali v vseh pomembnih določbah z zakonodajo EU. Majhne razlike so le v nekaterih manj pomembnih določilih. Pri pregledu zakonodaje drugih evropskih držav smo ugotovili, da imajo nekatere države višjo raven zaščite živali ali višjo, kot jo predpisuje EU. Republika Slovenija je ratificirala evropsko konvencijo za zaščito rejnih živali in evropsko konvencijo za zaščito živali za zakol. Ni pa ratificirala evropske konvencije za zaščito živali med mednarodnim prevozom in evropske

konvencije za zaščito vretenčarjev, ki se uporabljajo v poskusne in druge znanstvene namene. Slednjo je le podpisala.

Rezultati nadzora nad izvajanjem zakonodaje v EU kažejo, da države članice iz južne Evrope bolj kršijo zakonodajo kot države članice iz severne Evrope. Največ kršitev se nanaša na prevoz živali in zakol. Manj je kršitev pri postopkih z živalmi pri reji.

Poročilo Evropske komisije iz leta 2000 navaja, da pomenijo največjo težavo dolgi mednarodni prevozi živali. Države izvoznice živali oziroma tranzitne države večinoma nimajo urejene zakonodaje za to področje ali pa predpisov ne upoštevajo. Največ kršitev se nanaša na nezadostno opremo vozil pri prevozu na dolge razdalje, pomanjkljivi načrti poti in neupoštevanje njihovih določil ter nespoštovanje maksimalnega dovoljenega časa prevoza. Prav tako je pomanjkljiva preskrba živali med prevozom z vodo in hrano. Ne spoštujejo se tudi predpisane določbe glede počitka med prevozom. Na vozilih je prepogosto preveč živali in prezračevanje vozil ni zadostno. Mnogokrat prevozniki ne vklopijo prezračevalnih naprav. Pristojne službe so potrjevale načrte poti, ki niso bili v skladu z zahtevami zakonodaje EU. Prevaža se tudi veliko živali, ki za prevoz niso sposobne.

Iz številnih poročil Evropske komisije je razvidno, da veliko držav članic EU rutinsko krši določbe direktive glede zaščite živali med prevozom. Največ kršitev zakonodaje prevoza živali je v Italiji, Franciji, Grčiji, Belgiji, Španiji in na Irskem. Po mnenju mnogih nevladnih organizacij je edina humana rešitev vprašanja prevoza živali opustitev prevoza živih živali in nadomestiti trgovino z živimi živalmi s trgovino z mesom.

Določila zaščite živali pri zakolu od držav EU najpogosteje kršita Grčija in Španija. Poročila pristojnih služb in nevladnih organizacij navajajo, da je najpogostejša kršitev opuščanje obveznega omamljanja živali pred zakolom ali nezadostno opravljeno omamljanje. Prav tako je pogosto pomanjkljiva oskrba živali, ki čakajo na klanje, z vodo in hrano.

Poročila Evropske komisije in nevladnih organizacij v EU navajajo, da inšpekcijske službe EU ne nadzirajo izvajanja ukrepov v zvezi z odpravljanjem pomanjkljivosti oziroma nepravilnosti in tako ni povratne informacije o ustreznih ukrepih za njihovo odpravo. Države EU nimajo enotnih ukrepov proti kršiteljem zakonodaje. Predpisane kazni so sorazmerno nizke. Pristojne službe kršiteljem le redko naložijo kazen. Pri prvi ugotovljeni kršitvi pogosto izrečejo le opozorilo. Tako nista dosežena temeljno vodilo in namen zakonodaje EU - preventivna naravnost. Določene kazni pa naj bi delovale na kršitelje odvračilno.

Iz poročila veterinarske inšpekcije je razvidno, da je bilo v letu 2004 v Sloveniji v petih odstotkih opravljenih pregledov reje, prevoza in zakola živali ugotovljena kršitev zakonodaje zaščite živali in pri kokoših nesnicah celo v devet odstotkih rej.

Ugotavljamo, da zakonodaja dopušča nekatere tehnologije in sisteme reje, ki živalim povzročajo trpljenje in so v nasprotju z biološkimi in etološkimi potrebami živali.

6.2 SUMMARY

Animal husbandry is an important economic segment in Slovenia, as it accounts for 70% of income from agriculture. The modern mass animal production requires appropriate protection of animals from ethical, organisational and legal points of view.

New scientific findings and technological advancement require abolition of some breeding systems which must be replaced by adequate animal-friendly systems, considering animal welfare. Moreover, the pressure exercised by non-governmental organisations and the public to improve the conditions in animal production and adopt a more humane animal treatment is also increasing.

Animal protection is a subject and interest in various branches of scientific research and attracts the attention of a wider public. It is therefore a topic discussed by both - science which studies the animals directly, as well as certain humanistic social sciences, including the legal science.

The issue of man's attitude towards domestic animals has always been topical, since the protection of animals has found its place in numerous historically important written sources.

The assurance of better protection of animals is also one of the main priority tasks of the common agricultural policy, using Regulation no. 1782/2003/EC as the base that prescribes the fulfilment of requirements regarding animal protection as a condition for eligibility for direct payments. Animal protection is also part of the Rural Development Programme for the Republic of Slovenia 2004-2006 which imposes on the breeders the obligation to comply with the prescribed standards of good agricultural practice relating to animal breeding. Organic production is subjected to even stricter conditions. The requirements are more stringent as regards animal housing and animal nutrition.

We have compared and analysed the legal framework of animal protection in Slovenia, the European Union (EU) and other comparable states. We have reviewed the legislation covering animal production, transportation, slaughtering of farm animals, animal testing, control over the implementation of legislation and violation of relevant laws. The reports of the competent services in individual countries, the reports of the European Commission and the reports of non-governmental organisations relating to the assessment of compliance with the applicable legislation were used when assessing the actual status of animal protection.

The extent to which Slovenia has adapted its legislation to the European Union has also been studied. It was established that the complete secondary legislation foreseen by the Animal Protection Act relating to farm animals has been adopted, apart from the regulations on protection of cold-blooded animals at the time of slaughter and recognition and conditions for recognition relating to the area of animal protection. The Republic of Slovenia has adapted all the major provisions in animal protection legislation with the EU legislation. There are some minor differences in less important provisions. When reviewing the legislation of other European countries it was established that some of them

have a higher level of animal protection than the others or higher than the level prescribed by the EU.

The Republic of Slovenia has ratified the European Convention for the Protection of Animals kept for Farming Purposes and subscribed the European Convention for the Protection of Animals for Slaughter. Nevertheless, it has not ratified the European Convention for the Protection of Animals during International Transport and the European Convention for the Protection of Vertebrate Animals Used for Experimentation and other Scientific Purposes.

The results of the supervision over the implementation of legislation in the EU show that the Member States from the south of Europe violate the laws more often than those from the north. The majority of violations are related to the transportation of animals, followed by slaughter. There are somewhat fewer infringements related to animal production procedures.

The report of the European Commission from 2000 states that the most serious problem is long-distance international transportation of animals. In most cases, the exporting countries and the transit countries do not have appropriate legislation for this area or do not comply with the regulations in force. The majority of violations are related to inadequate equipment of vehicles used for long-distance transportation, inappropriate route planning or failure to abide by such plans, and incompliance with the maximum allowed transportation time. It was furthermore established that animals did not receive sufficient amounts of feed and water during transport. The provisions concerning resting during transportation are not complied with. There are usually too many animals on a vehicle and ventilation is inappropriate. The transporters often fail to activate ventilation devices. The competent authorities have approved route plans that were not in compliance with the requirements of the EU legislation. Also, many animals not suitable for transport are being transported nonetheless.

Many reports of the European Commission have shown that several EU Member States routinely violated the provisions of the directive concerning animal welfare during transportation. The majority of violations of animal transportation laws have been recorded in Italy, France, Greece, Belgium, Spain and Ireland. According to several non-governmental organisations, the only humane solution for the transportation of animals is to abolish transportation of live animals and replace the trade in live animals with the trade in meat.

The provisions concerning animal protection in the field of slaughter are most often violated by Greece and Spain, among the EU Member States. The reports of the competent authorities and non-governmental organisations state that the most frequent violation is omission of mandatory stunning of animals before slaughter or insufficient stunning. It was furthermore established that animals did not receive sufficient amounts of feed and water while waiting to be slaughtered.

The reports of the European Commission and non-governmental organisations within the EU also state that the EU inspection services often fail to implement the measures for

eliminating deficiencies and irregularities which is why there is no feedback on the appropriate measures for their elimination. The EU Member States have not adopted uniform measures against the violators. The prescribed fines are relatively low. Also, the violators are rarely fined by the competent authorities. Only a warning is issued when a violation is established for the first time. This means that the basic principles and the purpose of the EU legislation, namely prevention, are not fulfilled. The prescribed fines are supposed to have a dissuasive effect on the violators.

It stems from the report of the veterinary inspection that violation of animal protection laws was established in 5 % of inspections of animal production, transportation and slaughtering of animals carried out in Slovenia in 2004; the percentage is even higher (9%) in the production of laying hens.

We have established that legislation admits some technologies and breeding systems which cause animal suffering and are contrary to animals' biological and ethological needs.

7 VIRI

- Amon M, Jurkovič J. 1994. Okolju in potrebam živali prilagojene tehnologije v živilnopriskih proizvodnjah. V: Veterina v pospeševanju zdravja živali in proizvodnje zdrave hrane. 2. slovenska problemska konferenca o dejavnosti veterinarske stroke, Postojna, 8.-9. dec. 1994. Amon. M. (ur.). Ljubljana, Slovenska veterinarska zveza: 148-165
- Animal transport in details. 2003. Agra Focus, 89.
<http://www.agrafacts.com> (1. avg. 2003)
- Avsec F. 1997. Pravo v kmetistvu. Maribor, Univerza v Mariboru, Fakulteta za kmetijstvo: 611 str.
- Barclay C., Hughes P. 1998. Animal Welfare. Research paper. Great Britain. Parliament. House of Commons.
<http://www.parliament.uk/commons/lib/research/rp98/rp98-012.pdf> (13. apr. 2005)
- Began V. 2004. Ali lahko resno jemljemo celoten Zakon o zaščiti živali. Osvoboditev živali, 1, 2: 12-13
- Began V. 2005. Poskusi na živalih ali najokrutnejši od vseh zločinov. Društvo Svet je lep.
http://www.svetjelep.com/prehrana/drustvo_zoz/poskusi.php (19. nov. 2005)
- Budizem. Spletni portal Religije.cjb.net.
<http://nikman.k2.net/religije/budizem.htm> (15. maj 2005)
- Cerkev in živali, Sprememba ustave. Društvo za zaščito ustave in žrtev cerkve.
http://www.zrtve-cerkve.org/cerkev_in_zivali.htm (30. maj 2005)
- Citati slavnih osebnosti. 2004. Ostrožno pri Ponikvi, Društvo za osvoboditev živali in njihove pravice (informativni letak)
- Current housing systems - 2005. Department of Housing and production Systems, the National Committee for Pig Production.
http://www.danskeslagterier.dk/smmedia/Aktuelle_staldsystemer_2005_UK_pdf?mb_GUID=8B35D28A-54B8_47B7-B44C-2436DA22DDA3.pdf (10. okt. 2005)
- Čeč D. Pruski kralj Friderik II. Veliki in njegovi vrabci. Celjsko zgodovinsko društvo.
<http://www.zgd.celje.si/slo/revija/s13/s13.html#golec> (18. avg. 2005)
- Direktiva 2003/15/ES Evropskega parlamenta in Sveta z dne 27. februarja 2003 o spremembi Direktive Sveta 76/768/EGS o približevanju zakonodaje držav članic v zvezi s kozmetičnimi izdelki (Besedilo velja za EGP). Ur.l. ES št. L 066/03 str. 26-35

Direktiva 2003/65/ES Evropskega parlamenta in Sveta z dne 22. julija 2003 o spremembi Direktive Sveta 86/609/EGS o približevanju zakonov in drugih predpisov držav članic o varstvu živali, ki se uporabljajo za poskusne in druge znanstvene namene (Besedilo velja za EGP). Ur.l. ES št. L 230/03 str. 32-33

Direktiva Komisije 2000/41/ES z dne 19. junija 2000 o drugem odlogu roka, po katerem so poskusi na živalih prepovedani za sestavine ali kombinacije sestavin kozmetičnih izdelkov (Besedilo velja za EGP). Ur.l. ES L 145/00 str. 25-26

Direktiva Komisije 2001/93/ES z dne 9. novembra 2001 o spremembi Direktive 91/630/EGS o določitvi minimalnih pogojev za zaščito prašičev. Ur.l. ES št. L 316/01 str. 36-38

Direktiva Sveta 92/45/EGS z dne 16. junija 1992 o problemih javnega zdravstva in zdravstvenega varstva živali v zvezi z uplenom divjadi in dajanjem na trg mesa divjadi. Ur.l. ES št. L 268/92 str. 35-53

Direktiva Sveta 93/119/ES z dne 22. decembra 1993 o zaščiti živali pri zakolu ali usmrčitvi. Ur.l. ES št. L 340/93 str. 21-34

Direktiva Sveta 95/29/ES z dne 29. junija 1995 o spremembi Direktive 91/628/EGS o zaščiti živali med prevozom. Ur.l. ES št. L 148/95 str. 52-63

Direktiva Sveta 1999/74/ES z dne 19. julija 1999 o minimalnih standardih za zaščito kokoši nesnic. Ur.l. ES št. L 203/99 str. 53-57

Direktiva Sveta 2001/88/ES z dne 23. oktobra 2001 o spremembi Direktive 91/630/EGS o določitvi minimalnih pogojev za zaščito prašičev. Ur.l. ES št. L 316/01 str. 1-4

Direktiva Sveta 97/2/ES z dne 20. januarja 1997 o spremembi Direktive 91/629/EGS o določitvi minimalnih pogojev za zaščito telet. Ur.l. ES št. L 025/97 str. 24-25

Direktiva Sveta 98/58/ES z dne 20. julija 1998 o zaščiti rejnih živali. Ur.l. ES št. L 221/98 str. 23-27

Direktiva Sveta z dne 19. novembra 1991 o določitvi minimalnih pogojev za zaščito prašičev (91/630/EGS). Ur.l. ES št. L 340/91 str. 33-38

Direktiva Sveta z dne 19. novembra 1991 o določitvi minimalnih pogojev za zaščito telet (91/629/EGS). Ur.l. ES št. L 340/91 str. 28-32

Direktiva Sveta z dne 19. novembra 1991 o zaščiti živali med prevozom in o spremembi direktiv 90/425/EGS in 91/496/EGS (91/628/EGS). Ur.l. ES št. L 340/91 str. 17-27

Direktiva Sveta z dne 24. novembra 1986 o približevanju zakonov in drugih predpisov držav članic o varstvu živali, ki se uporabljajo za poskusne in druge znanstvene namene (86/609/EGS). Ur.l. ES št. L 358/86 str. 1-28

Duncan A., Miller C. 2002. Impact of an Abusive Family Context on Childhood Animal Cruelty and Adult Violence. *Aggression and Violent Behavior*, 7, 4: 365-383
<http://www.elsevier.com/locate/aggiobeh> (15. jun. 2005)

EU missachtet oft Transportvorschriften. Bern, Schweizerbauer.ch, Landwirtschaft online (13. nov. 2001).
<http://www.schweizerbauer.ch> (15. apr. 2004)

EU sprejela strožja pravila za zaščito živine pri prevozu. 2004. Slovensko gospodarsko in raziskovalno združenje Bruselj, Bilten 5, 12: 15

EU-tiertransport–Regeln nicht verschärft. Bern, Schweizerbauer.ch, Landwirtschaft online
<http://www.schweizerbauer.ch> (23. nov. 2004)

Evropska konvencija št. 65 za zaščito živali med mednarodnim prevozom.
<http://conventions.coe.int/Treaty/Commun/ListeTraites.asp?CM=8&CL=ENG>
(7. jun. 2005)

Evropska konvencija za zaščito živali med mednarodnim prevozom (št. 193, popravljena)
<http://conventions.coe.int/Treaty/Commun/QueVoulezVous.asp?NT=193&CM=8&DF=03/12/2005&CL=ENG> (7. jun. 2005)

Evropska konvencija št. 87 za zaščito domačih živali.
<http://conventions.coe.int/Treaty/Commun/QueVoulezVous.asp?NT=087&CM=8&DF=08/06/05&CL=ENG> (8. jun. 2005)

Evropska konvencija št. 102 za zaščito živali pri zakolu.
<http://conventions.coe.int/Treaty/Commun/QueVoulezVous.asp?NT=102&CM=8&DF=08/06/05&CL=ENG> (8. jun. 2005)

Evropska konvencija št. 123 za zaščito vretenčarjev, ki se uporabljajo v poskusne in druge znanstvene namene.
<http://conventions.coe.int/Treaty/en/Summaries/Html/123.htm> (16. jun. 2005)

Fatur B., Jazbec I., Zadnik T. 1994. Zdravje črede in živali - presnova in presnovne bolezni v čredah molznic. V: Veterina v pospeševanju zdravja živali in proizvodnje zdrave hrane. 2. slovenska problemska konferenca o dejavnosti veterinarske stroke, Postojna, 8.-9. dec. 1994. Amon. M. (ur.). Ljubljana, Slovenska veterinarska zveza: 19-29

Ferry L. 1998. Novi ekološki red: drevo, žival in človek. Ljubljana, Krtina: 194 str.

Food and Veterinary Office Annual Report 2003.
http://europa.eu.int/comm/food/fvo/annualreports/ann_rep_2003_en.pdf (8. jun. 2005)

Gleyzer R., Felthous R., Alan E., Holzer C. 2002. Animal Cruelty and Psychiatric Disorders. *Journal of the American Academy of Psychiatry and the Law*, 30, 2: 257-265

Hinduizem. Spletni portal Religije.cjb.net.

<http://nikman.k2.net/religije/hinduizem.htm> (15. maj 2005)

Inspection and control. Bruselj, Food and Veterinary Office (FVO)

http://europa.eu.int/comm/food/fvo/index_en.htm (8. jul. 2005)

Khenpo Phuntsok T. 1996. Importance of Life Protection: A Tibetan Buddhist View. London, The Government of Tibet in exile. .

<http://www.tibet.com/Eco/eco5.html> (15. maj 2005)

Komisija predlaga direktivo o izboljšanju ravnanja s kokošmi. 2005. Slovensko gospodarsko in raziskovalno združenje Bruselj. Bilten 6, 5: 12

Long distance transport of animals in Europe. Animal rights International.

http://www.ari-online.org/pages/europe_14_transport.html (15. apr. 2005)

Majaron E. 2004. Koran. Tržič, Učila International: 521 str.

Ministrstvo za notranje zadeve RS, Generalna policijska uprava. 2005. »Poročila o kaznivih dejanjih zoper živali v letih 1995 – 2004«. Ljubljana (osebni vir, maj 2005)

Ministrstvo RS za okolje in prostor. 2005a. »Poročilo o z zavetiščih za divje živali. 2005«. Ljubljana (osebni vir, maj 2005)

Ministrstvo RS za okolje in prostor. 2005b. »Številčni pregled društev s področja varstva okolja, gojitve in vzreje živali in rastlin na dan 31.12.2004« (osebni vir, apr. 2005)

Moorehead L.D. 2004. The evolution of animal cruelty laws: A comparative analysis of animal cruelty laws in the United States and Europe. Central Missouri State University.

http://wwwlib.umi.com/dissertations/preview_all/1420162 (13. apr. 2005)

Müller L.E. 2001. Tudi živali so del sveta!. Ona, 39, 3: 7

Najhujše je biti žival v svetu, ki mu vlada človek. 2001. Dnevnik Večer, 57, 229: 20

Navodilo za izvajanje preventivnih ukrepov pri klanju bolnih živali, v sili zaklanih živali in pri klanju živali iz hlevov z nepreverjeno ali sumljivo epizootiološko situacijo. Ur.l. SRS št. 39-1701/87

Nemčija zagotavlja pravice živalim z ustavo. Ljubljana, LEK farmacevtska družba d.d. (maj 2004).

<http://www.lek.si/slo/veterina/zanimivosti/pravice-zivali/> (29. apr. 2005)

Odločba Komisije z dne 17. decembra 1999 o minimalnih zahtevah za inšpekcijske preglede gospodarstev s kmetijsko rejo živali (notificirano pod dokumentarno številko K(1999) (Besedilo velja za EGP) (2000/50/ES). Ur.l. ES št. L 019/00 str. 51-53

Odločba Komisije z dne 24. februarja 1997 o spremembi Priloge k Direktivi 91/629/EGS o določitvi minimalnih pogojev za zaščito telet (Besedilo velja za EGP) (97/182/ES).
Ur.l. ES št. L 076/97 str. 30-31

Odločba Komisije z dne 3. februarja 1994 na podlagi člena 16 Direktive Sveta 91/628/EGS o uvedbi posebnih predpisov v zvezi z dobrim počutjem živali med prevozom v nekaterih delih Grčije (94/96/ES). Ur.l. ES št. L 050/94 str.13

Pogodba o Ustavi za Evropo, III-121. člen. Ur.l. EU št. C 310/04 str. 1-474

Poročila Strokovnega sveta za zaščito živali za leta 2001, 2002, 2003, 2004. 2005.
Ljubljana, Strokovni svet za zaščito živali: 8 str.

Potrošniki pripravljeni plačevati za dobro počutje živali. Bern, Schweizerbauer.ch, Landwirtschaft online.
<http://www.schweizerbauer.ch> (15. jun.2005)

Pravilnik o ekološki pridelavi in predelavi kmetijskih pridelkov oziroma živil. Ur. l. RS št. 31-1909/01

Pravilnik o etični komisiji za poskuse na živalih. Ur. l. RS št. 84-3777/00

Pravilnik o kriterijih za podelitev statusa društva, ki deluje v javnem interesu na področju kmetijstva, gozdarstva, lovstva, ribištva, veterinarstva ali prehrane. Ur.l. RS št. 52-2403/98

Pravilnik o minimalnih pogojih za zaščito rejnih živali in postopku registracije hlevov za rejo kokoši nesnic. Ur.l. RS št. 41-2006/03

Pravilnik o načinu usmrtitve živali iz veterinarskih razlogov, živali, ki se jih redi za proizvodnjo krzna, ter odvečnih enodnevnih piščancev in zarodkov v odpadkih iz valilnice. Ur.l. RS št. 63-3071/03

Pravilnik o pogojih in načinu prevoza živali. Ur.l. RS, št. 86-3830/00 (spremembe in dopolnitve: Ur.l. RS št. 108-4518/00, Ur.l. RS št. 64-3519/01, Ur.l. RS št. 16-643/02, Ur.l. RS št. 3-18/03, Ur.l. RS št. 67-2960/05)

Pravilnik o pogojih, ki jih morajo izpolnjevati zbirni centri, prevozniki živali in trgovci z živalmi ter o postopku registracije. Ur. l. RS št. 85-4174/02

Pravilnik o pogojih, ki jih morata za pridobitev koncesije izpolnjevati živalski vrt in zavetišče za zapuščene živali. Ur.l. RS št. 78-3458/04

Pravilnik o pogojih za zakol živali izven klavnice za lastno domačo porabo. Ur.l. RS št. 117-4805/04

Pravilnik o pogojih za zavetišča za zapuščene živali. Ur.l. RS št. 45-2089/00

Pravilnik o strokovnem svetu za zaščito živali. Ur.l. RS št. 62-2793/00

Pravilnik o strokovnih, kadrovskih in tehničnih pogojih za opravljanje poskusov na živalih. Ur.l. RS št. 36-1589/04

Pravilnik o ukrepih za zaščito živali pred mučenjem pri izvajanju zdravstvenega varstva živali. Ur.l. SRS št. 40-1645/85

Pravilnik o zaščiti hišnih živali. Ur.l. RS št. 75-3340/05

Pravilnik o zaščiti živali pri zakolu. Ur.l. RS št. 33-1103/05

Predlog zakona o zaščiti živali - Prva obravnava - EPA 759. 1994. Poročevalec Državnega zbora RS, 32: 33-39

Predlog zakona o zaščiti živali (ZZZiv) - Druga obravnava - EPA 759. 1999. Poročevalec Državnega zbora RS, 12: 47-59

Predlog zakona o zaščiti živali (ZZZiv) - Tretja obravnava - EPA 759. 1999. Poročevalec Državnega zbora RS, 40: 5-14

Prodanovič P. 2002. Standardi altruističnega pravnega varstva živali. Pravna praksa, 2004, 42: 17

Protocol of amendment to the European Convention for the Protection of Animals kept for Farming Purposes. Official Journal L 395 31/12/92 p.22, Adopted by 392D0583, Official Journal L 395 31/12/92 P. 21

Protokol o zaščiti in dobrem počutju živali k Amsterdamski pogodbi.
[http://www2.gov.si/svez/svez.nsf/0dbed6c0a93d31d8c1256a67006844b3/f5aded847dc4e335c1256fdb00318138/\\$FILE/PZ%20XVII%20-%20SL.pdf](http://www2.gov.si/svez/svez.nsf/0dbed6c0a93d31d8c1256a67006844b3/f5aded847dc4e335c1256fdb00318138/$FILE/PZ%20XVII%20-%20SL.pdf) (20. maj 2005)

Protokol št. 145 o dopolnitvi Evropske konvencije št. 87 za zaščito domačih živali.
<http://conventions.coe.int/Treaty/Commun/QueVoulezVous.asp?NT=145&CM=8&DF=03/12/2005&CL=ENG> (20. maj 2005)

Protokol št. 170 o dopolnitvi Konvencije za zaščito vretenčarjev, ki se jih uporablja za poskusne in druge znanstvene namene.
<http://conventions.coe.int/Treaty/Commun/QueVoulezVous.asp?NT=170&CM=8&DF=08/06/05&CL=ENG> (8. jun. 2005)

Responsibilities and Tasks of Directorate General Health and Consumer Protection., Bruselss, European Commission.
http://europa.eu.int/comm/food/animal/welfare/tasks/index_en.htm (10. maj 2005)

Rist M. in sod., prevedel Štuhec I. 1993. Živalim prilagojena reja: hlevi za govedo, prašiče in kokoši. Ljubljana, ČZP Kmečki glas: 129 str.

Schärfere Tierschutzkontrollen. Bern, Schweizerbauer.ch, Landwirtschaft online (19. apr. 2005).
<http://www.schweizerbauer.ch/news/aktuell/artikel/20367/artikel.html> (25. apr. 2005)

Schweizer Tierschutzgesetzgebung im internationalen Vergleich. Basel, Schweizer Tierschutz STS (jan. 2005).
<http://www.tierschutz.com/> (26. apr. 2005)

Sklep Sveta z dne 19. junija 1978 o sklenitvi Evropske konvencije za zaščito rejnih in proizvodnih živali (78/923/EGS). Ur.l. ES št. L 323/78 str. 12-13

Sklep Sveta z dne 22. julija 2003 o sklenitvi Protokola o spremembi Evropske konvencije za zaščito vretenčarjev, ki se uporabljajo v poskusne in druge znanstvene namene (2003/584/ES). Ur.l. ES št. L 198/03 str. 10-12

Sklep Sveta z dne 23. marca 1998 o sklenitvi, s strani Skupnosti, Evropske konvencije za zaščito vretenčarjev, ki se uporabljajo v poskusne in druge znanstvene namene (1999/575/ES). Ur.l. ES št. L 222/99 str. 29-30

Stevenson P. 2003. The transport of Animals in the European Union. Hampshire, Compassion in World Farming.
<http://www.ciwf.org.uk/publications/Briefings%5CBR9739.pdf> (11. mar. 2004)

Stojan M. 1849. Miloserčnost do žival: poduk za mlade in stare ljudi. Ljubljana, Jožef Blaznik: 76 str.

Susman F. 2005. Vegetarijanski temelji krščanstva. Šenčur, Društvo za ozaveščanje in osebno rast - Sonce.
<http://www.pozitivke.net/article.php/20030719154633180> (4. apr. 2005)

Sveti Frančišek Asiški. Ljubljana, Slovenska Minoritska provinca Sv. Jožefa (nov. 2003).
<http://minoriti.rkc.si/svetniki/francis/francis.htm> (17. jun. 2005)

Sveto pismo stare in nove zaveze. Ljubljana, Svetopisemska družba Slovenije.
<http://www.biblija.net/biblija.cgi> (19. apr. 2001)

Šalehar A. 2003. Koliko talne površine na prašiča v pitanju? Slovenj Gradec, Kmetijska založba, Reja Prašičev 6, 2: 14-16

Universal Declaration of Animal Rights. French Animal Rights League, Paris
<http://league-animal-rights.org/en-duda.html> (10.jun. 2005)

Univerzalna deklaracija o pravicah živali. 2005. Cerklje na Gorenjskem, Psarna Grmajo.
http://grmajo.on-your.net/pravice_zivali/index.html (10. jun. 2005)

Uredba ES št. 648/2004 Evropskega parlamenta in Sveta z dne 31. marca 2004 o detergentih (Besedilo velja za EGP). Ur.l. ES L 104/04 str. 1-35

Uredba Komisije (ES) št. 2187/2003 z dne 15. decembra 2003 o spremembi Uredbe (ES) št. 639/2003 glede prvega kraja iztovarjanja v tretji državi končnega namembnega kraja v primeru cestnega prevoza. Ur.l. EU L 327/03 str. 15

Uredba Komisije (ES) št. 282/2004 z dne 18. februarja 2004 o uvedbi dokumenta za deklariranje in veterinarske preglede živali iz tretjih držav, ki vstopajo v Skupnost (Besedilo velja za EGP). Ur.l. ES št. L 049/04 str. 11-24

Uredba Komisije (ES) št. 599/2004 z dne 30. marca 2004 o sprejetju usklajenega vzorca spričevala in inšpekcijskega poročila, povezanima s trgovino z živalmi in proizvodi živalskega izvora med državami članicami Skupnosti (Besedilo velja za EPG). Ur.l. EU L 094/04 str. 44-56

Uredba Komisije (ES) št. 615/98 z dne 18. marca 1998 v zvezi z izvoznimi nadomestili za izvoz žive govedi in posebnimi pogoji za njegovo zaščito med prevozom. Ur.l. ES št. L 82/98 str. 19-22

Uredba o zatočišču za živali prosto živečih vrst. Ur. l. RS 98-4893/02

Uredba o živalskem vrtu in živalskemu vrtu podobnem prostoru. Ur.l. RS št. 37-1722/03

Uredba Sveta (ES) 1255/97 z dne 25. junija 1997 o merilih Skupnosti za počivališča in o spremembi načrta poti iz Priloge k Direktivi 91/628/EGS. Ur.l. ES št. L 174/97 str. 1-6

Uredba Sveta (ES) št. 1/2005 z dne 22. decembra 2004 o zaščiti živali med prevozom in postopki, povezanimi z njim, in o spremembi Direktiv 64/432/EGS in 93/119/ES ter Uredbe (ES) 1255/97. Ur.l. EU L 003/05 str. 1-44

Uredba Sveta (ES) št. 1040/2003 z dne 11. junija 2003 o spremembi Uredbe (ES) št. 1255/97 glede uporabe počivališč. Ur.l. EU L 151/03 str. 21-23

Uredba Sveta (ES) št. 411/98 z dne 16. februarja 1998 o dodatnih standardih za zaščito živali, ki se uporabljajo za cestna vozila za prevoz rejnih živali na voznjah, daljših od osem ur. Ur.l. ES št. L 52/98 str. 8-11

Uredba Sveta (ES) št. 1782/2003 z dne 29. septembra 2003 o skupnih pravilih za sheme neposrednih podpor v okviru skupne kmetijske politike in o uvedbi nekaterih shem podpor za kmete ter o spremembi uredb (EGS) št. 2019/93, (ES) št. 1452/2001, (ES) št. 1453/2001, (ES) št. 1454/2001, (ES) 1868/94, (ES) št. 1251/1999, (ES) št. 1254/1999, (ES) št. 1673/2000, (EGS) št. 2358/71 in (ES) št. 2529/2001. Ur.l. ES št. L 270/03 str. 1-69

Ustava Republike Slovenije (URS), 72. člen. Ur. l. RS/I, št. 33-1409/91

Vede. Spletni portal Geocities.

<http://www.geocities.com/narayana99/vede3.html> (15. maj 2005)

VURS. 2005a. »Registrirana zavetišča v Sloveniji v letu 2004«. Ljubljana (osebni vir, feb. 2005)

VURS. 2005b. »Letno poročilo rednega in izrednega inšpekcijskega nadzora s področja zaščite živali za leto 2004«. Ljubljana (osebni vir, feb. 2005)

VURS. 2005c. »Število in vrsta uporabljenih živali v Sloveniji v poskusih v letih 2002 in 2003«. Ljubljana (osebni vir, maj 2005)

Wolfson D. 1997. Farm Animals and the Law. New York, Satya Magazine.
http://www.montelis.com/satya/backissues/may97/farm_animals.html (8. maj 2005)

Zadnik T., Klinkon M., Mesarič M., Zupan B. 2001. Ravnanje s prežvekovalci. Ljubljana, Veterinarska fakulteta: 92 str.

Zakon o kozmetičnih proizvodih (ZKozP). Ur. l. RS, št. 66-3057/00

Zakon o prekrških, 6. člen. Ur.l. RS št. 7-238/03

Zakon o prekrških zoper javni red in mir (ZJRM) – Ur. l. SRS št. 16-174/74

Zakon o spremembi in dopolnitvi zakona o zaščiti živali. Ur.l. RS št. 126-5388/03

Zakon o zaščiti živali, uradno prečiščeno besedilo. Ur.l. RS št. 20-868/04

Zakon o zaščiti živali. Ur.l. RS št. 98-4617/99

Zakon o živinoreji. Ur.l. RS št. 18-716/02

Žigo Jonozovič A. 2004. Ohranjanje biotske raznovrstnosti v slovenskem kmetijstvu v luči mednarodne pravne ureditve, magistrska naloga. Ljubljana, Biotehniška fakulteta, Oddelek za gozdarstvo in obnovljive gozdne vire: 113 str.

ZAHVALA

Najprej bi se želela zahvaliti mentorju doc.dr. Franciju Avscu za strokovno pomoč pri izdelavi specialistične naloge in nasvete pri njenem oblikovanju ter za vzpodbudo v času izdelave naloge.

Prof. dr. Andreju Šaleharju in prof. dr. Ivanu Štuhcu se zahvaljujem za natančen pregled naloge in podane predloge glede njene vsebine ter izbire strokovne terminologije.

Zahvaljujem se Veterinarski upravi Republike Slovenije za posredovane statistične podatke, poročila o inšpekcijskem nadzoru in druge informacije v zvezi z zaščito živali. Prav tako se zahvaljujem Ministrstvu za notranje zadeve, Generalni policijski upravi za posredovane podatke o kaznivih dejanjih in prekrških zoper živali.

Zahvaljujem se gospe Nataši Siard za nasvete pri oblikovanju naloge in gospe Karmeli Malinger za pregled izvlečka in povzetka v angleškem jeziku.

Zahvala velja tudi mojim prijateljem, ki so me vzpodbujali v času študija in izdelave specialističnega dela.

PRILOGE

Priloga A:

Dokument Organizacije združenih narodov o živalih

Univerzalna deklaracija o pravicah živali

V prepričanju, da je Življenje edinstveno, da imajo vsa živa bitja skupen izvor, in da so razlike med njimi so zaradi evolucije vrst, v prepričanju, da imajo vsa živa bitja naravno pravico in da ima vsaka žival z razvitim živčnim sistemom posebne pravice, in da zanikanje teh pravic vodi človeka do tega, da dela zločine proti naravi in proti živalim, v prepričanju, da je spoštovanje načela, da imajo vse živalske vrste pravico do življenja, temelj sožitja človeštva na Zemlji, v spoznanju, da je človek že mnogokrat z genocidi, z iztrebljanjem mnogih živalskih vrst prekršil in še krši to sožitje v lastno škodo in v prepričanju, da človekovo spoštovanje živali samo utrjuje njegovo spoštovanje do drugega človeka in da se mora zato človek že od otroštva naprej učiti živali opazovati, razumeti, spoštovati in ljubiti:

oznanjamo:

Člen 1

Vse živali imajo enake pravice do bivanja v skladu z biološkim ravnotežjem. Ta enakopravnost velja za vse vrste bitij in njihove posameznike.

Člen 2

Vse živali imajo pravico do spoštovanja.

Člen 3

Nobena žival ne sme biti izpostavljena trpinčenju ali izkoriščanju. Če je usmrtitev kake živali nujna, jo je treba izvesti hipoma, brez bolečin in mučenja. Z mrtvo živaljo je treba ravnati spoštljivo.

Člen 4

Vsaka divja žival ima pravico živeti svobodno v svojem naravnem okolju in pravico razmnoževanja. Sleherno jemanje svobode divjim živalim, športni lov in ribolov, kot vsaka druga uporaba divjih živali, ki zmanjša njihovo vitalnost, je v nasprotju s to temeljno pravico.

Člen 5

Vsaka žival, ki je odvisna od človeka in živi v njegovi družbi, ima pravico do ustrezne oskrbe. V nobenem primeru se živali ne sme zapustiti ali ubiti iz neupravičljivih razlogov.

Vsi sistemi reje in rabe živali morajo spoštovati fiziologijo in potrebe posamezne vrste živali. Predstave, zabave, in filmi kjer nastopajo živali, morajo spoštovati dostojanstvo živali in ne smejo prikazovati mučenja živali.

Člen 6

Poizkusi na živalih, ki jim povzročajo telesne ali duševne bolečine, kršijo pravice živali. Potrebno je razviti nadomestne metode in jih sistematično uvesti.

Člen 7

Vsako dejanje, ki po nepotrebnem povzroči smrt živali, kot tudi vsaka odločitev, ki pripelje do tega dejanja, je zločin proti življenju.

Člen 8

Vsako dejanje, ki ogroža preživetje vrste ali vsaka odločitev, ki vodi k temu, je prav tako genocid. Pobijanje divjih živali, onesnaževanje in uničevanje biotopov je prav tako genocid.

Člen 9

Poseben pravni status živali in njihove pravice morajo biti urejene z zakonom. Zaščita in varstvo živali mora biti zastopana na nivoju vladnih organizacij.

Člen 10

Izobraževalne in vzgojne ustanove so dolžne državljane od otroštva dalje učiti živali opazovati, razumeti in spoštovati oziroma jih vzgajati v tem duhu.

Bruselj, 27. januarja 1978

(Univerzalna..., 2005; The Universal..., 2005)

Priloga B:

Preglednica a: Pregled držav Sveta Evrope, ki so podpisale oziroma ratificirale Mednarodno konvencijo št. 87 za zaščito rejnih živali (Evropska konvencija št. 87..., 2005)

Država	Podpis	Ratifikacija	Veljavnost
Albanija			
Andora			
Armenija			
Avstrija	23.1.1992	22.12.1992	23.6.1993
Azerbadžan			
Belgija	30.4.1976	13.9.1979	14.3.1980
Bosna in Hercegovina *		29.12.1994	30.6.1995
Bolgarija	21.5.2003	20.7.2004	21.1.2005
Hrvaška *		14.9.1994	15.3.1995
Ciper	8.11.1976	15.4.1977	10.9.1978
Češka	24.6.1998	23.9.1998	24.3.1999
Danska **	10.3.1976	28.1.1980	29.7.1980
Estonija			
Finska +	2.12.1991	2.12.1991	3.6.1992
Francija	3.7.1976	10.1.1978	10.9.1978
Gruzija			
Nemčija **	23.7.1976	9.3.1978	10.9.1978
Grčija ***	30.4.1976	12.11.1984	13.5.1985
Madžarska	9.12.1998	30.3.2004	1.10.2004
Islandija	27.1.1977	19.9.1989	20.3.1990
Irska	28.6.1978	7.4.1986	8.10.1986
Italija	23.4.1980	7.2.1986	8.8.1986
Latvija			
Liechtenstein			
Litva	11.9.2003	2.3.2004	3.9.2004
Luksembourg	8.4.1976	19.1.1979	20.7.1979
Malta	29.9.1988	26.3.1991	27.9.1991
Moldavija			
Monako			
Nizozemska **	4.9.1980	21.4.1981	22.10.1981
Norveška	28.1.1980	25.2.1980	26.8.1980
Poljska	20.4.2005		
Portugalska	20.11.1979	20.4.1982	21.10.1982
Romunija			
Ruska federacija			
San Marino			
Srbija in Črna gora *		28.2.2001	29.8.2001
Slovaška			
Slovenija *		20.10.1992	21.4.1993
Španija	8.11.1985	5.5.1988	6.11.1988
Švedska	8.6.1976	7.12.1977	10.9.1978
Švica	7.7.1976	24.9.1980	25.3.1981
Nekdanja Jugoslov. Rep. Makedonija *		30.3.1994	1.10.1994
Turčija			
Ukrajina			
Velika Britanija **	10.3.1976	8.1.1979	9.7.1979

* nasledstvo; ** teritorialna uporaba; *** objava; + polnomočnost

Preglednica b: Pregled držav Sveta Evrope, ki so podpisale oziroma ratificirale Protokol št. 145 o dopolnitvi Evropske konvencije št. 87 za zaščito rejnih živali (Protokol št. 145 ..., 2005)

Država	Podpis	Ratifikacija	Veljavnost
Albanija			
Andora			
Armenija			
Avstrija	30.4.1996	7.10.1996	
Azerbadžan			
Belgija	6.2.1992		x
Bosna in Hercegovina			x
Bolgarija	21.5.2003	20.7.2004	
Hrvaška			x
Ciper	19.10.1992	2.6.1993	
Češka	24.6.1998		x
Danska	6.2.1992	20.1.1993	
Estonija			
Finska 	5.6.1992	5.6.1992	
Francija	25.2.1992	5.11.2004	
Gruzija			
Nemčija	10.6.1992	15.11.1994	
Grčija	29.4.1992		x
Madžarska			
Islandija			x
Irska			x
Italija			x
Latvija			
Liechtenstein			
Litva	11.9.2003	2.3.2004	
Luksembourg	6.2.1992		x
Malta			x
Moldavija			
Monako			
Nizozemska			x
Norveška 	6.8.1992	6.8.1992	
Poljska	20.4.2005		
Portugalska	6.2.1992	8.3.1993	
Romunija			
Ruska federacija			
San Marino			
Srbija in Črna gora			x
Slovaška			x
Slovenija			x
Španija	19.11.1996	30.1.1997	
Švedska	6.2.1992	6.2.1992	
Švica	23.11.1993	21.12.1994	
Nekdanja Jugoslov. Rep. Makedonija			x
Turčija			
Ukrajina			
Velika Britanija ** 	13.12.2001	13.12.2001	

** teritorialna uporaba; podpis brez ratifikacije; x protokol začne veljati, ko ga podpišejo označene države.

Preglednica c: Pregled držav Sveta Evrope, ki so podpisale oziroma ratificirale Evropsko konvencijo št. 65 za zaščito živali med mednarodnim prevozom (Evropska konvencija št. 65..., 2005)

Država	Podpis	Ratifikacija	Veljavnost
Albanija			
Andora			
Armenija			
Avstrija	19.12.1969	14.9.1973	15.3.1974
Azerbadžan			
Belgija ***	13.12.1968	21.11.1973	1.7.1974
Bosna in Hercegovina			
Bolgarija	21.5.2003		
Hrvaška			
Ciper	27.2.1976	8.2.1977	9.8.1977
Češka	24.6.1998	23.9.1998	24.3.1999
Danska **	13.12.1968	24.6.1969	20.2.1971
Estonija			
Finska		4.2.1975 ■	5.8.1975
Francija ***	13.12.1968	9.1.1974	1.7.1974
Gruzija			
Nemčija **, ***	13.12.1968	9.1.1974	1.7.1974
Grčija	13.12.1968	25.5.1978	26.11.1978
Madžarska			
Islandija	13.12.1968	1.5.1969	20.2.1971
Irska ++	24.9.1969	14.3.1975	15.9.1975
Italija +	25.5.1971	3.5.1974	4.11.1974
Latvija			
Liechtenstein			
Litva	11.9.2003	2.3.2004	3.9.2004
Luksembourg ***, -	23.6.1971	13.4.1972	14.10.1972
Malta			
Moldavija			
Monako			
Nizozemska **	16.5.1975	4.9.1980	5.3.1981
Norveška ***, -	13.12.1968	25.6.1969	20.2.1971
Poljska			
Portugalska	16.10.1980	1.6.1982	2.12.1982
Romunija		26.4.1991 ■	27.10.1991
Ruska federacija ***		13.11.1990 ■	14.5.1991
San Marino			
Srbija in Črna gora			
Slovaška			
Slovenija			
Španija		2.8.1974 ■	3.2.1975
Švedska +, -	10.9.1970	20.10.1971	21.4.1972
Švica	13.12.1968	19.8.1970	20.2.1971
Nekdanja Jugoslov. Rep. Makedonija			
Turčija ++	18.4.1974	19.12.1975	20.6.1976
Ukrajina **, ***, +			
Velika Britanija	26.2.1969	9.1.1974	1.7.1974

** teritorialna uporaba; *** objava; + polnomočnost; ++ pridržek; ■ pristop; - odpoved

Preglednica č: Pregled držav Sveta Evrope, ki so podpisale oziroma ratificirale Evropsko konvencijo za zaščito živali med mednarodnim prevozom (št. 193, popravljena) (Evropska konvencija za zaščito ..., 2005)

Država	Podpis	Ratifikacija	Veljavnost
Albanija			
Andora			
Armenija			
Avstrija			
Azerbadžan			
Belgija	6.11.2003		
Bosna in Hercegovina			
Bolgarija	23.3.2005		
Hrvaška	6.11.2003		
Ciper			
Češka			
Danska			
Estonija			
Finska	6.11.2003		
Francija			
Gruzija			
Nemčija	6.11.2003		
Grčija	6.11.2003	13.9.2005	14.3.2006
Madžarska			
Islandija			
Irska			
Italija	6.11.2003		
Latvija			
Liechtenstein			
Litva			
Luksembourg ***	6.11.2003	2.5.2005	14.3.2006
Malta			
Moldavija	6.11.2003		
Monako			
Nizozemska			
Norveška ***	6.11.2003	2.3.2004	14.3.2006
Poljska			
Portugalska			
Romunija	6.11.2003		
Ruska federacija			
San Marino			
Srbija in Črna gora			
Slovaška			
Slovenija			
Španija			
Švedska ***	6.11.2003	6.11.2003	14.3.2006
Švica ***	18.6.2004	23.9.2005	24.3.2006
Nekdanja Jugoslov. Rep. Makedonija			
Turčija	4.2.2004		
Ukrajina			
Velika Britanija	6.11.2003		

*** objava

Preglednica d: Pregled držav Sveta Evrope, ki so podpisale oziroma ratificirale Evropsko konvencijo št. 102 za zaščito živali pri zakolu (Evropska konvencija št. 102..., 2005)

Država	Podpis	Ratifikacija	Veljavnost
Albanija			
Andora			
Armenija			
Avstrija			
Azerbadžan			
Belgija	10.5.1979		
Bosna in Hercegovina	29.12.1994	30.6.1995*	
Bolgarija	21.5.2003	20.7.2004	21.1.2005
Hrvaška		14.9.1994*	15.3.1995
Ciper	25.7.1986	23.6.2005	24.12.2005
Češka	9.11.2000	20.3.2003	21.9.2003
Danska **	20.6.1979	23.2.1981	11.6.1982
Estonija			
Finska	2.12.1991	2.12.1991	3.6.1992
Francija	10.5.1979		
Gruzija			
Nemčija **	10.5.1979	24.2.1984	25.8.1984
Grčija ***	12.11.1984	12.11.1984	13.5.1985
Madžarska			
Islandija			
Irska	6.10.1980	10.12.1981	11.6.1982
Italija	19.2.1980	7.2.1986	8.8.1986
Latvija			
Liechtenstein			
Litva	11.9.2003	2.3.2004	3.9.2004
Luksembourg	10.5.1979	24.7.1980	11.6.1982
Malta			
Moldavija			
Monako			
Nizozemska **	25.2.1981	27.6.1986	28.12.1986
Norveška	6.4.1982	12.5.1982	13.11.1982
Poljska			
Portugalska	18.12.1979	3.11.1981	11.6.1982
Romunija			
Ruska federacija			
San Marino			
Srbija in Črna gora		28.2.2001*	29.8.2001
Slovaška			
Slovenija		20.10.1992*	21.4.1993
Španija			
Švedska	28.11.1979	26.2.1982	27.8.1982
Švica	10.5.1979	3.11.1993	4.5.1994
Nekdanja Jugoslov. Rep. Makedonija		30.3.1994*	1.10.1994
Turčija			
Ukrajina			
Velika Britanija	10.5.1979		

* nasledstvo; ** teritorialna uporaba; *** objava

Preglednica e: Pregled držav Sveta Evrope, ki so podpisale oziroma ratificirale Evropsko konvencijo št. 123 za zaščito vretenčarjev, ki se jih uporablja za poskusne in druge znanstvene namene (Evropska konvencija št. 123..., 2005)

Država	Podpis	Ratifikacija	Veljavnost
Albanija			
Andora			
Armenija			
Avstrija			
Azerbadžan			
Belgija	18.3.1986	20.12.1991	1.7.1992
Bosna in Hercegovina			
Bolgarija	21.5.2003	20.7.2004	1.2.2005
Hrvaška			
Ciper	9.12.1993	9.12.1993	1.7.1994
Češka ++	9.11.2000	20.3.2003	1.10.2003
Danska **	18.3.1986	8.9.2000	1.4.2001
Estonija			
Finska	14.6.1990	14.6.1990	1.1.1991
Francija **, ***	2.9.1987	5.6.2000	1.12.2000
Gruzija			
Nemčija ***, ++	21.6.1988	19.4.1991	1.11.1991
Grčija	18.3.1986	27.5.1992	1.12.1992
Madžarska			
Islandija			
Irska	6.12.1990		
Italija			
Latvija			
Liechtenstein			
Litva	13.9.2005		
Luksembourg			
Malta			
Moldavija			
Monako			
Nizozemska **	4.8.1986	21.1.1997	1.8.1997
Norveška	18.3.1986	9.7.1986	1.1.1991
Poljska			
Portugalska ++	25.5.2000		
Romunija			
Ruska federacija			
San Marino			
Srbija in Črna gora			
Slovaška			
Slovenija	31.1.2002		
Španija	11.8.1988	12.9.1989	1.1.1991
Švedska	18.3.1986	15.9.1988	1.1.1991
Švica	29.5.1989	3.11.1993	1.6.1994
Nekdanja Jugoslov. Rep. Makedonija ++	22.1.2004	22.1.2004	1.8.2004
Turčija	5.9.1986		
Ukrajina			
Velika Britanija **	18.3.1986	17.12.1999	1.7.2000

** teritorialna uporaba; *** objava; ++ pridržek

Preglednica f: Pregled držav Sveta Evrope, ki so podpisale oziroma ratificirale protokol o dopolnitvi Evropske konvencije št. 123 za zaščito vretenčarjev, ki se jih uporablja za poskusne in druge znanstvene namene (št. 170) (Protokol št. 170 ..., 2005)

Država	Podpis	Ratifikacija	Veljavnost
Albanija			
Andora			
Armenija			
Avstrija			
Azerbadžan			
Belgija	6.8.1998	13.11.2002	2.12.2005
Bosna in Hercegovina			
Bolgarija	21.5.2003	20.7.2004	2.12.2005
Hrvaška			
Ciper	18.2.1999	9.2.2000	2.12.2005
Češka	9.11.2000	20.3.2003	2.12.2005
Danska **	26.6.1998	9.7.2003	2.12.2005
Estonija			
Finska	22.6.1998	9.6.1999	2.12.2005
Francija	22.6.1998	5.6.2000	2.12.2005
Gruzija			
Nemčija	26.11.1999	24.9.2004	2.12.2005
Grčija	19.6.2003	5.8.2005	2.12.2005
Madžarska			
Islandija			
Irska			
Italija			
Latvija			
Liechtenstein			
Litva	13.9.2005		
Luksembourg			
Malta			
Moldavija			
Monako			
Nizozemska **	22.6.1998	21.2.2000	2.12.2005
Norveška	17.12.1998	2.10.2002	2.12.2005
Poljska			
Portugalska	27.5.2004		
Romunija			
Ruska federacija			
San Marino			
Srbija in Črna gora			
Slovaška			
Slovenija			
Španija	1.7.2003	17.11.2003	2.12.2005
Švedska 	22.6.1998	22.6.1998	2.12.2005
Švica	15.3.2000	15.3.2000	2.12.2005
Nekdanja Jugoslov. Rep. Makedonija	22.1.2004	22.1.2004	2.12.2005
Turčija	4.2.2004		
Ukrajina			
Velika Britanija **	8.9.1998	17.12.1999	2.12.2005

** teritorialna uporaba; podpis brez ratifikacije

UNIVERZA V LJUBLJANI
BIOTEHNIŠKA FAKULTETA

Jožica POLAJŽER

**PRAVNA UREDITEV ZAŠČITE GOSPODARSKO
KORISTNIH ŽIVALI V SLOVENIJI**

SPECIALISTIČNO DELO

Ljubljana, 2005

POPRAVKI

str. 61, vrstica 35: na začetek odstavka se doda stavek: Poskuse na živalih obravnava Zakon o zaščiti živali v členih 21 do 24.

str. 61, vrstica 37: namesto detergentih beri kozmetičnih proizvodih

str. 80, vrstica 15: namesto pravna beri oseba pravne